

189. ^{impr.}

Camerarii Joach. de vita Melanchthonis narratio. Pecun. notas, documenta, bibliothecam librorum Melanchthonis aliaque addidit G. Th. Strobelius. Praefatus est J. A. Nössel. Halle typ. Geban. et. 1777. 8. maj. tabul. 4. 3 fo 20 v.

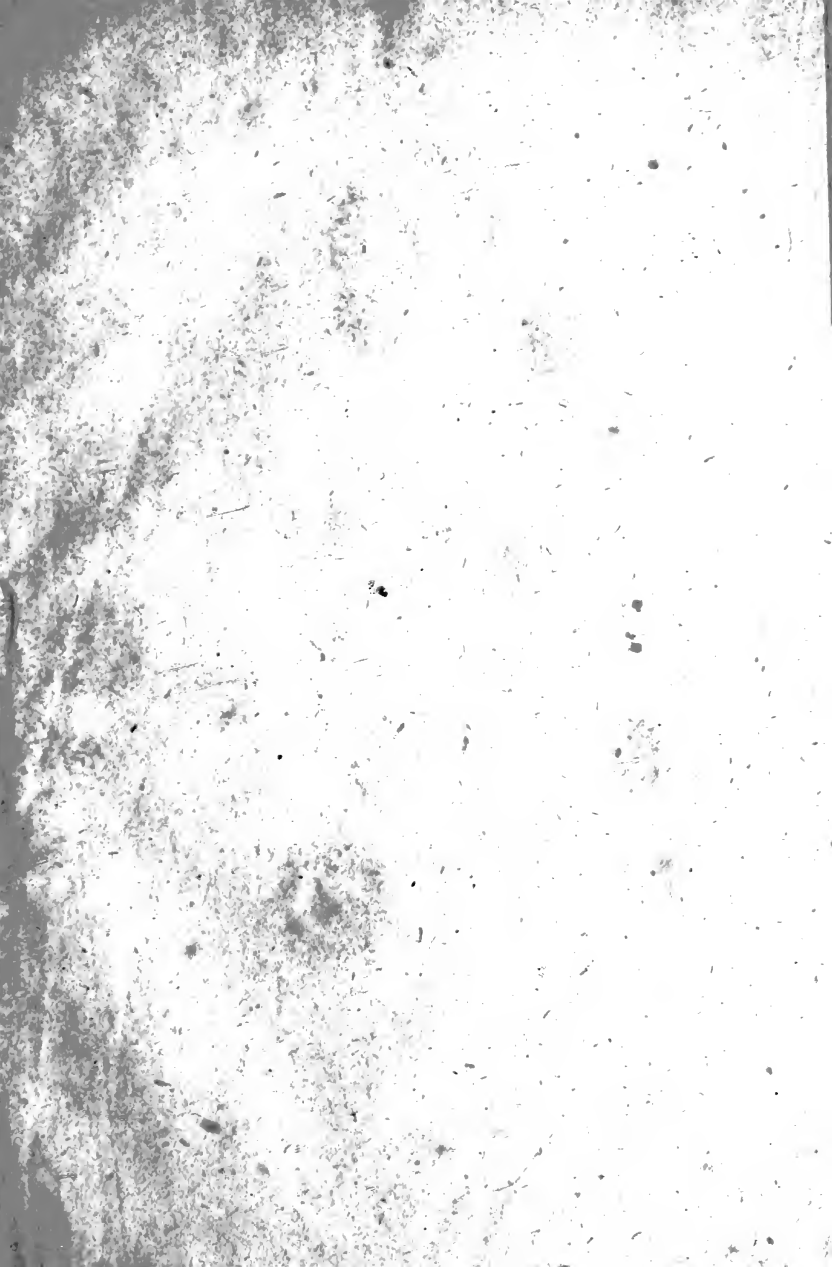
Philippi Melanchthonis et vita Martini Lutheri narratio et vita Philippi Melanchthonis ab Joachime Camerario conscripta. Venio editae et studiose juventutis usibus accommodatae a D. Jo. Christ. Guil. Augustio. Erlan. C. Gollner. 1811. N. 237788. Rec. N. Theol. Annal. 1820. April. p. 253 ff.

80 6894

A 300 - (Melanchthon)
Camerarius

N 18072

Andreas Matthias Lozbeck
1755.

DE
PHILIPPI
MELANCHTHONIS

ORTV, TOTIVS VI-
TAE CVRRICVLO ET
MORTE,

IMPLICATA RERVM MEMO-
RABILIVM TEMPORIS ILLIVS HO-
minumque mentione atque indicio, cum
expositionis serie cohæ-
rentium;

NARRATIO DILIGENS
ET ACCVRATA

Ioachimi Camerarii

P A B E R G.

opéſto auctōr ſeſ ſeſ ſeſ

De ſeſ ſeſ ſeſ ſeſ ſeſ

L I P S I A E
CVM PRIVILEGIO.

*Reſpoſor huius libri
Carolus Wilhelmus
Bachta.*

158.
2132.
P R O O E M I V M
ad Illustriss. Principem ac Dom. D.
Philippum Landgrasium Hafs-
siae, Principem Catto-
rum &c.

S AEP E ET MVLTVM EGERVNT
mecum amici viuentē adhuc &
bene valente Philippo Melanch-
thone, ut, quae de illius genere, vita,
studijs, actionibus comperta haberem,
literis mandare inciperem. Mul-
ta autem mihi nota esse arbitraban-
tur, quem & celeriter in eius fami-
liaritatē peruenisse, cum ille pri-
mum sese in has regiones contulisset,
& coniunctissime cum ipso vixisse
scirent. Disputabant pertinere, me
narrante potissimum cognosci illa, ad
celebritatē necessitudinis nostrae, &
hunc fructum capere utrunq; constan-
tissimi in vera amicitia vsus, hone-
A 2 stissimum

stissimum simul atque iucundissimum
 videri. Sæpe literas mihi ab eo non
 aliter quam fratris nomine inscriptas
 legerant. Sæpe viderant quam aman-
 ter ipse me coram complecteretur, &
 de me absente sermones honorifica in-
 primis mentionis audiuerant. Qui-
 bus omnibus moti, & me nostræ ami-
 citiæ hanc operam dare, & aliorum
 cupiditati conciliare istam noticiam
 æquum esse existimabant. Ego vero,
 qui & gauderem opinione de nostræ
 coniunctione aliorum singulari, &
 mihi huius copiam gratularer, non
 nolui quidem hanc descriptionem ag-
 gredi & istud opusculum absoluerè,
 Sed nescio quo pacto semper interue-
 nit aliquid quo hic conatus impedire-
 tur, donec æterni Dei voluntate è me
 dio sublatus est, & migravit ex hac
 vita Philippus Melancthon cum
 ingen-

ingente luctu & maximo dolore bonorum omnium, & occasionem mihi eripuit non modo gratificandi amicis, sed eiusmodi etiam expositionis edenda, quæ ab ipso lecta & plenior & emendatior de eius admonitionibus diuulgari posset. Cum vero post casum mortis illius vehementer urgeremur, ut tandem huius scriptio- nis laborem susciperemus, iniecit moram partim animi in recente mœrore perturbatio, partim, ut verum fatear, alia complures opt. & doctiss. viro- rum hoc argumento prolata lucubra- tiones, inter quas, cum neq; opus esse iam putarem studio in hac parte no- stro, & illis legendis sæpe acquiesce- rem, hebetiores reddita fuerunt cogi- tationes animi mei, incitatioq; pristi- na resedit. Ita que anno toto verten- te res ea fuit dilata. Sed cum & ami-

ci subijcerent officij considerationem,
 Et me recordatio cōsuetudinis suauissi-
 ma nostra indies quasi interpellaret,
 sensi rursus paulatim instigari me
 Et impelli ad hanc operam, si possem,
 nauandam, Et tempore neglecto, quo
 ad fruendum nobis communiter ista
 elaborarentur, nunc quasi exequia-
 rum hac Et funeris iusta non persol-
 uere amico, ne impietatis crimen sub-
 iret, veritus sum. Itaque Et officio
 meo Et amicorum voluntati studui
 tandem satisfieri, ut expungatur no-
 men, ne quid debeam, secundum
 Plautum. Neque aliorum iam edi-
 ta preclara scripta me à proposito de-
 terrere par esse duxi, ac potius veluti
 calcar hoc adhibitum mihi fuit. Quod
 enim illi fecissent ut testarentur af-
 fectionem erga mortuum suam, id
 me non facere indignum iudicabam.

Quam

Quamuis autem eadem à me refer-
 rentur quæ illi commemorauissent ,
 non tamen metui ne quis hoc repre-
 henderet , ac potius cum aliud quasi
 filum animaduverteretur , diuersa
 orationis varietatem delectatione
 non carituram esse speravi. Denique
 quæ alij tradidissent , ea meo quasi te-
 stimonio confirmari , & quæ reticuis-
 sent , diligentia nostra explicari neu-
 tiquam alienum visum est. Venit
 autem mihi in mentem , hoc proæ-
 mio tuam , illustrissime Princeps
 Philippe, clementiam compellare , &
 tue pietati , virtutiq; & in rerum
 grauissimarum atque difficillima-
 rum tractatione , forti , excelso , ma-
 gno animo veluti dedicare hæc com-
 posita à me de Philippo Melanch-
 thone : Qui & nomen haberes cum
 illo commune , & viuum clamētissimo

fauore esse complexus, & multorum,
 quae in isto scripto vel enarrantur vel
 indicantur testis & explicator esse
 posses. Scio etiam illustrissima clemen-
 tia tua iudicio atque sententia saepe
 commendatum celebratumq; singula-
 rem in modum Philippi studium in
 cognoscenda, & asserenda fortitudi-
 nem, & labores propaganda caelestis
 veritatis & opt. disciplinarum do-
 ctina, & tuenda utraq; sollicita pro-
 bitatis integritatem, diligentiam, as-
 siduitatem, fidem, & mortuo fami-
 liaris desiderij dolorisq; acerbi tribu-
 tum esse honorem. Statuente illustris-
 sima consideratione tua, non ad sua
 tantum patriae utilitatem & decus
 fuisse natum Philippum Melanch-
 thonem, sed ad Germaniae eximium
 ornamentum productum, uniuersae.
 Memoratur aliorum alijs locis glori-
 osa

osa procreatio, Germania autem nostra, inq; ea illustrissima domus Palatina vicina terris tuis & coniuncta etiam affinitatis vinculo, Bretta urbs alumno Philippo Melanchthone ad omnium hominum memoriam commendata celebrabitur, & quasi in nitidissimo auro maximarum laudum aliarum, huius veluti gemmae pulcherrima species enitebit: fama ortus & incunabulorum ipsius. Sane in hoc etiam genere & isto loco, quo Philippus Melanchthon fuit, illa, quemadmodum Poëta fecit de Empedocle & Sicilia:

*Etsi magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaq; fertur
Rebus opima bonis multa munita virum vi:
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se
Nec sanctum magis & mirum carumq; videtur.*

Atq; mihi est persuasum illustrissimam clementiam tuam iudicij sincer-

ri & sententia incorrupta gravitate,
 conseruare benignitatis constantiss. fa-
 uorem erga communem ciuem, neque
 pati ut bona de eo existimatio labefa-
 ctetur, & tueri famam absentis huius,
 quem presentem abs tua illustrissima
 mansuetudine & maximi fieri, & cle-
 mentiss. affectione diligi, est multis
 atque clariss. signis declaratum. Ac-
 cidit autem huic id quod per paucis, ut
 non quiesceret inuidia, & odium post
 mortem ipsius, ac potius ut magis
 tum quam prius illo uiuente pascere-
 tur, carpens atq; arrodens optimi &
 innocentiss. deq; omnibus publice pri-
 uatimq; bene meriti sanctissimum no-
 men, & in hoc lacerando auram popu-
 larem colligens & applausum vulgi
 querens, nimirum qui tantum & ta-
 lem virum insectari non dubitassent,
 ut ipsi aliquid fuisse perhibeantur. In
 medio

medio autem est huius seculi mirifica
 vanitas in affectando scientia pro-
 priam quandam & peculiarem fa-
 mam, quam ita demum quidam con-
 secuturos se sperant, si aliorum sim-
 plicem & planam doctrinam detor-
 quendo & involuendo peruerterint.
 Deprehenditur hoc fieri in omnibus
 ijs, quæ ingenij facultate & studij in-
 dustria exponi solent, usque adeo ut
 nihil iam fere sine contentione & iur-
 gijis atque certaminibus disputetur
 aut enarretur. Accedit summa inhu-
 manitas, vel ut verius dicam imma-
 nitas, cõuiciorum & maledictorum,
 & pertinacium in altercando rixa-
 rum, quæ nisi usurpentur, neq; auto-
 ritatem habere quicquam, neq; conser-
 uari libertatem plerique existimant.
 Quid dicã de impudentia ac seuitia
 insolentia? Quæ leuiss. sæpe de rebus
capi-

capitales inimicitias excercet & præ-
 lia ciet cruenta, cum pietatis & hu-
 manitatis lenitas atque verecundia
 de veritate quoque & in causis gra-
 uissimis seueritatem illa quidem, ut
 decet, adhibeat, sed removeat iracun-
 dia atque odij importunitatem. Qua
 intuens non possum non admodum ti-
 mere, ne magna calamitas honestis &
 liberalibus studijs impendeat, euasu-
 ra ad religiosa etiam pietatis detri-
 menta. Nisi fortasse, id quod mul-
 to tristius est, ista quasi murmura
 antecedunt tempestatem extrema bar-
 baria, qua inter verborum sententia-
 rumq; dissidia, excitatis etiam bello-
 rum prælijs, una cum rebus spes quo-
 que bona penitus extinguatur atque
 intereat. Sed de hoc fiat, quod æter-
 no Deo visum fuerit, cuius misericor-
 diam imploremus, ut propitius nobis
 repri-

reprimat iræ iustissima impetum, & clementer parcat veniamque det tam stulticie peccatis quam improbitatis delictis. Ad Philippum autem Melanchthonem quod attinet, haud scio an vel imprimis gloriosa sit huic maleuolorum contumeliosa obtreçtatio, quæ hoc profecto efficit, ut & personæ Phil. Melan. reprehendentium, & res quæ notantur, & tractationis futilitas atque peruersitas scurrilisq; audacia atq; impudentia, eum, quem oppressum cupiunt, altius extollant, & cuius nomen infamare conantur, illius hoc reddant admirabilius atque illustrius. Non aliter quam de noctis tenebris & caligine, diei lucem atque splendorem eminere & magis conspici cernimus. Potuerunt Socratem calumnia accusationis ledere & popularis leuitatis iudicio condemnare,

Any-

Anytus, Melitus & Lycon, sed sapientie virtutisq₃ existimationem tantum abest ut diminuerint, ut aucta hec ad accusatorum dedecus & ignominiam redundarit sempiternam. Nihil tale aggressum est ignauum odium & cum formidine coniuncta inuidia, neq₃ omnino struere machinariq₃ valuit in Philippum Melanchthonem viuentem. Nunc exultat importuna temeritas & excurrit vanissima iactatio huius & illius, qui, ut Gracorum vulgus Hectoris interfecti corpus fortiter confixerunt, quemadmodum cecinit Homerus, telis suis: Sic mortui Philippi Melanchthonis nomen ignominij & probris appetunt. E quibus vnus ceteris ferocior glorioso voto optat adhuc superstitem esse Phil. Melan: ut in eo scilicet vim ingenij & doctrina

cetrinae copiam experiri liceat. At hic
 si vultum isti nugatori suum ostendat
 reuersus, profecto ipsi & gregalibus
 atque socijs ad pedes statim animus
 delabatur, et in fuga per aperta citatis
 Atria, quamuis lata domus arcta ostia fiant,
 quemadmodum ait apud eundem
 Poëtam adhuc ignotus procis Ulysses.
 Alter, turbulenta istius & seditiose
 caterua & ipse signifer delicatus scur-
 ra, tanquam Thersites studio sibi ha-
 bet laceffere maledictis summos &
 maximos viros, Qui nescio quos fu-
 nestos capiti quidem ille suo cantus
 effutire fertur, sic effundens furiosas
 verborum spurcorum nugas, ut ali-
 quos dicatur reperire qui ipsum au-
 diant, & voce eius etiam permulce-
 antur, quamuis hoc deterius non
 ille sonet, quo mordetur gallina marito,
 Tum quidē cum immaturi et absoni
 modi

modi ab intorto gutture eliduntur.
 Adiunxit se his pietatis & humani-
 tatis omnis manifestus hostis transfu-
 ga quidam, qui talia iam scripta edi-
 dit, qualia si non dico probare sed om-
 nino ferre possunt promulgari, illi ip-
 si, quibus impudens os istud turpissi-
 me assentatur, sane miror. Hi in-
 ter se discordantes, in oppugnando ta-
 men nomine & conuellenda opinione
 doctrinae Philip. Melan. iam conspi-
 rant, & hanc quasi in medio posi-
 tam palmam habent, ut confidentis-
 sime & insolentissime inuehantur in
 viri, pietate, virtute, sapientia, hu-
 manitate, integritate, fide prestan-
 tissimi famam, & eius, qui de ipsis
 non modo optime est meritus, sed sine
 cuius benignitate atque beneficentia
 ipsis obscuris & ignotis delitescen-
 dum, & famelicis atque nudis esuri-
 endum

endum & algendum fuisset. Verum
 etsi indignitas facinorum istorum
 tanta est, ut à potentia quoque pia at-
 que religiosa & de salute patriæ soli-
 cita, animaduertenda sit, futilitas
 tamen ineptiarum tam friuola est,
 ut, quod quidem ad Philippum Me-
 lanchthonem attinet, istiusmodi Βωμο-
 λοχίας contemnendæ simpliciter neque
 omnino curandæ esse videantur. Nisi
 putamus eruditissimi viri Theophra-
 sti causa moueri aliquem debuisse,
 quod contra illum meretricula qua-
 dam Leontium, ut accepimus, nescio
 quid libri scripsisset & emisisset.
 Nam virus istud maledicentiæ ne-
 fariæ non nocet profecto Philippo Me-
 lanchthoni, cum sibi autores huius
 ipsis, non illi, fœdißimas notas inu-
 rant ignominie & infamie, quas nul-
 la unquam dies eluere poterit, quæq;

habebunt in ipsorum memoria, si qua
 forte ad posteritatem propagabi-
 tur, perpetuo. Quos vel debita &
 salutari in pœnitendo perturbationi,
 vel ultropicibus scelerum pœnis relin-
 quentes, ita pergamus & id aga-
 mus quod instituimus, Et tua qui-
 dem Illustrissime Princeps Clamen-
 tissima pietati & sapientia, ut spe-
 ro inprimis, sed & alijs compluri-
 bus gratam acceptamque futuram,
 narrationem & quasi historiam ex-
 ponamus, commemorantes ea, qua
 de Philippi Melanchthonis, pa-
 tria, parentibus, genere, educatio-
 ne, vita, moribus, morte, partim
 ipsi nos presentes cognouimus, par-
 tim explorauimus, & certo ueroque
 indicio comperimus. Quibus si
 quaedam aspergerentur cum nego-
 tiorum tum personarum mentiones
 huc

P R O O E M I V M.

*huc pertinentes , vel non abhorren-
tes certe ab instituto opusculo , neque
hoc reprehensum , ac potius senten-
tia bonorum & non inhumano-
rum omnium probatum
iri, sumus arbi-
trati.*

B 2

Philip-

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1207 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3700
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1207 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3700
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1207 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3700
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

PHILIPPVS MELANCHTHON NATUS est in oppido nomine Bretta, qua parte territorium Palatinatus Rheni attingit fines agri Vuirtenbergensis, solem Orientem versus, sitq; illac iter à proficiscentibus ex Italia Galliaq; in loca Germaniæ, quæ quoniam ad oceanum sita sunt quasi decliuia, appellari solent Inferiora. Non est oppidum illud vel ambitu amplum vel extructionibus magnificentum, vel exquisitis operibus munitum, sed situ peramœnum, & pro captu Germanorum satis bene atq; splendide ædificatum, & tam firmum vt bello Bauarico grauem Ducis Vuirtenbergensis oppugnationem sustinuerit, & virtute præsidij defensum sit, neque in potestatem hostium venerit. Quinetiam eo tumultu quo plebs rustica atq; urbana aduersus dominos suos arma cœpit, cum seditiosi scirent, vndiq; multa in oppidum illud deportata conuectaq; esse, potiendi ipso cupiditate nihil non conati aggressiq; sunt. Sed etiam tunc, tametsi ingens multitudo oppugnantium neque propinqua auxiliij spes vlla esset, cum summa incolarum laude & oppidum Principi & bona dominis fuere conseruata. Ciuum opes sunt mediocres, & quæ parantur cum agricultura tum rebus negocijsq; inter se aut cum vicinis contrahendis, non commercijs externis & ingen-

I
J. 16th Feb.
1497
6 Minut
Abund.

tibus lucris quæstibusq; singularibus facien-
dis. Incolæ incredibili humanitate præditi,
& moribus ingenijq; sunt politis ac bonis.
Migrauerat eo pater Philippi Georgius du-
cta vxore, laudati & honorati illic viri Io-
hannis Reuteri, qui & præfecturæ oppidi
munere aliquot annis functus est, filia Bar-
bara. Fuit autem Georgij pater Nicolaus,
qui Eytelbergæ sub arce domicilium habuit,
& cuius ad vicinum sacellum ibidem monu-
mentum sepulcri nunc etiam visitur. Ipse
Georgius & probitate, integritate, tacitur-
nitateq; & fide, etiam prudentia atque soler-
tia, & quod admirabili artificio opera armo-
rum elaborare sciret, quibus & defenderen-
tur contra vim aduersariorum in conflictu,
& instruerentur ad hos percellendum ster-
nendumq; qui manum siue in acie cum ho-
stibus, seu in ludis equestribus, cum suis
(quæ exercitationes tum in aulis Principum
studiosissime frequentabantur) conserere
vellent: Harum igitur artium ille peritus,
& ijs virtutibus quas commemorauimus or-
natus, in noticiam peruenit maximorum &
potentissimorum Principum, ijsq; carus fuit,
in quibus nominasse satis sit & Regem opti-
mum & bellatorem Inuictissimum Diuum
Maximilianum Imperatoris Friderichi filii-
um. Quem Georgius aliquando cum glori-
oso

oso prouocatore Italo cui nomen Claudio Bataro, certamine singulari congressurum ita instruxit, & sic arma ipsius machinando parauit, vt fortissimo Viro Maximiliano victoria certa facile etiam & celeriter contingeret. Claudius enim non diu repugnans, cum, quanto omnibus rebus esset inferior sentiens ad pedes Maximiliani se abiiecisset, ita in potestatem eius se tradidit. Sed paulo post orto pernicioso bello inter Palatinos & Bauaros cognatos Principes, cum Georgius patriæ suæ Principi Philippo operam officiumque quod debebat, fideliter præstaret, imprimis machinarum tormentorumque ratione administranda, missus cum quibusdam Monhemium, in morbum incidit insanabilem, Etsi Princeps in curando eo summum studium diligentiamque adhibuit, credebaturque puteo, vnde aqua ad cotidianos vsus haurienda fuerat, veneno infecto, malum hoc illis accidisse. Sane qui cum eo aduenerant intra vertentem annum omnes mortui fuere, Georgij vita remedijs & exquisita curatione ad annum quartum producta. Decessitque tandem & ille cum ante dies XI. socerum amisisset, & ipse totum quadriennium vixisset perimbecillis. Cæteram autem vitam sine querela omnium, & cum laude plurimorum, imprimis religionis amans, & profana omnia

dicta ac facta fugiens, & neque serio neque ioco verbis rebusq; designans quicquam, quod vel minimam impietatis speciem haberet, aut propter leuitatem esset vituperandum, vel etiam à grauitate veritateq; recederet. Ante omnia falsitatem mendaciaq; & fraudes auersatus fuit, multa etiam pietatis studio & amore obseruans, quæ indicanda non putauimus, quod aliquorum opinione superstitiosa videri possent. Tunc Philippus habuit annos XI. quem susceptum ex filia cum fratre vno Georgio minore annis non prorsus quatuor, & sororibus tribus, auus voluerat tam ipsum quam fratrem apud se educari. Mater vidua mansit annis totis XII. postea cum Philippum duxisse vxorem audiisset, non sine quadam offensiuncula nupsit iterum, viro honestissimo ciui Britanno. Fœmina fuit illa valde prudens atque pia, quam & nos vidimus in patriam proficiscentis Philippi comites anno Christi, M. D. XXIIII. & eam, quam diximus, esse perspeximus. Cum in ludum publicum mitterentur pueri illi fratres vna cum auunculo & ipso puero, cœpit tum lues fœda passim homines in Germania primum inuadere, & miserum in modum non solum excruciendo sed mutilando & membra depascendo affligere, quam Hispanicam nonnulli, plerique

que Gallicam nominabant. Quo malo cum Magistrum ludii auus puerorum laborare resciuisset, contagionem metuens, nepotes cum filio domi apud se retinendos duxit, ubi maturatione aetate iuuenis opera primis literarum elementis curauit erudiendos. Nomen illius fuit Iohannes Hungarus quem grauem annis vidimus Phorcæ, & audiuius præclare concionantem de filio Dei Domino nostro Iesu Christo, & puram Euangelij doctrinam explicantem Principibus & populo frequenti, virum optimum atque integerrimum. Eminuit autem statim in Philippo præstantia ingenij, quod & celeriter perciperet atque comprehenderet quæ tradebantur, & fideliter meminisset, & liquido exponere illa sciret. Vtq; fit in generosis animis, in puerilitate etiam aetate admodum quiescere non poterat, sed quærebat ubiq; aliquem cum quo de auditis disputaret. Ea erant nimirum præcepta artis Grammaticæ & initia sermonis latini. Itaque & circuire & vestigare aduenas scholasticos qui tum peregrinari consueuerant, & maxime gaudere si qui adultiores offerrentur, quos sæpe animaduersum fuit cum multorum admiratione & pudore eorum à puero Philippo mirifice exagitari. Itaque omnes de indole tali bonam spem conceperunt, & paulo post mortuo tam auo

quam patre, paucorum vt diximus dierum interuallo, matris propinquorumq; consilium ac voluntas in studijs pijs & honestis educandi filium institutum auí persecuta est. Quanquam autem docilitas in Philippo tanta, quanta in nullo altero ostenderetur, & simul acris animi & mentis sagacis præclarissima signa perspicue cernerentur, & vis ingenij ingens tunc adeo appareret, nihilo tamen minus summa elucere suauietas, qua omnium facile fauorem sibi ille conciliabat, & declarabatur futurum, vt vehementior natura ipsius non ad austeram neque tristem seueritatem deferretur, sed ad grauitatem lenitate comitateq; cõditam euaderet: id quod euentus comprobauit. Nam feruentior incitatioq; in eo animus immitis aut sæuus nõ fuit, cumq; esset ad iracundiam pronior, nihil tamen fecit vnquam commotus quod insignem haberet deformitatem, aut omnino magnopere culpandum esset. Pronunciatio nonnihil balbutiens non modo tanquam praua colloquentibus molesta & iniucunda non fuit, sed puerilem loquacitatem visa etiam est decere. Quod vitium tamen procedente ætate attentione & cura sic emendauit, vt vix tenuissima illius vestigia, verba præsertim eo accurate faciente, apparerent atq; deprehenderentur. Illis temporibus literarum

rum ludus Phorcensis celebrari præ cæteris, cuius Magister esset Georgius Similerus patria Bimpinensis, qui habebatur & erat, pro illius ætatis captu, doctus & eruditus imprimis. Iam enim plurimis in locis melius quam dudum pueritia institui, & doctrina in scholis vsurpari politior, quod & bonorum autorum scripta in manus fumerentur, & elementa quoque linguæ Græcæ alicubi proponerentur ad discendum, cum seniorum admiratione maxima & ardentissima cupiditate iuniorum, cuius vtriusque tum non tam iudicium quam nouitas causa fuit. Similerus, qui postea ex primario Grammatico eximius Iuriconsultus factus est, initio hanc doctrinam non vulgandam aliquantisper arbitrabatur. Itaque Græcarum literarum scholam explicabat aliquot discipulis suis priuatim, quibus dabat hanc operam peculiarem, vt quos summopere diligeret. In omnibus autem Philippus Melanchthon ita proficere & eas facere progressiones, & ita se erga omnes communicatione eorum, quæ ipse percepisset & teneret, gerere, vt nemo non eum & laudaret & amaret. Habebat socios studij fratrem Georgium & Iohannem auunculum, quorum Georgius in hoc cursu non permansit, & in patria præcipuos honores ciuitatis suæ consecutus est & gessit

Quæ

Quæ, cum hæc scribere instituissemus, ipsius maxime consilio opeq; nitebatur, fungentis annis multis præfecturæ munere: Iohannes Spirensi collegio ad S. Crucem præfuit, quem ibi & nos aliquando vidimus, virum dignitate & humanitate excellentem. Viuebant hi apud sororem Iohannis Reuchlini, quod quadam cognationis necessitudine familiæ illæ coniungerentur. Eueniebatq; sæpe vt Reuchlinus patriam & suos viseret, qui in gubernatione terræ Vuirtembergensis tum vna cum alijs paucis auctoritatem summam atque grauissimam obtinebat. Solebat igitur in puerorum studia ille inquirere, & de ijs, quæ sciret tradi eis in ludo, percontari. Longe autem Philippo omnibus responsionibus præcellente, Reuchlinus indolem pueri exosculatus, & spe singulari de illo concepta, libellos quosdam ei donauit, inter quos plenior præceptorum Grammaticæ Græcæ tractatus & liber fuit, comprehendens interpretationem Latinam præcipuorum Græcorum vocabulorum, quæ opera Lexica vocantur. Hac copia instrumenti auctus Philippus, ipse sese indies magis magisque incitare, & vtriusque sermonis Græci latinicq; vberiore comparare facultatem. neque scribere tantum aliquid soluta oratione, sed tentare etiam versuum compositionem. Et obla-

tis aliquando factis à se quibusdam Reuch-
lino, per iocum donatus ab hoc fuit pileolo
puniceo, quo insigni, vt fert consuetudo,
Reuchlinus fuerat decoratus, cum titulus ei
Doctoris decerneretur. - Philippus vero le-
tus dono, & veluti generosus equus ornatu
gaudens, prioribus semper aliquid adijcere,
& cognitionem partam cumulare. Tunc &
æqualibus suis scriptum quoddam ludicrum
Reuchlini instar Comœdiæ illis diebus edi-
tum, ediscendum distribuit, & suas cuique
partes assignauit, vt coram Reuchlino ad se
reuerſo fabula ea ageretur. Quod etiam fa-
ctum est cum summa ipsius voluptate atque
læticia. Quando & Philippi nomen, quod
haberet ille familiæ significans solum nigrum
germanico sono, in græcum Melanchthonis
mutauit, sicut ipse à fumo deminutum suum,
ita ab Hermolao Barbaro aliquando in Ita-
lia conuersum, Capnionis esse voluerat.
Hunc conatum mutandi nomina familia-
rum, memini audire doctos & præstantes di-
gnitate viros, qui reprehenderent, quod isto
pacto familiarum noticia quasi obteri videretur.
Sed sunt omnino quædam ita aspera
& veluti horrida, vt lingua Græca latinaue
exprimi neque possint neque debeant, Quæ
si literis quibusdam vel adiectis vel detractis
quasi dolare, vt leuiores fiant, aliquis velit,
quem

quemadmodum de barbaris omnibus fere fecerunt veteres, nihilo ille minus appellatorem obscuram & suis ignotam hoc modo redditurus sit, quod à mutatione illa interpretationis nihil iam differet. Sed de his nunc disputare alienum fuerit. Phorcæ (quam latinis verbis contractis Portam Herciniæ esse eruditi volunt) Philippus pene annis duobus mansit. Et inde ad pleniorum ingenij cultum & quasi mercatum doctrinæ vberiorum cura matris ac propinquorum missus est Eytelbergam in patriam auitam, ubi & sedes Principum & celebris Academia esset. In qua doctissimorum virorum in omni genere disciplinarum copia florente, Philippus iam ætate ephebus statim eam de se opinionem commouit, ut alijs quoque docendis idoneus haberetur. Ibiq; tum ille & exercendi stilum scribendiq; rationem suo exemplo suscitare, & studio industriæq; admirabili cum sibi fauorem caritatemq; omnium ordinum atque hominum conciliare, tum animos æqualium ad bonas literas artesq; maiore assiduitate & diligentia colendas impellere. Vixit Philippus Eytelbergæ apud clarissimum illo loco & tempore virum D. Pallantem, cuius sapientiam virtutemq; & excellentem humanitatem atque beneficentiam, cum perquam honorifica mentione eius, quotiescunq; hæc

incidisset, verbose solebat prædicare, & ita ut facile appareret, memoria ipsum consuetudinis istius admodum delectari. Huius viri prudentissimæ consilijs aula multis annis feliciter vsa, & ope Academia sustentata, ornata, aucta est. Qui obiit mortem Anno Christi M. D. XII. XVI. Calend. Sextil. sepultus Eytelbergæ in vrbis primario templo cum elogijs epitaphiorum vtriusque linguæ versibus perscriptorum, ex quibus latinum distichum hoc inferendum putauimus:

Consilio pollens, largus rerum, ore disertò

Doctòr erat Pallas, hac tumulatus humò.

Dedit Philippus Melanchthon ibidem illis temporibus operam instituendis duobus filijs Comitæ Ludouici Leonistenij generosæ profapiæ & indolis pueris, & familiariter vsus est Petro Sturmio Argentoratensi Iacobi fratre nobilitate generis, virtute & sapientia clari religiosæq; pietatis amantissimæ, Bimphelingi, quemadmodum accepimus discipulo. Eytelbergæ etiam Philippus quasi tironium quoddam deposuit scholasticum & Bacularius est factus. Quo nomine honorum in Academijs initia appellantur, natus annos ferme XIII. Cum autem animi in discendo impetus & honesta ambitio instigaret eum, qui modo excessisset ex Ephebis, ut alijs honoribus scholasticis ascendendum

dum putaret, & ad maiorem dignitatis gradum contendendum, petendumque Magistri titulum, aduersata tum voluntati ipsius sententia fuit præcipuorum quorundam, quod ætati isti tribuendum tantum esse negarent. Quo impedimento cursui cogitato moraque illata offensus, & quod tentationes febriles crebro sentiret, locum & proposito suo & valetudini aduersum relinquere statuit. Ea tempestate Tubingensis Academiæ in Vuirtempergenſi regione (quam Charitinarum vetere nomine fuisse coniectura est) fama fieri indies maior atque melior. Quæ optimi & illustrissimi Principis Eberhardi cognomento prohi & Barbati, paterna cura præclarissime fundata & collectis viris doctrina variâ præstantissimis, condita fuerat ante annos triginta sex. De hoc Principe, cum eam rem ageret & Academiam Tubingæ collocare vellet, accepimus id quod & memorabile & non abhorrens ab hac narratione, duximus referendum. Est sane Academiæ institutio res magna & magnificienda, sed superiorum tamen temporum de his existimatio multo optima & præclarissima fuit. Interrogatus igitur tum à quodam externo Princeps Eberhardus, cuius opera in eo quod perfici volebat uti cogeretur: Quidnam regionis & terræ haberet? quod tanto orna-

mento

mento dignum esse iudicaret : respondisse fertur : Cætera omnia esse mediocria, vel etiam infra mediocritatem, vno autem commo-
modo atq; fructu suæ regionis se merito glo-
riari, Quod, in quamcunq; partem illius fo-
lus forte ipse delatus, si acquiescere liberet,
tuto & cum omni securitate in cuiusuis ex
suis, qui obuiam factus esset, sinum depone-
re caput & somnum capere posset. Idem au-
diui aliquando eundem dixisse in Principum
quodam confessu, cum alius alia suæ terræ
bona extolleret narrando. Erant Tubingæ
tunc Theologi, vt illis temporibus, exi-
mij. Erant Iurisconsulti quorum nunc et-
iam nomina illustria & opera laudabilia in
ore & manibus sunt eorum, qui hæc studia
tractant. Humaniorum autem studiorum
& Philosophiæ professores eos semper ha-
buisse Tubingam constat, quorum eruditio-
nem & scientiam totam Germaniam exco-
luisse scimus. Ex quibus tunc, cum eo Phi-
lippus venit, viuentes & operam nauantes
docendo, Iohannem Stofelerum & Francis-
cum Stadianum, quem & coluit & dilexit
Philippus inprimis, & Henricum Bebelium,
quem mortuum versibus Epitaphijs Græcis
Philippus ornauit, Et Iohannem Brasica-
num nominasse in præsentia satis habuimus.
Cum autem natura atq; voluntas Philippum

ad commercium cum musis, id est bonis literis & erudita doctrina, incitaret, tanta tamen fuit in eo vis ingenij & ardor discendi, vt nullarum rerum cognitionem non attingendam atq; comprehendendam putaret. Itaque & Theologos & Iuriconsultos & Medicos audire, & libros omnium professionum illarum inspicere, & vndiq; quandam scientiæ quasi possessionem occupare, & non tam laudem venari, quam vsum sibi fructumq; cognitionis acquirere. Ad Theologiæ tamen studium maxime propensa esse cupiditas illius, quod religiosæ pietatis amore flagraret, sententiâ hac confirmata in puero paterna maternaq; educatione atq; disciplina. Theologiæ tum materia non sacrae literæ & scripturæ diuinæ erant, sed quædam obscuræ & spinosæ intricatæq; quæstiones. Quarum nugatoria subtilitate exercebantur & defatigabantur ingenia. Philippus autem Melanchthon factus bonarum artium Magister & primus, declaratis tum simul XI renunciatus, cum illo etiam in genere tenui & aspero nulli non modo qui parî ætate esset, sed ex prouectioribus quoque atq; adeo senescentibus, cederet, veritatem tamen querere & amplecti inprimis, & politiori doctrinæ operam dare. Animaduertebatur librum habere in manibus in templo & inter
opera=

operationem sacrorum. Cum grandior quibusdam ille videretur ijs, quibus preces descriptæ continentur, quicq; more in templis vsurpantur, maleuoli quidam rumusculos sparferunt, legere Philippum nescio quæ scripta temporis & loco illi non conuenientia. At ipse nactus fuerat sacrorum bibliorum codicem, tractabili forma chartis minutoribus paulo ante primum à Iohanne Frobenio Basileæ impressum, quibus legendis quam tunc adeo cœpit, eam constantissime dare operam in tota sua vita perseverauit, & talem librum ad omnes conuentus publicos postea detulit, secumq; semper habuit. Cumque ascriberentur ab eo in chartis passim vtiles & præclaræ sententiæ veterum, quæ ei illorum scripta legenti potissimum arrisissent & nonnullis in locis explicaciones quædam, quibus contigerat libros istos videre, ab his copia ipsorum maxima cupiditate expetebatur. Itaq; cum esset Philippus natura liberalissimus & ad gratificandum cunctis quibus posset rebus procliuis, sæpe ablatos istos suos & donatos aliquibus libros comparatis alijs mutauit. Sed hæc postea acciderunt. Illis temporibus vir prudentia & Iuris publici scientia celebris colligere ceperat historias & exponere tempora rerum memorabilium gestarum ab origine prima mun

di, ei nomen fecerant Naucleri, quod in familia nomine Germanici nautæ significatio esset, qui sunt vergæ. Librum autem hunc exprimendum susceperat Thomas Anshelmus, qui Typographicam officinam habebat Tubingæ. A quo perfectum fuit, vt & illius scripti & aliorum, quæ à se ederentur, curam respectumq; Philippus susciperet, quo prodirent correctiora. Is tunc & in hoc opere Naucleri partim disponendo, partim augendo, partim etiam retexendo id præstitit, vt lectio libri istius à plurimis expeteretur & fructu voluptateq; non careret. Iisdem ferme annis, quibus Philip. Melanch. Tubingæ mansit, numero VI. luctatus est Iohannes Capnion cum monachis, à quibus propter sententiam dictam de libris Hebraicis grauiissime vexabatur. Ea erat familia Domini, & Colonienses quidam Theologorum titulo superbientes, qui in Capnionem se plane hostiliter inferebant. Iudicium fiebat Romæ, & Capnio cum causam facile defenderet, aduersariorum tamen opibus & potentia admodum premebatur: tametsi illi neque patroni viri summi deessent, & studia omnium, qui amabant aut saltem videri volebant amare eruditam doctrinam, præstarentur tam prolixè vel effuse etiam, vt alacritate eum ista offensum fuisse constet. Qui ipse

vir

vir optimus, quamuis cuperet innocentiam suam tutam esse, & intelligi quam atrox sibi fieret iniuria, sic tamen optabat vim à se depelli ne læderentur ulli, utq; inimici non vel maxime meritis conuicijs sed veritatis simplice oratione refutarentur. Ingrata etiam erat prudentiæ & grauitati illius senescentis, iuuenilis leuitatis exultatio, & hanc non tam factò quam exemplo nocere posse perspiciebat. Sed nihilominus, qui, cum maxime fauerent & quam optime cuperent Capnioni, multo peius oderant importunitatem eorum, quos Capnionis euerfionem prætere animaduertetur, oppressioni nascentis doctrinæ eruditæ vniuersæ (hanc enim quod ipsi penitus ignorarent metuentes existimationi suæ, exoriri & conualescere iniquissimis animis patiebantur & ægerrime ferebant). His igitur infesti illi studiosi politoris doctrinæ, causam Capnionis suam ducere, & illius aduersarios omni genere scriptorum infamare, tam deridentes & eludentes futilitatem quam insectantes & increpantes improbitatem. Inter quos princeps, Ulrichus gente Huttenus, patria Francus, ordine eques, ingenio acerrimo & animo confidentissimo, literis perquam eruditus, & litigantes monachos cum Capnione varie exagitauit, & illam factionem tum quidem ve-

hementissimis scriptis, sed aliquanto post armis quoque expeditis, adortus est. Huius est carmen triumphale victoriae Reuchlini cum pictura etiam in illius conspirationis gregem contumeliosa, ubi vnco trahitur quidam, qui cum Iudæus aliquando fuisset, suam operam in Capnione lædendo atque euertendo, conductam illam quidem magna, vt credebatur, pecunia, dedisset. Sed de Capnione extat narratio Philippi Melanchthonis, quam curauit quodam in conuentu scholastico Vuittebergæ, vt solebat, recitandam. Vnde si quis de Capnione plura cognoscere cupit, petere ea poterit. Nam mihi hoc scriptum etsi non alienis, verbosis tamen & longis huiusmodi expositionibus complere non libuit. Capnioni igitur tum rebus & dubijs & valde difficilibus ac molestis, assidue & fideliter præsto fuit Philippus Melanchthon describendo potissimum ea quibus defensio causæ continebatur, & quæ ad iudicium mittenda erant, & quicquid omnino ad Capnionis innocentiam declarandam & conseruandam salutem dignitatemque (quæ petebatur vtraque) pertineret, omnibus modis adiuuando. Neque Philippus ad Capnionem modo Stuggardiam, ubi hic habitabat, crebro accedere, sed Capnio quoque ipse sæpe venire Tubingam ad Philippum, & cum eo in scholastico

contu-

contubernio versari atq; pasci, & iucundissime post alios necessarios & ad se pertinentes sermones, de communibus studijs & liberali institutione confabulari. Etsi enim Capnio non fuit literis elegantioribus penitus excultus, & doctissimum tamen virum & liberalium disciplinarum cupidissimum fuisse eum constat. Hebraicæ autem linguæ peritissimum. Cuius prorsus senem doctrinam ipsum profiteri neq; puduit neq; piguit. Hæc tempora intuenti & negocia consideranti vis mihi quædam inuicta fatorum ob oculos versata est, id est, Quid eueniat diuini iudicij sententia iam lata, de rebus hominibusq; in hac vita. Tunc enim & illas præcipites ferri, & horum omnes rationes cunctaq; consilia conturbari, & conuertere in contrarium, licet videre. Quo autem progressa fuerit quorundam insolentia atq; importunitas prætendentium sanctitatem atque obseruationem religionis, neminem fugit, cum tamen re iam pridem penitus amissa, species quoque euanesceret, vel etiam mutata ab illa grauitate & seueritate cum maiore indies deformitate & contaminacior appareret. Cum autem deberent ij, quorum tunc res agebatur maxime, & pericula impendentia prouidendo cauere, & causas illorum attendendo auertere, Tanta fuit cæcitas, vt & has

ruendo impellerent, & illa vltro commouerent atque accerferent. Non enim ipsi vitia sua, quæ neq; occulta amplius essent neq; omnino tegi possent, corrigere conati, sed de his dimicare etiam, & prauitatem turpitudine cumulare non sunt veriti. Habebant autem persuasum tantas esse vires eamq; potentiam suam, vt euerti aut percelli labefactarique nulla impressione nulloq; impetu possent. In quo opinio eos sua adeo est frustrata, vt leuissima aggressione illa tanta moles statim sic concussa sit, vt postea non magno opere alijs machinis ad conuellendum opus esset, sed ipsa, cum semel ruere cepisset, per se prolaberetur atque concideret. Quid enim magis contemptum & nihili haberi, ex oriente bonarum literarum & artium studio, & liberalium ingeniorum facultate? Quam parum in istis momenti & ponderis plerisque visum? Nedum metuerent aliqui ab his detrimentum aut damnum confirmatæ barbariæ. Neglecta igitur vel potius despecta parua & puerilia hæc, in elatione animorum & superbia immensa, ruinis, quæ & factæ sunt & nunc etiam impendent occasionem dederunt. Quæ illi, cum & cupide admittere & libenter excipere, & studiose amplecti oportuisset, repudiarunt insolenter, & abiecerunt fastidiose, & contumelijs omnibus insectati

fue-

fuerunt. Nunc igitur meritas pœnas dant non stulticiæ sed vesaniæ suæ, & si perrexerint vrgere propositum, exitio suo perniciem Rcipub. videntur esse implicaturi. De quibus quem non docent ea, quæ accidisse constat, is non moueretur mea certe disputatione. His igitur omiſſis institutam expositionem prosequemur. Erant tum studia Philosophiæ, qua Theologia inuoluebatur, scissa in duas præcipue partes. Quarum vna veluti Platoniam de Idæis seu formis abstractis separatisq; ab ijs, quorum moles corporum sensibus subiiceretur, sententiam tuebatur. Hæc de eo quod generalis cogitatio comprehendit, vt Hominem, Animantem, pulcritudinem, etiam spondam atq; mensuram, quia natura & res singularis constituitur, Reales isti sunt nominati. Altera pars Aristotelem magis sequens, speciem istam de ijs, quæ suam naturam ipsa haberent, vniuersis colligi docens, & concipi intelligendo notionem hanc ex singulis quibusdam existentem atq; contractam, neque naturas esse has per se ipsas priores singulis, neque re sed nomine tantum consistere: Nominales appellati fuere & moderni. Habuitq; vtrumq; quasi agmen suos ductores & auctores quorum sectam sequi placuerat. Atq; non solum contentiones & iurgia inter dis-

sentientes, sed dimicationes etiam ac pugnae commissae fuerunt, interdum concertationibus non tantum pertinacibus verborum, sed manuum quoque violentis. Haec dissidia & Tubingensem Academiam inuaseraunt, contubernio bonarum artium & Philosophiae studiis destinato, in duo quasi castella diuiso, ex quibus de opinione sua factiones illae acerrime praeliantes, inimicitias graues exercebant. Philippus qui certam docendi differendique rationem probaret, & Aristotelica in hoc genere primas tenere intelligeret, magnificas & splendidas & amplas alteras disputationes non amabat. Quamuis autem in verborum contentione sua sententiam ita assereret, ut aduersantes facile refelleret, Id tamen eximia humanitate & parata omnibus, qui vti vellent, opera perfecit, ut sua auctoritate inter sectas illas odia restringerentur, & quamuis studia discrepant, voluntatum tamen maneret coniunctio. Alijs etiam officijs plurimis contubernium interdum rebus difficilibus fulciuit, & sustentauit consilio operaque sua. Nam curatio in eo, consuetudine Academiae eius quoque fuit, qui & optimarum artium disciplinarumque esset Magister, & publicae doctrinae munus gereret. Postquam annos sex confecit Tubingae discendo & docendo cum magna laude omnium,

um, conuentus fuit ordinum Imperij Romani Augustæ Vindellicorum, quem egit Maximilianus Imperator postremum, Anno Christi M. D. XVIII. Nam proxime secuti anni initio ex hac ille vita migravit. Ad hunc conuentum venit & Dux Saxonum Friderichus vnus ex Septemuiris, penes quos est delegendi Imperatorem Rom. potestas. Accessit & Martinus Lutherus, qui ineptias & ludibria in doctrina Ecclesiastica cum exitiosa impietate coniuncta notasset & reprehendisset, de quæstu quodam redimendi veniam factorum faciendorumq;, & hanc mortuis quoque conciliandi, quas vocarunt indulgentias. Non enim tolerabile quibusdam videbatur, ausum esse liberam aliquem vocem emittere, & quæ egissent ij, in quorum manu arbitrium esse statuebatur rerum diuinarum & humanarum omnium, improbare. Voluerat autem Dux Friderichus sedem esse Academiæ (sic enim vsitatum est nominari congregationes profitentium doctrinam & studium optimarum disciplinarum atque artium) in oppido ad fluuium Albim sito, cui nomen à colore albo Vuiteberga, etsi non ignoro à Vuittechindo quosdam nomen illud deducere, quod fuit fortissimi & potentissimi Principis in ea gente, & qui diutissime vim & arma Francorum oppugnante Saxonas

Carolo

Carolo Magno, sustinuit. Oppidum hoc caput est regionis eius, quam propriam & peculiarem possidet gerens personam Septemviri in Saxonia creandis Imperatoribus Romanis. Atque fundata Academia confirmataque autoritate ante annos circiter XVI. Princeps Friderichus nullam curam tunc non suscepit, qua auctior ornatioque illa fieret. Itaque fama Philippi Melanchthonis nomen celebrante ad ipsum quoque delata, agi iussit cum Capnione de conducenda opera doctrinae Philippi & suae Academiae recenti adiungenda. Et de eadem re literas ad Capnionem diligenter scriptas misit, in quibus inter alia honorificam mentionem fecit de patre Melanchthonis tanquam familiariter noto. Fuit igitur Capnio autor Philippo, ut conditione, quae offerebatur, vteretur: Animadvertens hanc prioris loci mutationem, existimationem ipsius meliorem esse reddituram. Extat inter alia, Capnionis epistola de hac ipsa migratione & itinere isto ad Philippum nuper à me edita. Ita igitur ille Tubinga discedens in Saxoniam, multis ibi cum desiderium tum memoriam praeclaram sui reliquit, ex quorum numero Similerus testimonio splendido ornasse eum perhibetur, in quo & hoc esset: Non intelligi neque aestimari ac perpendi quantum Academiae decus

decus & commodum decederet. Transijt eques eo itinere Norinbergam, vbi cum prestantissimo dignitate & sapientia viro atque etiam doctrina perculso inprimis Vuilibaldo Pircamero noticiam amicitiamq; iunxit. Transijt & Lipsiam ibiq; vidit primum Petrum Mosellanum Richardi Croci docendis literis Græcis successorem, quorum vterq; deinde alterum mirifice dilexit & coluit. Peruenit tum in amicitiam ipsius & Andreas Francus Camicianus iuuenis illis temporibus doctrinæ eruditione celebris, qui dignitatem postea & honores præcipuos est consecutus. Solebat narrare Philippus quid accidisset Lipsiæ in conuiuio, quo hospitem eum Collegium primarium Academiæ illius honoris causa acceperat. Cum enim cibi crebro inferrentur, & quoties hi apponerentur, vnus quispiam meditata oratione ad ipsum verborum aliquid faceret; animaduersa re Philippus, postquam semel atq; iterum respondisset, tandem, obsecro vos, inquit, viri Clarissimi patiamini me auditis orationibus cunctis ita deniq; semel respondere. Nam re improuisa non accessi ad toties dicendum necessaria varietate instructus. Atq; ita aiebat tum pompam eam superuacaneæ compellationis deinde adhiberi desisse. Cum Vuitebergam venisset, celeriter consecutus est

est fauorem & admirationem omnium, & Academia illa mirabiliter cœpit tunc celebrari & frequentari. Vera autem ratione & tractatione illustri doctrinæ omnibus muneribus fungebatur: Et Græcas literas quarum cognitionem paulo ante Ricardus Crocus Lipsiæ profitendo plurimorum studia concitauerat, qui iam reuersus in patriam, hoc opus doctrinæ reliquerat inchoatum: Has igitur Philippus Melanch. cum exquisitius docendo tum certius tradendo, tum etiam scripta veterum autorum huius linguæ vberius enarrando, & singularem expectationem de se concitauit, & vndiq; allexit auditores atq; discipulos, cum haberet annos integros XXI. & ageret XXII. Vfus ego sum Croco præceptore Lipsiæ puer, pene triennio, eiq; me, si qua facultas mihi harum literarum contigit, tam initium quam progressum referre acceptum debere confiteor. In Grammatica sane doctrina, quod est eruditionis omnis in quocunq; sermone fundamentum, Crocus excellebat. Ad quod autem vitæ genus & quæ studia postea se contulerit non est mihi compertum. Quamuis autem Petrus Mosellanus Lipsiæ & ipse excitaret plurimorum studia & eruditę doctrinæ famam suum nomen & Lipsicam Academiam illustraret: Fuit tamen Philippi opera multo in docen-

docendo speciosior, qui à prima pueritiã naturæ & voluntatis instinctu bonarum literarum & artium studia secutus, nihil tum etiam aliud curaret aut spectaret, quam istius curriculum laudem, in instituti atq; propositi incredibili constantia. Vnde cum non spes maioris dignitatis, non opulentia cupidas, non deniq; cuiusdam mediocris saltem, quod plurimis est molestum, existimationis desiderium dimouit, sed in eo spacio quod semel ingressus fuerat, perpetuo sine vlla declinatione perseuerauit. Etsi autem Illustrissimi & vere optimi Principis Friderichi voluntate & iussu, accersiti erant & venerant Vuittenbergam in omni genere doctrinae excellentes viri, nondum tamen neq; ordine neq; elegantia optimarum literarum & artium pulcritudo conspiciebatur, & cogitationum solertiae explicationis officiebat obscuritas, cui quasi caligini ibi lumen à Philippo primum est illatum, & sapientia quidam horror eruditae doctrinae veluti serenitate depulsus. Hoc omnibus accidit volentibus & lætis. Neque quisquam metuit, vt talibus temporibus plerumq; fit, ne quid de suis vel laudibus vel utilitatibus decederet alterius gloria atque commodis. Philippus autem cum ætate & dignitate superiores studiose obseruaret & cole-ret, æqualibus omnia officia in familiaritatis
suauis

suauissimo vsu præstaret, cæteros varijs beneficijs, docendoq; & multiplice alia opera, subleuandoq; quibus rebus posset, sibi adiungeret, non modo neminem maleuolum aut inuidum, sed amantes & cupidos consuetudinis suæ & admirantes se atque venerantes pro cuiusq; conditione, habuit, expertusq; est vniuersos. Mirabili tum incremento augescebat fama Martini Lutheri, & fatali conuersione, id est, decreta iustissimo iudicio diuino, mutari incipiebat administratio rei Ecclesiasticæ, quæ vndique iam labasceret & tanquam vetus ruinosumq; ædificium demolitione saltem partium aliquarum instauranda esset. Hoc cum fieri istamq; curam suscipi ab eis quorum propria esset, boni & pij ardentissimis votis optarent, & prudentes, nisi fieret, quid timendum esset prædicerent & monerent: Tantum abfuit vt respectus ad tam necessariam rem excitaretur, & incuria illius excuteretur, vt contra, quasi metueretur ne casus non acceleraret, temeritas arrogantia & audaciæ furor, & despiciens omnes alios superbia quorundam, cæco quodam impetu vtcunq; adhuc stantia, dum vitiosa sarcire & tegere conantur, partim conuellisse, partim labefactasse & corrupisse videatur, ita vt quid nunc refici emendariq; recte possit non appareat, & quem=

quemadmodum fabula de cribro narrat factum dixisse, constitui nequeat, qua parte res illæ obstruantur quaque relinquuntur patentes. Cumulatis enim & exaggeratis doctrinæ erroribus & actionum facinoribus indignis professione salutis & vitæ æternæ & cœlestium rerum studio, & religione sincera confusione superstitionis contaminata, denique & enarratione doctrinæ, & vita atque moribus, omnium pene sententia atque confessione correctionem postulantibus, non modo neglecta ab ijs, quorum maxime intererat conseruari, illa omnia fuerunt, sed demonstrantes etiam laborantium quasi membrorum medicinam, inhumanissime reiecti, & adiumenta omnia remedium pertinacissime repudiata. Cum interea plurimi non in ædificando sed destruendo perquam strenue occuparentur. Intueatur enim nunc aliquis res & negotia ista, & æquo animo perspiciat, non propendente iudicio in hanc aut illam partem: Inueniet profecto miseræ & calamitatis præsentis simul & impendentis, non esse autores eos, qui in clamantur contumeliose à quibusdam, sed illos ipsos, qui istos accusant, eosque se statumque suum euersum velles, insimulant. Quid enim non modo quasi delitescentem in otio & quiete, religiosæ

D

etiam

etiam pietatis sensu timidum Martinum Luterum excitarit, sed postea quoque stimulando instigarit, & iritando prouocauerit, non est profecto ignotum neque dubium. Circumferebat & proponebat quidam audacia ingente & facundia populari præditus, eas merces, quarum mentionis nunc istud venalitiorem genus pudet. Indulgentias appellatas esse supra ostendimus. Pertinebat negotium primum ad maiestatem æterni Dei, & attingebatur impie veritas cœlestis, deinde Reipublicæ detrimenta erant manifesta. Neque apparebat, qui, non tam malitiæ & fraudum, quam rapinarum & prædæ & atrocissimarum iniuriarum finis sperandus esset. Ibi tum Martinus Luterus, qui Theologiam publice doceret Vuittenbergæ, de his rebus quærere & quædam ad disputandum proponere. Id studium eaque consideratio omnium approbatione digna, cum maiorem attentionem & tam ardui negotij animaduersionem commouere deberet, hoc modo effecit, vt aduersario prorsus contento, non modo absurda & falsa non emendarentur, sed addita noua vanitate & commentis alijs inanioribus redderentur magis euidencia. Philippus autem Melanchthon qui cerneret esse in Martino Lu-
tero

tero naturæ bonitatem, & ingenij excellentem vim, & virtutem atque sapientiam maiorem quam in vlllo cognouerat, venerari ipsum atque diligere præ omnibus. Luterus Philippi vicissim probitatem, doctrinam, eruditionem, fidem, candorem, animum paratum ad suscipiendos ferendosque labores, studium diligentiamque maximam quærendi cognoscendique veritatem, & industriam explicandi singularem, eam denique facultatem scientiæ & eloquentiæ, quæ ætatis illius & nostræ gentis rationem & modum longe superaret: Hæc igitur omnia animaduersa in Philippo intuens Martinus Luterus non modo eum vicissim diligebat, sed dignitate & annis superior non dubitabat neque verebatur colere, habere in numero amicorum, atque etiam ex omnibus amicis præcipuum atque intimum, cum eo communicare suas, cognoscere studiose ipsius rationes atque sententias, perconctari libenter, & interrogationibus elicere quo ipse fieret doctior. Itaque inter hos talis necessitudo & tantus familiaritatis vsus contractus confirmatusque fuit, quo veriolem arctioremque vix reperias. Admodum autem & scelerate errant, qui in huius sæculi deformitatem atque peruersitatem

& præſentes ærumnas deſigentes oculos, de
 illorum hominum conſilijs & actionibus ma-
 le ſentiunt, & eas iudicant vitia & prauita-
 tem conſecutaſq; calamitates contemplan-
 do. Nihil in mente tum vlli erat neque vo-
 luntatis alia incitatio, niſi religionis pietas &
 pura doctrina in omni genere diſciplinarum
 vt reſtitueretur, vnicusque hic ſtudij ardor,
 vt certa & vera & recta comprehendere tradi-
 que poſſent. A qua cura operaq; refutari &
 reprehendi neceſſe ſcilicet erat, dubia, falſa,
 praua, quæ plurima vndique occurrebant in
 tractatione doctrinæ vniuerſæ. Fieri au-
 tem omnino nequit, quin monendo & do-
 cendo, dum errores notantur, minus etiam
 clementer dicatur interdum aliquid, vt qui
 ſordida loca expurgant ſolum inquinatum
 nō poſſunt non attingere & ſcalpere verren-
 do. Accidit autem tum id, quod in fabula,
 qua narratur, quendam ne in facinore de-
 prehenſus manifeſto opprimeretur, iuſſum
 fuiſſe ſibi proſpicere & fuga conſulere, de-
 monſtratumq; locum, qua euadere conce-
 deretur, vbi nimirum in area puteum vidif-
 ſet, nam ibi maceriam concidiſſe vt fugæ ex-
 itus pateret. At iſte cum ad locum veniſſet
 & non reperiſſet puteum, ſed ruinas quaſ-
 dam veteris putei, recurrit & expoſtulat
 cum monitoribus, ac negat puteum eſſe eo
 loco,

loco, sed ruinas putei. Quid tua? inquiunt illi, non enim ut biberes sed ut fugeres fuasimus. Reperisti ne autem demonstratam maceriam? Reperi inquit ille, At vos non debuistis putei sed ruinarum veteris putei facere mentionem, Non enim iste iam puteus est, sed aliquando fuit. Tu vero, inquiunt illi, tibi prospice & maceriae ruinas quaerito, non disputato de putei ruinis, si tibi tua salus curae est. At vos, inquit ille, tamen male monstrastis. Non nos quidem, inquiunt hi, male monstrauimus, sed tu male tibi consulis rixando alieno tempore. Dumque non desinit iste nugator altercari, adueniunt qui comprehendere eum volebant, & correptum inter litigandum ad supplicium trahunt. Quid mollius dici potuisset, quam contra impudentissimas conciones de Indulgentiis dicebatur? Haec admonitio non modo nihil profuit, sed nouae tum absurditates prolatae fuerunt. Dumque vna audacia trudit alteram, eo tandem res euasit ut gloriosus Eccius in arenam istam descenderet, qui primo aduentu, ut de milite Plautino parasitus praedicat, diffaret vno spiritu aduersantes disputationes. Congressui isti atque certamini destinatus fuit locus Lipsia, vbi quasi committerentur duo athletee Carlostadius & Eccius, eodemque placuit venire

Martinum quoque Luterum, quem est secutus Philippus Melanchthon, & operam subsidiariam in eo praelio nauauit, admirabilem omnibus, Eccio ingratham & nocentem. Sed de his negotijs nunc non est texenda narratio, & sentio me fuisse in hac mentione verbosiorum quam esse debuerim, cum huc modo contenderit expositio, vt comitatus ille commemoraretur societatis fidelissimæ, non deserente eo tempore Mart. Luterum Philippo Melanchthone, cum cupiditate ipsius, tum vero inprimis studio veritatis. Hoc tempus occasionem dedit noticiæ nostræ, quæ coniunctione necessitudinis deinde eximiæ aucta amicitia peperit memorabilis vsum, quem, vt spero, posteritas non ignoratura est. Nam cum fama promulgatæ disputationis Lipsicæ multi excitati eo proficiscerentur, contulit se eodem ex Academia Erphordiana, vbi tunc ego degebam, Adamus Craphthus, quem Cratonem nominabamus. Hic quod inter nos totius vitæ & studiorum omnium esset dulcissima communitas, alijs sermonibus, quos haberet sæpe cum Phil. Mel. in cuius quandam pene familiaritatem iuuenis ille optimarum artium studiosissimus se insinuasset, vltro mei nominis & studij fecerat mentionem, & hortando effecerat, vt aliquid ille ad me scriberet. Attu-

Itaq; Adamus mihi compositos exaratosq; à Phil. Melan. in charta parua versus græcos quatuor quorum ultimo hoc compellabar :

ὦ μέγα γερμανῶν θαῦμα παλαιγενέων.

Reliquorum non memini. Et dum testimoniū eius, qui in tam præclara esset existimatione, mihi placens, ostento chartam istam omnibus, ita nescio quomodo ibi illa mihi euolauit, secundum Plautum, vt fuerit amissa. Siue autem commode vel etiam prolixè loquendo de me Adamus beneuolentiam mihi vni Philippi Melanchthonis conciliauit, seu opinione & spe bona de me, & vt redderet alacriorem in studiorum liberalium cursu, seu etiam naturæ quadam inclinatione ille complexus me talia scripsit: Hoc certe est effectum, vt Philippus currentem me, quemadmodum dicitur, incitaret, stimulosq; admoueret pungentes diu noctuq; animum, neque sinentes cupiditatem præclarissimi, quemadmodum arbitraber, studij optimarum disciplinarum & artium languescere. Ex eo tempore videndi ipsum opportunitatem semper quæsiui. Quam tandem nactus fui post triennium metu pestilentiæ & motibus quibusdam temerarijs schola Erphordiana dissipata, cum venisset ad me Pabepergam in patriam Georgius Pætus Vorchemius optimus & doctissimus & grauissimus vir

(quem Magistrum & hospitem mihi delegeram Erphordiæ) & inde me secum, probata re meīs parentibus, ad visendam Vuitenbergensem Academiam, quæ tanta omnium commendatione celebraretur, abduxisset. Sed de me & coniunctione cum Philippo Melanchthone mea satis, vel etiam, vt aliquis forte dicat, nimium. Reuersus Lipsia non depugnato sed incœpto prælio (fuit enim ista disputatio veluti classicum eius belli quod dudum commotum fieri tunc magis acerbum atq; pestiferum cœpit, cuius qui finis tandem futurus sit, nondum liquet) Philippus Melanchthon Vuitenbergam maiore contentione animi in Theologicam disciplinam incubuit, cum tamen nihilominus coleret liberales & ingenuas artes & has omnibus modis augetet & oraret. Neque diu post desponsa ei virgo fuit honestissima veteris & præcipuæ familiæ in ea vrbe, quam duxit vxorem agens annum XXI III. cumq; ea vixit in matrimonio castissimo annos XXXVII. & vniūque sexus liberos suscepit quaternos, filios duos & totidem filias. Desijt autem parere illa anno coniugij duodecimo. Fuit Fœmina hæc religiosissima & viri amantissima, mater familias assidua atque diligens imprimis, liberalis & benefica in omnes, pauperum ita studiosa, vt & dando
 sine

sine discrimine, & deprecando pro illis, & conciliando quibus aliquid posset commo-
 di, non modo suarum rerum facultatumq̃
 minus rationem habere, sed interpellatione
 & compellatione pro his ad alios vti soleret
 nonnunquam intempestiua. Summa vitæ
 morumq̃ integritate, inq̃ perpetua cura re-
 ligiosæ pietatis honestatisq̃, & victus & cul-
 tus negligens, neq̃ hoc Philippus Melanch-
 thon offendebatur, qui nullis deliciarum
 blanditijs caperetur, & voluptatum omnes
 illecebras fugeret. Non durus ille quidem
 neque asper aut inhumanus, sed nimis etiam
 interdum facilis atque indulgens, qui ne so-
 dalitia quidem hilariora vitaret, atque etiam
 congressuum talium esset autor, quiq̃ conui-
 ueret ad suorum familiarium nimiam ali-
 quando læticiam. Cum quidem ab ipso ni-
 hil fieret aut diceretur perperam & prauè, sed
 præsentia & sepe instituto eius caueretur, ne
 leuitas iuuenilium cupiditatum in turpitudi-
 nem aliquam erumperet, cum ludis etiam se-
 ria miscerentur. Quod fiebat in conuiujs
 potissimum, quæ more Germanico Rege
 sodalitij creato, apparari solent. Tum enim
 hoc seruabatur vt nunquam considerent ad
 epulas nisi prius scriptis prolatis & recitatis,
 quæ componi oportebat ab illis sodalibus
 oratione soluta & versibus. Itaque vt vide-

ri possit nonnihil seuerioris disciplinæ desideratum esse, id tamen præstabatur, vt verecundiæ pudorisq; nulli congressus eorum, qui bonos, vel non saltem nihili prorsus & futiles perhiberi se vellent, essent expertes. Sed redeat oratio ad domesticam Philippi Melanchthonis vitam. Cum & ipse nullis cogitationibus & curis vacaret, nisi salutari-
bus Reipub. & priuatim tam laudem quam vtilitatem afferentibus, magis quidem alijs quam sibi, & talem haberet huius vitæ sociam, factum est non modo vt augendæ rei familiarî nulla opera ab ipsis daretur, sed vt etiam ea copia, quæ satis abundans non tam quærebatur quam affluebat, effunderetur promiscua benignitate, neq; parceretur vel pecuniæ vel penurî, quin petentibus quicquid in manu esset sine recusatione tribueretur. Videres igitur in ædibus illis, perpetuo accedentes & introeuntes & discedentes atque exeuntes aliquos, In quibus turba versaretur omnis ætatis, sexus, conditionis atque adeo gentis. Exportabaturq; & auferebatur non indies sed horis singulis & pene momentis aliquid. Nam ea domus disciplina erat, vt nihil cuiquam negaretur. Veniebant autem ad Philippum Melanchthonem plurimi, qui literas ad aliquos peterent, qui scriptum suum quodpiam vt emendare

daretur orarent, qui testimoniū publici diploma confici vellent. Alij qui aliqua de re sua & oblato negotio consilium, vt sibi daretur rogarent. Alij quod accidisset publice priuatimue respectum ipsius & considerationem & opem requirens narrantes. Alij querelas varias deferentes. Multi etiam stipem plane exigentes, quam veluti deberi sibi ab illius immensa benignitate statuerent. Qua in parte nonnullorum augeri confirmariq; impudentiam, & erant qui tunc ægre ferrent, & Philippi Melanch. facilitatem improbarent. Interea alij ad coniugem, aut liberos deuenire, & sibi suisq; quo adiuuarentur & subleuarentur quærere. Quorum nemo non aliquo munere affectus aut tristis abire visus. Ipse Philippus accessionis ad fortunas qua fieret ditior consilium cœpit nunquam, quin etiam oblata emolumenta aliquoties respuit, & quæ plurimi expetere atque arripere deque quibus digladiari non desinerent, ea cum essent in potestate ipsius plane abiecit. Quæ cum ita quemadmodum exposui, administrarentur, non potuisset se & suos ille alere atque sustentare, nisi diuina quasi Virgula necessaria & plura etiam quam absumerentur, ei vndique affatim suppetiuissent. In quibus modice retinendis si paululum attentionis voluisset adhibere,

potu=

potuisset locupletioſiorem hæreditatem ſuis relinquere. Erat autem in familia ipſius vnus, qui ad eum initio ſtatim venerat Iohannes Sueuicæ gentis, commendatus à Hieronymo Pamgertnero, qui illo famulo vſus fuiſſet, quem, expertus fidem & probitatem eius & amorem erga dominum mirabilem, Philippus valde carum habuit. Hic curabat domi ipſius omnia, emendo, condendo, cuſtodiendo, promendo, denique res rationeſque domeſticas tractando vniuerſas: Cuius vigilantia, aſſiduitate, circumſpectione, diligentia non etiam nulla prudentia, & multa incommoda auertebantur in illa familia, & quantum poterat, tantum adiumenti afferebatur, non modo ad ſuſtentandam eam, vt quotidianis ſumtibus impendia ſufficerent, ſed ad copiola aliqua in poſterum munendam. Hic conſenuit apud Philippum mortuus in ædibus ipſius, Anno CHRISTI M. D. LIII. relicto exemplo famuli & miniſtri eiufmodi, vt nomen eius maiore cum laude memoretur, qui ſeruili conditione fuiſſet, quam multorum potentia & diuitijs & honoribus excellentum. Quia autem mentio eſt facta Philippi Melanchthonis, cuiuſdam, dicendum enim verum eſt, negligentia in ſuis retinendis & ſeruandis, non putauit reticendum, quod aliquando factum eſt, de quo

quo & ipsius procliuitas in largiendo, & quorundam in auferendo proteruitas poterit certius cognosci. Donabantur ei multa aurea & argentea nomismata antiqua. Hæc fere aufererat qui primus, vbi ille accepisset, aduenerat, & nobis nonnulla cum daret, solebat dicere, nisi ego sumerem, relicturum me esse alijs. Quodam tamen tempore denarios cōplusculos congesserat, qui maxime signis & scriptura & imaginibus placuissent, eos externo cuidam, quem nominare nunc esset inhumanum, cum ostendisset, animaduertit contemplatione eorum ipsum valde delectari. Iubet igitur sumat vnum aut alterum, quos præ cæteris cupiat. At ille, ego vero vniuersos inquit cupio. Non negabat Philippus se impudente postulatione fuisse offensum, sed dedisse nihilominus illos, & fatisse se dicebat cupiditatem inuerecundi spectatoris, eorum, quibus alterum etiam gaudere & capi, par fuisset eum cogitare. Hæc igitur non aliquot annorum sed omnium quibus & celebs & coniunx & viduus vixit, vita hac in parte illius fuit. Mirifica autem erat taciturnitas & dissimulatio beneficiorum in largiendo. Sæpe numero pecunia exhausta, pocula sua ipse solus clanculum detulit ad aliquem mercatorem, nihil curans iustumne precium an minus eo persolueret

solueretur. Qua domesticæ vitæ ratione
exposita, quia huic loco conuenire hæc pu-
tauimus, pergamus ordine enarrare reliqua.
Disputatione illa Lipsica finita, cœpit non
ita diu post pestilentiaë malum oppido esse
infestum. Itaq; tum dilapsus cœtus schola-
sticorum fuit, cum Mart. Luteri Philippiq;
Melanchthonis nomine plurimi inuitati vt
Vuittenbergam peterent, fecissent; vt ad-
modum frequens Academia illa esset. Inter
quos adolescentes duo fuerunt mei Lipsiæ
condiscipuli ambo, alter etiam contuberna-
lis Sebaldus Munstererus & Caspar Cruci-
ger, quorum vterq; virtute sua & diligentia
studij præcipuos honores in illa Academia
gessit, & interuallo sane multorum annorum
mortuus dolorem amicis & desiderium sui
omnibus maximum reliquit. Secutum est
tempus quo contentu indicto Berbatomagi
in Vangionibus Carolus Quint. Cæsar fide
publica accersitum causam dicere iussit Mar.
Luterum, qui tanquam impiæ defectionis à
religionis sanctitate & seditiosus à Pontifice
Romano vel illius potius assentatoribus &
affectis, accusabatur. Is cum iter illud in-
gressus esset, Philippus Melanch. ita Vuitten-
bergæ remansit, vt omnem curam laboremq;
rei scholasticæ sustineret. Accidebat au-
tem tum quod similibus temporibus semper
solet,

solet, vt vitijs detectis & apparentibus, cum, qui maxime deberent medicinam facere, negligenter atque etiam plurimi iritarent mala, & quemadmodum dicitur, essent vngues in vlceribus, multa susciperentur & fierent cum audacter tum inordinate, nonnulla etiam turbulente. Et Vuittenbergæ variorum generum diuersarumq; nationum iam magna copia confluxerat. Et illa omnino ætate fatalis rerum conuersionis, prouenerant homines qui mouerent & concitarent & nouarent aliquid indies. Quorum procliuitate credibile est, permittente Deo, abusum esse eum spiritum, qui Diabolus appellatur, quia diuinis operibus obrectare & dissipare atque euertere quæ possit, perpetuo conatur, tam vi manifesta quam occultis machinationibus. Non enim audacia & facinora illa quorundam (de quibus dici aliquid neque alienum ab instituto, & cogitari nunc quoq; vtile esse existimo) humanæ malitiæ videntur fuisse. Neque res tamen noua neque inaudita prius ista tunc oblata est. Nam historiæ similia atque eadem plane narrant, quibus alijs temporibus animis hominum in errorem & fraudem inductis, vita perturbata fuerit. Non habeo autem pro certo dicere, vbi locorum & quibus maxime autoribus secta ista furiosa, de qua deinceps dicitur

dicturus sum, exorta sit. Sed vnus vagabatur passim, cuius nomen Germanicum habet Ciconiæ significationem. Is ex plebe imperita & simplice plurimos deceptos falsitate opinionis perniciosæ complebat. Erat autem facile & in promptu insectari eos, qui in Ecclesiastica re præsidebant, aut munere quopiam fungebantur, in quos nihil tam contumeliose dici posset, quod non factorum illius generis improbitate confirmaretur. Primum igitur eam congregationem, quæ à talibus gubernaretur & administraretur, Ecclesiam esse Christi negare, & dicere ex illa discedendo hanc institui oportere. Et quibus hoc persuaderetur & placeret, eos denuo baptismo initiandos esse. Vnde Anabaptistarum secta illa nomen inuenit. Sed non insistebatur hoc loco, progrediebaturque vanitas doctrinæ ad statum Reipub. vniuersæ mutandum. Nihil enim recte & debito modo fieri gerique vsquam perhibebant, quod summa rerum esset penes malos, & à religiosa pietate studioque honestatis & virtutis alienos, qui suis cupiditatibus priuatim seruirent non commodis publicis, & omnia ad voluptatem referrent, in dominatione superba ac insolente. Atque decreuisse Deum extinguere istud genus & sufficere alterum innocentia iusticiæque & sanctitate præditum. Ad
cuius

cuius exordium atq; incrementa, docebant necessariam esse curam & diligentiam in procreanda sobole. Et ideo neminem ducere uxorem debere, ex qua non sciret se liberos pios & gratos æterno Deo & ad communionem regni cœlestis electos, suscepturum esse. Id autem non aliter quam ipso Deo patefaciente sciri posse. Et iactabatur præcipuum donum Dei in illis cœtibus, prædictionis euentum futurorum, & arcanorum indicij, cuius eximiæ & salutaris rei in veritate nomen est græcum Prophetia. Compertum autem est multis horum per quietem somni mirabilia visa, & species quasdam vigilantibus etiam aliquibus, sed paucis, oblatas esse. Cognitum etiam est fuisse in cœtu isto fœminas vaticinantes. Ciconia iste se imperitum literarum esse penitus simulabat, vel erat etiam fortasse, prædicans sibi diuinitus scientiam salutarem contingere. Esse tamen studebant hi in numero suo literatos aliquos. Sed & isti ipsi se magistros doctoresue homines habuisse habereue affirmabant nullos, & copiam scientiæ sibi diuinitus conferri vniuersæ. In quibus vnus erat Marcus nomine præcipuus, qui sibi à Deo hoc esse datum tributumq; eximium gloriabatur, vt ipse interpretando & explicando scripta sacrarum literarum excelleret: Hic

E

gentis

gentis quæ putatur incolere eam regionem quam veteres Narifcorum appellarint, ciuis, aliquando fuerat discipulus scholæ Vuittembergensis. Sed studia deseruerat, siue antea, seu posteaquam in illam societatem peruenisset. Nam & hoc erat in legibus istorum: Ne quis in ocio liberali bonis artibus & literis operam daret: Neu aliunde scientiæ cognitionisq; facultatem quæreret, quam ab æterni Dei benignitate, cui adiumentis humanis nihil esset opus. Nam cur colere aut venerari aliquis vellet Deum? Si non dignaretur eò beneficio quod datum esset patribus & sanctis viris prisco sæculo. Quin etiam par commercium colloquiumq; esse à Deo flagitandum, & vrgentibus tribui. Hæc secta absente in Vangionibus, & postea nescio vbi, Martino Lutero pene anno toto longe lateq; est peruagata. Ciconia interdum venire Vuittembergam, sed ibi minus libere & aperte versari. Cæteri alijs in locis serere fallaces sermones quibus animi imperitiæ multitudinis peruertebantur. Sed grati hi erant plurimis spem licentiæ rerum omnium & simul cuiusdam regni ostendentes. Quod sibi Ciconiam policeri credebatur, à quo auditum esset, visum se videre aliquando dormientem aduolasse Gabrielem angelum, & postquam astitisset pro-

pter

pter se cum alia commemorasse, quæ profere-
 renda nondum putaret, tum hoc dixisse:
 Tu collocabere in folio meo. Idq; inter-
 pretatum Ciconiam, promissum sibi princi-
 patum esse regni noui & paulo post exori-
 turi. Hæc initia sunt cladis & calamitatis
 quæ peruasit Germaniam, serpente malo
 paulatim & procedendo acquirente vires,
 nemine ad cohibendum auertendumue ve-
 ras rationes ineunte, aut capiente salubria
 consilia, donec tanquam amnes eo plenio-
 res, quo longius à fontibus feruntur, illi co-
 natus & talia incepta in manifestos seditio-
 num tumultus & perfidam vim confluxe-
 runt, motuum popularium, & ad extremum
 in occupationem vrbs Monasteriensis, &
 regni nefarij detestandum nomen. Quæ cau-
 sæ fuerunt, vt Germania scelere & immani-
 tate rapinarum & cedium foedissime lacera-
 retur, & passim vastaretur ferro & igni, de
 quibus & aliorum narrationes extant & hoc
 loco plura commemoranda non sunt. Ci-
 conia, qui vt dictum est vagaretur, neque
 vspiam fere diu consisteret, quæ concepe-
 rat animo ea strenue exequabatur. Siue hu-
 ius autem mandato seu sponte sua Marcus,
 cuius supra mentio est facta, Vuittembergæ
 aliquantisper mansit, quem & nos ibi vidi-
 mus & cum eo sumus sæpe collocti. Re-

ceperat autem eum ad se Philippus Melanchthon, vel innata sibi bonitate, cum hominis eum misertum esset, vel vt certius cognosceret quid istud genus doceret. Censebat enim neque admittendum neque reijciendum quicquam temere, & quod parum alicui exploratum esset. Itaque hic hospitem quidem habebat Philippum, sed nihilominus ad alios ventitabat, & non paucos in suam sententiam perducebat. Quorum caput fuit Martinus Cellarius, qui istis pertinacissime diu sane adhæsit & causam hanc ægit atque defendit. Cumq; anno xxv. in Prusiam venisset, in liberam custodiam Principis iussu datus, multa scripsit de doctrina illa. Postea animaduertens labascere partes & spem se frustrari, Basileam se contulit, vbi ducta vxore quiete deinceps vixit. Hic Suevicæ gentis cum Philippo Melanchthone Tubingæ vsum quendam habuerat, cumq; & ipse post discessionem illius Vuittembergam tandem venisset, à Philippo Melanchthone humanissime acceptus & tractatus amantissime est. Nondum probabat ille scholasticæ prioris doctrinæ mutatam rationem, deq; ea cum Philippo sæpe disputando pugnabat. Cum autem & ingenio esset minime hebetè, & studij diligentia percultus, tradidit ei Philippus Melanchthon disci-

discipulos instituendos, habuitq; ille scholam priuatam, frequentem & fructuosam. Hunc igitur Marcus amicum & socium & adiutorem & comitem atque etiam ducem nactus, ita tum propemodum semestri substitit Vuittembergæ. Vbi fiebant omnia indies difficiliora, leuitate & petulantia cupiditatis rerum nouarum. Iamq; non musstabatur sed fremendo ferebatur palam, non quasi pedetentim ad tollenda vitia quæ in operationes sacrorum irrepsissent, progrediendum, sed irruendum & demoliendum statim quicquid perperam introductum vsurpatumq; esset. Ac duorum potissimum deligebatur repentina mutatio: Ritus actionis in peragenda Eucharistia, & collocatarum in templis imaginum simulacrorumq; amotio. Quæ non modo conuelli exterminariq;, sed publice per contumeliam, propter venerationis impietatem, exportari & concidi aut comburi volebant. Neq; carebat factio ista patrocinio quorundam auctoritate præditorum, in quibus & Andreas Caroloostadius nominabatur. Philippus Melanchthon tunc quoq; fouebat apud se Marcum, quamuis perspicue cognouisset, inania esse omnia quæ afferret, & dissentanea inter se, & pleraq; nugatoria, nonnulla etiam eiusmodi, vt non esse sana neq; integra eum men-

te deprehenderetur. Ex quibus vnum hoc duxi exponendum. Quodam tempore scribente nescio quid Philippo, Marcus, qui forte aduersus illum assedisset, in silentio & cogitationibus sensim ibi consopiri, & demittere caput in mensulam, ad quam sedebant, & obdormiscere. Post non multum temporis experrectus erigere se & intueri Philippum & interrogare subito: quanam esset existimatio eius de Iohanne Chryfostomo, cumq; Philippus commode respondisset, sentire de illo præclare, quamuis verbositate ipsius interdum non probaret: Tum Marcus, modo, inquit, vidi illum specie tristi in purgatorio. Ad hæc Philippus primum ridere, mox discedere deplorans perturbationem tantam in illo, qui purgatoriū faceret mentionem eam, quam ipsorum aliæ disputationes mirifice refellerent. Sed cum Philippus pondere rerum & negotiorum difficultate superaretur, neque ijs quæ sibi imponi indies grauiora sentiebat par esset, & impendentium periculorum magnitudinem perspiceret: crebris suis aliorumque literis permouit Luterum, vt Vuittembergam rediret. Et ille (qui paulo ante clam paucis diebus ibi fuisset) tunc palam est reuersus, neq; indicata re Principi, neq; quoquam permittente, animo excelso & confidente. Et
nisi

nisi hoc facere maturasset, res Vuittembergensis non modo grauius afflictâ atq; vexata, sed perditâ & funditus diruta fuisset. Reuersio eius incidit in Nonarum Martij dies, Anni Christi M. D. XXXII. quibus diebus conciones eo habente omnia conquiescebant, & audientes, cum singularem facultatem explicandi susceptas res, tum dicendi vim, tum etiam virtutem atque fortitudinem admirabantur & reueriebantur auctoritatem. Interrogatus tunc vnus ex Marci familiaribus, ecquid Doctorem esse Luterum egregium iudicaret? Imo inquit angeli non hominis vocem mihi audisse videor. Sed Marcus ijs diebus aberat, cum nescio quo quarumue rerum causa discessisset. Mox tamen hic se Vuittembergam ad suum, quem ibi habebat, gregem recepit. Qui rursus ad ipsum confluere & opiniones haustas inter se confirmare, & Marco ad retinendas & defendendas eas animos hortando addere. Inq; omnibus maxime & ardentissime M. Cellarius cuius paulo ante meminimus. Placuit igitur Martinum Luterum accedi & ei summam doctrinæ exponi. Aegre Luterum hoc concessisse rescui. Sed tandem certo die & hora fecit potestatem Marco ad se veniendi, solo Philippo Melanchthone sibi adhibito, cum Marcus Cellarium & alterum quen-

dam ex suis adduxisset. Audiuit Luterus placide narrantem Marcum sua. Cum dicendi finem fecisset, nihil contra illa adeo absurda & futilia differendum ratus Luterus hoc modo monuit: viderent quid agerent. Nihil eorum quæ commemorassent sacris literis niti, commentaque esse cogitationum curiosarum, aut etiam fallacis & fraudulentæ spiritus deliras & perniciosas subiectiones. Ibi Cellarius & voce & gestibus vesanis, cum & solum pedibus & propositam mensulam manibus feriret, exclamare & indignari, ausum esse Luterum suspicari tale aliquid de diuino homine. At Marcus paulo sedatior, vt scias inquit, Lutere, me spiritu Dei præditum esse, ego, quid in animo tuo conceperis, sum indicaturus, idque est: Te incipere inclinari ad hæc vt meam doctrinam veram esse credas. Cum Luterus, vt ipse postea dixit, istam dedita opera sententiam cogitando esset complexus: Increpet te Deus Satana. Post hæc plus verborum faciendum Luterus non putauit, & minantes gloriantesque eos dimisit, Ac nescio quid pollicentes de mirabilibus effectibus, quibus probaturi sua essent, cum hoc modo dixisset: Is Deus quem ego veneror & colo facile vestra numina, ne quid tale efficiatur, cohercebit. Eo die oppido illi excesserunt, & Chem-
bergo

bergo distante pass. amplius milibus quinque literas plenas maledictis & execrationibus ad Luterum miserunt, de quibus longiorem esse narrationem hanc meam non decet. De Ciconia autem & Marco ipso quid factum sit, & quid ipsi amplius conati, quique exitus vitæ eorum fuerint, non habeo compertum, deque eis narrata atque prodita scio neque temporibus neque personis consentanea. Et in exponendis his fui prolixior, quod istis rebus & negotiis omnibus Philippi Melan. labores, curæ, opera, consilium, fides, implicarentur. Post hæc res satis tranquillæ toto biennio fuerunt. Martino Lutero, quem non desinerent aduersarij cum manifesto dedecore suo & causæ quam agebant detrimento, laceßere scriptis leuissimis atque etiam ineptissimis, magno animo & summa contentione asserente sua & aduersariorum scripta confutante. Scholasticam autem doctrinam publice priuatimque assiduo exercebat Philippus Melanchthon, optimarum artium studia conformando & expoliendo, ordiens ab horum quasi pueritiâ & progrediens ad ultimam veluti ætatem (id quod annis aliquot perfecit) vt initium cum fine denique coniungeretur & coiret, & omnis ista tractatio orbe vno comprehensa absolueretur, cuius græcum nomen esse placuit *ἐγκυκλοπαιδείαν*. At-

que idem sacrarum etiam literarum diuersas
 interpretationes explicationesq; conficiebat
 & elaborabat. Cum interea ab occupationi-
 bus aliorum negotiorum & opera, quæ da-
 batur omnibus vti volentibus, nihil ei quie-
 tis aut ocij vel ad corporis valetudinisc; cu-
 ram, vel aliam vitæ suauitatem & recrean-
 dum animum relinqueretur, neque ab ipso
 vsurparetur, præter vnam voluptatem, quam
 ex consuetudine & familiaribus colloquijs
 amicorum percipiebat, qua quoties licebat
 libenter fruebatur. Quod autem tum facere
 cepit, vt seruiret voluntati atq; etiam cupidi-
 tati quorumuis & obsequium suum in prom-
 tu cunctis esse vellet, ab eo omni postea tem-
 pore non voluit recedere. De quo quidem
 & memini diuersa iudicia diuersorum audi-
 re, & intelligo in vtramq; partem disputari
 posse. Idq; indicabo vbi prius de habitu cor-
 poris ipsius & valetudine & natura atque in-
 genio ac moribus, quam hoc loco apte inferi
 posse existimaui, narrationem absoluero.
 Fuit statura Philippus breuiore, non tamen
 breuitate notabili, cum à communi virilium
 corporum modo illa non procul abesset.
 Membrorum compositio plane elegans,
 frons explicata & ardua, insignis vena qua-
 dam ampliore in illa eminente, capillus rari-
 or, collum procerum, iugula insigniter con-
 caua,

caua, oculi pulcri & acies horum mirabiliter clara, pectus satis amplum, venter & ilia astrictiora. Omnium autem partium corporis & integra atque vera sua figura & congruens erat soliditas. Sensus omnes acres, in corpore nulla mole carniū grauato, & eiusmodi vt facile illud quidem propter subtilitatem afficeretur, sed laboris tamen esset patientissimum, neque facile defatigaretur. Atque narrabat ipse quoties adolescens Tubinga Stuggardiam ad Capnionem venisset, id quod sæpe facere consueuisset, & illa vina bibisset pleniora, artuum dolores se statim cœpisse inuadere, & ideo studuisse citius reuertī Tubingam. Vna fuit ei molesta insomnia. Nam accidebat nonnunquam vt totam noctem vigilaret, quo incommodo cum propter debilitatem quæ consequebatur, tum obstrepentes, vt fit, cogitationes iniucundas grauissime affligebatur. Sed hoc malum depulit diligentia in victu, præsertim cum ætate procedente vinis vteretur plenioribus & alijs generibus potus, quib. somnus conciliari solet. Ad quem se dabat statim post cœnam, & surgebat mox aut non longo interuallo post mediam noctem. Omnesq; scriptiones & commentationes cæteræq; res vel saltem præcipuæ matutina opera ab eo perficiebantur. Requirebatur autem

ab eo

ab eo quies somni nocturna placida. Quantum igitur poterat, cauere, ne qua re perturbaretur animo iturus cubitum: & eam ob causam literarum vespere allatarum lectionem in posterum diem plerumque differre, earum præsertim, quas principes aut ciuitates misissent, quibus rem seriam atque magnam agi suspicaretur. Atque senescens post meridiem interdum, non ille quidem in lecto, sed supra scamnum alicubi recumbens & somnum capiens conspectus est. Cum autem eiusmodi potum, quem diximus, prodesse ei increbuisse, vndique ad ipsum benignitate principum ciuitatumque & amicorum aliorum studio ille mittendus curabatur. Cōstat fuisse admonitum primis statim annis aduentus sui, Philippum ab illustrissimo Principe Fridericho, subiiciente, vt videtur, hoc optimo & doctissimo humanissimoque viro Georgio Spalatino, quo Princeps peculiari sacerdote utebatur, vt haberet rationem ipse sui in conseruanda valetudine, neu vini vsum intermitteret. Valde autem delectabatur copiola quadam boni & egregij potus, non tam sua ille quidem, quam hospitum, quos & inuitabat humanissime & libentissime accipiebat, & aliorum quoque quibus hunc impertiebat, gratia. Nemini autem omnium in toto oppido cella ipsius clausa

clausa erat, & quicquid ea condebatur id pe-
 tenti promi in hac domo mos erat. Atten-
 tione igitur ille & diligentia assequebatur, vt
 talis corporis firmitas perpetuis laboribus
 sufficeret & inter continuos illos duraret.
 Cum & à medicinis magnopere abhorreret,
 neque vllam exquisitam curam corporis ad-
 hiberet, ac potius in hac re & parte esset ne-
 gligentissimus, vel is etiam qui proposito
 destinato omitteret atque adeo fugeret om-
 nia, quæ corpori curando apta sunt: Vnde
 factum est, vt tandem balnea etiam prorsus
 vitauerit, quæ aliquando cum amicis ingre-
 di consueuisset. Atq; in tali corpore, quale
 est designatione quadam à nobis effectum,
 Animus erat, quem & illud caperet, & qui
 idoneum istud quasi domicilium haberet.
 Humor, quem flauæ bilis nomine appellant,
 abundantior, materiam præbebat affectio-
 nibus animi vehementioribus. Grauius
 ergo commouebatur, eratq; in eò impetus
 hic repentinus, qui tamen sedabatur celeri-
 ter. Reipub. & amicorum negotiis ex ani-
 mo afficiebatur, & hæ curæ interdum sic ex-
 cruciabant animum ipsius; vt morbus con-
 traheretur. Sed naturæ vi, bilis deſcindo
 expellebatur, coq; alleuari ille se sentiebat.
 Ingenio fuit liberali, comi, admodum bene-
 fico & humanissimo; ad gratificandum sem-
 per

per paratus. Etiam minimis in rebus officijs præstandis non modo satisfaciebat expectationi omnium, sed hanc superabat quoque. Quinetiam sua interdum merita alijs eum tribuisse & ascripsisse cognitum est. Non ille consulto alterum quemuis vel aperte maledictis lædere, vel oblique infamare, aut nigros sales, vt dicitur, aspergere, notamue & ignominiam vlli inurere. Nullum etiam fere dictum aut factum alicuius tam duriter vnquam accepit, vt ab illius beneuolentia familiaritateq; & vsu refugeret. Nullæ in eo maleuolentiæ aut suspitionum latebræ. Nullæ æmulationis quasi infidiæ. Nihil subdolum, simulatum, tectum, fallax, contraq; sincera, simplicia, aperta, vera omnia, oratio libera, sæpe etiam sine circumspeditione & consideratione coram quibus illa haberetur, Exceptaq; esse quædam dicta ipsius & ad quosdam inuidiose delata notum est. Quod cum ipse sciret, nullam tamen cautionem huic parti adhibebat, ne ab amicis quidem & beneuolis admonitus. Eadem in scribendo libertas erat, Quinetiam libros scriptaq; sua omnia, & literas quæ afferebantur cotidie plurimæ à diuersis & dissimilibus conditione, loco, fortuna, relinquere omnium oculis, & manibus expositas, ex quibus subtractum plurimum esse constat.

stat. Et ipse hoc animaduertens, hortantibus suis etiam, ut custodiret sua, praesertim cum alijs hoc ut facerent assidue praeciperet, neque pericula tantum sed malum praesens saepe demonstrantibus, adduci nunquam potuit ut esse aliter inciperet & sententiam consuetudinemque hac in parte suam mutaret. Voluntati aliorum promptissime inserviebat atque adeo cupiditatibus indulgebat, cum erga se esset durissimus & immitissimus. Quae non fiebant iudicio sed naturae mansuetudine & bonitate. Sequi intelligebat ipse hoc agendo peccare, cum sciret & testaretur quam perniciosa res esset impunitas & licentia, neque eam coherceri amplius posse saepe deploraret. Pueros paruulos nimio pene amore complectebatur, & naturae affectio haec in ipso insignis & pene intemperata fuit, prudentia in alijs summa & consideratio quid deceret. Nihil rusticum aut agreste, festiua & venusta plurima. Locis delectabatur, vel tempestiuos potius, ut inter epulas & peregrinationes, minime tristis atque horridus natura, non vitabat. Vtebatur autem ijs ridiculis, quae sine contumelia ac probro mordentia laederent neminem, & sales haberent non ineruditos. Ambiguis libenter & suaviter ludere cum pueris maxime & adolescentibus solebat, hoc ipso etiam exercens intelli-

telligentiam illorum ad serias fallacias considerandas & explicandas, necque enarrandis ingenia eorum acuens, & alios consideratione horum fatigari cernens & explicando interdum falli, istam hilaritatis occasionem habebat. Historias quoque & narratiunculas utiles & memorabiles crebro exponebat. Moribus omnino placidissimis & mansuetissimis fuit. Comitas in eo & affabilitas prorsus suavis. Si quando etiam vehementius perturbabatur, ut veluti de potestate videretur exire, sedabatur ea cito quasi tempestas, & redire statim ille ad ingenium, ferreque ut antea quaecumque ei imponebantur onera, & exequi quod mandabatur, & efficere quod petebatur. Idque in se vel vitium vel vitij quiddam simile ipse agnoscebat. Ac postquam deferbuerat ardor ille, iocans de se meam referebat interdum narratiunculam & rythmos nostrates, quibus perhiberetur quidam percutere & confodere, & esse tamen vim illam saevitiae lentam atque mitem. Itaque ut iracundiae commotio in eo erat & subita & acris, sic nemo illo cognitus est placabilior, quique moderari sibi & temperare affectionibus sciret melius. Animus ipsius in nullos invidia, odio, malevolentia suffusus, ad omnes autem apertus atque simplex admirabilem in modum. Inter docendum

inter

interrogare aliquos fere solebat de ijs quæ tractabantur. Idque faciebat admodum scite & apposite, quod præcepta artium liquido teneret, & meminisset exquisite. Fuitque in eo valde bona memoria non rerum modo & sententiarum sed verborum quoque & orationis. Quæ igitur legendo comprehenderat, ea hærebant in animo ipsius. Et, si quid forte commentatus perscripserat, paruo negotio idem verbis propemodum eisdem & eadem serie horum sine scripto postea pronuntiabat. Itaque disputando in responsionibus ad obiecta aduersariorum plurimum valebat, & erat illis metuendus. Id quod non semel, institutis de religione doctorum virorum dissentientium partium colloquijs, cognitum est. Si res seria ageretur studio habebat hoc in primis ne esset dubia oratio & sententia incerta. Neque peius quicquam oderat quam in argumentando versutias & fallacias conclusionum, quæ σοφισματα, & quam totam non facultatem, secundum Aristotelem, sed voluntatis incitationem σοφιστικὴν appellarunt. Et sermo igitur planus atque purus & id quod volebat intelligi (Intelligi autem volebat concepta animo vera & definita ac certa) significans in studio ipsi erat, & cogitationes contortas argutijs implicantibus irascebatur, ita sæpe grauiter, vt sto-

macharetur, & obiurgando ipse peruersitatem callidorum, & veteratorum increparet acerbius. Ea autem erat acrimonia illius vt celeriter deprehenderet talia, neq; fere eum quicquam falleret in hoc genere. Vsq; adeo autem abhorrebat à dubijs & incertis sermonibus, vt ambiguas figuras orationis in rebus serijs quamuis vsitatas ferret iniquius. Ac memini aliquando inter epulas cum vinum appositum ipsi valde probaretur, iubere illud ex conuiuis vnum gustare & dicere quid videretur. Qui cum respondisset consueta *ἀντιφράσεως* forma: Esse illud haud malum, pene cum indignatione Philip. Melanch. Bonum, inquit, vinum sic laudari non debet, quod simplicem & propriam commendationem vsurpandam censuisset. Hoc etsi vulgarius atque leuius, moris tamen in illo huius indicium illustre non putavi prætermittendum. Vsq; adeo vero indiserta, confusa, vaga, indefinita, inexpli- cataq; auersabatur, vt quoties cum aliquibus de tempore esset constituendum, semper momentum horæ iuberet nominari. Et ijs succensebat qui intra aliquas horas duas aut circiter conueniendum agendumue quippiam esse dicerent. Similiter in mandatis dandis exponendisq; negotijs maximopere enitebatur, vt de qua re ageretur, ea res plane &

expresse demonstraretur. Itaque non solebat curare iubendum significandumue aliquid, quod ipse coram narrare, indicare, mandare, posset, sed hoc munus exequabatur ipse. Cogitandi & omnia diligentissime expendendi in eo cura pene erat infinita. Itaque in sua inquirere ipse semper & retexendo studere fieri meliora. Quod si in vno studiorum genere ei perseverare inque illo ociose versari concessum fuisset, haud scio an ea opera efficere & edere potuisset, quae omnium aliorum elaborationes longe vincerent. Nunc hoc fiebat ut nihil vacui temporis ipsi relinqueretur prorsus, sed & ijs continuo occuparetur quae supra indicaui, & nouo quodam mirifico labore insuper defatigaretur. Coeperant enim plerique ipsius & aliorum celebritate moti expetere, ut manu eorum aliquid in suis libellis perscriberetur, quod ostentare possent. Atque aliqui ad tales scripturas cartas conglutinatas & libellos peculiare circumferre, cui rei incredibile est, quantum temporis operaque tribuerit, cum qualis res esset animaduerteret & negando tamen neminem vellet offendere. Iam quicquid tunc ab alijs Vuittenbergæ librorum conficiebatur in omni genere doctrinae, eorum nihil sine hoc quasi Theseo, ut dicitur, vel non ipso plane magistro & autore elabo-

rabatur. Quæ vero in doctrina publica dicebantur, quæ recitanda forte erant sollemnibus in conuentibus, quæ proponendæ aliquarum rerum significationes, ab hoc vno scribebantur. Atq; visæ sunt chartæ cum humidis adhuc literis reliquæ afferrî ijs, qui iam pronuciare composita ab eo priora cœpissent. Quid dicam de proœmijs? quibus si ab hoc scriberentur, quod commendari omnes & vendibilia fieri opuscula sua scirent, expetebant hæc plurimi, cum interea & externis daretur opera aliqua ipsius, conscribendis ijs, quibus illi docendo, concionando, disputando vterentur. Sed hos labores & istas occupationes tantas æquabat vel etiam superabat vnus: Literas quibus alii qui commendarentur & testimonia perscribendi, quæ non modo patiebatur facile abs sese impetrari, sed dabat etiam perquam liberaliter & prolixè. Nam & facultates ipsius & operæ quibuscunque dari illæ possent, in promptu cunctis, neque suum ei quicquam tam proprium erat, quam communia omnia omnibus. Atque est facilitas ista, & hæc ea res, quam supra notauimus & reprehendi posse sumus confessi. Cum quidem reprehendi interdum audiuerimus. Deq; ea quoniam dubium non est venire in mentem vnicuiq; quid culpantes dixisse & nunc dicere credi-

credibile sit, mihi silendum esse duxi. Sed vituperatione tamen liberare eum, vt opinor, potest, immensa bonitas humanitasq; naturæ & nullum sibi suisq; prospiciendi & consulendi studium, & seruiendi aliorum commodis more etiam confirmatum propositum, & benefaciendi gestiens voluntas: Ac fortasse etiam flagitatores partim molesti improbitate, partim assiduitate acres, quos illum quoquo modo absoluere atque dimittere voluisse, mirandum non est: In quo animus scilicet illis explendus fuit. Itaq; pauci quod optauissent non fuere consecuti. De nullo autem scribebat quicquam non admodum honorifice & exquisitis verbis atq; sententijs. Ac si causa magna esset, cur hoc facere nollet, nihil scribebat potius, scimusq; pecunias sæpe eum aliquibus dedisse, vt illi discederent neque instarent literas petere, & ita quasi redemisse ab eis interpellationes. Quæ cuncta quamuis in vitio esse videantur: ita tamen & ipsa fuerunt indicanda. Vt enim in facie formosa næuum, referre expressa illius imago debet: Sic narratio de magnis & præstantibus sapientia atque virtute viris labeculam quoque aliquam, si forte assit, representans non facere hoc perperam existimanda est. Philippum omnino Melanchthonem mira afficiebat sollicitudo de euentu

rerum, negotiorumque quorum ille particeps
esset factus, & tum maxime cum acciderat, vt
aliquid ipse censeret aut suaderet, vsque adeo
cauendum esse bono viro statuebat, ne cul-
pam admitteret, neue per errorem quoque aut
imprudentiam causam mali daret. Inque his
aliquando angoris perturbatio tanta fuit, vt
illi pene succumberet. Cum cæteris rebus
& maxime priuatis atque suis, animum satis
bonum haberet, vel etiam magnum atque ex-
celsum, qui & iniurias patienter ferret atque
adeo contemneret, & in periculis aduendis
minime esset timidus. Verecundia in eo tan-
ta fuit ad vltimum vitæ diem, quantam haud
scio, an qui in altero cognouerit, reperiatur
nemo. Sed interea nihil omnino quod inho-
nestum non esset neque turpe, quamuis par-
uum atque humile, facere eum pudere aut
pigere. Itaque ea ipsum tractare, agere, exe-
qui multi viderunt, quæ infimi etiam famuli
inuiti & grauate administrare cernuntur.
Valetudo cum initio esset minus bona viuen-
tis sub alieno cælo & inusitata ratione cibi
& potus vtentis, & corpus valde attenuare-
tur, & peruigilationibus debilitaretur, quem
admodum diximus, temperantia tamen mo-
deratoque simul & accurato victu illam cor-
roborauit, vt stabili & firma vteretur, neque
morbos haberet vllos infestos, præterquam
calcu-

calculorum à stillicidio vesicæ, quemadmo-
 dum Plinius locutus est (hæc græcis est λι-
 θυρία & λιθίασις νεφρική) quorum sæpe acer-
 rimos sensit cruciatus. Non multis annis
 ante mortem etiam oculorum epiphoris atq;
 lippitudine confictatus est, & cum spirandi
 viæ semper patuissent, nescio qua de causa
 nares tandem obstructæ fuerunt. id quod
 grauissime molestissimeq; tulit. Humoris
 etiam ad lumbos vapores & flatus (qui gra-
 uis interdum ægritudinis causam dant tam
 corpori quam animo, (πάθη hæc ὑποχονδρια-
 κὰ vocarunt) tentabant eum nonnunquam,
 vnde doloris nonnihil capiebat. Potus ei
 necessarius erat, gratus & bonus. Esca qua-
 libet sine fastidio vescebatur. Sed cibos pre-
 ciosos & opipare conditos & delicias epu-
 larum prorsus oderat. Pisciculos minutos
 probabat in cibo maxime, & olera atque
 pulticulas omnis generis expetebat, carnes
 non item. Et adolescens in contubernio
 Tubingæ (vbi perpetua consuetudine hor-
 dei iuscula cibum communiter capientibus
 apponuntur) sæpe cum iusculo alterius suas
 carnes commutauit, vt ipse iusculum du-
 plex alter carnes duplices haberet. A pisci-
 bus omnino non abhorrebat vescebaturq;
 libenter ouis. Sed hæc recentia illos feruen-
 tes afferri censebat oportere. Itaque in au-

lis vtrumq; esse cibum ingratum solebat dicere, quod neq; recentia oua, & pisces fere tepidi apponerentur, quos iocans neque frigidos neque calidos edi debere aiebat. Magnificos apparatus conuiuiorum detestabatur, neque dubitabat libere reprehendere & obiurgare eos qui instruxissent. Ac recordor eum me praesente aliquando quodam in conuiuio omnium rerum copia abundante, cum hospes, quemadmodum mos est nostrorum hominum, hortaretur eos qui aderant & Philippum imprimis, vt quae potuissent acquiri, ijs contenti esse & vesci hilariter vellent, se quidem pro suis facultatibus operam dedisse vt quam optime acciperentur, sed videre se & fateri parum effecisse, quia nihil quod magnopere bellum esset, apponeretur, & quae huiusmodi alia tunc commemorari solent vsitata dissimulatione: Ibi igitur recordor non sine indignatione eum sermonem Philippum interpellasse & grauius monuisse re manifesta tali oratione non esse vtendum, atque adeo metuendum ne ea ipsa ab aeterno Deo animaduerneretur, cui potius gratiae agendaessent, cum suppeditante largiter tam multa, tum benigne concedente non modo vsus verum etiam abusus illorum. Sed pergamus ad reliqua. Vestitus eum retinebat modum quo initio fuerat

rat vsus. Tunicam semper gestabat, tam domi quam prodiens foras, vt tectum vndique corpus esset. Interior vestis consuetudine horum temporum linea duplex fere induebatur, & super eam lanæ altera. Quam vestem exeuntes in publicum nunc variam gestant, eius honestam speciem demissæ ad pedes cum manicis nunquam mutauit. Neq; passus est persuaderi sibi vt externis vllis sericis aut similibus vteretur. Pelles tamen non respuit aquilonares illas, quod essent ad calefaciendum corpus efficaciores. De balba voce Philippi dictum iam est aliquid, cuiusmodi & Aristotelis fuisse accepimus, quam tamen Philippi ingrauescens paululum ætas ita emendauerat, vt nihil audiretur quod offenderet quenquam. Sed & iuuenis incedens aliquando alterum humerum detorquere non nihil solebat. Horum vtrumque qui imitari vellent reperiabantur, quemadmodum & alios gestus, vt manuum, quas inter loquendum mouebat, & superciliorum quæ sustollebat. Sed imitati tamen complures sunt meliora atq; potiora. His expositis de studijs ipsius & quæ huc pertinent nunc etiam quædam addamus. Cum in omnium liberalium studiorum genere flagrantissima esset cupiditas Philippi Melanthonis; nihil tamen habuit prius aut anti-

quius pietate religiosa, quam sanctissime semper coluit, & cui omnes quasi nervos ingenij sui intentos esse voluit. Itaq; in eis potissimum omnibus viribus elaboravit, quibus doctrina Ecclesiae Iesu Christi explicari, constitui, illustrari, amplificari posset. Inq; eam partem quam operam dederit, & quid incumbendo effecerit, cum sit evidens neque quisquam fere nesciat, nostra expositione non est opus, praesertim quam longius excurrere necesse esset, quam instituti scripti ratio & modus pati ferreq; videatur. Et procedens tamen narratio sua illam serie attinget & assumet. Cum autem requiri ad eam doctrinam Hebraicae imprimis linguae cognitionem constaret, quam adolescens discere non negligenter inceperat, hoc consecutus est continuatione studij illius, vt scientiam huius adipisceretur haud vulgarem, ac potius nullorum facultate, qui hac excellere putarentur, admodum inferiorem. multumq; & saepe collocutus est de eius linguae difficili & obscura tractatione atque noticia, cum Bernhardo Ziglero, qui Laterensis a nobis nominabatur, & ad eam docendam Lipsiam tandem fuit accersitus, & apud se cum Crucigero, quos ambos de natura & veritate illius diligentissime cogitare & rectissime iudicare perspexerat. Amabat

bat autem & magnificiebat Ziglerum non tantum propter istam cognitionem & doctrinam, sed quod de omnibus rebus consideratio illius esset accurata & sagax, Ingenium autem perquam liberale &, vt ita dicam, candidum, & constantia summa atque fides certa. Cætera studia & constituebat atque ordinabat, & ipse sine intermissione exercebat. Cumq; Vuittenbergæ exercitationes scribendi dicendiq; diu sane iam essent pene nullæ, hoc autore cœptæ sunt materiæ rerum vtilium scribi & publice declamari. Cum ipse suo exemplo præiret cæteris. Nam tum pronunciauit orationem de legibus, quæ postea edita fuit. Non cessabat autem vrgere & sua & aliorum opera, assiduitatem doctrinæ publicæ, Et crebro veniebat ipse in ea loca & ad illas horas, quibus aliqui docebant, & apud discipulos assidens audiebat profitentes. Quo fiebat vt & hi magis attentis, & existimatio ipsorum melior esset & discipulorum retineretur frequentia. Quia vero sciebat omnem humanæ scientiæ veritatem mathematicis disciplinis contineri, neque sine his aut doctrinam certam, aut stabilem cognitionem esse vllam, quibuscunque modis poterat ad has colendas studia iuuentutis inuitabat & alliciebat. In quo non parum negotij ei exhibebat

bebatur, propter studiorum istius tractatus minus elegantes & quasi blandos: Cum ita adhuc traderentur omnia, ut qui non quasi aptus & natus ad hæc per se esset ipse, horrore illo explicationis deterreretur, nedum audiendo professores artium illarum, aut edita scripta legendo magnopere proficeret. Ut igitur sidera spectantibus nota fierent, & tota ista doctrina clarior esset & quasi venustior, instituit ut Plinij liber secundus enarraretur, & ad illud scriptum applicarentur ea, quæ astronomicam scientiam perficiunt. Quæ esse nemo fere nescit, primum cœli vel potius mundi quandam distinctam descriptionem, deinde omnium orbium & stellarum conuersiones & motus demonstrantem rationem. Quo nomine, & quia integerrimum & optimum hunc virum cognouerat, valde dilexit Casparem Bornerum, cumque eo celeriter necessitudine, postquam in has regiones venerat, coniunctus fuit. Nemo autem Bornero ante illa tempora exquisitius aut industria maiore situs, loca, figuras, ortus obitusque siderum signorumque cœlestium obseruauerat, neque huius contemplationis iter planius ostenderat. Fuit hic omnino vir egregius & multis magnis verisque virtutibus ornatus, qui pijs & ingenuis studijs fundandis tuendisque fortunas vitamque suam

am impendit. De Philippo autem Melanchthone, quod hæc mentio requirat, fortasse reliquum sit vt indicetur facultas orationis & quo in genere eruditæ doctrinæ præstitisse cæteris ille videatur. Sed hoc cum manifestum perspicuumq; sit, quod eius scripta & extent & sint in manibus omnium, me differere esset superuacaneum. Apparet defuisse illi non quidem ingenium, non copiam & vim sapientiæ & doctrinæ, non literarum singularem eruditionem, sed inchoata perficiendi atq; elimandi tempus atq; oci-um. Etsi natura à quadam granditate abhorrens, iudicium voluntatemq; ipsius conuertit ad curam potius versandi in quodam castigato & puro atque sano genere orationis, quam in sublimi & vehemente & cuius compositio operosa esset, elaborandi. Omnino autem subtilis & arguta concinnitas & proprie diserteq; eloquendi omnia studium conueniebat disputationibus doctrinæ & scholasticæ veluti vmbra. Non ille inanibus verbis quasi perstrepere. Non à re proposita sermonem abducere, non aliena intexere. Sed veluti intra suas ripas flumen orationis cohercere. Hæc est in exponendo perspicua, in narrando & ornata satis & copiosa, in argumentando acuta neque tamen mollis aut eneruata, verumetiam non
decla-

declamatoria quidem illa abundantia, sed
luculenta breuitate fortis & animosa, eosq;
aculeos defigens, qui penetrando vulnerent
non pungant tantum perstringendo. Nihil
autem est in hac fucatum, nihil inæquale, ni-
hil ineptum, nullum aucupium varietatis
quasi in pictura colorum, nullus tumor, de-
nique simplicia sunt & recta omnia. Ut si
de horum temporum & nostrorum homi-
num puerili adhuc veteris præstantiæ imi-
tatione tam gloriose loqui liceat, non dubi-
tem, Atticum perhibere Philippum Me-
lanchthonem. Id quod esset euidentius &
clarius, si mediocre saltem ocium ad suorum
illi limam & expolitionem concessum fuis-
set, quæ plerumq; omnia non edita sed effusa,
non composita sed festinanter in cartas con-
iecta, non emissa sed expulsa sunt, non pro-
dierunt sed euolarunt, urgente scilicet ne-
cessitate & re postulante. Verum ne sic
quidem languent aut dissoluta, ieiuna, tri-
ta, vulgaria sunt, sed cum astricta aptis con-
uersionibus, tum membris integris conti-
nuata. Utque fortasse splendor tanquam
solis aut auri in illis non eluceat, nitor ta-
men profecto ostendit se tanquam sideris
aut gemmæ. Et ut non quasi aurea corona
conspiciantur hæc redimita, pulcerrimos
tamen in eis elegantia & munditia floscu-
los

los licet cernere. Vnum est in scriptis Phi-
 lippi admirabile, quo haud scio an nostra
 ætate alius illi iure conferri possit nemo:
 Sententiæ in oratione non modo crebræ &
 exquisitæ, sed adeo opportunæ, & apte suo
 quæq; loco collocatæ. In ijs autem quæ ex
 veteribus assumi & quibus expositio pleni-
 or & ornatio & illustrior reddi solet, quas
 Græci *ἀπειροχῆς* vocant, vicit non modo
 Philippus studium & industriam aliorum,
 sed hac solertia cæteram facultatem suam
 ipse superavit. Quid dicam de exemplis
 commemoratis & enarratis, & adhuc ijs de
 quibus ageretur accommodatis? In quo ge-
 nere plurima sunt in medio operataque mo-
 numenta studij & industriæ ipsius. Quid
 de exquisitis & subiectis rationibus atque
 causis? In quibus quod est considerationis
 & omnino felicitatis cuiusdam singularis,
 hoc præstabat, vt afferrentur & pertinentia
 ad propositum atque rem de qua agebatur,
 & illustrantia explicando doctrinam insti-
 tutam. Cum studium istud, dum colligit
 sæpe vndiq; omnia, non solum corripere su-
 peruacua, sed aliena quoque attexere sole-
 at, adeo vt aliquando plane ineptum depre-
 hendatur. Hoc autem prudentiæ erat, ne
 quid admisceret abhorrens aut etiam absur-
 dum aut certe superfluens, in quo aberraret
 & va

& vagaretur expositio, ne dum contrarium aut dissentaneum aliquid irrepere pateretur. In quo vel indiligentia vel fiducia & erga se favore, reperiuntur eruditorum quoque aliquorum scripta iustæ reprehensionis crimen non effugere. In originibus nominum scrutandis, inque capiendis coniecturis obscurorum & incertorum, non modo mirifice solers & gnauus, sed etiam felix fortunatusque erat. Neque vetustis nominibus interpretandis & ad ea quæ his significarentur attribuendis, cuiusquam opera nostro sæculo cognita est præclarior atque melior, Quo studio ad certam rerum & firmam cognitionem atque scientiam vix aliud esse possit efficacius. Vel sine illo hæc potius fluctuat semper & labascit. In ijs de quibus consultaretur, aut etiam deliberatis scribendo explicandis & componendis, nemo attentam cautionem illius & dilucidam expositionem vincere immo assequi potuit. Quam autem res operaque ista difficilis & magni momenti sit, norunt illi qui in manibus eam habuerunt & sunt experti. Vidi cognouique ego eum in talibus operibus non modo sententiarum pondera examinantem, sed verba singula quasi aurificis statera perpendentem. Cum vero natura esset Philippus Melanchthon is, qui vestigando scrutandoque aliquid non facile falle-

falleretur, tum eius animum præfagiſſe multa & prædicta ab eo quæ euenerunt ſcimus, & viſa ſomniorum euidentia atque certa plerumque per quietem illi oblata (quod genus hominum Ariſtoteles *ὁ ὄνειρος* vocat) neque fere diuinando hac in parte eſſe deceptum. Tentabant idem imitando, ſicut cætera, alij quoque, & audires paſſim perconſtantes de ſomnijs & hæc recitantes atque conijciantes & vbiq; ſomniantes plurimos, neque perſonis neque rebus ſimilibus. Sed hæc apponi poterunt ad ſuperiorem mentionem imitationis præpoſteræ, cum certe exemplum illius multi cum laude & fructu ſint ſecuti. Quod autem hic vniuerſæ rerum naturæ conſideratione & inquisitione cauſarum, quibus illæ continentur, exerceri iuuentutis ſtudia ad religioſæ pietatis & cuſcuſque muneris adminiſtrationem functionemque valde prodeſſe ſciret: primum tractando Phyſica erudite, voluntates commouit & animos excitauit diſcipulorum, & multis illa iucunda vt eſſent perfecit, deducendo cogitationes ad Medicinæ artis eam partem, quæ ſtirpes tractat, & cæteras res, quarum explorata noticia in faciendâ artem, non modo voluptatem ſed vtilitatem affert præcipuam, vel etiam ad ſpem lædabilem operum in curando, neceſſitatem ha-

bet. Deinde ad eam quæ est Ptolemæo pars Astronomiæ seu Astrologiæ, præuidens futura & occulta aperiens, de cœli quadam inspecta facie & animaduerso habitu (nunc Astrologiam proprie plerique vocant) Ad hanc igitur siue experientiæ seu artis rationem plurimos commendatione sua perduxit. Non enim ignorabat fore, vt liberali quadam curiositate animi adolescentum facile caperentur, & ita ab alijs occupationibus abstracti in spacio studiorum vtilium & bonorum retinerentur. Quinetiam per iocum solebat manus aduersas aliquorum intueri, & de lineis ibi apparentibus indicare id, quod à quibusque expeti, aut quo delectari illos sciret. Neque ideo tamen Chiromantices superstitiosam diuinationem confirmabat, aut leuitati ineptijsque istis dabat operam, vel alijs eas commendabat, cum constet acerrimum fuisse eum inimicum, omnium quibus falsitatis nugarumue aliquid implicaretur, vel quorum omnino fundamenta non niterentur euidente veritate & certis rationibus stabilirentur. Diligenter autem & accurate rem distinguebat, neq; patiebatur hominum stulticiam & vanitatem cum vera intelligentiâ & recto vsu confundi. Quamobrem cum naturæ consideratione & peruestigatione coniuncta à præsti-

præstigij & falsitate superstitiosa vaticinationum longissime separabat. Et quemadmodum illorum studium collaudabat, ita hanc impiam optimæ & præclarissimæ rei corruptelam vehementer detestabatur. Atque requirebat in veteribus quibusdam & prudentiam & moderationem, qui temere ac intemperanter cum Astrologiâ infectati essent, tum vniuersas mathematicas disciplinas reddidissent inuisas. De quo quamuis cum sæpe multumq; verba grauius faceret, tum scriberet luculente, & existebant tunc tamen aliqui, qui illi tanquam auctori approbatoriq; superstitiosi studij obtrectarent, totamq; occupationem huius disciplinæ malam ac perniciosam esse assererent: & nunc etiam liberius à quibusdam hoc nomine mortuo maledicuntur. Sed cum manifesta sit falsitas criminis istius, & maleuolorum euidentis improbitas, nostram defensionem attexi nihil attinet. Refellit enim hos non modo res ipsa, sed ipsorum etiam odij immanis scelerata acerbitas. Ipse sane Philippus, qui de his, quemadmodum paulo ante indicauimus, dixisset scripsissetq;, quibus hoc studium & factum eius ad omnes bonos vel non saltem insignite malos, facile defenderetur, nunquam voluit cum vlllo contendere neq; dimicare. Id quod etiam fecit in alijs omnibus.

Contentus veritate doctrinæ suæ, & non ignorans rixando & litigando non explicari quicquam, sed omnia magis dubia & incerta fieri. Itaque non ille reprehendentibus & interdum accusantibus sæpe etiam insolenter calumniando insectantibus, respondere, non de suis, quæ notarentur, apologias edere, non etiam pro sua fama propugnare, sed iniuria accepta tacere & patientia frangere vim aduersariorum. Interea tamen sua attente considerare & inspicere & limando reddere meliora. Quæ opera & vtilior Reipub. & ipsi honestior fuit, quam si digladiando certamina auxisset, & quibusdam materiam hanc celebritatis expetentibus, in ea nanciscenda adiutor fuisset. Itaque & Philippî Melanchthonis scripta in quæ plane hostiles impressiones aliqui fecerunt, & nunc in manibus & posthac futura sunt, cum pleraque hæc oppugnantium iam euanuerint, & si quid adhuc in huius sæculi leuitate quasi innatat, id breui interiturum sit vna cum auctorum nominibus, demersum in caliginem & tenebras sempiternas. Neque rerum isto statu, & conditione tali temporum, & ijs ingenijs studiisque hominum, & adeo confusis, perturbatis, difficilibus negotijs (quod haud fere cerneret quæri veritatem, sed dimicare de suis plerosque opinionibus tanta pertinacia,

cia, vt in aduersantes non aliter quam feræ bestię vesano impetu inueherentur) faciendum sibi Philippus Melanchthon putauit, vt decertando & contendendo eas horas absumeret, quæ forte salutarium actionum & præclaræ doctrinæ occupationibus, quibus nihil prius ei neque potius erat, superfuissent, cum præsertim nihil proficeretur hoc labore ad eos qui non disputare, argumentari, disserere nouissent, neque omnino vellent aut possent pati sese reprehendi aut admoneri, sed maledictis & contumelijs præliantes vterentur, & ita refutarent contra suas rationes adducta, quibus aduersari idem esset ac caluum nutando frontem, secundum prouerbium Græcorum, inferre arietem, & viatorem scrutari vesparum cauernas. Quapropter sinebat vociferari impune quoslibet, & ipse quiescere & tacere, & dicere sibi quoque in ea parte decretum esse facere, quod filiola aliquando sua se facturam esse dixisset. Cum enim hæc abfuisset quondam domo diutius, & ipse eam interrogasset: quid matri respondere vellet, quæ esset grauius increpatura moram illam: Tum memorasse hanc simplice pueriliq; sententia aiebat, velle se respondere Nihil. Atq; ipse insectantum se iniurias silentio perferre, sibi quoq; videri optimum censebat, siue de odio

maleuolentiæ eorum propria illæ existerent, seu aliorum arbitrio ac voluntati inservirent. Quæ ipse quidem ad dñjudicandum relinquens Deo æterno, cuius oculis paterent omnia, non desinebat & voce sua in schola præsentibus, & scriptis absentes docere & salutari cognitione instruere. Impendebatq; his quasi sumtus laborum & defatigationum & infinitarum molestiarum, neque valetudinem adeo suam neq; vitam ipsam maiori curæ habebat, quam publicam vtilitatem & priuata plurimorum commoda. Quemadmodum enim quidam scripsit: Luscinia suauissimos cantus magna homines voluptate afficere, ipsi auiculæ nihil prodesse, ita labores, vigiliæ, occupationes, opera huius viri, ad aliorum vsum commoditatemq; pertinebant, ipsi nihil afferebant emolumentis, neq; fructus quicquam ex ijs ille capiebat, præter studij industriæq; honestissimam voluptatem. Cumq; audiret interdum aliquos cupidos certaminum vsurpare prætendendo voluntati incitatae ad rixas sententiam iactatam in scholis etiam Iurisconsultorum: Crudelem esse eum qui negligeret famam suam, ridens quærere solebat: Quemnam conueniret existimari eum qui ipse læderet? Non enim certe isto pacto defendi illam, ad eos saltem qui veritatis aman

amantes essent, & sapientia virtuteq; præditi. Quia autem de Philippi Melanchthonis scriptis mentio facta est, non fuerit fortasse alienum monere, non nihil horum & vivente eo, cum magis non prohiberet, quam iuberet aut permetteret, cumq; etiam plerumq; ignoraret, & post mortem ipsius, quædam prodixisse neq; specie illustria neque re eximia, edita nimirum non tam ad nominis ipsius famam, quam puerilis institutionis usum, & fortasse alijs quoque de causis. In his sunt explicationes quædam & interpretationes scriptorum veterum, accommodatæ ad captum auditorum & ex tempore multa non tam dictata quam effusa & quomodocunq; excepta, cum præsertim varijs & diuersorum negotiorum necessarijs tractationibus occupato ocij temporisq; tantum nunquam concederetur, quantum requiretur non ad elaborandum modo, sed cogitandum quoque, vt eiusmodi quippiam efficeretur, quod perfectionis insignem laudem haberet. Quapropter de talibus libellis non ab ipso, sed ab alijs diuulgatis, de ingenio, doctrina, eruditione, facultate Philippi Melanchthonis iudicium neutiquam fieri conuenit. Sed de ijs qui etiam dicta & sermones cotidianos atque familiares ipsius collegerunt, & ausi sunt cum suis commen-

tationibus diuulgare quid dicam? Isti vero neque studio neque iudicio neque omnino consideratione aliqua congerentes, quæ ne audiissent ipsi quidem, sed ex alijs fortuito cognouissent, stolidi sua temeritate sese quidem infamarunt inprimis, sed & Philippi Melanchthonis nomini maculæ aliquid asperferunt, & multorum bonorum viro-
rum futilem atque nugatoriam, vel indecoram quoque & indignam mentionem inculcantes, indignationem illa offensione concitarunt. Verum in huius sæculi impudente licentia, hoc scilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum est insulsæ hominum vanitati, & existimationis seu lucelli quoque aucupio, cum permittantur fiantque impune alia cum flagitiosiora tum sceleratiora. Sed diximus scilicet de his plura quam necesse fuisse videatur. Quod restat igitur ad id exequendum procedat narratio. Exponemus autem reliqua annorum serie quos viuendo confecit Philippus Melanchthon, & quid memorabile ei in singulis acciderit, & quibus præcipuis magnarum rerum tractationibus adhibitus, denique quod curriculum vitæ ipsius fuerit vniuersum. Quibus si quid forte admiscebitur quod exilius & leuius alicui videatur, venia dabitur mihi qui fieri potest, vt propter mirificum summi
amo

amoris sensum erga Philippum Melanchthonem, quædam æstimem carius quam mereantur. Quod si inter aliquos nostris temporibus veræ amicitiaë constans atque firma fuit coniunctio, & inter nos eam fuisse spero plurimis esse notum vel certe persuasum. Diligere ille me cœpit antequam vidisset. Conspectum tanta amoris affectione est complexus, vt excitari benevolentia illa diuinitus videretur. Neque enim à me quicquam quod eius fauorem mereretur profectum, neque mei ille indigens, neque vtilitatis expectatio vlla fuit. Nisi fortasse ex similitudine studiorum voluntatumq; exardescere potuit amor iste, qui familiaritatis & cotidianæ consuetudinis vsu crescens, ad perfectionem veræ amicitiaë progressus est, vel certe imaginem quandam atque simulacrum expressit. Accessit par propemodum ætas quod triennio tantum integro me esset ille maior. Vt caritas benevolentiaq; nostra spacium ferme æquale ad decurrendum ingredi videretur. Et Philippus Melanchthon, quamquam nuper & Reipub. & suis & mihi ereptus est, non tamen memoria sanctissimæ necessitudinis simul etiam sublata est, neq; hæc reliquo vitæ meæ tempore extinguetur, & viuet etiam in posteritate grata semper. Pietas enim illius & humanitas, virtus, sapientia,

tia, liberalitas, constantia, fides, doctrina, amoris causa fuit. Quæ tantæ laudes mortuæ profecto non sunt neq; morientur vnquam. Neq; solum mihi in oculis sunt, qui & certius intuendo & fruendo vberius, penitus eas perspexi, sed ab alijs quoque compluribus & nunc cum admiratione perpenduntur, & posteris notæ celebresq; sunt futuræ. Ex quibus, qui recto consilio & spè honesta & laudabili voluntate suscipere aggrediq; in studijs presertim maiora voluerit, erit nemo, qui non ipsius cupide & adiumentis operum vti, & exemplum ad sequendum proponere sibi velit. Mea quidem nulla dulcior est cogitatio, ea, qua familiaritatis consuetudo & necessitudinis nostræ vsus reminiscendo quasi repræsentatur, cumq; hoc bono non inuenio alterum quod debeam comparare, in quo mihi de maximis rebus consensio, inq; eodem consilium auxiliumq; difficili tempore rerum priuatarum, & consolatio sæpe doloris, gratissimæq; interdum & plena oblectationis quies fuit. Nemo vnquam sensit eum esse à me offensum, cum laboris & molestiæ causas ei aliquando me dedisse, ipse nunc quoq; ægre feram. Ab eo nihil vnquam contrarium mihi, aut quo vel minima tristitia afficerer, dictum factumue est. Neq; est in hac fortuna conditioneq; nostra

nostra alijs de rebus dicendum, sed domi-
tamen & foris sic vna fuimus, vt consilio-
rum rerumq; omnium inter nos esset socie-
tas. Studia certe eadem communiq; pror-
sus fuisse & lætor, & gloriari non verear, &
in dolore non possum non iucundissime re-
cordari. Quæ cum omnia in animo mihi
sint & versentur ante oculos non nihil lenitur
desiderium amissi tanti amici, præsertim cum
ille suo omnino tempore decesserit. Cumq;
de eo narratio instituta sit, si nihil quod co-
gnitionem meam non effugisset, silentio præ-
tereundum arbitrer, vel ignosci studio meo
posse, vel diligentia etiam gratiam haberi
oportere existimo. Et vt aliquid mihi me-
morabile alteri paruum & contemnendum
esse videatur, excusare me, quemadmodum
opinor, poterit omnibus insitus error de ijs,
quæ singulari quadam & eximia cupiditate
adamauerunt. Etsi autem luctuosa & acer-
ba mors Philippi Melanchthonis omnibus
fuit non suis modo sed etiam extraneis, bo-
nis saltem aut non certe improbis, in ea ta-
men tempora easq; res hæc incidit, vt ei non
tam longiorem vitam ademisse æternus De-
us, quam maturum finem largitus esse videat-
ur. Superauit annum L XIII. quem modo
perpauci attingunt. Distracta omnis vita
illius fuit ingentibus laboribus & curis per-
petuis,

petuis, & grauissimis Reipub. priuatifq; negotijs & expertibus omnis remissionis solatijs. Obijt mortem placide & omnino feliciter, suauissime acquiescens obdormiscendo in eius veneratione, quem semper religiosissime coluerat, filij Dei Domini nostri Iesu Christi, & spe immortalitatis & vitæ æternæ: Et hoc ipso exitu è vita beatus, & quod declinans præsentem miseriam impendentia non modo pericula sed mala migrando hinc vitauit. Non cognoscit iam in terris indies orientes nouas perniciosarum rixarum turbas, & inexplicabilium quæstionum controuersias, & maiorum dissidiorum causas, non ambitione animos plurimorum & inuidiæ odijq; flammis incensos, non scelera audaciæ ruentis atq; præcipitis ad interitum. Non videt præsens ea suscipi & geri, quorum exitus anxie sollicitum animum ipsius sæpissime habuissent. Non audit aut legit indicia & significationes consiliorum actionumq; vel absurdarum atque peruersarum, vel etiam exitialium ac pestilentium. Non spectator est eius furoris, cuius impetum ipse semper valde metuit, vt animorum acerbitate palam erumpente, etiam coniuncti antea studijs atque doctrina dissilirent, & se mutuo gladijs suis pene in oculis aduersariorum conciderent. Atque abitu omnino suo

suo hoc consecutus est, vt non amplius, huius aut illius nomen tanquam Pelopidarum, neq; rumores nefariorum conatum & audaciæ infinitæ exaudiat. Non adhibitus est ad illa, quæ cum non posset simplicis veritatis assertionem defendere, varias multiplicescq; aliorum excogitationes, quibus interpolarentur, & tortuosa quædam veluti emblemata ferre & admittere fuisset ei instar mortis. Deniq; effugit alias aliorum criminationes, vt ab his nimium facilis aut lenis aut timidus, ab illis plus æquo pertinax, durus, confidens perhiberetur. Quin etiam aliqui, quod ille profecto inprimis dolenter tulisset, veteratorem eum & alijs horribilis ignominia nominibus impudentissime mentientes, non dubitarunt appellare. Nemo iam obstreperat auribus ipsius exprobrando dicta scriptaue partim insidiosè excepta, partim deprauata atque palam corrupta, neque suspicionum malicia præsentem onerat. Atq; hæc omnia opportunitate ipsi optatæ mortis ille effugit, vt statuendum hoc sit, non aliter quam propitijs Dei benignissimo consilio ortus fuerit & his temporibus nobiscq; donatus Philippus Melancthon, esse eundem bonitate & fauore erga ipsum diuino sublatum, & ademptum ei vna cum vita sensum metumq; calamitatum earum,

rum,

rum, quæ statim mortuo illo affligere religiosæ pietatis optimarumq; disciplinarum & artium studia atque doctrinam grauius atq; turbulentius ceperunt. De qua quid deinceps futurum sit vel ominis causa, vel ne seniles desperationes inculcasse & materiam cuiusdam quasi declamationis videar quæsiuisse, plura non dicam commendans nostræ ætatis salutem & prosperitatem custodi generis humani Filio Dei, Deo æterno & ei permittens cætera. Atq; ita vt me facturum iam dixi, vitæ cursum, quem in terris confecit Philippus Melanchthon serie annorum persequar enarrando. Anno Christi Iesu M. D. XXIII. proficisci illi in patriam placuit. In quo tamen ipso etiam non tam suæ cupiditati quam arbitrio amicorum morem gessit. Comitem habuit eo itinere Vilhelmum Cesenum, cuius familiaritate iucundissime utebatur, & quem propter ingenij bonitatem, prudentiam in iudicando, doctrinam, multarum rerum cognitionem atque experientiam & magni faciebat & valde diligebat. Sequebantur Philippum duo adulescentes Franciscus Burcardus Viniariensis & Iohannes Silberbornerus Berbetomagensis, quorum vterque postea dignitate & honoribus longissime processit. Burcardus enim Illustrissimis Principibus patriæ suæ

suæ gratissimas & præclarissimas operas dedit, & rebus difficilibus atque duris præstitit fidem & nauavit studium. Silberbornerus cum Iurisperiti personam egregie tueretur, aduersa valetudine quasi apud se est detentus, qui si corpore valuisset, honorum laudisque tantum assequi potuisset quantum collibuisset animo suo. Sed artuum cruciatibus, quibus crebro affligebatur, longius eum progredi passim non sunt. His & ipse me tunc adiunxi, sumusque vecti equis omnes, equisque quem potuit nancisci. Et venimus Lipsiam, Quo die obiit mortem Petrus Mosellanus, qui corpore fuerat perimbecillo & paruus, cum ingenio & eruditione doctrinae excelleret. Ad eum morientem accessimus Philippus & ego, & hoc luctu tristi acerboque sumus affecti, ille amico eximio, ego carissimo præceptore deinceps cariturus. Erat Nesselno veniendum certis de causis Francofurtum ad Menum. Illuc igitur primum sumus profecti, & accepti tractatibus publice priuatimque officiose & benigne. Cum autem hoc itinere placuisset transire regionem eam, cui nomen fagi Buchoniam fecerunt, mansimus vnam noctem Fuldæ, vbi tum Crotus Rubianus & Adamus Crato degebant. Qui aduentu nostro affecti magno gaudio omnia humanitatis & hospitalitatis officia prolixè nobis

nobis præstiterunt. Ibi etiam certi aliquid primum cognouimus de morte Ulrichi Hutteni, quem ut viuum magnificere & admirari propter doctrinæ eruditionem & præstantiam ingenij, sic ab illius natura vehemente & excelso animo & voluntate ad nouas res propensa, quam consuetudo etiam quorundam immoderatorium incitarat, nonnihil timere Philippum Melanchthonem licuit animaduertere. Intercesserat Huttено cum Croto Rubiano singularis vsus à prima adolescentia, quo autore vel certe adiutore reliquit ille contubernium Fuldanum, in quod pene puer magis disciplinæ quam religionis causa datus esset, & Coloniã Agrippinam ad optimarum artium & literarum studia percolenda profectus est. Postea venit in Italiam vnde eum reuertentem in patria mea primum vidi anno Christi, ut meminisse videor, M. D. XVII. Celebrabat autem fama non eruditionem modo illius, sed fortitudinem quoque, gloriosi facinoris prædicatione: Quod Gallicæ gentis quatuor Viterbij, quo forte tunc Roma ille excurrisset (cum eodem diuertisset à Rege Gallorum legatus quidam ad Pontificem Leonem contendens) orta rixa ac certamine, profligasset dimicando, vulneratus quidem & ipse desertusq; à socio itineris illius, quemadmodum eum au-

diui

diui Fulde narrantem anno Christi M.D. XIX. secutus conferentem se Erphordia in patriam Adamum Cratonem summum nostrum. Vbi iterum tunc Huttenum vidi & cum eo aliquot dies familiariter sum versatus, decedente ex aula Moguntina in qua circiter biennium manserat. Adiunxit deinde se Francisco Siccingensi, cum quidem & antea implicatus fuisset motui bellico, quem fecerat in agro Vuirtenbergensi Huttenica gens interfecto populari ibi quodam suo, & rei militaris studium præ se ferret, & repræsentante se imagine armata maxime delectaretur. Tandem hic postremo grauis querelæ scripto contra D. Erasmus Roterodamum edito, quod ille parum sane molli sponsia abstergere studuit, non procul ab vrbe Tigurina morbis confectus, quibus frequentibus & acribus laborauerat, mortem obiit, annos natus XXXVI. Fuit nobilitate & laude generis antiqui inprimis clarus, doctrinæ eruditæ princeps, impatientissimus iniuriarum, libertatis immodice cupidus, non profus alienus à sæuitiâ, quæ etiâ vultus acerbitate & minus clemente interdum oratione indicabatur. Sed neque opum abundantia neque corporis, in quo admodum pusillo atq; debili inerat animus ingens ac ferox, viribus pollens: vt de eo mihi sæpe in mentem venerit

rit versuum quibus perhibetur : si respondissent vires atque potentia Demosthenis proposito & solertiæ, nunquam fuisse futurum, ut in Græcia summa rerum potiretur Macedo. Nam si consilia & conatus Hutteni non defecissent quasi nerui copiarum atque potentia, iam tum mutatio omnium rerum extitisset, & quasi orbis status publici fuisset conuersus. Et dolore autem tum Philippi Melanchthonis ac nostro & deploratione quoque Croti quasi iusta facta sunt Hutteno. Deque eo in itinere versus à nobis compositi, & refutati quidam mortuum lacerantes. In quibus cum Luscinus quispiam nominaretur, vulturem hunc potius esse Epigrammate quodam Melanchthonis dicebatur. Venimus autem Fulda die tertio Francofurtum, vbi reperimus Ludouicum Carinum, cuius tum suauitate Philippum Melanchthonem admodum delectari animaduerti potuit. Postquam in patriam venit vnaque nos omnes, eas ædes petiuimus, quas incolebat vitricus ipsius. Ibi quoque diuertimus apud matrem Philippi. Sed ego comitibus adolescentibus duobus, quos supra nominavi incensus cupiditate videndi Erasmum Roterodamum, perrexi Basileam. Et inde reuersus cum discedente Philippo Melanchthone (cuius aduentus quemadmodum suis fuerat lætiss.

& iucundissima consuetudo, ita abscessio
 triste desiderium reliquit, matri præsertim
 & fratri Georgio) eo itinere Eytelpergam
 veni. Vbi Hermannum Buschium vidi-
 mus, qui Philippum iuuenem senex aman-
 tissime cum quadam reuerentia complexus,
 nobis adolescentibus se ita quoque dedit, vt
 facile intelligi posset, affectionem beneuo-
 lentia & amoris erga nos ipsius esse singula-
 rem. Academia etiam Eytelpergensis stu-
 dium erga Philippum Melanchthonem su-
 um officiosissime & benignissime declarauit.
 Reuertentibus nobis non longe Franco-
 furto obuiam factus est Illustriss. Princeps
 Hessorum Philippus, admodum adhuc iue-
 nis, proficiscens ad ludos indictos Eytelper-
 ge, vbi Principes Germaniæ conuenturos esse
 aiebant XIII. & affuturum quoque vel potius
 iam adesse Cardinalem Campegium. Is queni-
 dam ex suis, qui nomen sibi Nauseæ impo-
 fuerat, Germanico significationis illius in la-
 tinum mutato (patriam enim habuit hic in
 montana regione Pabepergensi ad Menu) Eum igitur ille ad Philippum Melanchtho-
 nem miserat, vt cum ipso, quasi sua sponte
 accessisset, de controuersijs ortis colloqueret-
 ur, & sententiam voluntatemque ipsius ex-
 ploraret. Vtque etiam policeretur prolixè: Si
 Philippus desertis partibus ad se transire vel-

let. Eum Philippus cum simplice & breui responso dimiserat : Ea quæ statueret & sciret esse vera, nullius mortalis respectu aut gratia neq; spe emolumentî aut ambitione amplecti se & defendere, neq; ab ijs qui illa docendo protulissent & nunc asserendo confirmarent, vnquam separaturum suas rationes. Quod autem adhuc fecisset, vt doctrinam puram & sinceram diligentia studiij sui præstaret sine obtreccionibus & pugnis, in eo se esse perseueraturum. Hortari omnes qui in hoc genere communi tranquillitati & saluti consultum vellent, vt ad sananda vulnera, quæ amplius tegi non possent, consilia atque operas conferrent, & quorundam furiosam audaciam coherceri studerent, qui exulcerata veluti infestis vnguibus lacerare non desisterent. Hoc nisi facerent, & ruere si mallent, videndum eis ne prolabendo ipsi primi præcipitarentur. Itaque tum Nausea dissimulatis omnibus abierat. Sed Princeps Hessorum cum in Philippum Melanchthonem, vt dixi, incidisset, de aliquorum fortasse indicio, qui scirent eum in patria fuisse, suspicatus illac eum reuerti, & animaduertens equitatum nostrum esse minime equestrem, idq; quod res erat arbitratus, ad Philippum Melanchthonem aduehitur, & nunquid ipse sit Melanchthon, interrogat : Ille
se es-

se esse respondit; & honoris causa de equo descensurus iubetur à Principe in equo permanere, & conuerso itinere secum pernoctare, cupere enim se de quibusdam cum eo loqui, habere autem bonum animum neque quicquam metuere. Philippus & à Principe nihil sibi se timere, respondit, & eum esse, de quo quid fiat, non multum referre videatur. At enim, inquit, arridens, si tamen te adducam & tradam Campegio, haud illi ingratum me facturum crediderim. Ita Philippus tum propter Principem pergens ad quædam fortuita interrogata, respondit & breuiter neque explicate. Non enim aliter tum poterat. Principis etiam animus nondum magnopere res illas curare, atque esse alijs cogitationibus intentus videbatur. Sed cum Philippus enixe peteret, vt sibi suum iter exequi cum bona Principis gratia concederetur, impetrauit tandem ne abduceretur longius, eaq; conditione Princeps illum dimisit, vt de quæstionibus quas audisset moueri, reuersus domum aliquid diligenter conscriptum curaret quamprimum ad se perferendum. Perconctatus etiam est de comitatu, & iussit iter fieri per loca suæ potestati subiecta, & mandata dedit de vsitata deductione in suo territorio. Ex quo postea per iocum nescio qua sententia Princeps ille di-

scipulus Philippi fuit à quibusdam appellatus. Reuerso Vuittenbergam Philippo Melanchthone nobiscq; cum ipso, iniustus est acerbissimus dolor, ex tristissimo casu mortis Vilhelmi Nefeni, qui lintre piscatoria traiecturus Albim, id quod saepe ab eo recreandi animum gratia factum fuerat, cum impigisset illam latenti sub aquis arboris trunco, de improviso vacillante inflexaq; in latus lintre, excidit & in amne est suffocatus, cum quidem eo die post prandium paululum consopitus, talem speciem per somnum oblatam vidisset, offendentis lintris & fluctuantis & prolabantis sui ipsius in fluuium. Id ipse, aduentanti tum Philippo, qui crebro accedere eum soleret, narrauit, deridens cum iocis somniorum vanitatem. Recordati & nos fuimus, quid in itinere accidisset. Est oppidum Hessorum Træsa, vbi cum pernoctassemus, mane exeuntes petiuimus præterfluentem amnem aquationis causa. Dumq; ibi Philippus Nefenusq; & ego, cæteris prouectis donec equi biberent moramur, conspicit Nefenus tres coruos in proximo colle & ore & alis sonos gestusq; edentes singulares, quasiq; tripudia facientes. Quærit igitur ex Philippo, quid portendi augurio illo existimet? Quid enim, inquit Philippus, aliud, quam yni ex tribus nobis propinquam mortem.

mortem. Hoc dicto sensu grauer percuti
 animum meum & me vehementer perturba-
 ri, cum Nefenus iocose eludens illud, ita hi-
 laris pergeret. Atq; tum quidem veritus fui
 interrogare Philippum, quid in mentem ve-
 nisset ei vt de oscinibus istud interpretare-
 tur. Sed postea narrauit se existimasse, qui
 tam imbecilli esset corpore & valetudine ma-
 la, non posse esse vitam suam diuturnam. Et
 eo sane itinere interdum non modo grauer
 sed periculose etiam insomnia & peruigila-
 tionibus fuerat conflictatus. Neque hæc eo
 commemorantur, quasi aut obseruationi su-
 perstitiosæ volatus gestusq; auium aliquid à
 me tribuatur, aut Philip. Melanchthon ta-
 les diuinationes vnquam curarit, sed vt in-
 telligatur mirabiliter interdum quædam ac-
 cidere, quæ neque deridenda sint, & post
 euentum varias cogitationes commouere so-
 leant. Scripsit de morte Nefeni Epicedium
 optimus & doctissimus vir Iacobus Micyl-
 lus, & extant cum nostra tum aliorum Epi-
 taphia. Auxit tristitiam hanc nuncius cru-
 delis. hoc anno interfecti viri grauis atque
 constantis, & doctrina egregie instructi, ma-
 gnanimi quoque, sed & sapientis & perquam
 modesti Henrici Supphanientis, qui in Diet-
 maria (quo accersitus venerat ad cœlestem
 veritatem demonstrandam populo illi & con-

cionandum de Euangelio Iesu Christi) inopinato compræhensus & excruciatuſ immaniter horribili ſupplicio necatuſ eſſet. De cuiuſ mortis autoribuſ & architectiſ hoc reperiébatur, vt fraude & malitia vicini ſacerdotij eam oblatam eſſe optimo & ſanctiſſimo viro dubitaret nemo. Valde hunc Philippuſ Melanchthon dilexerat & fuerat aliquando Vuittenbergæ caruſ vniuerſiſ, & celebrauit eundem Philippuſ mentionibuſ honorificiſ, quaſ inſeruit ſcriptiſ ſuiſ. Poſt Neſeni hunc caſuſ placuit mihi pauliſper ſecedere, & tunc ad Clariſſimuſ viruſ Georgiuſ Sturciadem ſummuſ amicuſ me contuli, qui in patria forte erat Annæbergæ. Et Vuittenbergã reuerſuſ non diu illic manſi, reuocatuſ in meam patriam. Quo profectuſ ſum circiter iduſ Octobriſ. Interea Andreas Caroloſtadiuſ nonnihiſ vel ipſe dedit turbaruſ, vel non cauuit certe neque prouidit ne quid daretur. Et tum quidem Vuittenbergam reliquit, ita vt ſimultatem cum Vuittenbergenſibuſ ſibi eſſe fateretur, & non dubitaret aliqua notare & repræhendere, quæ ibi docerentur. Deq; iſſ etiam edita ſcripta quædam fuere. Præ ſe ferebat tamen ſtuduſ de illiſ ipſiſ cum Lutero & aliſ diſſerendi, & ſuæ quædam rationeſ ſi explicarentur & adimerentur dubitationeſ, ſe libenter

ter in ipsorum sententiam concessurum, & denuo cum eis coniuncturum esse. Sed hæc dum mouentur, & incipiuntur actiones, & obtinetur vt tuto Caroloftadio quos velit conuenire liceat, interuenit calamitas seditio- nis plebeia. Postquam tamen & ipsam impetratum fuit ab Illustrissimo Principe Io- hanne, qui fratri Fridericho successerat, vt in Saxonis regionibus domicilium habere Caroloftadio liceret. Qui aliquantisper an- tequam in Heluetiam abiret, priuatus vixit Chembergi. Ita iam progrediens expositio nostra ad annum Christi M. D. XXV. perue- nit, qui quasi inundatione quadam seditio- num fatalis fuit toti Germaniæ, cum quidem de siderum superioris anni congressu, astrô- logi plerique eluuiæ aquarum prædixissent. Sed hæc fuerunt sanguinis, & horribilium fa- cinorum, de quibus modo scribendum non est. Harum rerum scelerata consilia & acti- ones nefariæ quibus angoribus confecerint animum Philippi, qua affecerint sollicitudi- ne, quantopere excruciendo afflixerint, ver- bis exprimi nequit, & de literis ipsius ad amicos missis & alijs scriptis perspici potest. Euenit autem vix sedatis illis tam turbulen- tis & periculosis motibus, vt Martinus Lu- terus vxorem duceret, paulo etiam ante mortuo Fridericho Principe Septemuiro

creandis Imperatoribus Romanis. Ex quo factio maximum dolorem cœpit Philippus, non quod illud damnaret, sed quod occasionem dari cerneret inimicis & maleuolis, quos habebat Luterus & numero complures, & opibus potentiaq; præstantes, acerbius insectandi & liberius maledicendi ipsi, cum præsertim, quicumq; hoc facere voluissent, adiuuari atq; instrui tempore animaduerneret, in quo plurimum ad omnium rerum momenta situm esse constat. Verum cum & Luterum ipsum iisdem cogitationibus nonnihil conturbari intellexisset, non modo suum est dolorem moderatus, sed illum quoq; consolando erexit, & tristitiam molestiasq; eius hilaritate colloquiorum leuauit, & ad pristinam eum alacritatem reduxit. Eo anno proficiscens cum nobilitate generis, pietate, virtute, sapientia præstantiss. viro Iacobo Fuxio ordinis equestris in Franconia, cui Prusiam videre placuerat, quod post oppressos seditiosos magna esset ubiq; confusio rerum, & quorundam ferox insolentia, & nihil vspiam amantem patriæ & studiosum veritatis & alienum ab inhumanitate oblectare posset: Tunc igitur Vuitenbergam veni, & reuerentes cognouimus interea allatas literas fuisse scriptas ad Philip. Melanchthonem à senatu vrbs Noricæ, quibus accersebatur ad deli-

deliberationem de ludo literarum apud se instituendo. Norimbergæ tum Principes senatus erant Caspar Nucelius & Hieronymus Ebnerus, & Lassarus Spengelerus nomine quidem scriba senatorius, sed reuera consiliorum omnium fere autor ac gubernator. In Nucelio vigebat animus altus atq; magnus, & ita prudens, vt neminem audiuerim, cum sermonibus interfuerim de eo plurimorum, qui in isto genere ciuilis rationis ac facultatis quenquam præstantiorem illo cognouisse diceret. Quæ secum ipse deliberando è Reipub. esse statuisset, ab ijs nullius odio aut amore abduci se patiebatur. Non obtineret aliquid & vinceretur aduersantum numero, at ipse dissimulare studium & propositum suum, & facere quod omnes cuiuscunque artis non vulgariter periti seruant, vt permanente eadem de sui operis absolute sententiâ, non facile mutant efficiendi illud institutum modum, neq; desistant ab experiendi conatu. Itaq; cum iam Nucelius aliquid abiecisse aut reliquisse existimaretur, comperi alio tempore occasionem eum nactum ex improviso de eodem referendo perfecisse, vt approbaretur decernendo. In Ebnero ingenij maior erat mansuetudo & placidior quietiorq; mentis habitus. Innocentiæ cura summa & bonæ conscientiæ custodia. Vt

horum

horum duum quasi copulationem ciuitati illi ad felicem statum Deus largitus esse videri possit, temperamento quodam optimarum quidem naturarum, sed quarum tamen vtraque aliquid haberet alterius dissimile & suum, administrationem Reipub. fortunans. Spengelerus autem & vsu rerum, & quadam etiam inchoata doctrina excellebat, explorataq; & perspecta multis difficilibus & arduis negotijs fide atq; industria, cum inextincto ardore asserendi defendendiq; vera & recta tam ad Deum quam homines. Itaque nihil erat ei antiquius religionis sinceræ & puræ instauratione. Quod autem intelligeret & perpenderet animo suo, quantum esset situm ad spem omnis prosperitatis rerum diuinarum & humanarum & salutarium in hac vita actionum, in puerili institutione, hortator & instigator fuit senatui, vt peritos aliquos bonarum artium & literarum reperirent, qui operam darent suam ciuitati in pueritia erudienda, quibusque congregatis eximius quidam apud se ludus aperiretur. Cumq; illi duo quorum virtutem & sapientiam veluti adumbrando paulo ante indicauimus, sentirent idem, non magno negotio effectum fuit, vt Philippo Melanchthoni publice scriberetur, & de eius sententia atq; iudicio totam rem constituendi causa, ad-

aduentus ipsius peteretur. Qui cum recusandum iter istud non putaret, & potestatem faciendi impetrasset à suo Principe, ita est illud huius anni autumnò ingressus, & nos sumus vna profecti, eoq; itinere Pabergæ apud meum patrem habui hospitem Philippum Melanchthonem cum in illo comitatu esset egregius generosæ stirpis & mentis iuuenis Melchior Fronspergius. Norimbergæ autem hoc actum est, vt proximo anno rediret illuc Philippus Melanchthon & adduceret Eobanum Hessum, cum iam conuenisset vt Micaelus Rotingus & ego ibidem illo tempore adessemus. Fuitq; anno Christi M. D. XXVI. nobis magistris inchoata publica doctrina bonarum literarum atq; artium in ea vrbe, adiunctusq; mox nobis Iohannes Schonerus Mathematicus. Laborabat Philippus vt socium haberemus operarum scholasticarum doctissimum virum Sigemundum Gelenium gente Bohemum, Qui ante annos aliquot ex Italia, vbi patri monij totius pecuniam in necessarios studiorum sumtus impendisset, reuersus aliquantisper vixerat apud Philippum gratissimus huic hospes & nobis sodalis iucundissimus. Sed nescio quæ res illum Basileæ, quo tunc ad Frobenianos se contulerat, detinuerit, vbi & ad senectutem vxore ducta peruenit,
& in

& in literis bonis operam nauauit, vir honesto loco natus, & vtriusq; linguæ peritissimus, & valde ingeniosus & mirabiliter diligens. Hoc ipso anno & curarum nonnihil & molestiæ aliquid ex me percepit Philippus Melanchthon, cuius sollicitudines de amicis essent ingentes, præsertim ijs in rebus quarum vel minima ex parte autor ipse extitisset. Fuerat decreta legatio ad Carolum v. Imp. Rom. Qui in Hispania illo tempore coniugio operam dabat, cum duxisset Lusitanæ Regis Emanueli filiam. Ad hanc legationem obeundam quatuor delegerant, inter quos præcipuus erat Generosus & Nobilis Comes Albertus Mansfeldensis, apud quem cum facta aliquando de me à Philippo mentio fuisset, & ille secum aliquem esse vellet, qui loquendi scribendiq; latine vsu quendam haberet, conditio mihi vna profisciscendi ita lata fuit. Quam cum iuuenis ætate & animo mores externorum cognoscendi cupido minime repudiandam putarem, obstitere mihi quædam ad quæ expedienda consilio opeq; illius indigebam. Itaque nonnihil laboris mea causa tunc Philippus suscepit, & procedente, vt credebatur, itinere sollicitudine de me affectus fuit maxima. Sed cum ventum fuisset Eslingam, vbi proceres Imperij congregati dare mandata

&

& absoluerè legationem debebant, conuersa res fuit, & visum illo itinere ad id destinatis superfedendum, neq; Cæsarem tunc missis legatis interpellandum, & quæ significari placuisset, literis exponenda esse. Reuersi igitur Norimbergam sub huius anni exitum nonnihil, quemadmodum existimabatur, periculi vitauimus, & anxietate sua Philippus est liberatus. Sed sequens propter nostras ærumnas grauius illum afflixit, præsertim gaudentem indicio literarum, quibus certio rem eum feceram de consilijs actionibusq; coniugij mei. Hanc enim læticiam tristissimus casus calamitatis à fratre meo acceptæ contaminauit. De quo, rebus illis iamdudum compositis, & quia renouare ingentem dolorem & sæuissima vulnera quasi refricare non lubet, plura dicenda non sunt. De Philippo Melanchthone hoc prædicare debeo, neq; laboris vllius defatigatione retardatum, neq; formidine vllorum deterritum, neq; metuentem flagitationum offensiones, & hos illosq; appellando, & itineribus sese defatigando, & consulendo, & deprecando, facile declarasse quanti nos faceret, & quid in amicitia fieri oporteret suo exemplo demonstrasse. Sed & hæc omittantur, ne exequi & texere narrationes de me non de illo videar. Non diu ante finem huius anni patrem

trem ego amisi meum, Annos natum LXXXI. magis aduersorum mole quam morbo oppressum, qui luctus Philippo Melanchthoni mecum communis fuit. Estq; ille me tunc consolatus amantissime scripta epistola. Quæ, si videbitur, & res feret, vna cum alijs aliquando proferetur in lucem. Annus Christi M. D. XXVIII. pene obruit Philippum consultationibus & curis de maximis negotijs & rebus difficilimis atq; grauissimis & præfente discrimine plenissimis. Quæ tempestas vt subito extiterat, sic statim abiit. Sparsa enim fama & delato indicio conspirationis cuiusdam ad eos vel coercendos, vel in ordinem redigendos, qui ausi fuissent ritus pristinos religionis nostræ immutando veluti secessionem quandam facere, Principum quorundam animi iracundia & dolore exarserunt. Sed Illustrissimus atq; Præstantissimus pietate, virtute, sapientia & optimus Princeps Iohannes Ernesti Filius, Friderichi frater, Iohannis Friderichi Pater (quæ ex hac domo præclarissima nomina nostra ætate pulcerrimis laudibus & summo splendore effloruerunt) Dux Saxonum, vnus ex Septemuiris Imperij Romani, clementia atq; mansuetudine operaq; & studio suo iam exorientis belli exitiale incendium restinxit, & Germaniam periculo, omnes
metu

metu liberauit, cum se eum præberet cuius virtutem & integritatem & abstinentiam inimici quoque admirarentur & laudarent. Sed ista à nobis enarranda hoc loco non sunt. Eodem anno & laboriosæ & inuidiosæ res occupatum tenuerunt Philippum Melancthonem. Quod enim multa inordinate & perperam in administratione rei Ecclesiasticæ fierent, inspicere iussit Illustriss. Princeps Dux Saxoniae Iohannes statum Ecclesiarum ditionis suæ. Huic negotio & ex nobilitate quidam primarius, & cum alijs Philippus Melancthon præfectus fuit. Plurima ibi comperta sunt, ad quæ respectu maturo opus, multa depræhensa vitia, quorum emendatio necessaria esset. Neque breuiter dici potest, quantum boni illa inspectionis opera diligentiaque effectum fuerit, cum & peccata aliquot annorum corrigerentur & fulcirentur ruinae multis in locis labefactatarum Ecclesiarum, & prospiceretur in posterum incolumitati illarum. Complexus tunc est Philippus doctrinæ summam perspicua breuitate, & compendio memorabili, ut certo scirent docentes in Ecclesijs regionum illarum, quid sequi deberent, Ne diuersa & dissentanea traderentur. Qui libellus maxime & utilis per se, & tempore necessarius, non caruit obtrektoribus varijs, quorum aliqui

requirerent nervos & vim contentionum, alij dicerent prodi causam, rursusq; libertatem eripi & adduci in seruitutem homines. Nam autore & monitore Philippo aliquid tunc de disciplina & vita nonnihil dissoluta constitutum, & eo libello cum fidelissimis præceptionibus & salutari doctrina perscriptum fuerat. In quo si aduersarij tantum errassent ferri poterat, sed coniunctos in causa, non tam iniquos certe iudices, neque censores immites esse oportuit. Verum leuitas plerorumq; talibus temporibus perspicitur, cognosciturq; quam in paucis & studium veritatis vigeat, & sententia certa sit atq; firma. Philippum quidem labascere, qui eadem placide exponeret, quæ ab alijs vehementius disputarentur, rati aduersarij ægerunt cum eo vt ad se transfiret, & conditiones tulerunt defectionis, vt putarunt, haud respuendas, cum interea apud quosdam suorum quoq; ipse oneraretur suspicionibus, & inuidia odioq; premeretur, & hanc mercedem acciperet studij, diligentia, laborum, fidei suæ. Annus proximus Christi, M. D. XXIX. quo matrem quoq; amisit migrantem ex hac vita, & ipse mirifice exercuit Philippum Melanchthonem propter actiones conuentus Spirensis, quo cum Illustriss. Principe Duce Saxonum Iohanne ille venerat.

rat. Erant res multiplicibus & varijs modis exulceratæ & vndique magis impendebant malorum incrementa, quam subleuationis aut prosperitatis spes ostendebatur. Et tantis in miserijs Reipub. controuersijsq; ortis ijs, quæ capitalia odia ordinum cum iam excitauissent tum adhuc alerent, non tam hoc alienatis inimicisq; animis dissidentes agere videbantur, vt explicatis dubijs & quasi decidendo occasione discordiarum remota, ita diuulsæ separatæq; partes benigna pacificaq; compositione rursus iungerentur, quam veluti dedita opera iritare sese mutuo, & odio quietis dissidia vetera confirmare, & his alia addere, suamq; vrgerè perniciem, perinde ac si impendens exitium auerti nolent. Cum autem his similia alijs etiam fatalibus temporibus, orbisq; terrarum locis acciderint, fortasse liceat consolatione hac, quamuis infirma & misera vti: Haud tibi soli, & ferenda sint illa patienter. Vtinam præteritis omisis, quamuis grauias & intolerabilia ea quibusdam esse videantur, non pudeat aduersis doceri, & libeat cauere prouidereq; ne priores difficultates, vt lenissime dicam, nouis alijs cumulentur. Quod adiuuante Filio Dei pacis sinceræ largitore, esset in procliu, si illius voluntati seruirent studia hominum, & non indulgeret quisq; ani-

mo suo. Neq; me fugit, à nonnullis Philippi Melanchthonis anxias sollicitæ mentis curas sæpe esse repræhensas & plane vituperatas, tanquam nimias & immodicas & timiditate quadam desperata neq; Deo æterno gratas & hominibus odiosas ac contrarias, quæq; susceptis interdum rebus vtilibus officerent. At ille neq; ignauo metur, neq; desperatione culpanda quorundam vehementiam non probabat, sed ipse erat attentior atq; circumspectior veramq; considerationem adhibebat, & ne temeritatis iustum crimen vlllo incepto subiretur, præstandum esse iudicabat. Neq; negabat se intuentem præterita & contemplantem præsentia, non parum interdum vereri quid deniq; futurum esset, & ea cura sollicitudineq; angi animum suum fatebatur. Quod quibus vsu non veniret, eos non tam fortes quam nimis audaces vel nullo sensu etiam humanitatis præditos videri posse arbitrabatur. Vt autem fabula narrat quendam qui cæcus esset per ponticulum angustum sine trepidatione transisse, cum alij videntes & periculum intelligentes idem facere non possent, sic profecto prudentis animi cogitatio semper in cautione timida est, cum nimia fiducia alij quamplurimi admodum sæpe insolentes ferocesq; esse videantur. Ac memini me aliquando perturbatum Melanch-

lanchthonem hortari, vt illas curas deponeret, & reijceret, secundum præceptum Davidicum, in Deum æternum. At ille si, inquit, nihil curarem, nunquam implorarem Deum. Cum autem curas finiat religiosa pietas precibus, nimirum expers esse earum penitus illa nequit. Et curis igitur ad preces impellor, & precibus curas depello. Diligentia sane & circumspectio, cura, attentio Philippi Melanchthonis non probabatur æque omnibus, cum reperirentur qui ad voluntatem sensumq; aliorum iudicia sermonesq; suos per facile inclinarent, & ideo grati acceptiq; essent ijs quibus assentiebantur vel etiam assentabantur. Philippus vero qui in cupiditate benefaciendi quamplurimis & commodis aliorum seruiendi, ad res suscipiendas promptus paratusq; esset, consulendo autem agendoq; cum perquam sollicitus tum propter summam fidelitatem nimis etiam anxius de euentu, nonnunquam liber quoq; tam monendo quam repræhendendo cauere non poterat quin aliquos offenderet, non etiam nullos à se plane alienaret. Non debuit hoc loco omittere, quod compertum haberem, qui & ipse tum salutandi Philippum Melanchthon. gratia Spiram venissem, accidisse optimo & elegantissimo atq; doctissimo viro Simoni Grynæo. Tametsi me non

fugiat & ab ipso Melanchthone esse eam narrationem insertam libro cuidam ipsius, & sciam de hac re quosdam ita locutos vt ficta, quosdam vt nugatoria. Mihi quidem minime superstitioso, & ei tamen, qui nunc etiam numinis diuini vim & efficacitatem in terris aliquando cerni non dubitem, haud videtur illa extenuanda nedum deridenda. Quæ sese ad hunc modum habet. Eytelpergæ Grynæus tunc, vbi ducta vxore confederat, opt. disciplinarum & artium doctrinam profitebatur, cum autem cæteris in partibus philosophiæ non facile ei parem reperires, tum mathematicarum scientiarum erat peritissimus. Visum fuerat huic quoq; Spiram vicinam venire, vt cum Philippo Melanchthone paulisper versaretur. Ibidem aderat & Faber Constantiensis qui magna vehementia resistebat puriori Ecclesiasticæ doctrinæ & in hac vitiorum emendationi. Erat quædam Grynæo cum hoc necessitudo antiqua, qua fretus accedit hominem & cum eo primum alijs de rebus familiariter colloquitur, deinde & sermones infert de ijs quæ erant in manibus. Monet hortaturq; ne veritatis hostis esse pergat, neu sese non modo cum eam oppugnantibus coniungat sed his etiam autorem ducemq; præbeat. Disputat cum ipso libere, confidentius quoq; aliquid dicit.

dicit. Faber qui valde offenderetur oratione tali, dissimulare tamen omnia, & iubere reuerti ad se Grynæum, vt accuratius de tanto negotio disputarent. Narrat amicis hoc Grynæus, qui dissuadent reditum ad Fabrum & rem periculo non carere ostendunt. Erat Philippus vna cum suo grege collocatus in hospítio domunculæ sacerdotis cuiusdam senis, nequaquam mali hominis. Ibi Grynæus & ipse fere semper esse consueuerat. Venit eodem forte Grynæo absente quidam eo habitu specieq; eiusmodi, quæ dignitatem præ se ferret singularem, quæritq; ex Philippo vbi Grynæus sit. Modo, inquit Philippus, ille abiit. Vellem adesset, inquit hic, & scire se indicat parari ipsi insidias, in quas incidere nollet virum bonum & doctum, sic enim prædicari. Ita ille, quisquis fuit, nam cognosci id non potuit, discessit. Reuertitur paulo post Grynæus, quem Philippus iubet redire Eytelpergam statim neq; diutius Spiræ commorari, ac miranti quæ esset festinationis tantæ causa, narrat omnia in via, cum deduceret ipse eum ad Rhenum, quo loco Illustriss. Princeps Elector Ludouicus Palatinus peculiarem traiectum instituerat. Et non diu post affuit armata quædam manus ad compræhendendum Grynæum missa. Neq; quisquam aliter

susplicari potuit quam a Fabro ortum id & tantum periculum Grynæo creatum fuisse. Natus hic in iugis montium vicinis Vuittenbergico agro, Viennæ ad Danubium bonarum artium studijs operam dederat. Cumq; Eytelpergæ annis aliquot substitisset contulit se postea Basileam, ibiq; multis egregiæ doctrinæ operibus editis, mortuus est anno Iesu Christi M. D. XLI. Commigrationis autem illius non minima causa fuerat, cupiditas vtendi consuetudine Iohannis Oecolampadij, Quem doctrina excellentem cœlestis & æternæ veritatis, id est, sacrarum literarum studiosissimum, simulq; integritate vitæ atq; morum honestate & suauitate ingenij venerandum ac amabilem cognouisset. Sed redeat ab hac digressiuncula ad institutum narratio nostra. Dum illi qui debuerant rebus laborantibus succurrere potissimum & remedia adhibere, vel omnino facere medicinam negligunt, vel ita facere aggrediuntur, vt malum indies redderetur insanabilius & asperius, Non modo non sedata fuerunt iam commota, sed indies quasi tentationes nouorum morborum accesserunt. Et metu iniuriarum atque violentiæ inceperunt tunc sibi aliquanto diligentius prospicere illi, qui vt desertores veteris religionis accusabantur & damnabantur. Itaq; capita, vt aiunt, illi

con=

conferre & de coniunctione ac fœderibus ad necessariam defensionem colloqui. Feruebant in Heluetia ea tempestate contentiones, & ciuitas Argentoratensis, ritus quosdam iudicio & persuasione sua impios, abrogauerat, frementibus ijs, quibus mutatio illa detrimento futura esset. Atque Spirensi conuentu cum vrgerentur decreta priora valde dura & leniora antiquarentur, coniuncti Principes quidam refragari manifesto non dubitarunt, testantes publice talibus decretis quæ fraudi esse possent progressionibus doctrinæ veritatis cœlestis, se non assentiri neque ijs teneri velle. Horum primus fuit opt. & excellentiss. pietateque Illustriss. Princeps Iohannes Dux Saxonum. Adhæseruntque eis ciuitates potissimum duæ Norimberga atque Reutlinga. Et fuit ista origo atque causa nominis & cœtus eorum qui sunt appellati protestantes. Solenni autem Iuris publici obseruatione res illa acta & scripto exposita, & postea missis ad Imperatorem Rom. Carolum V. legatis, subiectissima significatione indicata est. Qui legati illum in Italia conuenerunt perægeruntque apud ipsum mandata, aduentantem ad Imperatoris titulum coronationis Augusto ritu adipiscendum & obtinendum à Pontifice Romano. Sane rediens mecum in memoriam earum re-

rum quæ illis temporibus gestæ fuerunt, non possum non vehementer succensere quibusdam, qui ignari omnium quædam tunc dicta atque etiam scripta Philippi Melanchthonis nunc contra ipsum colligunt atque proferrunt. Quo tamen nihil fere aliud consequuntur, quam ut inhumani vel potius impij odij sui nefariam acerbicatem patefaciant. Ut in mari procellis ventorum commoto fluctus multiplicantur, sic inceptions inusitatorum augetebant. Et de dogmatibus disputationes quorundam erant alicubi horridiores, & consilia animosa atque festinata actionesq; præcipites. Neque quod Medici præcipiunt, cauebatur, ne indigesta adhuc atque cruda agitentur impellendo. Quæ animaduertens & perpendens Philippus Melanchthon non poterat non pietatis prudentis attentione metuere, quorsum illa euasura essent. Itaque si quid suscipi moueriq; cognouisset turbulente aut saltem audacter, valde perturbabatur, autoribusq; irasci & aduersari illis solebat. Non rem interdum improbens, sed intempestiuam aut præposteram rationem repræhendens, eorum præsertim qui alacritate quadam nimia delinquerent, & exultando laberentur, & viam nondum tritam ingrediendo nonnusquam aberrarent. Cum ipse non modo veritatis sed simplicis huius
& pu

& puræ effæt amator, & quicquid abhorreret à doctrinæ directæ & planæ veluti viâ, recederetq; à proprietate disertæ & perspicuæ tam expositionis quam explicationis, id magnopere fugeret. Fontem autem doctrinæ integræ & sinceræ in Ecclesia, vnde ea hauriretur vniuersa, præter sacras literas nullum aperiendum admittendumq; cum & sciret & inprimis defenderet, Doctrinam nihilominus quasi deduci, vt liquido flumine & sine ambagibus manaret, per consentientem antiquitatis piæ atq; religiosæ explanationem tanquam alueum debere statuebat. Cum igitur intempestiuæ vel etiam importunæ nouitatis quasi eruptiones, quæ nouorum quoque certaminum & distractionum maiorum causæ essent, neutiquam illi placerent, tum fœderibus deuinctas coniunctiones & armorum communitatem implicari in negotium religionis & specie mirificum, & reipsa periculosum esse intelligens, curis grauissimis & maxima sollicitudine afficiebatur de talium consiliorum atque actionum euentu. Non autem temporibus, personis, occasionibus, ipsisque adeo negotiis atque rebus perspectis, distinctis, exploratis, omnia quæ dicuntur confusa atque obscura esse necesse est. Qualia sunt partim obtreçantia bonis & maledica, partim scurrilia atq; nugatoria, partim

partim etiam calumnijs & mendacijs refer-
ta scripta quorundam, quæ his temporibus
euolant tanquam monedulæ aut sturni &
magno numero & stridore ingrato, &, si
quid adhuc reliquum est boni, illud carpen-
do perimunt, & omnem spem fructuosorum
tractatum præcidunt. Qui nisi repriman-
tur aut fugentur, quid futurum tandem esse
existimandum sit, non libet dicere, itaq; hoc
ipsum relinquo vnicuiq; cogitandum, & ad
pertexendam narrationem redeo. Hoc et-
iam anno Illustriss. Princeps Philippus Land-
grafius Hassiæ pio consilio & studio lauda-
bili perfecit, vt Marpurgi conuenirent pri-
marij doctores Ecclesiarum Saxonicarum &
Helueticarum & suarum. In quorum nume-
ro Philippus quoq; Melanchthon fuit. Et est
in illo congressu de capitibus præcipuis do-
ctrinæ Ecclesiasticæ tractatum, ac de plæ-
risq; quidem plane consensus, de nullo au-
tem tunc sane iracunde litigatum, aut in con-
trouersia alienatis odio animis discessum.
Celebrauit nominatim compellendo eos qui
tunc conuenerunt elegante epigrammate
Euricius Cordus postea inter alia edito.
Erant autem omnino ante oculos & inter ma-
nus multæ & magnæ difficultates illo tem-
pore, & ærumnosa Respub. & Ecclesia af-
flicta. Nam & bellorum vndiq; furor in-
flamma-

flammabatur, & de Religione crescebant discordiæ, & multa loca famæ pestilentiaque erant infesta. Quæ de aliorum narrationibus poterunt ab ijs, qui per ætatem non meminere, cognosci. Cum autem Turcicus exercitus, qui ad oppugnationem usque urbis Austriacæ Viennæ processerat, virtute præsidij, cui præfectus esset Illustrissimus & fortissimus Princeps Philippus Ruperti F. Philippi nepos, Palatinus, de conatu & spe potiendæ urbis depulsus, in qua capiendâ omnes vires opesque suas fuerat expertus: Hic igitur cum fœde vastata Pannonia discessisset, ut nihil amplius eo quidem tempore esset Germaniæ ab illo periculi: Et iam antea tentatis omnibus & fortuna vndique aduersante, Franciscus Rex Gallorum quamuis duris conditionibus pacem cum Imperatore Carolo fecisset & inter hos potentissimos Christiani nominis Principes reconciliata gratia videretur: Ita igitur tandem primum in Italiam ad Pontificem Romanum veniendum & inde in Germaniam progrediendum Carolus statuit, si quo modo præsens quod operæ præcium esset efficere, & laboranti Reipublicæ conturbataque Ecclesiæ opem ferre posset. In qua parte & consilia ipsius recta & veras rationes fuisse multa vel plurima potius sunt argumento.

Sed

Sed obstitit nimirum Caroli egregio proposito & eximiæ voluntati, impediuitq; progressionem ad salutem & dignitatem Reip. in fatalis mutationis articulo, cum hominum pertinacia & effrenata sæculi licentia, tum tantæ iam pridem factæ labes, & res vsque adeo vel conuulsæ vel certe inclinatæ, vt tanquam ruinosum ædificium sarciendo regendoq; instaurari non possent, sed siue neglectas concidere illas, seu demoliendo & extruendo denuo restitui in pristinum locum oporteret. In quo quidem quanto mora fit diuturnior, tanto vel grauior & horribilior ruina, vel demolitio & reædificatio laboriosior atque molestior est futura. Verum illa tum spe eoq; animo in Germaniam venire voluisse Carolum Imp. cur dubitare aliquis velit, causam non reperio. Indictus igitur conuentus fuit qui ageretur Augustæ Vindelicorum anno Christi M. D. XXX. Quo tandem Carolus accessit Idib. Iunij, cum illic ordines Imperij iamdudum præsto essent, inq; ips primus Illustriss. & opt. Princeps Iohannes Dux Saxonum & Septemuir, qui & ante & modo honoris causa nominatus, similiter vt deinceps nominetur, narrationis series & res feret. In huius comitatu inter Theologos fuit Philippus Melancthon. Acta res sic est, vt plerique suspicarentur,

rentur, promissa quædam Pontifici Romano vt fierent, operam dari. Itaq; vehementer obiurgatis illis, qui tanquam desertores veteris religionis pene seditionis insimulabantur, & varia aggressione eorum animis tentatis, Quod inter hos etiam ipsos quædam adhuc controuersa essent, iussi sunt omnes scriptis sententiam suam demonstrare. Tum informata quædam summa fuit doctrinæ vniuersæ quam profitebantur & sequebantur Ecclesiæ Saxonicæ & cum his concordantes. De qua post diligentissimam considerationem compositum est scriptum compræhendens capitibus aliquot expositam & explicatam doctrinam illam vniuersam, opera studioq; & cura atq; immenso labore Philippi Melanchthonis. Quo scripto contentionibus disputationum agitatae quæstiones variæ, cum ordine dispositæ tum assertionem simplice & aperta illustratæ definitæq; sunt. Vt ab hoc tempore certa & explicata ratio doctrinæ cœlestis veritatis vno scripto exposita cœperit extare. Quia autem de hac consentientibus Principibus & illorum consortibus suo nomine commemorari placuerat, quid & verum esse persuasum haberent, & in quibus tuendis defendendisq; perseverandum esse statuerent, Confessionis titulo scriptum illud Carolo Imperatori fuit obla-

oblatum. Maluerat hoc Philippus non Principum & eis adiunctorum nomine edi, sed docentium, qui Theologi vocantur. Nam & magis decere istos talia disserere, & auctoritatem illam potentiae quasi liberam referuari, vtilius esse iudicabat. Sed obtineri id non potuit, quod actionem illam splendidiorum fore subscriptis istis nominibus existimaretur, & alijs quoque de causis, vt hoc fieret, videretur melius. Propositae autem fuerant complures descriptiones, quaedam etiam admodum verbosae. Nam qui in causa hac coniungebantur, ij iusserant suos quique Theologos aliquid conscribere. Quae legenda cognoscendaeque erant Philippo. Qui non ille quidem de eorum, quae afferebantur, veritate ambigebat, neque incerta multoque minus falsa defendi putabat: Sed quanquam & sacrarum literarum auctoritate & consensu religiosae pietatis ab initio ea niti sciret, ne agendo tamen optima causa in tanta rerum perturbatione & hominum tam insolentia quam ferocia atque etiam arrogantia, laederetur, neu qua in parte negligentia aut confidentia peccaretur, solícite & anxie metuebat. Cumque onus totum ipsi impositum esset & ab eo sustineretur, cura laudatissima afficiebatur, ne quid committeretur, quo & sua ad Deum conscientia vulnerari, & bona ad ho-

ad homines violari existimatio, & Reipublicæ perniciēs incitari videretur. Ipse ego inter tales cogitationes non modo suspirantem sed profundentem lacrimas conspexi, & pietatis atque prudentiæ cum iustissimas querelas, tum grauissimos sapientissimosq; sermones illius audiui. Hæc quibusdam securioribus displicebant, & Martino Lutero indicata inflatius, quandam epistolam expresserunt, qua increpari timiditatem Philippi, vt iactabant, ille non dubitaret. Eamq; ad inuidiam ipsius circumtulerunt, cum magis laudationem illa quam vituperationem Philippi contineat. Sed nescio quo pacto huius viri dicta & facta omnino perpetuo, quasi signum quoddam, proposita fuerunt, ad quod dirigeret veluti sagittas calumniarum & obrectationum leuitatis improbitas. In arduis autem & non carentibus præsentē discrimine negotijs circumspeditionem atque etiam timorem, qui culpatur, Ei nimirum improbatum præceptum veteris poëtæ Græci censentis: deliberationes sæpe esse repetendas, Iubentisq; consultare bis & ter perpentes ea, quæ in mentem ipsis venerint, subiecta memorabilis sententiæ verissima ratione: Quod damnorum esse maximorum auctores soleant præcipites, & qui impetu quodam vehementiæ efferantur. De quo nos

K . . . . . quidem

quidem quasi dimicare disputando non volumus. Atque utinam festinatione proteruitatis nostra quoque ætate non confirmata aliquoties esset præcepti illius contemti aut refutati admonitio, vel non saltem deinceps accepto detrimento, quam præclara hæc & salutaris sit, intelligatur. Non grauabatur Philippus quoscunque accedere & de rebus illis tantis quid sentirent cognoscere. Non etiam verebatur cum aduersarijs colloqui. Quæ, cum fierent ab eo optimo animo, neque nocerent causæ ac potius valde prodesse, non tamen effugerunt criminationes etiam amicorum, parum recte de his existimantium, vel ardore quodam cupiditatum suarum, vel minus perspectæ rei indiligente consideratione. Quinetiam si qua ad aliquos Philippus Melanchthon scripsisset liberius minusque acerbè & accusatorie de ijs negotijs, quæ tum disceptabantur, ea conquiri atque proferri ad inuidiam illius. Ac fuere circumlatæ literæ ad Legatum Venetum scriptæ, quæ in Senatu Venetijs nec non Romæ recitatæ fuisset dicerentur. Sed omnia ista fortiter contempsit Philippus Melanchthon acquiescens in recta bonaque conscientia, & nequaquam inflectens consilia actionesque suas ad aliorum sententiam ac voluntatem, sed ad veritatem solam constantissime dirigens.

Vnum

Vnum erat quod pene omnibus reclamantibus ille non intermittebat suadere, non modo astipulatore sed etiam autore ipso Lutero. Nimirum Episcopi si concederent libertatem & usum puræ doctrinæ cœlestis veritatis, secundum expositionem confessionis editæ, ne recusaretur atque denegaretur restitutio ordinariæ potestatis seu administrationis suæ quibusq; diœcesis. Quod quidem quale esset, cum cæco, vt dicitur, apparere deberet, tamen varie & mirabiliter exagitatum fuit. Audiui ipse quosdam aliquando, quos & morte sublato, & tali in mentione non putauî nominandos, sed eos audiui cum me illi non prouidissent, de hoc ipso capite potissimum accusantes Philippum inhumanissime, cum vnus ex illis diceret: si esset ingente pecunia conductus à Romanensi factione, vt ipsorum statum tueretur, se non videre qua meliore alia ipsisq; utiliore ratione causam, quam ista, agere posset. Neque Philippum suæ partis sed aduersariorum patronum habendum esse, & quidem præcipuum atque singularem. His sine verecundia proferebantur etiam & atrociora & magis contumeliosa quædam, quorum magnopere postea pœnituit & puduit plerosque. Philippus autem Melanchthon & coram interdum hac de lenitate remissioneq;

appellari, & quid de eo homines loquerentur certior fieri literis. Verum nihilominus permanere in sententia, & tenere cursum bene institutum, neque mutare curationis modum, tanquam medicus peritus, dum constaret ratio illius, quamuis non efficeretur statim quod aliqui optarent & cuperent. Neque ipse laborare de nugis quibusdam, neque seruire voluntati sibi aliquid quærentium aut etiam assentari ad arbitriumque eorum sese & nutum accommodare. Sed vrgeri necessaria & ea, quibus æterni Dei veneratio instauraretur, ad salutem omnium mortalium, & relinquere cuncta quibus turbarum aut belli causa dari videretur. Atque ipsius aduersariorum capitibus eum tunc confessionem extorsisse constat: Veram esse sententiam, quod est fundamentum doctrinæ Christianorum vniuersæ: Quod nullo alio humano opere, nullo merito, nullo denique pacto acquiratur & contingat reconciliatio gratiæ cum Deo alienatis & spes certa salutis ac vitæ æternæ, nisi fide tantum quæ habeatur filio Dei patris æterni *λόγω σωαΐδιω*, & qua credentes freti sint atque nitantur. Exortus est paulo post ex turba illa quæ vel per contumaciam nollet, vel propter obscuritatem caliginis errorum non posset aspiceret lucem eminentem clarissimæ veritatis,

qui

quidam qui se nominaret Cochlæum, de patriæ appellatione, in qua est Cochleæ significatio quales graduum in ædificijs sunt. Vicus autem ille est in arenis Noricis. Qui quod cuperet videri eruditus, actiones vt ipse scilicet existimauit, accusationis grauis & rei capitalis instituit atq; perscripsit ad Imperatorem Carolum, quibus ridicule Philippicarum titulum fecit. Eas & malitia improbitatis & ineptiarum leuitate refertas, non puto ab alijs negotijs tantum vacui temporis Imperatori, vel etiam in ocio quoque eam voluntatem fuisse, vt legeret & nugis istis operam daret, quæ sane iam inter tales delirationes plurimas profus euanuerunt, neque vsquam fere comparent. Sed in his tamen cum alia atrociter obijciuntur Philippo tanquam auctori Confessionis, tum ad Pontificis Romani Legatum accessio & sermones cum eo habiti humiles & abiecti. Atq; nuper adeo alter quidam, qui nescio cuius linguæ formæq; nomine Staphylum se vocat, Græcum enim illud esse non vult, Et à Philippo Melanchthone imprimis adiutus, ad honoresq; & commoda productus, vt alij complures, qui parem gratiam meritis ipsius retulerunt, cum in Prussia quo à Philippo Melanchthone commendatus Illustris. Principi Alberto venerat, tantam dignitatem

tantasq; opes non adipisceretur, quantas il-
luc contendens spe sibi desponderat, Prin-
cipem simul cum reliquit, simul à caussa de-
sciuit, cum Philippo Melan. quoque simul-
tatem quandã exercens offensionis priuatae,
quam nunc indicare non est visum. Hic
igitur, vt ab autore confessionis illius Phi-
lippo Melanch. tanquam fonte, multos &
varios riuos manasse sectarum perniciosarum
in Ecclesia perhibet mirifico quodam
& ioculatorio illo quidem scripto, sed ita
impuro ac potius spurco, itaque calumnijs
& mendacijs conflato, vt quamuis neq; do-
lere contra se istiusmodi, neque pro se edi
gaudere quisquam debeat aut possit, rabies
tamen ista animaduersione seuera digna esse
videatur. Quod quidem totum tale est, vt
non pertineat prorsus ad Philippum Melan.
Nam subscriptio confessionis huius nunc
etiam in medio est eorum, qui autores ipsius
dici haberiq; voluerunt. Eorumq; aliqui
ipsi adhuc superstites, & cæterorum succes-
sores atque posteritas, illius autoritatis per-
scriptionem agnoscunt & tuentur. Itaq; ipsi
tantum in componendo studium industri-
amq;, & exarando operam ac manum Phi-
lippi Melanchthonis adhibuerunt & usur-
parunt, Rem ipsam & negotium proprium
esse & suo ipsorum periculo suscipi geriq;
volue-

voluerunt. Qui profecto accusantur, non Philippus Melanchthon, reprehensione & infectione scriptum istud culpantium. Et hi fortasse aliquando temeritatem petulantiae istius refutari cohercerique studebunt. De ijs vero quae vel minus caute vel parum fortiter aegisse Philippus Melanchthon a suis & aduersarijs dictus est, concedatur sane errasse eum. Fuit enim certe homo. Hominem autem natum labi atque peccare, naturae ipsius necessitate contineri demonstratur. Neque mihi propositum est laudationem hoc libello Philippi Melanchthonis & tanquam Encomium pertexere, neque ego illum cuius pietatem, virtutem, doctrinam eruditionem suspicio, facio tamen, ut de adolescente Comicus seruulus ait, Deum. Sint sane & hoc in genere quaedam peccata ipsius: Et ut promiscua gratificatione & meritis erga dignos atque indignos & facilitate, lenitate, mansuetudine, humanitate sua deliquerit, sic nimia quoque fuerit & infinita consideratio, sollicitudo, circumspectio, metus illius: Minus tamen haec omnia Reipublicae damni dedisse, immo plus utilitatis attulisse deprahendetur, quam aliorum audacem confidentiam & animi vehementis subitos impetus & orationis libertatem. Ut taceam copiam effusam atque profluentem.

tam temere cogitatorum, quam male & indecore cum plurimorum exitiosa offensione pronunciatorum, vel etiam effutiendo prolatorum. De his igitur satis. Philippi Melanchthonis illo tempore studium diligentiaq; & fides, seruijt & tributa est explicatiōi disertæ & simplici ac planæ æternæ cœlestisq; veritatis. Et quoniam non sunt illa commenta noua turbulentæ vanitatis, sed relata in expositionem ordinatam atque distinctam & præsentibus temporibus ac rebus accommodatam, prophetarum apostolorumq; & qui illorum vestigia secuti sunt docendo in Ecclesia Christi, oracula atque consentientis perpetuo sanæ & integræ doctrinæ testimonia: Manebit profecto huius scripti diuinum opus, donec in terris colligetur cœtus Christianus, quod vsq; ad extremum diem mundi futurum esse religiosa pietas nouit. Prolatum fuit & recitatum coram Imp. Carolo responsum quoddam, quo refelleretur assertio confessionis illius. Cuius exemplum vt communicaretur ijs, quorum sententiam confutare conaretur, quantumuis supplice Ducis ipsius Saxonum Iohannis Princ. Elect. & consentientum petitione, impetrari non potuit. Attentione tamen quorundam diligentum, præcipuis tam capitibus quam argumentis exceptis ac notatis,

notatis, confessionis postea Apologiam Philippus ipse scripsit, cum explicans quædam copiosius, tum aduersarios pertinaciter insolentes vehementius vrgens. Quæ cum deinde ederentur frequentius, operam dedit Philippus vt alicubi expositio esset dilucidior & plenior. Nam præclare dicitur: Multa diem monere, & posterioribus cogitationibus priores fieri meliores. Nihil tamen aliter factum, neque vllum mutatum dogma, neque momenta rerum conuersa sunt. De quo ne deesset materia scilicet serendi rixas, quidam quæ ipsis non tam in mentem, qua deficerentur, quam animum, qui quiescere non posset, & buccam, vt dicitur, venerunt, ausi fuerunt efferre atq; euomere. Quorum futilitas & quasi sordes, tantæ sunt, vt præterire eas auersando & vitare declinando omnes puræ doctrinæ amantes debeant. Sed reducatur narratio paululum ad superiora, quo certius cognoscatur quid illo tempore actum sit, cuius nunc quoq; temporis mentio sæpe fieri solet, & quo negotium religionis crebro tractatum nititur fere vniuersum, & quia Philippi Melanchthonis diligentia, studio, operæ, quam tunc rebus communibus nauauit, à nonnullis per calumnias malitiose est obtrectatum. Placuerat quemadmodum ostensum est, cognosci præsentem Carolo Im-

perat. controuersiam de Religione. Librum igitur obtulerunt, qui protestantes nominabantur, compræhendentem summam doctrinæ Ecclesiasticæ apud sese, de quo supra diximus. Huic aduersarij responderunt uerboſo scripto. Eius cum frustra peteretur editio, & nullo modo obtineri posset exemplum, res eo vergere uidebatur, ut infectis omnibus discederetur vtrinque. Quod quia & turpe & non expers periculi creditum, consilium captum est deliberationis de toto negotio per paucos. Tunc igitur ex utraque parte lecti fuere septem uiri, eisque illa est consultatio commissa. Postquam inchoata consideratio fuit eorum, quæ protestantes assererent, satis bene res initio procedere. Nihil aduersarij quoque tanquam à capitibus Christianæ fidei abhorens notare. Fidei efficacitatem Iusticiæ tribui: Remissionis peccatorum & vitæ æternæ nullum esse meritum humanorum operum: Implorationem sanctorum hominum, qui mortem in terris obiissent seu Inuocationem, scripturæ sacræ neque præceptum habere neque testimonium: Quæ Missa uocatur eam non perhibendam esse sacrificium pro uiuis & mortuis: Itemque alia quædam his similia nequaquam damnare. Progrediente autem consideratione, septem capita potissimum descripta propositaque sunt,

sunt, de quibus si fieri posset, partes concorderent. Hæc fuere ea quæ ijs verbis, quibus proposita esse cognouimus putauimus recensenda. 1. De vtracq; specie. 2. De Missa. 3. De coniugio sacerdotum. 4. De votis Monachorum. 5. De potestate & Iurisdictione Ecclesiastica siue Episcoporum. 6. De bonis Monasteriorum. 7. De Confessione. In his aqua, vt dicitur, hæsit. Cumq; nulla spes consensionis ostenderetur, quamuis conditiones ferret, vt sua opinio erat, commodas, pars vtraque, Tentatis omnibus, tandem, quod inter paucos citius rectiusq; conueniri posse crederetur, numerum deliberantium placuit minui, Et pro septem tres in consilium illud adhiberi. In quo cæteris suorum remotis Philippus Melanchthon remansit. Insidiosè hoc institutum ab aduersarijs suspicabantur multi, Quibus cupiditas pacis in Philippo, & animus placidus à contentionibusq; alienus non esset ignotus. Itaq; callide ñ solum Philippum retineri studuisse existimabantur, quo facilius retinerentur ea, quæ nolebant amittere. Sane tum Philippus Melanchthon in tam magno periculosoq; negotio solus relictus, de omnibus non modo cogitare accuratius, sed querere etiam disputareq; liberius, nec non argumenta afferre, cur hoc aut illud aduersarijs flagi-

flagitantibus concedi deberet, quo magis differendo veritas & eluceret & confirmaretur. Hoc est interpretatione maleuolorum in eam partem detortum, vt de Philippo Melanchthone cum opinio conciperetur, tum spargeretur fama ea, quam paulo ante indicauimus, innocentissimo illo profusus, id quod exitus declarauit. Sed cum nullis machinis effici posset vt res componeretur, ita tandem fuit discessum vt potuit, non vt fuit expetitum. Atq; hæc fuerunt istius fere anni negotia & res quibus interfuit & præfuit Philippus Melanchthon. Annus autem Christi M. D. XXXI. cuidam de Rege Ferdinando, quem designari Cæsarem Imperator Carolus voluerat, controuersia, consilia actionesq; adiunxit foederum, inter eos, qui propter dissidium in doctrina Ecclesiastica aduersarios multos se habere cernerent, & tam ab insidijs quam violentia oppressi formidare cogentur. De quibus relatum quidem fuit ad Theologos quoq;: Sed præcipua occupatio in his Philippi Melanchthonis nulla. Cuius omne studium omnisq; cura tribueretur doctrinae laboribus. Quod tamen & ipse de istis rebus vel cognosceret vel etiam interrogaretur ab aliquibus, fiebat vt magnis & grauib; interdum curis perturbaretur, præsertim cum edito decreto

Augus

Augustano & verbis asperiore & sententijs pene minace, suspensi multorum animi essent, & expectatio, spes, cupiditas, metus miscerentur. Accidit autem vt quasi pacificatoriam quandam personam quidam suam interponerent, & in hoc solícite incumbere, vt reperiretur via vel ad certam pacem vel saltem ad firmas aliquas inducias, vt in Germania quantulocunque sane tempore esset tranquillitas. Ad quas actiones animus voluntasq; Imperatoris Caroli ideo erat propensior, Quod compertum ille habebat expedita esse arma Turcica & magnos exercitus contractos, qui pergentes iam Pannoniæ appropinquarent; ipso gentis illius Imperatore, quem Magnum Turcam vocant, copias adducente. Accedebant motus in Heluetia qui & ipsi quorsum euasuri essent omnes de Repub. solícitos magnopere vereri cogebant. In quibus Philippi Melanchthonis anxietas, dicendum enim verum est, maxima erat & cognoscebatur. Sed & turbæ in Heluetia celeriter post vnum aut alterum conflictum, sedatæ fuerunt. Et induciæ anno Christi M. D. XXXII. præclaræ factæ in vrbe Norimberga, & auxilijs communibus Imperator Carolus adiutus, apparatus magnitudine & fama nominis sui potentissimum hostem auertit. Quem recipi-

entem

entem se Imperator non modo fortis & qui nullo terrore commoueretur, sed prouidus etiam atq; sapiens persequendum, eo præfertim anni tempore non putauit. Magnam etiam tristitiam attulit Philippo & animum ipsius vehementer afflixit Illustrissimæ atque Optimi & Præstantissimæ Principis Iohannis Ducis Saxonie mors, quam ille anno hoc obiit senex, placide & omnino feliciter, migrans ex hac calamitosa atque caduca vita in æternam ac beatam, Idibus Augusti. Sed hunc luctum nouæ etiam curæ auxerunt. Cum enim Imperator Carolus, inducias de quibus diximus, fieri passus esset, ad id usque tempus quo Oecumenica Synodus congregaretur, quod Semestre fore ostenderant, profectus in Italiam ea de re cum Clemente Pontifice Romano ita studiose & seuerè quoque ægerat, ut Pontifex quamuis putaretur nullo modo rem procedere velle, mitteret tamen legatos declarantes suam de synodo sententiam & promptam voluntatem. Quorum vnus ad Illustrissimum Principem Iohannem Friderichum qui patri Iohanni successerat, Vinariam sedem domus illius in Duringia, venit. Susceptæ deinde fuerunt deliberationes & Theologorum quoque exquisita sententia. Philippus sane Melancthon simulari à Pontificis omnia, & hoc agi,

vt conditionibus intolerabilibus ferendis deterrere à voluntate veniendi ad Synodum ordines illos autores scripti Augustani, non habebat exploratum neq; persuasum. Itaq; simplice animo & vera consideratione id censuit, quo illis plus pene concedebatur quam peterent. Nam neque iudici à Pontifice Romano Synodi conuentum improbabat, neq; eum in illa præsidem recusabat. Quod vero postulabatur: Vt iam tum se stare decretis Synodi velle promitterent vniuersi, id nullo modo admittebat. Quod & accusationes & defensiones & sententias liberas oportere esse diceret. De euentu autem antequam disceptatio & cognitio inciperetur, pacisci, præposterum esse, neque fieri hoc oportere. Neq; omnino formam eam iudicij esse, obligatis iam partibus ad probandum id, quod quale futurum esset ignoraretur. Neq; à sponsonibus forensibus & ciuilibus compromissis exemplum sine euidente & pernicioso errore transferri ad has diiudicationes. In qua sententia semper permansit. Cum essent qui neque vt indiceret Pontifex Synodum, neq; vt in ea præsideret concedendum esse arbitrarentur. Nam & iudicandi iure concesso, potentiam principatus illius, quæ tantopere oppugnaretur stabiliri, & præsidendi dignitate prærogari auctorita-

toritati illius. Sed neq; hæc Philippum Melanchthonem fugiebant, & res si ad legitimam cognitionem & incorruptum iudicium, vel qualemcunq; etiam non simulatam atq; fictam disceptationem deduceretur, prospiciebat, necesse esse, vt antequam vllæ actiones inciperentur, nedum sententia lis dirimeretur, talia explicarentur atq; definirerentur. Sed res de Synodo tum facilis fuit, Quam cogi Pontifex nollet, Imperator Carolus non posset cogere. Itaq; iste quoque annus inter consultationes non nimis contentiosas abiit. His etiam tribus annis continuis conspecti Cometæ fuerunt. De quibus multa ad amicos Philippus scripsit, suas cum eis rationes communicans & explorans sententias ipsorum. Cum autem anno Christi M. D. XXXI. Cometes ex eorum genere, qui Pogoniæ vocantur, apparuisset in plaga solis occidentis, conspectus est vel idem vel alter similis ei proximo anno mane in orientis solis parte, Et anno XXXIII. tota nocte vnus fulsit ad stellas propinquas Septentrionibus. Quo loco cerni desijt. Hic annus pestilens fuit vrbi Norimbergæ, et eodem, quod Eobanus Hessus Erphordiam se recepisset, schola Norica, quam vt suum opus labefactari nollet, nonnihil exercuit animum Philippi Melanchthonis. Etsi magis nos sollicitum

citum eum habebamus, quibus illuc se con-
 ferendi ipse autor & suasor fuisset. Excercu-
 erunt & aliæ quædam curæ mistæ iustis. in-
 dignatione : Quod literæ nescio quæ prola-
 tæ sparsæq; dicerentur, quibus turbas exci-
 tatum iri ingentes & perniciosas intellige-
 bat. Neque ille tam autoribus earum irasce-
 batur, quam diuulgantibus talia temere &
 incaute. Negotia etiam Britanica conside-
 rationes ipsius tunc cœperunt commouere.
 Rex enim Insulæ illius, cum quo nupta esset
 Caroli Imperatoris matertera, de altero con-
 iugio consilia inibat, siue tunc consuetudinis
 istius satietas fieri cœpit, seu aliæ eum causæ
 ad diuortium hoc impulerunt. Quod inui-
 to & refragante Pontifice Romano factum
 cum damnaretur, vsque adeo iritauit ani-
 mum Regis, vt statim Romani Pontificis
 quasi iugum, sub quo ad id vsque tempus
 fuerat Britania singularem in modum pres-
 sa, repelleret & penitus excuteret. Hocq;
 ipso ad coniunctionem vel respectum saltem
 adigebatur eorum, qui Pontificis Romani
 potentiam dominationemq; oppugnabant,
 quamuis aliquando se illis opposuisset, edito
 libro præferente nomen suum. Quod factum
 adeo gratum acceptumq; Pontifici fuerat, vt
 Regi titulus nouus decerneretur, Defensoris
 fidei. Mittebantur igitur & legati & literæ,
 L & Phiæ

& Philippo negotia illa significabatur, quem minime fugiebat fore vt ipse inprimis consuleretur, & magnitudinem rei periculaq; contemplans animo, magnopere tum adeo sollicitabatur. Accedebant rumores, qui spargebantur de conatibus Landgrafij Philippi restituendi in ditionem terræ suæ Vrichum Ducem Vuirtepergensẽ ereptam ei ante annos xv. Sed hanc proxime sequens annus tunc inchoatam molitionem absoluit, Reductusq; Dux Vuirtepergensis & postea de recuperatione illa belloq; toto transactum fuit, & ipse Philippus benigne inuitatus vt Tubingam veniret. Sed negotia eiusmodi in manibus habebantur illo tempore impendereq; videbantur, vt Illustriss. Princeps, cui opera fidesq; Philippi addicta erat, cum dimittendum nullo modo putaret. Accessit tamen illuc deinde cum ego iam ibi studia bonarum artium docendo excolerem, & in Academia ordinanda, quæ sic satis perturbata erat, adiumento nobis fuit, hospes noster vno pene mense. Hoc etiam tempore Landgrafius qui animaduerneret atq; perperderet quantum mali detrimentiq; daretur doctriinæ veritatis dissidio Helueticarum & Saxonicarum Ecclesiarum, & litem illam cernens fieri indies maiorem, multaq; à quibusdam admodum horride & insolenter, à
qui-

quibusdam vehementer & immoderata quaedam libertate cum dici tum scribi, operam studij pietate & fide pleni dedit, ut apud se conuenirent utrinque vnus, & breuiter atque diserte compræhensam suæ partis sententiã exponerent. Idque negotium Philippo à suis datum fuit, qui ipsorum sententiæ ad Landgrafium esset nuncius. Neque quicquam tunc præterea actum est. Interea de coniugio ducta iam altera vxore & priore repudiata, sollicitus Rex Britaniæ vndique colligebat suffragia, quibus illud contra sententiã damnantium, inprimis Romani Pontificis, approbaretur. Et quia sperabatur hoc facturos facile & libenter Saxonicos dominationis pontificiæ inimicos, remittebatur indies aliquid de seuitia, quam ad illud vsque tempus pariter cum Gallia, crudeliter excercuerant in eos, qui Saxoniarum Ecclesiarum exemplo, non assentirentur Pontificiæ doctrinæ. Et Philippus Melanchthon literis nuntijsequiebat certior, aduentum suum in Britanniam magnopere expeti, & futurum ut ab ipso Rege accerferetur. Orabantque amici, ne recusaret, neue grauaretur illud iter suscipere. A quo sane animus ipsius neutiquam abhorrebat. Rex autem Britaniæ, ut matrimonium nouum legitimo modo & iure bono videretur contractum, nihil non experiri, &

refragentes omnes odisse, & hanc maxime ob causam ad eos, quos ante fuerat infectatus, inclinare credebatur. Cuius voluntati repugnans inter alios Thomas Morus vir doctrina atq; dignitate præstans, & qui præsentis status mutationem fieri nollet, & cui nouitas coniugij displiceret, supplicio ultimo affectus est. Rex autem Galliaë, qui in Italia bellum gerere & occupare Mediolanum cuperet, societatem Principum Germanorum expetebat. Cumq; conuenissent foederis faciendi iterum gratia aliquod, eodem Legatus Gallicus accessit. Non autem potuit verecunde peti coniunctio sine excusatione crudelitatis suppliciorum, quibus plurimi in Gallia per summos cruciatus fuerant necati: Itaque tunc & in seditiosos quosdam suæ gentis animaduertisse Regem dictum est, & petatum vt de Religione diligenter re deliberata sic consentiretur, ne afferendis defendendisq; non necessarijs aut etiam superuacaneis dubijsue, Respub. & Ecclesia amplius turbaretur. Petatum etiam fuit vt mitterentur ex Germania aliqui viri docti & boni, qui de dogmatibus sententiam suæ partis exponerent. Fuerat autem quorundam studio effectum, vt Rex non alienus à Philippo Melanchthone, videretur, cui & accurata explicatio rerum, quas tractandas ille suscepisset,

set, & ab aduersarijs sine acerbitate dissensio, valde placeret. Itaq; non modo amici institere literis suis, vt in Galliam ad Regem proficisceretur, sed hoc etiam obtinuerunt vt ipse Rex missis literis ad Philippum clementissime eum inuitaret ad congressum suum. Eo anno pestilentiaē metu Vuittenbergensis schola dissipata fuerat, & Philippus Melanchthon cum plerisque Magistris doctrinae concesserat in oppidum Duringiaē Theanam. In Gallia autem Regis animus perturbatus ira indignationeq; nullum modum seruare neque facere finem suppliciorum. Et arrepti primum indicati conuictiq; tanquam conatum seditiosorum, quod vno tempore passim libelli quidam Parisijs clanculum propositi & ad Regi quoque conclauis ianuam affixi fuissent: Huius igitur facinoris conscij statim complures compræhensi & subiectis ignibus torrendo excruciatī ita demum viui combusti sunt. Sed indicibus præmio proposito & concessa deferendi accusandiq; licentia quibuslibet, plurimi etiam illius audaciae nequaquam participes, rei facti & crimine defectionis ab Ecclesia, quod Lutheranismi nomine inferebatur, damnati & cremati fuerunt. Erant & pietate & doctrinae literarumq; eruditione in illo Regno, dignitate etiam & honoribus præstantes qui

dam viri, quibus crudelitas ista immanis admodum displicebat & ingentem afferebat dolorem. Et hi Germanos celebres eruditionis nomine in Gallia, benevolentia fauoreque complectentes tuebantur atque protegebant, neque patiebantur eos ab ista violentie feritate attingi. Inter quos excellebat benignitatis & omnino virtutis sapientiaque fama domus Langæa & in hac Princeps Vilhelmus Belaius, qui Galliam suæ sapientia, fortitudinis, integritatis, fidei ope moriens destituit grauisime laborantem & in saeuissimo bello & asperrima fortuna illius, Anno Christi M. D. XLIII. Germanorum autem, de quibus egregia ingenij, doctrinae, virtutis, sapientia, pietatis esset existimatio, princeps habebatur Iohannes Sturmus. Per occasionem igitur illis de negotijs inter ipsos verba fieri, & consilia rationesque iniri ac quaeri, quibus tam grauius laborantibus rebus subueniri posset. Perfectumque est diligentia & studio horum, vt apud ipsum Regem mentio fieret doctrinae Saxonicae, & Philippi quaedam scripta coram eo legerentur, quorum dilucida expositione & disputationibus placidis Regis voluntas ad clementiam conuersa ferebatur, considerantis, & quousque esset superstitio progressa & quibus in tenebris iacuisset obscurata veritas caelestis, & quam

tetri

tetri errores doctrinam disciplinamq; Ecclesiæ occupassent. Verentis etiam fortasse, ne animaduersionis iracundia infontes cum fontibus corripere. Hoc cum Philippo Melanchthoni esset significatum, amicis suadentibus atque hortantibus literas scriptas mittit ad Episcopum Parisiensem Iohannem Bellaium. Quibus monet & orat: Animos Principum in Gallia regno mitigari studeat, autorq; sit, vt ratio ineatur, qua sanari Ecclesia possit, quam indies magis magisq; lacerari appareat. Abusus quosdam esse reprehensos, & nunc multos pios atque doctos veritatem quærere & doctrinæ genus purum, non praua cupiditate aliqua sed studio religionis. Atq; esse ortas controuersias de maximis rebus quæ nulla armorum vi aut suppliciorum metu opprimi posse videantur. Non patrocinari se turbulentis & seditiosis, neque ipsi qui improbitate & malitia veritatem simplicis doctrinæ corrumpant, quos fanaticos solebat vocare. Verum horum etiã furori sic maxime resisti posse, si extet certum doctrinæ genus, quo ambigentum animi confirmati nitantur. Ostendit quantum momenti sit in Gallia florentissimo regno, ad omnium bonorum animos tam erigendos quam deiciendos. In eo si exemplum istud statuatur, vt non modo fanatici

& seditiosi coherceantur, sed nulla prorsus admittatur emendatio Ecclesiasticæ doctrinæ & errorum correctio, siq; præsentia Ecclesiæ vitia summa vi defendantur, futurum esse vt vbiq; gentium magna de spe boni p̄iisq; decidant. Addit: Esse eas preces & vota ista, vt in periculo communi succurratur Ecclesiæ simul atque Reipublicæ non vnus nationis ac gentis, sed omnium in toto orbe terrarum religiosæ pietatis & tranquillitatis publicæ cupidorum. Multum profuisse constat has literas, & lenitam esse Regis iram, & de suppliciorum seuitia nonnihil remissum. Inculcatum autem fuerat Regi in Germania turbarum, motuum, seditionum cædium, vastitatis, denique malorum omnium caussam fuisse mutationem doctrinæ Ecclesiasticæ, & falso pleraque coram eo narrata. Quamuis igitur minime ignoraret ac potius perspicue videret, quid in doctrina & ritibus vsitatis non modo vitiorum sed omnino scelerum hæreret, Tamen à nouitate similia incommoda vel parempotius infelicitatem metuere existimabatur, & eosdem euentus, quos persuasum hæcenus habuisset de innouata doctrina Ecclesiastica extitisse. Sed siue hoc seu aliud fuit, quo Rex Galliæ tunc ad clementiam se inclinauit, & eo adduci passus est, vt de rebus tantis cogitandum

tandum diligentius certiusque cognoscendum arbitraretur, Primum in Germaniam missus alijs etiam de causis Barnabas quidam Voræus, amicorum literas scriptas Philippo attulit, & cum eo locutus est de profectioe ad Regem, Policitusque non modo literas regias quibus accerferetur; sed cum obsides etiam, qui darentur, dum abesset, tum præsidia quibus deduceretur & reduceretur, ut vndique periculi metus esset amotus. Urgebant rem amici, qui persuadere conarentur, in congressu colloquioque cum Rege Melanchthonis, non Galliæ solum sed pene orbis terrarum fortunam esse positam. Si illum præsentem vidissent, simul salutem suam cum aliorum omnium coniunctam affirmare se conspecturos. Si in illis fluctibus & seuissimis tempestatibus audissent aduentantem, iam portum & tutissimam stationem sibi ostensum iri. Quod si negligeret aut etiam contemneret postulata Regis, fore ut omnis spes, qua sustentati in maximis periculis & Præsenti discrimine fuissent, debilitata infringeret, & simul ægre aliquantulum sopiti ignes rursus suscitarentur, & suppliciorum immanitas recrudesceret. Atque eum cogitare, æquum esse censebant, non iam à se tantum rogari, sed ab omnibus hominibus, Non ab ijs, qui gravissima sup-

plīcia perpessi sint, neque qui eadem pertimescant præsentiam eius exoptari, sed aduocari ipsum Dei Christiꝫ Iesu voce. Remoueret igitur ex oculis Cæsarea & regia nomina. Non respiceret populorum coniunctionem aut alienationem, funestas flammās intueretur & fumantes rogos, in quibus innocentissimorum hominum corpora conflagrassent, & se plurimorum periculis quibus immineret idem exitus, moueri sineret. Hæc & his similia cum Philippo & scriberentur & nunciarentur, & multiplice ille cura & varia consideratione afficiebatur atque perturbabatur. Difficile enim erat constituerē, quid in tanta ac tali re fieri oporteret. Vel ea potius quæ offerebantur inexplicabiles habebant quæstiones & disputationes infinitas. Non eum respectus ad se aut suos, non longinquitas loci, non periculorum metus morabatur, quamuis hæc ab ipsius amantissimis præsentia demonstrarentur, ex quibus quidam insidias vitæ eius strui suspicabantur, & eum literis grauissimè scriptis, vt caueret admonebant. Verum cum nihil esset prius illi neque antiquius gloria Filij Dei Domini nostri Iesu Christi, tot piorum bonorumꝫ salute & incolumitate, tranquillitate Ecclesiæ tantis procellis infestæ, hac vna cura excruciabatur & in eo adhærebant cogita-

gitationes vniuersæ, Quod dubitaret de consilio suscepti negotij, & quæ actiones futuræ huius essent, non posset decernere, & de exitu felice plane desperaret. Neq; ille quid sibi conduceret omnino laborabat, sed ne quid in tanta re imprudenter factum, turbarum mala asperiora redderet prouidens, mirifice sollicitabatur animo suo. Veniebat ei in mentem varias esse opiniones diuersorum in Gallia, & ea erat expertus, quæ causam darent circumspeditionis atq; formidinis. Audiebat tanquam seditiosos esse eos damnatos de quibus tam crudeliter supplicia summissent, Præterea cum intellexisset Gallos hoc agere vt quædam discrepantium capitum in Ecclesiastica doctrina controuersiæ tollerentur, hoc maxime timebat, ne minuta aliqua & quæ sua sponte iam è manibus elaberentur, concedentes, retinere vellent ea, in quibus potissimum falsitas impietatis resideret. Quod videbat neque fieri debere, & si tentaretur, plus secuturum mali quam boni. Cumq; esset de Regis voluntate existimatio ipsius præclara, tam multis tantopere illam prædicantibus, Quid ipse tamen Rex, vt maxime vellet atque cuperet, posset efficere non sine causa dubitabat. Itaq; rescribens amicis hortabatur eos, darent operam vt Rex curaret maturandam Synodum & per quos-

quoscumque liceret ad hoc impelli studerent animum ipsius. Tum enim communiter in eundem rationis occasionem omnes habituros, qua Ecclesiam afflictam ferretur auxilium. Cætera consilia sibi significabat videri inutilia, quæ periculosa essent omnia. Hæc ad amicos perscribens ipsis ut in re præsentem deliberationem totam permittebat. Quod non tergiuersandi ista causa commemorarentur, sed ut ipsi statuerent quibus nota Gallia esset, quid expediret. Cum in omnem eventum fauorem atque gratiam potentissimi Regis, causam conciliari posse optaret. Quod sperabat fore, veris & commodis sermonibus. Non enim ignorabat quanto odio ubique hæc laboraret, excitato aduersariorum fictis criminibus, Itaque si ipsi in eo perseverarent, ut existimarent suum aduentum profuturum & Galliam & Ecclesiam uniuersam, policebatur se paratum promptumque fore ad suscipiendum iter istud, relatis quidem prius omnibus ad Illustrissimum Principem, qui haberet conductam operam suam. Itaque omnia fidei prudentiamque ipsorum committere. Cum autem Voræus & studiosius de Philippo ad Regem reuersus loqui, Et prolixius promittere, & si accerseretur policeri aduentum ipsius non dubitasset, ita à Rege literæ sunt missæ, Quibus collaudato

dato studio ipsius, quod Rex ab eo adhiberi intellexisset in sedandis altercationibus inuectis in Ecclesiasticam doctrinam, quoniam ipse se laborem itineris non grauatim suscipiturum esse ostendisset, quo ad Regem se conferret, coramq; illo de concordia doctrinarum cum selectis aliquot Gallicæ nationis viris doctis differeret: ita petebatur vt literis regijs tanquam fidei publice obsidibus fretus, quamprimum adueniret, neque se abduci vllius persuasione sineret, à tam pio sanctoq; instituto. Nullam enim rem vnquam maiore Regem cura, studio, sollicitudinè animi complectendam duxisse, quam vt laceratæ dissensionibus Ecclesiæ detrimenta sarcirentur, & pulcerrima politia illius instauraretur. Deniq; affirmabatur modis omnibus aduentum Philippi futurum esse Regi gratissimum. His literis acceptis omnino erat animus Philippo in Galliam proficisci, neque expectationem & spem de se conceptam amicorum frustrari. Neque operam suam quæ nauari posse crederetur, subtrahere afflictæ Ecclesiæ. Sed vt veniam hanc ei Ill. Princeps ipsius daret, & potestatem cum bonâ gratia in Galliam se, illo tempore, conferendi faceret, impetrari non potuit. Cum alia autem obstare visa sunt tum non minimo impedimento fuit, bellum quod

Rex

Rex Gallię aduersus Imperatorem Carolum non meditari aut moliri, sed iam mouere & gerere ferebatur. Cognitum quoque est maleuolorum quorundam obtreftatione Opt. & Præstantis. Principis animum ad quandam hæſitationem fuiſſe perductum, vt nonnihil Philippo diffideret. Itaq; denegans & plane præciciens petenti Philippo copiam ſibi clementis. fieri in Galliam veniendi, literas miſit ad eum verbose & ſeuere ſcriptas. In quibus hoc potiffimum mouit Philippum & à conſilio itineris Gallici deterruit, quod ostendebatur verendum eſſe, ne iſta profectioe non modo nihil fructuoſe perficeretur, ſed ne detrimenta maiora acciperentur, & cauſæ darentur, quibus de cauſis publica Germaniæ quies turbaretur, Neue adeo ipſius Principis quædam negotia redderentur difficiliora. Hoc omnino periculum in ſe recipere ille noluit. Itaq; cum magno dolore multorum non etiam nullorum repræhenſione cum Voræo, quemadmodum Rex uoluerat, non eſt profectus. Et ei literas dedit abeunti, Quibus inprimis Regi gratulabatur cupiditatem ſanandæ Eccleſiæ, non uolentis remedijs ſed uera ratione & Rege Chriſtianiſſimo, quo ipſe titulo ornaretur, digna. Qui in diſſenſionibus illis ita ſtuderet utriuſque partiſ impetûs moderari ut explicata

cata doctrina Christiana atq; perpurgata, simul gloriæ Christi, & dignitati Ecclesiastici ordinis & tranquillitati publicæ consulere-
tur. Orabatq; vt non desisteret Rex in hanc curam cogitationemq; incumbere, neq; aspe-
rioribus scriptis aut iudicijs quorundam si-
neret se adduci, vt etiam res bonas & Eccle-
siæ vtilis deleri pateretur. Se quidem literis
Regijs acceptis quantum potuisset conatum
esse atq; contendisse, vt statim ad Regem ac-
curreret. Quod sibi nihil esset optatius, quam
vt pro sua tenuitate aliquid opis afferre pos-
set Ecclesiæ, quodq; in optimam spem venis-
set, Postquam cognouisset eam esse pietatem
ac moderationem Regis vt in commune glo-
riæ Christi consultum cuperet. Nullo vero
se modo potuisse tunc iter ingredi, propter
maximas difficultates, quibus adhuc esset
implicatus. Quas posset Rex cognoscere
ex Voræo cui essent notæ. Quamuis autem
moram quandam illæ afferrent, tamen non
esse animum suum ab illa profectioe auer-
sum. Quod & ipsum planius & copiosius
expositurum Voræum esse consideret. Atq;
ita Voræus dimissus Regem inuenit in belli
Italici apparatu, cui postea ista res curæ non
fuit. Estq; deinde etiam atrocius supplicio-
rum sæuitia vexatum regnum Galliæ. Itaq;
vt sit, alij de tota re aliter sentire & loqui.

Qui

Quidam credere si Philippus aduenisset, Multa Regi indicari demonstrariq; potuisse, quorum ignorantia causam daret, vt & ipse iuberet iratus abhorrentia ab ingenij ipsius naturæq; bonitate, & ad ea quæ gererentur inhumanius, conuieret: Plurimum habituram momenti existimationem de Philippo singularem, futuram liberam de magnis & paruis disputationem: Neque offensuram Regem in asserenda veritate libertatem orationis, ac constantiam potius eum magnopere delectaturam fuisse: Qui iam inciperet intelligere aliquid. Nisi enim ita esset, neglecturum fuisse, vt antea rem totam, & iracundiæ suæ indulgentem vindicaturum offensiones. Plurimum situm in eo vt audiatur interrogatio, & responsio statim subiiciatur. Valde autem cauendum fuisse, ne Rex cui propemodum certo promissus esset aduentus Philippi ex illa frustratione, vel opinionem conciperet leuitatis, vel suspicionem hauriret diffidentia, atque ita de integro & à causa alienior, & in aduersantes sententiæ suæ asperior immittiorq; redderetur. Alij incerto dubioq; euentu in tam magna grauiq; re periculum faciendum fuisse in Rege illo causæ conciliando, & secretum à cæteris cum ipso colloquium instituendum nullo modo censebant. Erant etiam qui Philippo soli,

solī, committendam talem actionem potuisse tuto negarent. Experiebaturque iniquitatem ille fortunæ fatalem, ut minus recte iudicaretur à nonnullis de consilio hoc ipsius. Neque deerant qui omnia in partem deteriores interpretarentur. In qua veluti palæstra miseræ totam vitam illius luctatam esse scimus. Sed prudentes & callidi aliud actum quæsitumque existimabant, cum in ipso belli quod aduersum Cæsarem Carolum gereretur apparatu maximo, susceptas institutasque tales tractationes cernerent, & plarique inuidiam in Principem cui seruiret Philippi opera, deriuare vel minima ex parte oportere non putabant. Sic igitur illa profectio tunc repressa postea euauit, & sunt in Republica & Ecclesia ea secuta, quæ, nisi quatenus ad Phil. Melanch. aut temporum negotiorumque quæ hac narratione continuanda putauimus, feriem proprie pertinent, à me iam non exponentur. Sane Philippus Melanch. inuitus retentus est. Et aliquantisper remanendi in Saxonia animum habuit hæsitantem. Amicique eius non sine cura fuere, ne quid ei tristius accideret. Verum ista quasi vulnera clementissima humanitate Illustriss. & Opt. Principis ipsius & celeriter & facile fuerunt sanata. Non duxi silentio prætereundum, quo horum negotiorum & difficultatem &

fortasse pericula significata esse credi posse videatur. Nam quo tempore propter pestilentiae contagionem Vuittenberga plerique scholastici tam Magistri quam discipuli urbem relinquere decreuerant, paucis ante horum discessum diebus flamma de caelo decidit ante aedes Philippi Melanchthonis & templi tectum visa est lambere. Cum quidem alias etiam significationes notasse eum constet, quibus ab earum rerum quae secutae fuerunt, molestia curisque & periculis quoque praemonitum se fuisse intellexerit & recordando saepe commemorarit. Atque istae fere de Gallico itinere curae molestiaeque tunc exhibitae Philippo fuisse. Nihilo autem minus ambire visus est deinde Rex Galliae societatem Saxoniorum, & cum ipsius quoque legatis de capitibus controuersis Ecclesiasticae doctrinae est disputatum. Sed Britanici magis assidui fuerunt in hac parte & cum Philippo imprimis libere collocuti. Inter quos Nicolai Heti & eruditio & humanitas ab ipso laudabatur. Ab his etiam est vel commoditate verborum persuasum Philippo, vel precando expressum, ut Regi Britanniae quasi dicatum epistola praeposita librum ex suis vnum peculiari compellatione mitteret. Redierunt mox anno Christi M. D. XXXVI. Vuittenbergam. Magistri doctrinae publicae
& di-

& discipuli, quos discessisse metu pestilentie diximus. Et Philippus hypochondriacis doloribus est conflictatus, quos usu herbe chamæleontis mitigauit, & scimus efficacitatem illius remedij eum prædicasse. Dum autem cum Britannicis legatis acriter de capitibus doctrinæ Ecclesiasticæ disputatur, & eo res deducitur vt de plerisque conueniat, deq; diuortio tantum dissensio reliqua est, id accidit de coniuge altera à Rege ducta, quod omnium animos valde perturbauit, & legati circiter mensem Iunium Vuittenberga discesserunt, & solitudine Britanici itineris Philippum liberarunt. Nam hæc illis flagrantibus vna cum alijs fuerat ei destinata. Sunt tamen aliæ tunc deliberationes actionesq; institutæ atque susceptæ Theologorum colloquiorum, quorum euentus cum sollicitum habuisset inprimis Philippum, ipsius moderatione & diligentia effectum est, vt ille satis esset felix. Atq; ita quod diu conceptum animo iter habuerat tandem est ingressus, vt & in patriam & Tubingam ad nos veniret. Vbi, quemadmodum dictum est, habuimus eum aliquantis per gratissimum & iucundissimum hospitem, & auctoritatem consiliorum ordinandi res scholasticas & doctrinam publicam constituendi in illa Academia. Estq; eum Illustriss. Princeps

Ulrichus clementissime complexus. Deq̄ eius sententia accersendum curauit Iohannem Brentium è salinis Sueuicis, cuius annua opera Ecclesia & schola salutari & bona vsa est. Habuit comitem eo itinere Clarissimum virum Philosophiæ & inprimis Medicinæ artis professione Iacobum Milichium, cuius ingenium rectum, sincerum iudicium, in consilijs prudentiam ac fidem, animum firmum, voluntatem perpetuam atq̄ constantem in optimarum artium disciplinarumq̄ studijs colendis, & tuendis amicitijs, perspectam maximi faciebat, vt par erat, Philippus Melanchthon, & Milichium diligebat inprimis. Hic Friburgum Brisgoicum patriam habuit, natus loco perquam honesto. Cumq̄ confedisset Vuittenbergæ, quemadmodum & alij externi complures, post multorum annorum actam ibi vitam summa cum laude & præcipua plurimorum vtilitate, anno Christi M. D. LIX. maximo omnium lætæ mortuus est, agens annum ætatis LIX. Hæc excursio, cuius & valetudo & cupiditas videndi amicos causa fuisset, varios rumusculos commouit, vel à maleuolentia inuidiæ & odij, vel temeraria leuitate vanitatis ortos. Aliqui literis dissipauerant, ita discessisse Philippum Vuittenbergæ, vt dissidentem à Lutero & reliquis, neque reuersurum illuc.

Alij

Alij quamuis rediret, coniunctionem firmam non fore augurabantur, quod nimis philosophica esset doctrina Philippi de actionibus virtutis & officijs. Hæc ventilabantur ab imperitis bonarum artium, & quibusdam qui in sola vehementia & abhorrente ab humanitate ac moderatione genere tam docendi quam viuendi spem existimationis alicuius collocabant. Sed Philippus Melancthon cursum tanquam nauigij directum tenuit, vt studia optimarum disciplinarum & artium excoleret quibuscunque modis & rationibus posset, vtcq; veritatis cœlestis doctrinam simplicem docendo traderet, & eam spinosis superiorum temporum disputationibus expurgatam, propria & pura oratione explicaret. Quod agentem & huius generis pulcerrima & præclarissima opera elaborantem; cum religiosæ pietatis & honestatis amantes omnes, tum Luterus ipse, non modo diligere sed suspicere etiam ac colere. Neque sine eius consilio quicquam instituire quod momenti aliquid haberet & ad cuncta informanda, componenda, explicanda opera ipsius vti. Quae se non posse carere ingenue fatebantur, & gratis animis agnoscebant maxima merita ipsius, neque inhumaniſſimo & pernicioso isto, qui paulo post frequentari cœpit, more, in quo viribus ipsi

deficerentur, eo excellere alios ægre ferebant, neq̃ metuebant ne alterius splendor existimationem eorum deminueret. Quorum iudicio & sua ante omnia conscientia contentus Philippus, vsque adeo nihil curabat cæterorum maledicos sermones, vt penitus contemneret, in quo & constantissime perseueravit. Eo anno orbis solis & lunæ obscuratus fuit, & de scalis lapsus Philippus eam partem dorsi, quæ nominatur os sacrum, grauius afflixit, & aliquot diebus pertulit magnos cruciatus. Sed nihil postea sensit ex eo casu incommodi aut mali. Hoc eodem Christi anno obiit mortem D. Erasmus Roterodamus ætatis suæ LXX. Basileæ, quo se Friburgo receperat. Hunc toto vitæ suæ tempore coluit atque veneratus est Philippus Melanchthon, neque de eo prædicari à me quicquam vel necesse est vel etiam decet, omnibus vbiq̃ locorum atq̃ gentium noto ac celebri, & cuius scriptorum monumenta passim extant habenturq̃ in manibus, cuiusque totum curriculum in spacio doctrinæ liberalis & piorum studiorum desudauit & elaborauit ad vtilitatem publicam omnium, quibus doctrinæ & veritas & eruditio cordi est. His temporibus Academiæ Tubingensi nonnihil difficultatis allatum est cuiusdam offensione, cuius esset munus, Romani Pontifi-

Pontificis autoritate faciendi collegijs profi-
tentium facultatem optimarum artium &
disciplinarum, potestatem, vt meritis con-
ferrent honores & decernerent titulos digni-
tatum scholasticarum. Hoc enim facere ille
pertinaciter recusabat, & oppido excefferat,
neque patiebatur se mitigari, quamuis ad
eum præcipui ex Academia missi & egissent
negotium cum reuerentia persone ipsius de-
bita humanissime, & nihil proficientes testa-
ti de Iure Academiæ ita discessissent. præ-
tendebatur autem in negando mutatio sta-
tus Ecclesiastici & scholastici, quem, nisi
Romani Pontificis permissione & venia,
approbare adiuuareq; sibi nequaquam lice-
ret. Habet nomen munus istud cancellarij,
& est Tübingæ mandatum præposito admi-
nistrationi illo in oppido Ecclesiæ, benigni-
tate Pontificis Romani singulari. In consul-
tationem igitur res venire & non responde-
re idem cuncti, placuitq; tunc sententiam ac
consilium Philippi Melanchthonis exquire-
re, Ad quem literæ publicæ datæ fuerunt.
Is cum aliorum quoque iudicia explorasset,
suum plane & perspicue explicuit scripto ad
Academiam, cum aliorum etiam literis mis-
so. Cuius scripti summam si demonstra-
sem, neque ab instituta hoc narratione ab-
horrens visum iri, neque cognitionem infru-

ctuosam habiturum esse duxi. Affirmatur
 autem illo tanquam minime dubium : Eccle-
 siam Dei habentem scholas & conuentus seu
 collegia docentium & discantium, posse &
 debere testimonia dare auditoribus. Testa-
 ri id consuetudinem literarum publicarum,
 quas Formatas vocarent, & aliquas Syno-
 dos decreuisse, ne sine his reciperentur vlli
 sacerdotes. Deum autem ipsum velle fre-
 quentioribus Ecclesijs adiunctas esse scholas
 literarum & doctrinae, quae Ecclesiae necessa-
 ria est, sicut fuerint olim scholae Alexandriae,
 Antiochiae, Caesareae, vnde mitterentur huc
 & illuc doctores cum testimonijs. Quapro-
 pter posse nunc quoque Ecclesiam habentem
 adiunctam piam scholam dare testimonia,
 hoc est renunciare Doctores Theologiae.
 Haec, inquit, sententia de Theologis non
 dubia, Neque hic disputandum est, de priuile-
 gijs aut iure annulorum aureorum. Nam hi
 cum mittantur ad Euangelij praconium, sci-
 re debent sibi crucem & ærumnas perpetien-
 das, non opes & voluptates quaerendas esse.
 Et promotiones tales Theologicae fuerunt
 Patrum, Prophetarum & Apostolorum tem-
 poribus, & postea florentibus Ecclesijs Ale-
 xandriae, Antiochiae, Caesareae, longe ante
 quam Romani Imperatores aut Pontifices
 aliquid sanxerunt de Academijs. De reliquis
 tribus

tribus ordinibus profitentium aliarum artium facultatem, responsio ipsius hæc fere complectebatur : scire se quæ essent nunc opiniones vsitatae, nec esse eum qui cuperet mutari præsentis politias, nec cum ijs, qui istam politiam formam defenderent, rixari velle. Consuetudinem esse annorum fortasse trecentorum, confirmari statum scholarum publicarum autoritate pontificia & imperatoria, & ferri priuilegia. Fauere se moribus præsentibus honestis, sed arbitrari ne Parisiensem quidem Academiam initio Pontificum Imperatorumque Rom. decretis fundatam esse, & quæri posse hac in parte & de Bononiensi & de Pisana. Atque se esse ea in sententia & ita statuere : Vnamquamque Rempub. & eum penes quem summa rerum est, posse constituere collegium docentium & discipulorum vtilia ac bona. Immo hoc facere eos debere, quorum fortunæ & opes magnæ sunt. Et hoc, inquit, collegium optimo iure potest dare testimonium auditoribus. Neque sunt gradus dignitatis scholasticæ aliud, nisi ista testimonia : Quod si forte disputetur de lege generali, eam iam ait latam esse : Vt approbati à suis collegijs excerceant artes. Quemadmodum Imperatoris Valentiniani pulcherrima lex testetur, codice de Professoribus. Sed ex Iuriscons. & Me-

dicis fortasse hac communi collegij autoritate contenti esse aliqui non volent. Néque ego cum his rixari, inquit, velim : in Philosophicis tamen cæteris studijs conseruari possent gradus decernendis titulis, si tamen adessent omnium artium professores & Magistri. Ridiculum enim fortasse sit, ibi creare Magistros artium liberalium, vbi ne tradantur quidem præcipuæ artes. Certe scholam Atticam constat dedisse testimonia diu quoque ante quam ab Imperatoribus fanciendo hoc confirmaretur. His ingenue & libere, more suo, addidit. Caussam quoque considerari oportere, qua de caussa iam tales confirmationes denegentur. Non velle enim aliquos propagari veram atque puram Euangelij Christi Iesu doctrinam, quæ necessaria sit Ecclesiæ, & ideo certis personis & congregationibus illos esse inimicos. Qui istam tamen doctrinam amplexi sunt, Principes viri & ciuitates, facere debent officium suum & constituere collegia honesta docentium discipulorumq; bonas literas & artes. Posse autem collegia testimonia dare, iam ostensum est, & dari ipsa par est, vel vt eruditi & docti emineant, vel ne imperiti per audaciam alijs imponant, & ita cum adolescentia perperam instituendo corrumpatur, tum dogmata falsa serantur, & tam Ecclesiæ quam

Reip.

Reipub. quies & tranquillitas turbetur. Cum Iulianus, inquit, edicto prohiberet admitti Christianorum liberos in scholas publicas, Christiani proprias scholas & peculiare discipulorum cœtus habere instituerunt. Nec est dicendum, non licuisse tunc Christianis dare testimonia auditoribus suis. Immo crescentibus tunc scholis & studijs Christianorum plures homines doctrinam Euangelij admitterunt inuitati honestis studijs & disciplina Christianorum. Estq; credibile libentius misisse multos in scholas Christianorum liberos suos, ubi esse mores honestiores & integriorem vitam cernerent. Hæc fere sunt, quæ Philippus Melanchthon à Tubingensibus consultus tunc respondit. Sed res ista, quædam veluti Iuris via expedita fuit, ut Cancellario, qui ad præstandum officium & fungendum munere suo legitime requisitus, in defugiendo & recusando perseveraret, alius autoritate ordinaria sufficeretur, ne diutius huius quasi principatus curatione Academia destitueretur. Annus Christi M. D. XXXVII. deliberationes de Synodo renouauit & attulit curas maximas Philippo. Placuerat enim Principibus conuenire ad audiendum Legatum Imperatoris Caroli, qui dicebatur habere mandata de Synodo potissimum, in oppido sito in finibus Duriæ & Hassiæ, quam

quam Chalcidem & Vulcaniam Philippus solebat appellare, propter crebras officinas æris & ferri. Euocati sunt aliunde quoque Theologi & adducti Vuittenberga Martinus Luterus & Philippus Melanchthon. Graues causæ perhibebantur fuisse, vt Theologi conuocarentur. Nam & de doctrinæ capitibus accuratius sententias conferri, & manifestius consentiri tandem oportere existimabatur. Decerni etiam & statui debere, si res ad Synodi cognitionem deduceretur, Quæ capita doctrinæ Ecclesiasticæ ita retinenda defendendaq; essent, vt assertio illorum omnibus rebus humanis, tranquillitatq; Reipub. & fortunis ac vitæ in terris præponeretur. Itemq; si vera ratione & viâ in Synodo procederetur, Quid ad instaurandam in Ecclesia concordiam, & pacis communis causa, Pontifici Romano & Ecclesiasticæ potentia videretur esse concedendum. Sæpe autem boni & quibus cordi erat religio, & amantes patriæ, questi haud obscure fuerant: tantas illas res, non tam solícite & diligenter agi quam magnitudo earum postularet. Sed ista tunc consilio optimo & maxime laudabili suscepta, partim interagendum adhæserunt, partim admodum lentas habuerunt progressiones. Neque enim Pontifici de Synodo quicquam concedere,

neq;

neque de doctrina, exquisite differere consultum plurimis visum. Et non parum impeditæ tractationes illæ fuerunt, graui periculosoq; morbo Luteri, de cuius vita cum pene desperaretur, improbantibus & aduersantibus plæriscq; omnibus, iussit se illinc auehi Luterus. Quod Clarissimus vir Georgius Sturciades Erphordia accersitus, vt ipse mihi postea narrauit, cum non omnino improbaret, se illi itineris comitem adiunxit. Et nocte quæ discessus diem est secuta, melius habere Luterus cœpit. Itaq; illo conuentu neque accurate de doctrina disputatum est, Et Legato Imperatoris responsum datum, quo talis Synodus, tali ratione indicta recusabatur. Iussi autem Theologi sunt aliquid componere de Pontificis Romani potestate. Quod à Philippo perscriptum fuit. Simul etiam recognosci placuit capita Augustanæ Confessionis & explorari de illis sententias omnium & audiri: Num quis quid requireret, aut aliquid improbens dissentiret. Cum præclara esset consensus de vniuersis, ita illè est conuentus solutus. Petitum tunc fuit à senatu vrbis Augustæ vt Philippus ad se accederet, sed hoc multis grauibuscq; de causis est denegatum. Dum autem bellis occupantur Reges, interea à consultationibus Synodicis nonnihil occi

hil ocij fuit, Philippum vero calumniarum & obtreccionum improbitas non desinebat exagitare. Qua etiam Principis contra eum indignationem pene commotam fuisse accepimus, instigantibus eum quibusdam & indoctis & leuibus hominibus, quibus semper patuerunt magis fores & aures potentum quam grauibus & bene institutis. Quod & antiquitas animaduertit ita se habere, Quę veteribus heroibus Ioue genitis Libero & Herculi, in numerum etiam superstitione sua relatis Deorum, adiunxit comitatum ridiculum, Silenorum & Satyrorum Dionysiacam turbam, & Cercopum sodalitatem Herculianam. Neque quicquam repræhensionis in Philippo aut culpæ expositum erat, quam fuga altercationum & rixarum, studiumq; & cura tranquillitatis & quietis. Qui nisi de necessarijs non putaret contendendum, Posse autem arbitraretur coniueri ad nonnulla, multa ferri debere. Cum interea non cessaret operam dare & anniti, vt doctrina esset perspicua, & ambigua explicarentur, & confusa disponderentur, & mirabilia quædam ad communem intelligentiam proprietate expositionis simplicis ac planæ reuocarentur. Id quibus displicebat, ij modo hoc modo illud, quod notarent arripere, & inuidiose deferre ad alios, vt sæpe Philippus,

pus, priusquam animaduertisset, odio one-
raretur, & interdum vocaretur in periculum
quoque. Inter alia & hoc crimen sustinendum
ei fuit, Quod literæ ad ipsum ex Italia mit-
terentur ab ijs quos causæ esse inimicos con-
faret. Quod suspiciosum esse isti volebant
& causam afferre dubitandi de voluntate &
fide Philippi. Miserat autem paulo ante li-
teras ei Iacobus Sadoletus, cui post Petrum
Bembum tribuebatur sapientiæ & eruditio-
nis laus præcipua. Hæc epistola scripta
elegantè & forma sermonis latini exquisita,
à Philippo ostendebatur omnibus, tantum
aberat, vt occulte aliquid & astute ab ipso
fieret. Atque cogitabat respondere diligen-
ter & accurate, & eadem, vt dicitur, mensu-
ra aliquid illi vicissim emetiri. Sed occupa-
tus negotijs & curis oppressus infinitis face-
re hoc intermisit. Atque haud scio an etiam
penitus omiserit. Verum criminationes illæ
accusatorum & futilitate & manifesta pra-
uitate, facile euanuerunt, adeo vt qui illas
admiserant, eos mox puderet procliuuitatis
istius. Epistolæ Iacobi Sadoleti, cuius men-
tio facta est, putavi hoc loco exemplum in-
ferendum. Quod & verbis elegantè & sen-
tentijs præclare esse illa scripta mihi videre-
tur. Atque isto studui quasi emblemate no-
stram narrationem reddi spectatiorem, cum
alijs

alijs aliorum scriptis, quibus plenior & ornatior fieri hæc potuisset, certo consilio variandam eam esse non duxerim. Epistolæ autem isti inscriptæ nominatim Philippo Melanch. ascripta erant hæc: Amantissimus tui Iacobus Sadoletus Cardinalis Carpentoractensis. CARpentoracti cum essem, quo in loco statutum habere me credens domicilium perpetuum vitæ fortunarumq; mearum omnium, repente tamen inde decedere, & Romam redire iussu Pontificis Maximi sum coactus: Sed cum ibi essem, accidebat mihi ferme quotidie, vt aliquid nanciscerer de scriptis tuis, quæ ego & propter excellens ingenium tuum, & propter elegantiam stili atq; orationis libentissime legere solebam. Id cum sæpius facerem magnaq; in legendo delectatione afficerer, sensi paulatim mihi incendi animum ad quandam benevolentiam nominis tui, vsque eo quidem, vt miro quodam studio tecum ineundæ amicitia tenerer. Etsi enim nonnulla erat inter nos opinionum dissensio, ea tamen animorum dissidium apud ingenue eruditos minime faciebat. Iamq; erat mihi deliberatum scribere ad te, primasq; aperire amicitia fores, cum subito vt dicere cœperam, ad urbem accersitus, & per causam appropinquantis concilij earumq; rerum tractandarum & consul-

consultandarum, quas mox in consilio agi oporteret, è mea Ecclesia, vbi decennio manseram, euocatus, Pontificis huius optimi & prudentissimi iudicio tacito, inscius atq; imprudens in amplissimum ordinem S. R. E. Cardinalium cooptatus sum. Hæc res effecit, vt meæ voluntati in dandis ad te literis obsequeretur tardius. Non enim dici potest, vt ex illa pristina, pacata atque felice vita, in hanc tumultuosam & plenam strepitus ductus sum, quæ sollicitudines, quam multæ & graues curæ, eademq; permolestæ me exceperint. Quod quidem mihi necesse fuit accidere. Hanc enim ego vitam & prius iudicio fugeram & alteram illam item iudicio fueram persecutus. Quarum nunc vtraq; cum mihi contra animi sententiam ceciderit, nec lætari possum habere me quod noluissem, & necessario doleo amisisse quod diligebam. Sed quoniam Deo parendum est de nobis sic statuenti, dabimus nos operam, quantum per eius auxilium opemq; licebit, vt honorem hunc recte integreq; administremus. Quod autem nostræ institutæ est scriptiõnis, non est passus meus, mi Philippe, in te animus diutius hoc à me officium differri, quin vt primum è turba & molestiis animus emergere cœperat, literas ad te darem, & pignus meæ propensæ in te voluntatis &

tis & inuitamentum in me tuæ. Si id quod ego in te amando meæ existimationi de tuis eximjs virtutibus tribuo, tu humanitati tuæ, vt me pari beneuolentia complectaris, esse dandum duxeris. Quod quidem te rogo vt facias, neque me sitientem familiaritatis tuæ deferas. Non enim ego is sum, qui vt quisq; à nobis opinione dissentit, statim eum odio habeam. Arrogantis est hoc & elati animi, non mansueti & comis, quas me potius ad partes natura mea vocat. Sed faueo ingenijs, virtutes hominum colo, studia literarum diligo. In quibus tu vt doctrinæ & ingenij, sic amoris mei non mediocres partes possides, Nec dubito quin tu eadem mente & voluntate sis præditus. Isto enim animo, qui tam liberaliter artibus ingenuis expolitus sit, nihil agreste neq; asperum inesse potest. Quo etiam maiorem mihi spem virtus tua facit, meas hoc apud te ponderis literas habituras, vt qui locorum spacijs disiuncti sumus, animis tamen & beneuolentia coniungamur. Quod ego maxime aueo expectoq;, tibiq; prorsus persuasum cupio, in numero eorum, qui te diligunt & florentem cupiunt, quorum magna est profecto, pro tui nominis celebritate, multitudo, me principem locum appetere, nihilq; vehementius cupere, quam dari mihi locum probandi tibi reip=

bi reipsa & declarandi amoris erga te mei. In quo tu si ansam mihi aliquam occasionemue meæ explendæ huiusce cupiditatis præbueris, magno me abs te beneficio affectum arbitrabor. Omnia quidem quæ tibi grata esse sensero, tanto studio ac diligentia exequar, vt nec fide quisquam exequi maiore nec beneuolentiâ possit. Sicut & mea natura officij imprimis colens, & susceptus iam erga te amor, & perpetuum meum erga doctos viros studium postulat. Vale mi Doctissime Melanchthon, & nos tui amantissimos dilige. Romæ xv. Calend. Iulij, M. D. XXXVII. Vixit Sadoletus annis totis LXX. Post hanc missam epistolam x. Fuerat autem is, qui vna cum Petro Bembo primus considerauerat attentius & accuratius vsurparat non modo elegantis & speciosæ, sed disertæ atque dilucidæ & illustris orationis rationem & compositionem. Quæ non solum cuiusq; linguæ proprijs & significantibus verbis apta, sed sententijs quoq; non vulgaribus neque leuibus concinna esse debet, simul vt prudenter cogitata, quæ exponuntur, simul vt eorum qui audiunt aut legunt, intelligentiæ, & ad penetrandum in animos ipsorum operam datam, esse appareat. Ad quæ cum singulorum verborum electio, tum iunctorum compræhensio requiri-

tur talis, vt & conceptorum animo quasi membra eloquendo distinguantur, & totum veluti corpus illorum conueniente ambitu exprimatur. Atque hoc studio multorum passim animi ad imitationem & similes conatus excitati inuitatiq; & bonarum literarum atq; artium excercitationes frequentari magna assiduitate ceptæ sunt. Cumq; & Philippo Melanchthone idem probaretur, & esse præclara res ista percolendaq; modis omnibus videretur, essetq; ipse minime duro aut rustico agrestiq; ingenio, ab eruditis & doctis & humanitate præditis beneuolentiâ & fauore eum esse compræhensum, non est mirandum, cum momenti plurimum ad amicitias coniugandas afferre nemo fere ignoret voluntatum studiorumq; similitudinem. Sed à suspicionum prauitate tuta esse, calumniarumq; morsus vitare integritas atq; innocentiâ nunquam potuit. Vt tunc acciderit Philippo Melanchthoni quod antea alijs, quos arrodere non dubitauit odij inuidiæq; maleuolentiâ atq; improbitas, & posthac quoque bonis & quietis placidissq; hominibus idem periculum eademq; est fortuna subeunda. De quo satis vel nimio etiam plus, quam argumentum postularet, non alieno tamen, vt opinor, loco neque intempestiue cum disputatum sit, redeamus ad rem. Inter illa igitur
quæ

quæ commemorauimus & de istis literis, cum alij rumores dissipati fuerunt, tum fama sparsa non bene cum suis Philippo conuenire, Principesq; quidam pertrahere eum in suas Academias studiose conati sunt. Sed ipse à proposito publicæ vtilitati consulendi & seruiendi aliorum non suis commodis sese nihil omnium deducere passus est. Conspectus est & hoc anno cometes in plaga aequilonari, de quo eruditas epistolas Philippus ad amicos, quos sciebat studio philosophico delectari, misit. Eodem anno in Britanniam quidam Saxonici profecti fuerunt, Qui de capitibus doctrinæ Ecclesiasticæ exponerent doctis Britannia sententiam suam & alias etiam fortasse res agerent. Cumq; disputationes essent initio commodæ, postea digressis Saxonicis, contraria decreta proposita sunt, cum tamen duceret Rex desponsam sibi sororem Ducis Cluensis, quam paulo post repudiavit. Ferebatur autem rursus expeti aduentus Philippi à Britanis, & significabant quidam, nulla alia re ad moderationem & æquitatem flecti posse animum Regis, nisi si legatio mitteretur, quæ non mediocrem haberet splendorem, & Philippus vna adueniret. Sed ista in vnum aut alterum annum excurrerunt, Quibus commota negotia diuersa tam sacra quam prophana exagitarunt

vehementer Philippum Melancthonem. Romanenses nescio quid, quasi emendationis & correctionis vitiorum in statu suo meditentur, conscribere. Quod etsi nequaquam diuulgari placuerat, & in manus tamen multorum peruenit, & sermonibus scriptisque atque adeo picturarum contumelijs est vexatum: Cum & notarentur in illo scripto ea, quæ manifestam haberent turpitudinem (vt non tam, si remouerentur, laus speranda, quam, esse tam longo tempore lata impune atque licenter vsurpata, nefarij sceleris crimen sustinendum videretur) & nugatoria quædam inculcarentur, quale erat de quodam scholastico libello Erasmi Roterodami excutiendo de puerorum manibus. Principum autem quorundam conuentus de Republica agebatur in vrbe Saxonica Bruno-
suiga, in quo non temere à nonnullis metuebatur, ne quorundam priuatis cupiditatibus & emolumentis prætenderetur publicarum commoditatum & vtilitatum respectus. In Gallia autem animaduersionum sæuitia non desinebat corripere eos, qui vel transuersum, vt dicitur, vnguem à pristinis qualibuscunq; obseruationibus discedere, & in doctrinam Ecclesiæ quamuis optimo & pietatis religiosæ cupidiss. animo inquirere auderent. Carolus etiam Imperator & Gallo-
rum

rum Rex Franciscus pacificatoriam personam agente Papa Paulo, plane in gratiam secum rediisse credebantur. Neque cessabat Pontifex Romanus Synodicum congressum indicendo vrgerè. Iam & belli Turcici sparsa fama, plurimorum animis timorem iniecerat. In Saxonia autem & causæ dabantur indies nouæ perniciosarum turbarum, Et odia vetera aliqui non patiebantur sedari, qui ijdem quietis & ocij inimici haud scio quo consilio quauè sententia atque spe, armis decertando quam disceptando verbis dirimi controuersias malebant. Inter quæ doctrinæ Ecclesiasticæ labes quoque inferri cœpit, quorundam vel curiosis vel ambitiosis disputationibus, qui in illa præceptiones & iussa legum proponi atque explicari, non solum non necessarium, sed plane superuacaneum atque alienum esse contenderent. Suspiciabantur nonnulli, in Philippum Melanchthonem ista potissimum strui & intorqueri. Sed eadem vt veritatem cœlestis doctrinæ conuellentia, Martinus Luterus & oratione & scriptis repræhendendo vehementissime oppugnauit, & grauissime confutauit, & autores eo adægit, vt incepti valde eos pœniteret, utque errorem confitendo, ipsi priorem sententiam suam sine dissimulatione improbarent. Quo tempore, vt alijs

omnibus, non tam priuatim aduersando re-
fragandoue vlli, quam publice vera ac recta
atq; certa asserendo, Et facere officium su-
um Philippus Melanchthon, neque de curri-
culo suo vsquam deflectere. Anno autem
Iesu Christi M.D.XXXVIII. Quo governa-
tio Academiæ, semestri æstiuo, vt mos con-
suetudoq; fert, commissa fuit Philippo, qui-
dam libellum edidit Vuittenbergæ epigram-
matum. In quibus quod putarentur esse qui-
bus fama aliquorum læderetur, iritati præ-
cipui quidam censuerunt autorem compræ-
hendendum. Sed is fuga salutem quæsiuit.
Tunc igitur rursus facti inuidia in Philip-
pum detorqueri. Aliqui ab ipso admonitum,
Aliqui ope necessariorum Philippi adiutum
euasisse aiebant. Hæc omnia alijs quibus-
dam criminibus cumulabantur, quorum erat
caput, quod non arbitrio alieno certos quos-
dam homines odisset, & aspergeret conui-
cijs, vel etiam à suis ornari pateretur. Sane
illa, de quibus tumultuatum adeo fuit, epi-
grammata ad nullius manifestam contume-
liam, vel certe atrocem iniuriam incorrupte
& simpliciter iudicantibus visa sunt pertine-
re. Et quæ notabantur ea carebant tam sce-
lerum quam flagitiorum turpitudine. Autor
tamen elapsus impudentissime mentiendo
tam fœda atque impura postea scripta emi-
sit,

fit, vt neque priorum veniam dandam ei, & quicquid accidisset, id lenius, quam nefaria ipsius vesania mereretur, omnes boni statuerent. Eodem hoc anno & mea cupiditate impulsus & alijs quoq; de causis, quæ indicandæ modo non sunt, profectus ego fui Vuittenbergam, vt Philippum Melanchthonem potissimum conuenirem. Quo in itinere accidit, vt pedis malum, quod mihi iamdiu non solum molestum sed infestum quoque fuisset, & tunc videretur satis bene esse situm, cum vectatione iritatum, tum errore quodam curæ recrudesceret, vt metu maiorum cruciatuum, festinantius Vuittenberga discedere cogerer, quam statueram ac volebam. Sum tamen paucis illis diebus, quibus ibi mansi, Philippi Melanchthonis & suauissima consuetudine vsus, & ipsius varijs de rebus accurata oratione cum delectatus tum instructus. Reuertens ad meos habui comitem Philippo Melanchthoni carissimum Iuuenem Mattheum Friderichum, gente Francum patria Vurcepurgensem, quem Irenæum nos appellabamus. Atq; is paulo post Tubingam ad nos venit, & Lipsiæ deinde nobiscum familiariter est versatus, cum Iuris publici & Legum cognitioni operam dandam & ciuilem prudentiam persequendam statuisset. Non videor vidisse

quenquam pari ætate vel ingenio acriore
 illustrioreq; præditum, vel studio flagrantia-
 ori deditum, vel in quo maior esset industria
 cogitandis, elaborandis, agendis ijs rebus,
 quibus animum intendisset. Memoria au-
 tem ea erat, quæ admirabili facilitate com-
 præhenderet & summa fide retineret quid-
 uis. Cum mentis autem tanta vi coniunge-
 batur voluntas recta, & animus auersans
 falsa fucataq; omnia & vera atq; simplicia
 adamans. Vt hoc erepto, non patria mo-
 do terra, sed exteræ quoque nationes non
 leue damnum fecisse videantur. Mortem
 autem obiit Anno Christi Iesu M. D. LI. im-
 prouisa atq; subita ruina Spiræ (quo excer-
 cendi artificij sui gratia se contulerat, quod
 ibi tum solennis confessus esset Imperatorij
 iudicij) cum clamoribus quibusdam exci-
 tatus trepide ad fenestram proiectam, qua-
 les sunt veteres in illius vrbis ædificijs, ac-
 currisset, & prospiciendo cupidius & incon-
 sideratius, pondere suo antiqua tabulata
 quædam depressisset. Cum his enim illo
 præcipitato, ita grauius afflictum caput fuit,
 vt sine facultate loquendi post paucos dies
 vitam amitteret, omnium, quibus notus fue-
 rat, incredibili dolore, deplorantium & eius
 vicem, & factam talis amici, necessarij, soda-
 lis iacturam. Atq; ita fere decurrit iste annus.

Sequens vero M. D. XXXIX. rursus deliberationes perquam sollicitas, & valde arduas attulit de Repub. Cumq; placuisset, ut ordines coniuncti in confessione ea, quæ supra qualis esset ostendimus, religionis conuenirent Francofurti ad Menum, eodem proficiscentem Principem suum iussus est sequi & Philippus Melanchthon, idq; iter ingressus est pridie Calend. Februarij. Quod autem incertum omnino esset, quid de pace impetrari obtineriq; posset, & multi timerent conatus violentiæ & iniustæ oppressiõis, iussus tum fuit Philippus, de legitima & concessa neq; contraria voluntati diuinæ defensione, scriptum componere. Cuius ille in tres partes diuisi, siluulam, ut ipse appellabat, tunc instituit. De compositione sollicitum fuit studium Philippi. Animaduertens tamen quorundam non solum callida sed fraudulenta esse consilia, cum illis certare verbis destitit. Atq; fuit tum quidem res in summo discrimine. Quo tempore in morbum inopinatum Princeps Hassiæ incidit. Sed post longas difficilesq; & odiosas contentiones, inducias & pacem fecerunt. Reuersum domum Philippum curæ laboresq; aliæ exceperunt. Quod Illustrissimo Principe Georgio Saxoniæ Duce mortuo, & totius regionis gubernatione ad fratrem ipsius Henrichum deuo.

deuoluto, De constituendis Ecclesijs & Academia ad Martinum Luterum & Philippum referretur, & priorem statum Dux Henrichus mutari quamprimum cuperet. Successio ista inexpectata aliquando & prorsus insperata, à quodam tamen vaticinante ante multos annos prædicta fuit. Qui in Phrysiâ bellum gerentibus fratribus Georgio & Henricho, Henrichum vniuersæ regionum Misnicarum ditionis futurum Dominum esse affirmarat, non sine indignatione Henrichi, quem iniquo animo illam prædictionem tulisse constat. Grauiissimum etiam vulnus inflictum est eo tempore Philippo, cum se absente & in vicinam Marchiam profecto, mortuus esset vna cum coniuge vxoris Philippi sorore, Optimus & Clarissimus vir Sebaldus Munstererus Iuricons. malo à pueris Noricis præcipuæ familiæ ipsi commendatis, illato in ædes eius, cum incautius foris illi versantes contagione pestilentia infecti domum rediissent. Hunc Sebaldum, cuius antea quoque mentio facta est, habui in pueritia condiscipulum ego Lipsiæ, & postea constantis. & fidelis. amicum. In quo præter doctrinam probitas & religiosa pietas fuit admirabilis. Et ipsa mors quæ eripuit affines, orbosque liberos horum illi curandos reliquit, & genus mortis miserabile, ingentem

dolo

dolorem attulit Philippo Melanch. Inq̄ hoc veterum etiā ærumnarum suscitata memoria nouorum cruciatuum quibus laceraretur animus eius, causa fuit. Itaq̄ tum & tristitia & solitudine & varijs magnisq̄ laboribus sic afflictus est, vt de vita quoq̄ non nihil esset periculi. Consilia de Academia Lipsiaca occasionem obtulerunt Philippo, vt cogitationem susciperet, me illuc, vbi puer discipulus fuisset opt. literarum atq̄ artium, ad docendum eas reducendi, cum ex eo tempore quo alter alteri notus esse cœpit, ex petere consuetudinis nostræ vsum nunquam destitisset. Sed pestilentia quæ hoc anno Lipsiæ fuit, rem distulit. Itaq̄ anno demum XLI. denuo accersitus ab Illustrissimo Principe Mauricio, qui patri Henricho successerat, Lipsiam me contuli, & ita deinde propter vicinitatem iucundior velutiq̄ vberior fructus à nobis percipi mutux necessitudinis. Decretum fuerat vt Hagenoæ ad Rhenum conuenirent Theologi, deq̄ controversis capitibus Ecclesiasticæ doctrinæ placide & amanter colloquerentur. Eo proficiscens Philippus quoq̄ Melanchthon in grauisimum morbum incidit, remansitq̄ Vinarîa, vbi clementissima Principis benignitate & diligentia amicorum, euocato etiā Erphordia Georgio Sturciade medico, quem ille

ille diligebat & magnificiebat, id in curando studium & ea industria adhibita est, ut vita illius Dei æterni propitio favore conseruaretur. Accurrit tunc ad illum Martinus Luterus, & decumbenti omne officium præstitit, eumq; iacentem in grauissimis perturbationibus erexit cum consolando tum admonendo, tum etiam interdum leniter obiurgando. Morsus autem erat ille doloris, cuius cruciatus ita eum prostrauerat. Qui in ijs solis, quibus culpam aliquam suam inesse credebat, sustinere tenerrimæ conscientiæ quamuis paruas labeculas non posset, cum esset cæteris casibus animo patientissimo atque fortissimo. De quibus negotijs & rebus narratio copiosa alienior videri posset. In quibus tamen si quod peccatum fuit, peccatum illud vel ignorantis vel melius sperantis Philippi fuisse certum est. Recuperata valetudine in Vangionas ad aliquoties iam dilatatum colloquium venit. Hoc anno post natum Christum M. D. XL. incendium ortum Tubingæ fœdam stragem dedit. Ea enim subita vi flammaram inter procellas ventorum plures quam LXXII. domus celeriter conflagrarunt. Ac quamuis vndiq; accurretur ad opem ferendam, & in restinguendo opera strenua daretur, vix tamen ignis sæuitia potuit opprimi. Neq; potuisset omnino,
nisi

nisi ventus ex improviso sese in contrariam partem ad ea quæ iam deflagrauerant, conuertisset. Suspiciones erant, non fortuita negligentia illud excitatum fuisse, quod alijs compluribus in locis damna tunc similia data à conductis pecunia, nunciarentur. Sed certo depræhensum est, in quodam stabulo lumine relicto stramenta ignem concepisse, & inde nocte profunda in vicinas hunc ædes satis lente quasi procedentem ita creuisse, vt serum esset auxilium. Hic casus animum Philippi in recordatione vitæ iuuenilis Tubingæ in studijs actæ cum omnium beneuolentia atq; amore, & ipse maximo dolore affecit. Colloquium autem illud tergiuersantibus aduersarijs in annum XLII. est extractum. Affuit ibidem Legatus Romani Pontificis. Hic cum oratione habita ad tempus & rem præsentem accommodata, actiones illas esset exorsus, Philippus respondere ei cupiens, à Granuelano, qui Imperatoris Caroli loco præsidebat, prohibitus fuit hoc facere, metuente ne vehementius aliquid in initio ille diceret, quod impedimento esset progressionibus, de quibus bona spes adhuc erat. Cumq; Philippus hoc animaduerso, se moderate responsurum esse dixisset, postulauit Granuelanus ab eo perquam benigne, vt eorum labore supersederet. Et scio, inquit, te posse

posse tibi moderari, quando vis. Ita breue & minus elaboratum ab altero quodam responsum datum, in eruditorum quorundam dicta incurrit. Etsi autem aderat Eccius, qui fulcire quasi sedem Pontificiam putabatur, & causæ tamen bonitas, & rerum de quibus agebatur veritas, & Philippi etiam Melanchthonis doctrina, facile tutata est partem illam, & aduersarij tum non parum perculsi, colloquium institutum non illi quidem recusare, id quod honeste facere non poterant, sed clanculum impedire, & disputationes defugere. Et modo moram quærere congressibus, modo nouas condiciones ferre: Tandemq; eo deuenire, vt conscripta à se capita postularent publice recitari, & omnes vt ea approbarent illisq; subscriberent autoritate præsidis adduci. Non poterant his assentiri Saxonici. Atq; ab alijs quoq; compluribus simplex & euidentis disertaq; præcipuarum controuersiarum explicatio, præferbatur tortuosis & obscura varietate implicatis istorum formulis. Quo offensis nonnullis nouæ artes tentatæ fuerunt, & institutum vt singuli accerferentur & audirentur coram ijs, quibus gubernatio colloquij illius commissa fuerat. Estq; actum primum cum Henricho Theologo Illustris. Princip. Friderichi Palatini, sene illo quidem neq; eximiæ doctrinæ

ſtrinæ laude celebri, ſed viro opt. & in veri-
 tatis exploratæ atq; certæ profeſſione defen-
 ſioneq; acerrimo & conſtantiffimo. Poſt
 hunc exiſtimabantur audituri Alexandrum
 Aleſium Theologum Illuſtris. Principis Io-
 achimi Marchionis. Qui quidem & paratus
 erat & cupidus conflictus. Sed huic obſtitit
 iuſſum præſidis, qui & Aleſium ad pugnam
 inſtructum ſciret, & talem adminiſtrationem
 rei vicioſam eſſe animaduerteteret. Nam Sa-
 xonici cumq; his coniuncti, cernentes quæri
 ſuorum diſtractionem, & concipi ab aduer-
 ſarijs ſpem fore eos ſeparatos timidiores, epi-
 ſtolam à Philippo compoſitam illis & in con-
 ſilium aduocatis miſerant. Ea teſtati ſe ex
 animo piam concordiam expetere, & bono
 ſtudio profiteri id doctrinæ genus in quo
 verſarentur, (quem iudicarent eſſe conſen-
 ſum catholicæ Eccleſiæ Chriſti, eumq; illu-
 ſtrari & pateſſeri oportere) ſignificarunt
 non aliqua ſe cupiditate, non petulantia, non
 moroſitate, diſſidia alere, qui tanta pericula
 tot ærumnas, tam dira odia ſuſtinerent: Et
 orare ſe cum reuerentia, ſcripſere, vt ſe illi
 interpellari boni conſulerent, ab ijs qui pro-
 pter communem Eccleſiæ Chriſti neceſſita-
 tem adueniſſent. Poſt hæc oſtenderunt, au-
 dire ideo differri colloquium, vt noua capita
 excudantur iſtis deinde proponenda, qui-
 bus

bus cogantur assentiri. Et hac ratione ad concordiam rem adduci posse, fortasse aliquos arbitrari. Quos & falli certum sit, & discrepare hæc à Decreto Haganoensi. Se aduenisse vt doctrinam placide conferrent cum aduersarijs, non vt acciperent leges capitum flexiloquorum & insidiosè scriptorum, quibus non tollerentur sed magis inflàmarentur dissidia. Eo accedere & illud, quod iniquum sit, non audita vtracq; parte ire in suffragia. Fortasse argumentis auditis atq; perspectis, ex vtracq; aliquos parte mutatu-ros sententias, quas adhuc retinerent. Itaq; graue esse præiudiciũ suffragia præripere. Recusasse se synodum Pontificiam, quod iniquum sit aduersarios & hostes esse iudices. At in synodo minus fuisse periculi futurum, quam si iam aduersarij velint necessitatem imponere assentiendi capitibus suis. Conuentum enim synodi habiturum plures doctos & moderatos, & externarum nationum homines, minusq; indulgentes affectibus animorum suorum, fortasse & hoc tum futurum fuisse, vt & attente audirentur ipsi, & res erudite disputarentur. Atq; perhiberi à quibusdam sapientibus dici, ne esse quidem opus disputatione, quod illæ sint non rerum sed verborum controuersia, quas profit obseruere potius quam agitando excitare. Cumq;

res sit

res sit eadem, horridiora quædam verba leniri posse, Quo iudicio vtramque partem grauius ledi. Si enim verborum tantum sint dissidia, interrogarunt illa in epistola Saxonici & socij ipsorum, cur suæ doctrinæ assentientes interficerentur? cur tot mortales, totasque adeo gentes deletas aliqui vellent? Perinde esse hoc, ac si Sarmata velit interficere Germanum, propterea quod lingua alia sit. Nihil se graues pœnas dare incitiæ, si ideo plectantur, quod non satis facundi aduersarij videantur. Se etiam sceleratos habendos, si Ecclesiæ & Reipublicæ tranquillitatem turbent, non necessarij rixis verborum. Sane si quando exarserunt ciuiles dissensiones, in ea quoque parte, quæ iustam causam tuetur, minus interdum moderate certari. Ideo non esse fortasse nullas in vtriusque partis disputationibus rixas verborum. Sed eas facile posse tolli. Et vbiunque res conuenit, non repræhendere se verba, quibus & ipsi sæpe iisdem sine cauillatione vtantur, quamuis sentiant proprietatem sermonis in doctrina Ecclesiastica seruandam esse. Non igitur litem de genere sermonis; sed rerum magnas esse controuersias: De vero Dei cultu & veneratione. De vera Inuocatione. Eas non esse eludendas hac specie, quod sint verborum certamina. Nisi aliqui fortasse omni-

um religionum dissidia verborum esse certamina putent, à qua philosophia Christianos prorsus abhorrere deceat. Se vnam veram Religionem esse statuere, quæ certo verbo Dei tradita consensus sit Catholicæ Ecclesiæ Christi, in qua regnet Filius Dei, & implorantes se audiat & impertiat salutem atq; vitam æternam. Quapropter orare se, ne caput nouorum præiudicijs onerentur, neue rebus nondum disceptatis suffragia præripiantur, sed vt instituaturs secundum decretum Haganoënsis collocutio. In ea se operam duros, vt omnes honesti viri intelligant, quod non abhorreant à moderatis consilijs. Vere enim posse affirmari, sic esse se affectos, vt morte etiam sua piam Ecclesiæ concordiam redimere cupiant. Vtrum vero aduersarij hanc quærant, an potius prauarum superstitionum confirmationem, iudicandum se relinquere bonis & veritatis amantibus. Neque fucosas compositiones restituras esse tranquillitatem. Quod si de rebus ipsis integre planeq; disputari placeat, cur non secum potius agere uelint quam cum alijs? Nam se sperare suas explicaciones pijs mentibus satisfaturas esse, & omnino existimare, Inuictissimi Imperatoris Caroli eam esse virtutem, vt veritatem patefieri, & consuli saluti Reipub. velit rationibus opti-

optimis. Ideo orare se, vt petitio illa sua in bonam partem accipiatur, eamq; proficisci non ab impudentia sed pio studio iudicetur. Quod si pergant aduersarij præripere suffragia, quale sit futurum iudicium bonorum vbiq; de conuentu illo, non esse obscurum. Quorum spem & expectationem falli non debere, neque sibi imponi necessitatem iustarum querelarum. Seq; confidere futurum vt autoritate præsidum interposita, ad veritatem patefaciendam studia conuertantur, & aliquando vno pectore & vna voce omnes Ecclesiastici cœtus Deum celebrent. His literis redditis ab incepto illo audiendi adoriendi singulos, autores suasoresq; eius destiterunt, rursusq; policeri facultatem congressuum publicorum, cum prius contendissent vt pauci quidam vtrinq; deligerentur, & rationem quærerent qua inueniretur aliqua controuersiarum moderatio. A quo consilio Saxoniorum cumq; eis coniunctorum quibusdam non abhorrentibus, vel quia timore quodam afficiebantur, vel quia præsidii obsequendum esse statuebant, Philippus, qui publicæ quietis gratia nihil non quod recta conscientia posset, faciendum tolerandumq; duceret, quid periculi tamen illa in re esset, libere demonstrauit. Seq; existimare ostendit, ideo proponi angustius illud colloqui-

um, vt dubiæ aliquæ & fucosæ confirmatio-
nes sententiarum inueniantur. Cumq; iam
eum talium actionum magnopere esset per-
tesum, & ludibrijs aduersariorum prouoca-
retur, vehementius tum etiam locutus est.
Negauitq; se talium actionum participem,
multo minus administrum esse velle: Non
dicere sententiam, non scribere quicquam in
hoc genere, non etiam si quid constitueretur
approbare. Non, si exercitus hostium, qui
ad portas esset, metu terreretur. Doctri-
nam necessariam in Ecclesia illustrem & cla-
ram esse debere, eius luci vt caligo præstigia-
rum offundatur, se autorem adiutoremq;
nunquam futurum. Ita ad congressum pub-
licæ disputationis res est reducta. Ibiq; tum
rursum postulatum, ne dissentientes suas ra-
tiones pronuntiando explicarent, sed vt tra-
derent perscriptas. Hanc occasionem aliqui
abrumpendi colloquij censebant non esse
amittendam. Quorum in Philippum absen-
tem (is enim e consilio discesserat hortatus,
vt quid optimum esset diligenter considera-
rent) minus etiam clementem orationem fu-
isse cognouimus. Sed pluribus visum est, hac
etiam in parte præsidibus esse gratificandum.
Conuenit igitur vt scripta offerrentur. Idq;
cum faciendum esset, mutare rursus autores
huius consilij sententiam suam, & moram
inj-

inſcere, & tandem ad diſputationem verbo-
rum relabi. Itaq; ea ſtatim has quaſi velita-
tiones ſecuta eſt. Certatum fuit de naturæ
vitio & prauitate & Eccio ſuo more iactata
iam pridem enarranti, non ſine maledictis
contumelioſis in eos, qui iſta aliter diſfere-
rent, cum tamen aliter eum priuatim de que-
ſtione illa locutum eſſe conſtaret, Philippus
Melanchthon poſtero die reſpondit, & ſuæ
partis ſententiam veram expoſuit plane &
diſerte, & à conuictis quidem abſtinuit, non
nihil tamen falis in Eccianis ineptis deriden-
dis aſperſit. Poſt paucaſ congreſſiones,
rurſus diſſuadente Philippo, obtinuerunt vt
duo ad Præſidem accederent, qui de capite
diſputatione agitato, formulam congruen-
tem perſcriberent. Protulit tum Eccius
quandam ſuam. Sed poſtea auocatus Gran-
uelanus ab Imperatore Carolo, qui venerat
illis diebus Spiram, tota res ita relicta & ad
conuentum, qui Ratiſbonæ mox ageretur,
reiecta eſt. Hoc quaſi præluſum magna ſo-
licitudine affecit Philippum, neq; paſſum eſt
bene ſperare de vllis talibus congreſſibus.
Neque ille aduerſariorum doctrinam, non
potentium vim metuebat, minimeq; omnium
cauſæ diffidebat: Sed aſtutiæ fraudes & la-
queos in concinnandis & colorandis diſcre-
pantibus ſententijs, & falſitate quaſi illumi-

nanda infuscandaq; veritate pertimescebat. In istis autem actionibus quantumuis parua & leues offensiones mirifice excruciare animum ipsius solebant. Neq; praesagia ista fuerunt inania. Nam proximus annus non modo fucata & tenebricosa illa negotia retulit, sed eorundem priores difficultates auxit, nouis inuolucris & integumentis additis. De quibus aliquid suo à nobis loco dicetur. Atque Granuelanus tum ita discessit, vt & bona existimatio eius de Philippo Melanchthone videretur esse, & ipse praese ferret voluntatem atq; studium, quibuscunq; modis posset perficiendi, vt Germania pacem haberet, policens se ad mansuetudinem flectere Imperatorem velle, & hortari ad conseruandam tranquillitatem, & iudicij publici nimiam seueritatem coerchandam, Deniq; pia & salutaria sua consilia omnia futura esse professus est. Anno Christi M. D. XLI. agit conuentum Imperator Carolus Ratibonae ad Danubium, quae Regenoburga à fluuio vicino appellatur, atq; Ptolemæo esse existimatur Artobriga, colonia Tiberij. Ad quem cum actiones de doctrina Ecclesiastica superioris temporis essent prorogatae, ita eo etiam iussus est proficisci Philippus Melanchthon. Qui illo itinere in finibus territorij Palatinorum, cum vectoris culpa essedum quo ipse

ipse & alij vehebantur, euersum fuisset, manum dextram ita afflixit, vt nunquam integer vsus illius restitutus sit. Vel laxata, vel certe quassatis ossiculis detorta fuerat commissura cum cubito. Itaque & curationis tum & postea debilitatis ea parte incommoda molestiasque perferre est coactus. Protulerunt ibi librum, nescio quorum opera conflatum, de quo persuasum Imperatori fuerat, eo ipso vtriusque partis errores quos dissidentibus altercationes attulissent, posse corrigi. Postulabatur igitur vt ille probatus reciperetur. Id quod neutra pars facere voluit, cum Saxonici illum quidem non penitus reijcerent, sed censerent emendari oportere, inque eo operam suam policerentur: Aduersarij autem horum, totum librum repudiarent & damnarent. Vt infelice admodum sidere natum hunc librum existimari debeat: Qui recens veluti, in pueritia sua omnibus inuisus & clanculum educatus postea adultior causa maximarum calamitatum fuerit, quando Interim dum Synodus cogeretur, eodem ferme, sed accuratius vestito, vt ferebatur prolato, quid fieri seruarique placeret, definitum fuit. Atque erat Rationensis expositio talis, quae nisi disceptando & concertando diffidentiae alienationesque animorum corroboratae essent, ferri admit-

tiq̄ recte posse plurimis videbatur. Sed acutiores multa notabant, partim occulta falsitate inferta, partim callide & insidiosè perscripta. De quibus pacis & tranquillitatis amantissimum Philippum curę angebant die noctuq̄, vt somnia etiã quædam, quorum visis per quietem territus esset, diuulgaret. Sed tunc quidem magis aduersarijs quam Saxoniciis reclamantibus de libro multiplicibus & varijs notis interpolato nihil constitutum fuit, & dimissus conuentus fat bonis conditionibus, Imperatore Carolo ad calamitosi exitus bellum Africanum festinante. Multorum etiã summorum virorum nunciata, interq̄ eos præcipuorum amicorum funera, maximum luctum & grauissimos dolores attulerunt Philippo Melanchthoni imprimis Simonis Grynæi & Eobani Hefsi, quorum ille Basileæ vt supra dictum est, hic de quo nostra extat peculiaris narratio Marpurgi mortem obiit, seuitia pestilentia continua annis pene tribus vastante regiones ad Rhenum & Harciniam. Quibus & Argentina cum alios præstantes pietate & doctrina viros tum Bolgangum Capitonem & Iacobum Bederotum amisit. Fuisse eo tempore cognouimus Philippi Melanchthonis animum iterum inuitatione Gallica tentatum, cumq̄ eo actum, vt intermissam aliquando profe-

professionem tunc susciperet atque perficeret, sed negotium istud neque tractando accurate gestum est, & inter initia statim euanuit. In Britania autem Rex diuortijs coniugijque ludere, & pro arbitrio suo edere decreta, & quoscunque ea improbantes crudeliter tollere e medio, siue Pontificis Romani, seu Saxonicae Ecclesiae doctrinam amplecterentur. Id enim modo obtineri omnium assensione studebat, quod ipse in animum induxisset, & sibi passus fuisset arridere. Quae & ipsa cum eorum respectu, qui atrocibus supplicijs interimebantur, tum priorum actionum memoria, animum Philippi vehementer, & dolore & interdum indignatione commouentia affligebant. Sunt autem deinceps ea negotia secuta, quae perpaucis animaduertentibus, cum a plerisque parua & futilia ducerentur, a multis nihil prorsus curarentur, causas vel dederunt vel cumularunt atrocium turbarum & calamitosorum euentuum. De quibus si Philippi Melanchthonis sermones periculum praudentis, & ea consilia quae capiebantur quorsum euasura essent metuentis, iam recenserem, vereor ne non deessent, qui fingi ista suspicarentur, id quod impune facere liceret, & esset in procliu rebus gestis & confectis. Ne igitur in his moram faciamus, perstringentur ea & breuiter
indica-

indicabuntur, quibus ipse partim non repugnans implicatus est, partim volens interfuit, partim etiam cum magna utilitate & fructu praefuit. Hoc autem vere commemorare possum, Nihil postea accidisse, quod ille non timuerit & praedixerit, cum quaedam suscipi & tali ratione administrari minime probaret. Fuerat Rei Nauburgensis in Düringia & cura Ecclesiasticae eo loci gubernationis commissa Illustrissimae familiae Palatinorum Principi Ernesto Philippi F. Is mortuus est hoc anno, in quem narratio nostra iam excurrit, Iesu Christi M. D. XLII. Et suffragijs collegij illius surrogatus ipsi, Iulius gente Pflugius, quae est Misnicæ nobilitatis primaria. Hoc esse factum non consulto neque assentiente se, Iohannes Friderichus Princeps Elector grauissime queri neque actionem eam ratam esse pati. Causas etiam exponere quasdam, cur antistitem Nauburgi praesidere Iulium, sibi tolerabile non videretur. Atque mirabantur nonnulli, Iulium ingenio excellente doctrinaque literarum instructum & percultum opt. disciplinarum artiumque studiis, ijs etiam ab adolescentia rebus gerendis exercitatum, ut non vulgarem prudentiam adeptus esse crederetur: Hunc igitur talem virum & tam dubijs rebus difficilibusque & turbulentis negotijs cupisse

cupiſſe implicari, ne temporibus quidem conſideratis, quibus parendum eſſe ſapientes præcipere & neceſſitatis vim tribuere non ignoraret, erant quibus mirum videbatur, quiq; non poſſent quid rei eſſet, decernere. Sed ipſe & ſcripto quodam edito conſilij ſui rationes reddi ſtudit, & alij, vt fit, tunc alia cum ſuſpicari, tum affirmare, pro eo atq; factum iſtud probabant aut improbant; Et de Iulio bene aut male exiſtimabant. Atq; tunc Iulius ſolij Nauburgenſis poſſeſſionem adipiſci non potuit, cum ius ſuum nihilominus proprietatemq; eſſe docere conaretur & dignitatem nominis retineret. Poſtea tamen & illo, rerum ſtatu in his regionibus alio, poſt infelicis belli exitum, eſt potitus. Poſtquam autem Princeps Elector decreuit ſe non eſſe paſſurum illo loco præſidere Iulium, & rei Nauburgenſi iuſſit alterum præfici, voluit Philippum Melanchthonem àdeſſe eo tempore, quo in ſe dem Nauburgenſem ab Electore Principe designatus ſolemni collocaſione imponeretur. Intercedebat Philippo cum Iulio ſingularis uſus, & literæ vtriuſque ſcriptaq; edita Philippi, quanti vterq; alterum faceret, teſtabantur, & conſtabat ſumma benignitate à Iulio Philippum compræhendi. Neq; contra dignitatem & amplitudinem Iulij quicquam

quam à Philippo est factum, Qui ideo sine recusatione suscepit iter illud, vt Ecclesiasticæ ac Scholasticæ administrationis diligentius constituendæ vel autor vel adiutor esset. Neque enim de cæteris quæ ad gubernationem terrarum aut bellorum motus, aut ordinandi statum Reipublicæ spectarent, ad hunc magnopere iam solebat referri. Itaq; eo erat non quidem sollicitudo de euentis illius leuior, sed dolor, si quid forte accidisset grauius, minus acerbis, Quod se culpa omni carere, & istiusmodi neque consiliorum neq; actionum socium esse sciret. Et si interdum mandebantur ei operæ quædam scriptionum, vt eo bello quod hoc anno inter apparatus armorum, quæ contra Turcicam in Pannonia vim expedirentur, aduersus Henrichum Brunosucensem Ducem susceptum gestumq; est. Quam sic dedit, vt & vera inprimis & ad spem tranquillitatis ac quietis accommodata perscriberentur. Sed horum narratio à proposito nostro aliena est. Vt autem explorata turpitudine & manifestum dedecus neque adiuuentis vllis quasi fulciendum, neque ope consilioq; tuendum est, sic quæ prudentes esse interdum eiusmodi, vt omnium repræhensionem non possint effugere, & aliqua ex parte labascere vident, ea non dubitant studio industriaq; sua sustentare,

tare, ne grauiores ruinae atq; labeſ fiant. Non illi quidem committentes quod malum ſit & inhoneſtum ſpe euentus laudabilis ac boni, ſed hac ipſa moderatione & effugientes vitium & in praſentia rebus afflictis conſulentes. Nam qui rebus dubijs & perturbatis nimis fortes ſunt, ij interdum laborantibus ea remedia adhibent, in quibus medicina plus nocet quam prodeſt, curantes, contra prouerbium, malum malo. Haec negotia exceperunt alia quibus Philippus Melancthon & exercitus & defatigatus fuit. Nam quae ſolicitudo & anxietas de Repub. animum ipſius tunc excruciarit Imperatore Carolo ad bellum in Germaniae regione Cluuenſi excitatum aduentante, de eo nunc nihil dicam, & ad communes curas in talibus propter amorem erga patriam ſane mollis & teneri, & in conſideratione diligente futurorumq; prouidentia fluctuantis animi ipſius referendo apponam. Proprie autem oblata ei & ab ipſo ſuſcepta vt antea, deinceps perſequar. Gubernabat ea tempeſtate rem Colonienſem & commiſſam habebat Eccleſiae illius cuſtodiam Archiepiſcopus Hermannus Septemuir creandis Imperatoribus Romanis, annis grauis, amans veritatis, & cupidus rem Eccleſiaſtica in meliorem formam redigendi, quam non modo ipſe in-

tellia

telligeret ita esse deprauatam atq; corruptam, vt sine emendatione diutius stare non posset, sed videret eos quoq;, qui neq; Dei metu neq; hominum respectu magnopere tangerentur, non audere tamen negare, plurimis & maximis vicijs laborare cum deformitate fœda & minime occulta. Atq; erat ille hoc iam pridem facere conatus, & aliquid in eo genere inchoarat, sed præclarum & salutare opus absolutum non fuit. Habebat initio & suasorem & adiutorem præcipuum ex collegio sacerdotum vnum Gropperum nomine, à quo postea non modo perfide desertus, sed hostiliter etiam oppugnatus est. Hic optimus & Religiosissimus Princeps ab Illustrissimo Principe Iohanne Fridericho Saxonum Duce impetrauerat, vt Philippum Melanchthonem ad se proficisci pateretur. Nam præclariss. & maxime vtili illius opera se vsurum in ijs quæ parabat, arbitrabatur. Quæ cum opinio vt non sefellit, sic concepta spes aliquantulum frustrata est. Quod non accidit vel negligentia ipsius vel Philippi Melanchthonis culpa, sed importunitate & odio quorundam oppugnantum noui operis veluti structuram. A quibus diuina & humana commota fuerunt, & effectum vt non modo Pontifex Romanus sua sponte procliuis ad irruendum in Coloniensem sanctissimum

tiffimum Epifcopum, incitatus vibraret qua fi fulmen execrationis vfitatæ, fed Imperator quoq; Carolus vt diu multumq; vrgendo impulfus, contra Principem, in quem more maiorum & Iure publico, fine folennis iudicij legitima cognitione vindicari nullo pacto liceret, iracundiæ & feuitiæ ſententiam tandem pronunciaret. Verum hæc aliquanto poſt acta, neq; mea narratione exponenda ſunt. Sed Philippus Melanchthon anno Chriſti M. D. XLIII. deducente pietate & virtute atq; eruditione doctrinæ præſtante viro Petro Medmano mandato Archiepiſcopi Menſe Aprilii iter ingreſſus, ad Principem venit Bonnam, vbi ille tum commorans iſtã rem agebat, & redijt ad ſuos menſe Auguſto maximæq; lætitiæ aduentus ipſius fuit vniuerſis, ſed ſcholasticis potiffimum, qui obuiam illi proceſſere ſecuti præceptores plerofq; & Magiſtros ſuos. Quid autem & conſuluerit & ægerit apud Principem Philippus Melanchthon de eo & ipſius & aliorum ſcripta extant, quæ eius teſtantur diligentiam & ſolertiam & fidem, in cunctis quibus tractandis adhibitus fuit. Vt minus clementiuſq; tunc repugnatum fuiſſe, iam nonnullos optare, exiſtimari poſſe videatur. Ab Archiepiſcopo accerſitus fuerat Argentorato Bucerus, cuius nomen erat inuiſum

inprimis, cum neq; in illius vita vllæ turpitudinis maculæ hæerent, neq; in doctrina errorum vitia depræhenderentur, & ipse neq; pericula neq; molestiam laboremq; ferre, qui pro tranquillitate Deo æterno grata, & hominum societati profutura susciperetur, recusaret. Annus proximus fœcundus fuit causis malorum & magnum mœrorem attulit Philippo Melanchthoni nunciata mors patriæ ipsius Illustriss. & fortiss. Principis Ludouici Palatini. Quo viuento, nemo admodum timuit, ne erumperent in publicam cladem & perniciem bellorum, multorum animis odia simulatesq; inclusæ, quæ veluti antecedentiâ tempestates fœuas & horribiles murmura iamdudum exaudiebantur. Non diu admodum ante huius Principis mortem mihi scribens Philippus Melanchthon se per quietem visum esse significabat videre, ab illo se accersi, idq; in eam partem interpretabatur, quod tum & curis conficeretur, neq; firma valetudine vteretur, se ab illo Principe mortuo ex hac vita euocari. Verum præsagium hoc obitus Ludouici fuit, qui est altero anno subsecutus. Philippus autem vixit non sibi sed alijs benignitate Dei diutius. Alterum grauissimum vulnus animo Philippi inflixit acerbissimus casus Hieronymi Pangerterii Norimbergensis, viri sapientia,

virtute,

virtute, doctrina literarum, eruditione, humanitate excellentis, & maximi religionis puræ & pietatis amatoris. Quem & adolescens ipse adolescentem cognouerat, cumq; eo familiarissime in communibus studijs Vuittenbergæ vixerat, & progressum ad amplissimos honores in patria ipsius colere persequeratur, cum quidem ab ipso cum reuerentia Præceptorî debita diligeretur. Optimum hunc & integerrimum atq; summum virum in itinere reuertentem domum à conuentu Spirenfi, quo missus à sua ciuitate fuerat, quidam tunc, qui se hostes reliquîs fœderis Sueuici profitebantur, compræhensum, inq; diuersis latebris, vt necesse fuit, abdîtum & diu vexatum tandem pecunia accepta dimiserunt. Atq; existimabatur alteri istas fuisse insidias positas, sed rebus instructis ac paratis, cum Pamgertnerus in illas incidisset, præda oblata arripienda fuit. Declarauit Philippus Melanchthon dolorem quem ex amici fortuna aduersa capiebat, non modo sermonibus & literis suis, sed studio quoq; & opera, cum perficiendo vt familia Pamgertneri consolationibus eorum subleuaretur, quorum autoritate eam moueri, & vnde bonam spem ostendi sciebat, tum quærendo occasiones etiam quasdam liberandî captiuum & îs à quibus detinebatur placandis, Princi-

pum quorundam fauore clementiaq; & curâ adhibita, & notorum ex equestri ordine hominum adiuncto studio. Sed liberatio illa mirabiliter impedita & res dilata fuit, Nonnullaq; capto laudabilia atq; gloriosa ipsi nocuerunt, de quibus narratio verbosa neq; huic argumento congruit, neq; à me est persequenda. Cum diuturno tamen dolore & ingente tristitia suorum grauiss. afflictus non sine vitæ propter morbos periculo, patriæ restitutus est & redijt domum Pamgertnerus, læticia omnibus bonis exultantibus, & ad conspectum reuertentis effusa ciuitate vniuersa. Furor quidem iste Martius & vis grassatorum, quin crimen subeat sceleris & impietatis, vereor vt defendi nequeat, sed & vsurpatur tamen ille more, & in hoc mundo sum scilicet malum cuiq; æquo animo est ferendum. Philippus autem alijs etiam tunc aduersis, & malis familiaribus atrociter vexatus est. Quorum commemorationi etsi multa obstabant animo meo, prorsus tamen de his reticendum esse non duxi. Filiam maximam natu Annam amantissimam sui incredibili caritate diligebat. Erant autem vehementes admodum incitationes huius in illo viro affectionis, adeo vt aliquibus hæ immoderatae & cum indulgentia nimia coniunctæ viderentur. Sed in filia omnino natura

tura optima & præclarum ingenium, pietatisq; & omnis honestatis decus, non immerito illam patri magnopere commendabant, matris præsertim partu difficili in lucem editam, & in quam amoris paterni vis se primum quasi effuderat, accedente etiam fortasse aliqua occultiore naturæ conciliatione. Erat puer gentis Marchicæ, qui tum certis de causis clanculum Vittenbergæ in studijs literarum educabatur, inq; ædibus Philippi Melanchthonis degebat, patria Brandepurpensis, Georgius nomine. Hic discendi ardore flagrabat, & in eo impetus quidam diuinus manifesto apparebat, effereus se ad sapientiæ virtutisq; præstantiam, qualis in omnibus qui vlla in parte & quocunq; genere virtutis singularem laudem & egregiam famam consecuti sunt, fuisse animaduertitur & esse consuevit. Hinc enim existit immensa cupiditas impellens atq; instigans animum ad ea suscipienda & agenda, quibus, quæ aliquis appetiuit, ea se esse adepturum sperat. Inter quos conatus neque labor fugitur, neque cura alia admittitur, neq; cogitationi actioniue alteri locus relinquitur. Inq; hoc modo opera datur, vt in quod incumbendum sibi aliquis duxit, in eo laude excellentes ipse non modo assequatur verum etiam antecedit. Itaq; dies noctesq; summa con-

tentione enititur, vt ad partam studio diligentiae suae facultatem, maiorem aliquam copiam addere & acquisita bona augere possit. Vidi ego hunc Georgium, qui postea Sabini nomine celebris fuit, valde tenera adhuc aetate, lacrimas profundentem ad lectionem boni & elegantis carminis. Audiui tristes querelas eius, deplorantis suam infelicitatem in scribendo, cum non solum per aetatem nihil quod perfectum esset ipse elaborare, sed ne intelligere quidem rationem perficiendi elaborandiq; adhuc valeret. Huic sane iuueni puellam filiam suam desponderat Philippus, duxitq; eam ille anno Chr. M. D. XXXVI. Cumq; non modo scientia literarum bonarumq; artium excellere, sed dignitate quoq; praestare cuperet, & difficultatis & molestiae in isto cursu nonnihil ei fuit exhibitum. Atq; de caeteris praetermitti recte potest narratio. Hoc autem anno, in quo expositio nostra occupatur, ostensa spe melioris & splendidioris conditionis in Prussia, haud scio quo pacto inter socerum ac generum non quidem odium aut simulas, sed alienatio tamen quaedam & prope dissidium ortum fuit. Narrationem autem talium ideo nequaquam omittebam ducere, non modo ne quid praetereatur quod expositionis fides requirere videatur, sed vt huiusmodi quasi vulneribus inspicis,

ctis, quam misera interdum vita sit magnorum virorum intelligatur, cum ad onera Reipublicæ pondus etiam domestici doloris adiicitur. Fons autem erat omnium, quod Sabinus focero nimia cupiditate illustris fortunæ videbatur ardere. Ille autem non tantum adiuuari & quasi promoueri se ab ipso, quantum optabat & posse arbitrabatur, ægre ferebat. Scholasticæ vitæ genus amabat Philippus, & illa humilitate delectabatur. At Sabinus eminere & conspici volebat amplitudine etiam honorum, & opulentia. Itaque magna ille spectare, neque nominis celebritate, quam rectis studiis sibi comparauerat esse contentus, Hoc agere ut vulgi oculi in se conuerterentur, & ipse in Reipub. quoque luce versaretur. Ex eo fiebat ut voluntates horum aliquantulum disiungerentur. Quod ubi accidit, quamuis non inimicitia etiam suscipiantur, amicitiam tamen debilitari variis suspicionum offensionumque causis necesse est. Etsi autem Philippo Melanchthoni nemo inueniebatur ad eleuanda ferendaque ea, quibus interdum grauissime lædebatur, fortior atque patientior, tantum aberat ut ab ipso vllius veluti secessionis occasio daretur, tamen in hac quasi velitatione multa vehementer pupugerunt animum ipsius, præsertim cum nonnihil tristitiæ vel etiam acerbis-

tatis ad filiam pertineret, quam, vt diximus, maximo amore complectebatur, Quamq̃ tam procul deinceps abfuturam, & cum marito iritato discessuram esse, valde dolenter ferebat. Aliqui etiam huic aut illi assentando pene effecerant, vt distractio ad iurgia ac contumelias euaderet. Sed ista tamen veluti tempestas sic abiit, vt moderatione tolerantiaq̃ & obsequio Philippi facile leniretur Sabinus, & coniunctio benevolentiaē mutuaē inter ipsos conseruaretur, & in coniugij vsu nihil insuaue sequeretur, praesertim cum & rei atq̃ dignitatis accessione augeretur Sabinus. Apud quem Philippi filia postea, nulla re dirumpente iucundae consuetudinis amorisq̃ mutui vincula, annis quatuor in Prussia vixit. Decessit enim anno Ch. M. D. XLVII. apud montem Regium Prussiae IIII. Cal. Martij, qua nocte per quietem patri species mortuae filiae oblata est, eoq̃ somnio significatum esse casum istum & ipse existimauit, & euentus facit, vt credibile sit, Eiusque mortem nunciatam magis molliter tulit pater amantiss. illius, quam pleriq̃ esse laturum crediderant, vel ratione quasi in girum exultantes animi motus reducete, vel diuturnitate temporis ad toleranda omnia factus robustior. Priuata haec incommoda solitudine Reipub. cumulabantur. Nam & bellum

bellum periculofum inter Imperator. Carolum, Regemq; Galliaꝝ Francifcum vtriuſq; ſumma contentione impendebat ac mouebatur, & aꝑtiones de Brunſuiceniſibus negotijs inſtituebantur eiufmodi, vt his ſemina certaminum tumultuumq; nouorum iaci viderentur. Verum & res tandem, Carolo in Gallicum agrum progreſſo longius, compoſita eſt, & pax inter Reges facta, & contentio illa Principum intra verborum maledicta & criminationes tunc quidem conſiſtit. Sed Philippus Melanchthon alijs quaſi in portu, id eſt apud ſuos, procellis iactatus ita fuit vt pene euerteretur, vel oppreſſus vel pulſus iniquitate & odio nonnullorum, qui contra ipſum Martini Luteri animum incitauerant atrocitate accuſationum, quarum caput erat moderatio & lenitas, quibus ab illo aduerſarios ſubleuari dicebatur. Atq; alijs temporibus concedendo & molliendo quaedam, cauſſæ eum nocuiſſe prædicabatur, Tunc autem renouabantur, cum quadam non modo vehementia ſed plane ſeuitia, diſputationes de ſacratiffima in Eccleſia Chriſti aꝑtione cœnæ myſticæ, quæ eſt communicatio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. De ea quorundam qui Martino Lutero ita ſe dabant, vt doctrinam illius vniuerſam non modo cupide amplecterentur,

tur, sed eam etiam exaggerare non necessaria interdum amplificatione studerent, horum igitur nonnulla insulsa & propemodum profana tam dicta quam scripta, illi nonnullisque alijs pijs & attente rem considerantibus non probabantur. Sed hæc quasi nubecula celementer eo quidem tempore depulsa, turbæque istæ facile sedatæ fuerunt, & temere incitata iracundiam quibusdam reprimentibus, & Philippo Melanchthone solitam moderationem patientiamque constantissime usurpante. Grauius etiam perculsus tunc ille est nunciata morte Valerij Cordi, qui patrem habuerat Euricius, virum ingenio doctrinaque excellentem. Qui me cum Erphordiam studiorum causa venissem humanissime complexus notumque habuit admodum familiariter, suorumque Epigrammatum luculentis versibus studiose ornauit. Eumque ego vicissim obseruans colui, & quibus potui officijs illa ætate conditioneque mea adiuui. Neque erat minus in filio præclara natura, & tempora magis opportuna ad illam percolendam optimarum literarum artiumque copia, & occasiones habuerat patre meliores. Hic iam omnibus ad spem expectationemque de eo admirabilem erectis, cum spectatæ eruditionis atque scientiæ opera edidisset, in Italiam augendæ liberalis & utilis cognitionis

nis gratia profectus, Romæ febre laborans moritur. Morbus autem contractus putabatur, nimia defatigatione in locis calidioribus, quod ipse qui in artis medicinæ studium incubuisset, non prata modo ac campos, sed montes vallesq; ubiq; perreptare herbas, radices stirpesq; explorans non cessaret. Aegrotavit eodem tempore ibidem Cornelius Sittardus Colonienſis, qui tum quidem periculum euasit, sed postea Norimbergæ cum maxima laude & plurimorum salute artem Medicinæ facitans tabifico morbo consumtus interiit anno Christi M. D. L. Valerium autem vt notum carumq; luxit Philippus, sed magis deplorauit mortem ipsius propter erepta Reipublicæ commoda & interceptos fructus, qui potuisse ab illo, si contigisset vita diuturnior, percipi viderentur. Sequens annus Christi M. D. XLV. vidit crudelissima supplicia & seuitiam immanem in Gallia regno, non tantum singulos aliquos corripientem, sed in oppida populosq; totos grassantem, iugulando omnis ætatis, sexus, conditionis mortales & inflammando oppida atq; vicos regionesq; vastando, quod aliqui in studio veritatis & errorum manifestorum declinatione, tanquam hostes nominis Christiani & desertores catholicæ Ecclesiæ accusarentur & condemnarentur. Vidit
& con-

& conuentum indictum in Vangionibus, Qui fuit vltimus (nam euasit hic in annum proximum deductus Ratisbonam) in quo verbis & colloquijs de controuersis doctrinae capitibus disceptari placuit. Nam siue insidiosae & callide, seu fatali quadam progressione, ita res actae, eaq; tum cogitata, deliberata susceptaq; fuerunt, vnde tandem varij multiplicesq; conatus belli Germanici eo euaserunt, quo iamdudum cupiditates plurimorum impulerant. Affuit ibi Cardinalis Farnesius. Principes Germaniae non affuerunt. Itaq; cum colloquijs de religionis rebus mentione, conuentus alter rursus indictus, qui ageretur ad Danubium Ratisbonae. Interea ad recuperandum principatum suum exul Brunsvicensis tentare moliriq; quicquid poterat & collecto tandem exercitu in suo quondam territorio tunc victus captusq; fuit, ductante copias foederis aduersarij Philippo Landgrafio Hessorum. Hoc anno mortuus est optimus & integerrimus sapientiaq; & virtute imprimis pietate eximia praeditus Georgius Heltus patria Vorhemensis, quod est oppidum ditionis Pabergicae, meus praceptor sic de me meritus vt non minus gratiae ei quam parentibus debeatur. Qui neq; me aliter quam filij loco toto quinquennio, quo discipulus ipsius fui habuit,

habuit, & retinens illam caritatis affectionem dilexit omni tempore vitæ suæ. Vtebatur hoc Reuerendissimus & genere, sanctitate omniq; ad Deum & homines laudè Illustrissimus Princeps Georgius Anhaltinus, quæ antiquissima & præclarissima Germanicæ nobilitatis familia Ascania est: Eiusq; autoritate atq; fide non facile quicquam aut prius aut potius ducebat. Fuerat autem cum Fratre Illustrissimo Principe Ioachimo in disciplinam ei adolescens traditus Quo nomine & erga me illorum Principum clementissimum fauorem expertus sum, qui me etiam condiscipuli appellatione dignarent. Sed tantum tribuebat Helvetus Philippo Melanchthoni à quo & ipse singularem in modum diligebatur & magnificabatur, vt sæpe impetraret copiam aliquantisper Vuittenbergæ degendi. Vbi illum cerneret cum libellis & chartis ad loca doctrinæ publicæ itare, non minus assidue & relictis omnibus quam infimæ sortis alterum quenquam. Tantus durabat in sene etiam ardor discendi. Nonnunquam de grauibus & difficilibus rebus quærendi consilijq; petendi ille caussa à Principe eo mittebatur, In quo valde liberaliter potestate facta vti solebat. Atq; is tum Dessauicæ mortuus & Illustriss. Principibus & Philippo Melanchthoni ingens

gens desiderium sui reliquit. Luxeruntque eum illi ut parentem, hic non secus atque fratrem, & monumentorum operibus ac scriptis studuerunt celebrari. Cunctas ille facultates suas libris coëmendis impenderat, habuitque Bibliothecam omnis generis librorum refertam. Cuius æstimatæ precium munifice Principes persoluerunt secundum voluntatem & sententiam testamenti ipsius. Non possum silentio hoc loco præterire quod memorabile videtur. Cum Heltus à Primæ pueritiæ annis castissime celebs vixisset, considerans tamen in quam ætatem incidisset, & cuiusmodi vita moresque essent sæculi huius, certæ pecuniæ summæ fructum annuum honestæ & pauperi alicui virgini dotis nomine, quo facilius in matrimonium collocari posset, de suis bonis destinavit. Quod matrimonium conciliari ad conscientiam puræ conservationem, & turpitudinis multorumque malorum fugam plurimum prodesse iudicaret. Mei quoque ego mœroris & luctus domestici socium eo anno Philippum Melanch. habui, cum in patria amissem cariss. fratrem de tribus vna mecum adhuc reliquum Hieronymum. Quem Philippus quod cognovisset esse ingenio bono & acri, & morum gravitate, & probitate vitæ, multisque præcipuis laudibus eminere, non mea tantum

tum caussa, sed ipsius etiam admiratione adductus, carum habuerat, & mortuum veræ benevolentiaë lacrimis deplorabat, cum meos quidem gemitus consolatione amantissima literarum suarum sedare conaretur. Id quod & ante asperis temporibus nostris ille studiosiss. fecerat, quæ curæ ei fuere maiori, quam si propria essent atq; sua. Miserat ad eum non diu ante quam moreretur epistolam accurate scriptam, de filia, cui ille, quod minus considerate & ignorante se consilium de coniugio cœpisset, valde irascebatur. Quæ leuitas quantopere parentes honestos & sequentes laudem integritatis offendere soleat, intelligebat quidem Philippus, sed malum istud sanari ignoscendo ducebat esse melius. Quæ & ipsa epistola, vna cum alijs ipsius, si videbitur & res tempusq; feret, aliquando edetur. Et ista, nostrarum enim rerum esset expositio, inculcanda non sunt, cum quidem varietatem habuerit tantam vita fratris mei, & ea in vtramq; partem illi vsu venerint, vt narrare indignum non esse videatur. Qui & diuinitus ex periculis maximis ereptus, neq; secundis rebus insolens, neq; aduersis mollis fuit. Veritatis amans, integritatis & fidei spectata. De quo prostrato etiam melior existimatio bonorum fuit, quam de ijs quorum odio & inuidia con-

cide-

ciderat. Verum de his satis. Rediens igitur ad propositum oratio ea quæ restant persequatur, Et isti quasi Emblematis ignoscatur à legentibus, mentioni quæ tali impetret veniam fraterni amoris affectio, & desiderium amissi huius, & consanguineæ necessitudinis recordatio. Hoc anno commissa administratione rei Merseburgensis Illustriss. Principi Augusto Henrichi F. Duci Saxonum, adiungi ad gubernationem ipsius placuit Illustrissimum Principem Georgium Anhaltinum, cui respectus & cura Ecclesiæ regendæ imponeretur. eo quæ ille munere est functus diligentia & fide maxima, ad id usque tempus, quo administrationis istius onus Princ. Augustus deposuit. Cum enim inde functionem muneris sui pendere vniuersam non ignoraret, hanc prouinciam non magis habente Principe Augusto, suam quoque curationem sibi adimi & simul extinguere intelligebat. Paulo post, quorumcumque sane opera atque studio, nam mihi ista scrutari non est visum, effectum fuit ut collegium Merseburgense omnia antistitis more maiorum ex suo corpore electione, postulandum ab externo statuerent ut antistes Ecclesiæ illius esse vellet, cum qua iam gubernandi regionem illam principatus rursus cohærebat. Is fuit eorum genere qui antistitem aliorum suffragane-

ganei vocantur, vicarij quidam certis operationibus sacrorum exequendis. Quos & ipsos, quod antistitum nomine censerī oportere existimaretur, certarum urbium titulis ornari, earumq; ritu solenni antistites renunciari, tum est cœptum, cum Christianæ religionis veritas superstitionum varia specie commutata fuit, siue errore seu dolo. Atq; ille qui tum Merspurgum accitus ad hoc fastigium dignitatis & opum peruenit, Sidonius appellabatur, natus in terra Feringensi humili loco, & educatus in studijs Tubingæ, ibiq; & Magistri liberalium artium honorem consecutus, cum vixisset aliquantisper in contubernio fundato ad alendos pauperes scholasticos, quibus certo numero & de domicilio & victu & doctrina prospectum est, Inde ad ludos literarum aperiendos discessit venitq; Moguntiacum ad Rhenum. Ex magistro Iudi deinde, quod doctior quam alij & facundus esset in primis, factus sacerdos est concionumq; in templis habendarum munus ei datum. Et his gradibus ascendens ex illo quo diximus Vicariorum genere, ad Principatum Merspurgensem processit. Postulationi isti Illustriss. Princeps Georgius, cuius in eo collegio spacij temporis longi prærogatiua esset, in quod ipse ante cæteros omnes cooptatus fuerat, assentiri magnis &

Q

grauibus

grauibus de causis noluit. Non quod ipse sibi aliquid commodi quæreret, sed ne temere committeretur summa rerum ignoto, & de cuius actionibus atque scriptis editis suspicio esset, doctrinam Ecclesiasticam perpurgatam & probatam sibi, illum non amplecti. Nam quod ad terræ illius dominatum attineret, testabatur Imperatoris Maiestati se subiectissima voluntate parere, neque recusare, ne, quem huic præesse Imperator voluisset, potestas ista contingeret. In qua sententia optimus Princeps constantissime perseverauit. Sed neque de his rebus quæ opinio quique sermones hominum fuerint, neque omnino temporum illorum quasi cursum enarrare, & eo, vnde digressa est expositio, reuocare illam, libet. Princeps Georgius & sapientia & animi magnitudine exellebat, sed religiosæ pietatis & veritatis cœlestis amor atque studium erat in eo eximium & admirabile. Cum igitur ab ipso peteretur hoc adiumentum, & vt in Ecclesia Merspurgeni antistitis loco præsideret, non prius potuit obtineri assensio, quam consultis istis, qui in Saxoniacis regionibus præstare cognitione & scientia veritatis cœlestis, & viri optimi integerrimi que videbantur. In quibus primas facile tenebant Martinus Luterus & Philippus Melancthon. Quorum non modo cohortatio-

ne mo-

ne motus, sed sententia atq; iudicio impulsus, ferri sibi illam curationem & honorem mandari passus est, vt rem Ecclesiasticam Merspurgi gerendam susciperet, minime tunc quidem constitutam atq; ordinatam, ac potius admodum confusam & distortam. Quam illius vigilans pietas & religiosa industria, in eam formam redegit & tali ratione composuit, quæ firmissimo fundamento nitens, non modo dum ipse præfuit stetit, sed neq; postea labefactata est, vel non audentibus vllis conuellere pulcerrimi quasi ædificij structuram, vel non reperientibus quid melius rectiusue elaboraretur. Norat Princeps Georgius non solum sacrarum literarum exquisitam doctrinam, sed consuetudinem etiam & ritus Ecclesiæ, tam definitos & expressos in illis, quam secundum has consensione fidei introductos. Nam à prima adolescentia in his studijs versatus fuerat. Eratq; ei exploratum quatenus à sincera & pura sacrarum literarum intelligentia, doctrina Ecclesiastica alicubi recessisset, & quibus in partibus antiquitatis religiosa obseruatio deprauata, mosq; maiorum corruptus esset. At ille in omnibus bonam esse conscientiam & se culpa vacare cupiebat, inq; eo maxime sollicita erat circumspectio ipsius & diligens consideratio. Itaq; non, nisi suffragijs in vi-

cinia Ecclesijs præpositorum designatio illa approbaretur, & solenni conuentu iudicium hoc fieret, & sententia ipsorum cum religiosus ad æternum Deum precibus publice cognosceretur, vel nominis honorem admittere, vel vsurpare dignitatem, vel omnino quicquam rei gerendæ capessere voluit. Fuerunt ea tum acta, quæ illa quidem, tunc ab ijs, qui Romanæ horum temporum Ecclesiæ præscriptionem vt mendosam neq; amplius ad veritatis normam quadrantem, sequi se, scientes & intelligentes vitia, sine impietatis scelere posse non arbitrantur, mutata in vera & recta (vt ipsi affirmant atq; demonstrant) non esse legitima perhibentur ab omnia moribus tenentibus, quibus Romani Pontificis nomen & autoritas prætenditur. Sed omnes profecto qui adessent aut spectarent non aut profani aut dementes, cum reipsa actiones illas religiosissimas tum specie esse præclarissimas, si quod sentirent vellent dicere, fateri cogerentur. Atq; putavi inferendum hoc loco scriptum à Philippo Melanchthone de his compositum omnium in Ecclesijs vicinis præsidentium, qui accersiti fuerant, nomine, cui & illi, vt fieri solet atq; debet subscribere. Gratias agimus Deo æterno patri Domini nostri Iesu Christi, quod immensa bonitate & instituit inde vsq; à conditione

tionem & restitutionem generis humani, & seruat omnibus sæculis vsq; ad resurrectionem mortuorum, ministerium Euangelij, & excitat subinde idoneos Doctores, ac mandata dedit Ecclesiæ suæ, vt vocet idoneos ministros, & promittit se per eorum vocem daturum Remissionem peccatorum, Spiritum sanctum vitam & iusticiam æternam, & oramus eum, vt lucem Euangelij sui non sinat extinguï, sed nunc quoq; excitet puræ & salutaris doctrinæ Euangelij propugnatores & fideles custodes, & colligat sibi etiã nunc in his regionibus Ecclesiam, à qua in omni æternitate celebretur. Cum autem ad hoc ministerium Euangelij Reuerendis. & Illustris. Princeps Dominus Georgius Princeps in Anhalt, Comes Ascaniæ & Dominus in Bernburg, Præpositus Ecclesiæ Magdeburgensis, rite & pie vocatus fuisset ad functionem muneris Ecclesiastici adiuuandam in Episcopatu Merspurgenfi, accersiti sunt vetere primarum Ecclesiarum more, viri docti & graues, qui vicinas Ecclesias gubernant, quorum nomina infra ascripta sunt, vt in ipsa Ecclesia Merspurgenfi, ad hanc vocationem adderetur publicum testimonium ordinationis. Nos igitur conuocati, quia certo sciebamus hunc Illustrissimum Principem Georgium recte intelligere

& constanter amplecti puram Euangelij doctrinam, quam Ecclesiae harum regionum vna voce & vno spiritu cum catholica Ecclesia Dei profitentur, & eximiam eius esse virtutem & sanctitatem, testimonium nostrum de eo, ritu apostolico impositione manuum, declarauimus, & ei ministerium docendi Euangelij & administrandi sacramenta commendauimus. Cumq; Paulus Tito praeceperit, vt presbyteros ad docendas & gubernandas Ecclesias passim constitueret, sciat hic ordinatus voce Apostolica sibi praecipi in hac functione, vt sacerdotes ad docendas & regendas Ecclesias ordinet, & eorum doctrinam & mores inspiciat, & meminerit sibi quoq; praecipi à Filio Dei: Et tu conuersus confirma fratres tuos. Et cum filius Dei sedeat ad dextram aeterni Patris, vt sit efficax per hoc ministerium, precamur vt in tota gubernatione regat & adiuuet hunc ordinatum, sicut promisit, inquit: Si quis diligit me sermones meos seruabit, & pater meus diliget eum, & veniemus ad eum & mansionem apud eum faciemus. Et vt hac se consolatione sustentet ordinatus ipse hortamur. Etsi enim multa & magna sunt in gubernatione pericula, nec vlla est sapientia humana par tanto oneri, Tamen sciat Deum vere adesse, & in Ecclesia habitare

tare vbi vox Euangelij sonat, eamq; defendi & seruari à Deo. Hac fiducia suscipiendi & perferendi sunt tanti ministerij labores. Datæ die tertia Augusti Anno M. D. XLV. in oppido Merspurg. His sua quicq; nomina qui tum acciti præsentés erant, subscripsere, & est res peracta religiosa cum pietate & specie præclara. Qua indicata, ea pergamus narrando persequi quibus postea quoq; Philippus Melanchthonis implicatas considerationes, curas, operas, studium, industriam fuisse comperimus. Conuenerat vt Ratibonæ aliqui de ijs negotijs atq; rebus colloquerentur, quæ ad religionis sanctitatem instaurandam pertinerent: Huic actioni interesse, qui huiusmodi alias prius moderatus fuisset, Philippum Melanchthonem initio placuerat, literæq; ad ipsum ea de re missæ, paratum esse instructumq; iusserant, vt iter statim vbi nuncium illius accepisset, ingrederetur. Scripserant amici quoq; alij aliud admonendo subijcientes. In quibus leuia plæraq; erant, de vestibus, de comæatu, & similia. Quæ cum illi curæ cordiq; non admodum essent, aliquantulum indignabatur, in tanto discrimine, sollicitari animos respectu ad tam parua, cum præsertim maiora minus attente considerari viderentur. Itaque constat tunc responsiones ipsius ad quosdam

fuisse stomachosiores. Sed consilium istud de Philippo Melanchthone legando præter opinionem omnium subito mutatum fuit. Ipso quidem haud ægre ferente, multi tamen neque tunc probare, cum maximum periculum impenderet, remoueri Philippum Melanchthonem, & postea euentui infeliciori causæ aliquid hoc dedisse arbitrari. Itaque qui delecti fuerant cum Lipsiam transirent, officij gratia Philippus Melanchthon eo usque proficiscentes est secutus. Iam de Synodo indicta, cuius locus Tridentum designatus esset, varij rumores spargebantur, & nonnihil consultabatur. Friderichus etiam Palatinus, qui Ludouico fratri successerat, Quod indies magis intelligeret, quo res Ecclesiastica prolapsæ essent, neque post longam expectationem opem tam misere afflictis non modo errore sed scelere & improbitate dominationis iniustæ, ferri cerneret, cessantibus ijs, quorum officium erat morbis illis mederi, ipse subuenire rebus laborantibus in suæ ditioni subiectis terris statuit. De quo cum ad Philippum Melanchthonem imprimis referretur, cumque non modo absentis consilium peteretur, sed literæ etiam mitterentur, quibus ille accersebatur, scriptæ clementissima & benignitate & humanitate, fiebat vt ad cogitationes graues de Synodo, non

non leues istæ accederent. Atq; Synodum illam magis specie quam reuera indictam & inceptam, aliudq; simulatum aliud cogitatum fuisse, cum alijs signis depræhensum, tum administratione negotij declaratum est. Reginaldus quidem Polus stirpis Regiæ Britanicus exul, in eorum numerum relatus, quos Cardinales vocant, magna cura consilioq; graui & ex animo, vt videtur, perscripsit, quid fieri seruariq; in talibus cœtibus oporteret, isq; liber nuper adeo est editus, ea quæ iam dudum non modo nutant sed plane ruunt substernens atq; statuens perinde ac certa & firma. Consultabatur tamen, vt dixi, ab ijs, qui insimulabantur seditiosis in Ecclesia, tanquam Pontificia Maiestate læsa & turbata Repub. quid à se, vt tali in re agerent, officium videretur postulare. Verum tunc quidem non admodum laboriosæ deliberationes istæ fuere, & alijs ad Danubium missis Philippus Melanchthon in sua quasi statione remanere cogebatur, neq; concedi illi peregrinatio nedum migratio. Quibuscunq; tamen modis potuit institutum laudatissimum Illustris. Principis patriæ suæ adiuuit, cum quædam conscribendo de forma doctrinæ, tum mittendo, qui illi, excercendo administrandoq; consentaneas actiones, præessent.

HOC loco interposita de sequen-
 tibus præfatione quadam, diui-
 dere & quasi interpolare continua-
 ta narrationis seriem visum est. Ut,
 si quis forte hæc cognoscenda putasset,
 & attentius legendo superiora se sen-
 sisset defatigari, tanquam in longio-
 re itinere sisteret hic gradum, &
 paulisper acquiesceret. Cum præser-
 tim ea quæ restarent, magis quam
 priora, veluti in salebris alicubi hæ-
 rendi necessitatem expositioni impo-
 situra essent. Ut mihi ipsi quoque oc-
 casio querenda fuerit, qua, sicut co-
 mici seruuī quasi respirarem & re-
 ciperem anhelitum, quo expeditius re-
 liqua enarrarentur. Peruenit enim
 iam expositionis contextus ad demon-
 strationem rerum magnarum & mi-
 rabiliū, itemque grauium & ha-
 bentium multiplicem mæsticiam: quæ
 statim

statim, postquam Martinus Luterus ex hac vita excessit, mota susceptaque & gesta sunt, turbasque eas dederunt & facinorae dederunt, quibus diuina & humana, cum pernicie maxima, labefactata & conquassata esse constat. Atque audiui ego ante mortem Martini Luteri annis aliquot, cum sermones haberentur de dissidijs ob doctrinam & ritus ecclesiasticos factis, viros prudentes & autoritate singulari praeditos sic loquentes, ut ostenderent se, viuentem Martino Lutero, nullam spem consensionis atque pacis concipere posse. Et comperi, nunciata morte ipsius, quendam Britanicae gentis dignitate & honoribus praestantem dixisse: Arbitrari sese illo tempore maxime opportuno ad reconcinnandum diuulsa & dissipata componendum, propitij Dei

tij Dei benignitate, è medio abijſſe
 eum, qui impedimento reconciliandæ
 inter alienatos gratiæ futurus fuiſſet.
 Quanta autem ſit humanarum men-
 tium cœcitas cum contemplandis per-
 ſpiciendisq; præſentibus, tum impen-
 dentibus & futuris prævidendis at-
 que conſiderandis, hoc etiam caſu co-
 gnitum fuit. Quem enim non pauci
 primarij viri obſtare tranquillitati
 ac quieti ſolum opinati fuerant, eo
 ipſo remoto, maxima demum tempe-
 ſtates, & eluuiæ tanquam aggeribus
 ruptis fœdæ extiterunt. Quan-
 quam autem iſta tempeſtas Germa-
 niæ potiffimum oblata eſt, & hanc
 inprimis illa calamitas peruaſit, non
 diu tamen poſt incitata ingentium
 malorum vi alia quoque loca corre-
 pta fuiſſe ſcimus, & an non ad ali-
 quos miſeriæ etiam deinde maiores
 perti-

pertinere possint, haud scio an exploratum sit nemini. Ut non debeat pro nihilo duci eorum notatio atque coniectura, qui suspicatifuere: Quod illo die, quo Martinus Luterus mortem obiit, in fastis ascriberetur concordiae nomen, eo omen tendere, ut concordiam interijisse significari videretur. De quo sane statuat quisque quod volet. Quae quidem ijs temporibus, in qua incidit Martini Luteri ex hac vita migratio, tractata & mox designata sint, qui animo cogitationeq; percurreret ac comprehendet, is deprehendet atque comperiet, maiores difficultates & inhumaniores inimicitias, & iras vehementiores, & acerbiora odia deinde cum prodijsse, tum pergendo in sacris profanisq; rebus strages edidisse eiusmodi, quarum & nunc detrimenta deplorentur

rentur, & quas secutura etiam infelicitates animis perturbatissimis metuantur. Cum sint autem libera de dubijs existimationes, ut alij aliud arbitrari concessum est, sic liceat, nisi fallor, putare: Quod superstate adhuc Martino Lutero neque suscepta fuissent neq; gesta ea, quorum cum sensu doloris nequaquam levis meminimus, & indicia magis quam enarrationes à nobis deinceps referentur. Hæcque ipsa, habeo persuasum, recordanti, Inclyte Princeps Philippe, vel de mea descriptionis subiectione, vel aliquaquocumq; occasione, illustriss. virtuti sapientiaq; tua excitatura esse sensus cogitationesque & animi motus varios atque diuersos: Cui negotia actionesq; omnes notæ, & cuius in iisdem opera occupata, & exercitatus labor, & pericula versata sunt. Etsi autem

autem interea & iracundia indignatio, & doloris quoque morsus, repetendo & veluti refricando nonnulla, haud abesse poterit: ut tamen presentibus duris atque asperis rebus, secundum Euripidem,

Incunda tristium ac malorum obliuio,

Sic profecto eodem autore,

Suavis est laborum prateritorum memoria.

Atque abiere sic pleraque, ut cum magna quidem iactura tum naufragia misera facta, sed recollecta tamen res atque recepta, & rursus Reipub. quasi nauigium instauratum sit. Cum quidem neque vexatio interim prorsus intermissa cessauerit, neque procella ventorum vehementiorum penitus siluerint. Nunc vero id scilicet agendum est & illustrissima tua excelsitati & ceteris non modo in causa coniunctis, sed quibus

patriæ

patria omnino & Reipub. uniuersa
salus & incolumitas cura est: ut re-
cuperata tanquam ex desperato pene
morbo sanitati et retenta vita tuenda
detur opera, et caueatur, ne denuo in-
cidatur in eundem. Sunt autem
agrotationes magis & periculosa &
molesta, in quas leuatus semel ali-
quis iterum delabitur. Mesane de
ea ratione disputare, qua quasi bona
valetudo Reipublica sustentetur, non
decet. Facere tamen quin moneam
nequeo, quamuis audacter vel teme-
re etiam factum forte videatur:
Post cultum quidem religiosa pieta-
tis & uenerationem Dei aeterni &
doctrinae ueritatisq; caelestis studium,
nihil magis neque certius non solum
tentationem prohibiturum, sed me-
tum quoque malorum ademturum
esse omnium, quam consentientium
animo

animorum illustris ordinis vestri sinceræque amicitia necessitudinem, & mutua voluntatis officia, in procuranda communi utilitate, & caritate patriæ præponenda coniunctioni, propinquitati societatique humanae uniuersæ. Hac affectio & istud propositum atque studium non poterit non simul vera propriaque commoda singulorum complecti. Unde etiam optima spes excitabitur, futurum ut scelerata audacia violentæ aggressiones, & dissolutæ vitæ turpitudines coherceatur, & ad gravitatem disciplinae veteris mores reuocentur. Per quam diligentiam in genus humanum clementia, sicut per contrariam prauitatem ira Dei æterni solet proferri atque incitari. Atque hæc iterum quasi prolocuti hæctenus, ita deinceps reli-

R quum

quum in terris curriculum Philippi Melanchthonis veluti per vite ipsius spacium deducendo persequamur.

HIS igitur temporibus quæ inchoarent annum Iesu Christi M. D. XLVI. Philippus Melanchthon comes fuit Martini Luteri in suam patriam ad Dominos illius iter facientis. Vnde reuersis ipsis & prospera fortuna vltis, cum iterum sine Philippo Melanchthone profectus eodem esset Luterus, mortem illic XII. Cal. Martij obiit, sibi quidem felicem, nam religiosa cum pietate & animo magno ac firmo placide decessit, plurimis tamen & potissimum Philippo Melanchthoni perquam luctuosam. Non potuit enim non mœrere eo amisso, cum quo annis XXVIII. coniunctissime vixerat, & quem ob virtutes eximias colens dilexerat, cuique in perpurganda & illustranda doctrina Ecclesiæ fidelis socius & adiutor fuerat. Facta autem est supra mentio singularis & eximiæ amicitiae inter hos duos. In qua vterq; scilicet vitia alterius cum nosset, ita tolerauit, vt quamuis & tempora ad distractiones procliuia, & hominum leuitas dissidiorum cupida es-

da esset, caueretur tamen ne simultas existeret, ex qua alienatio animorum nasceretur, & diuelleretur vsus consuetudinis ac familiaritatis. Qui autem viros magnos & magna laude præstantes, si quid in eis viciosum notetur, culpari putat, is nimis splendide de humana conditione sentit. Solius enim Dei est proprium, vt careat culpa, Hominum vero natura hoc non fert. Erat Martini Luteri ingenium acre & sagax, Erat animus ingens & excelsus. Nunquam enim in timiditate & socordia, vel etiam fortitudine & solertia mediocri, ea, quæ ægit, susciperentur. Excellentes autem homines sicubi incurunt, non fieri id sine quasi fragore quodam potest. Sane lubricum esse hoc loco veluti iter expositionis video. Nam apud quosdam Martini Luteri nomen adeo odiosum est, vt auditum execrentur, contra nonnulli in illius dictis aut factis aliquid argui omnino pati nequeunt, & si quis hoc facere audeat, eum statim impietatis reum declamitando peragunt. Ego, quæ comperi & vera esse scio, eo commemoranda duxi, neq; inuidiam veritus neq; gratiam aucupatus. Qui quidem Martini Luteri autoritatem & nomen ita celebrant, vt supra conditionem & modum generis humani non dubitent extollere, his videndum, ne præstantissimi atque

summi viri bonam existimationem tribuendo nimium diminuere, & suæ audaciæ ab illa excellentia præsidium quærere videantur. At isti insectatores, qui non modo omnia scripta illius damnant vt impia & turbulenta, sed nomen etiam auditum tanquam omnis mali detestantur, Nunc etiam si quid cordis haberent, poterant reminiscendo considerare, quid acerbitate odij & contumacia peruciatiaq; aduersandi & clamoribus vesanis effectum sit. Quorum enim vulnera sanandi causa attrectantur, eos clamando & obnitendo sibi ipsis nocere constat. Possitq; his narrari Aesopica apud Aristophanem fabula :

*Aesopus à cæna redibat vesperi,
Hunc allatrabat improba & petulans canis,
At ille ad hanc conuersus, o canis canis,
Hac si repressa, ait, lingua tua mala,
Panem cõmeres, cor tibi esse crederem.*

Et isti, si quanta inopia laborarent eorum, quibus religiosam pietatem abundare necesse est, reuocarent ad animum suum, siq; eis curæ esset, vt sibi ac alijs ea copia pararetur, quam requirit vitæ salutisq; conseruatio, saperent profecto & rebus communibus ac priuatis consulere rectius. Sed (incidit enim ætas nostra in fatalis cuiusdam conuersionis quasi articulum, cum neque admoni-

tiones

tiones quicquam proficiant, & querelis inanimibus dolor tantum augeatur) orationem nostram ab instituta narratione recedentem non sinemus excurrere longius. Et de his rebus silentes, vna cum cæteris euentus & ipsos fatales, vt mulierculæ apud Aeschylum se facturas aiunt, perferemus. Martinus Luterus, quo tempore diximus, mortem obiit, præsentē infractoque animo & constante in sanctitate religiosæ pietatis, reliquitque & suis & alienis desiderium sui ingens, quâuis ætate graui decessisset (Nam annum omnino LXIII. viuendo eum confecisse compertum putatur) Qui lugentes & ita tunc exequias funeris cohonestandas curauerunt, vt his memoria nominis ipsius quam studiosissime & officiosissime celebraretur, & magnitudinem doloris sui gemitibus & lacrimis testati sunt. In quibus Philippi Melanchthonis studia atque officia eximie caritatis facile eminuerunt. Sunt autem eæ res statim consecutæ, quibus aliquid quasi remedij ab illo inueniri potuisse credebatur, vt tam difficili tempore eum decessisse magis deplorandum esse existimaretur. Cum enim conuentus ad Danubium iam ageretur, & inchoatæ essent disputationes de controuersijs Ecclesiasticæ doctrinæ, inter eos qui de illis sedate & moderate colloqui iussi fue-

rant, præpositis etiam viris dignitate & sapientia præstantibus negotio illi, à quibus omnia audiendo cognoscerentur, & administrando ordinarentur, nescio quibus certaminibus exortis, etiam percullis vana, vt ferebatur, formidine quibusdam, cum essent reuocati Saxonici, cæteri quoq; his adiuncti discesserunt, & ita colloquutiones illæ abruptæ sunt, non sine aduersariorum criminati-
one & indignatione præsidum. Imperator autem inprimis factum hoc grauitè & iniquo animo tulit, & ad cætera putatur cogitando retulisse, quæ ad contemptum sui & maiestatem Imperatoris minuendam lædendamq; pertinere arbitraretur. Instabant huic qui Ducem Brunsvicensis conquerebantur bello iniusto petitem, & paternis auitisq; terrarum possessionibus deiectum, interq; conatus recuperandi sua oppressum captumq; in custodia vel carcere potius detineri, Nihil neque lenitate postulationis, neq; iussorum seueritate proficiente. Huc accedebat demolitio castelli munitissimæ, quod vicinum vrbi Brunonisuici tum demum inter actiones liberandi ducem placuerat dirui: Et non paruus cumulus, Iulij de Ecclesiastico solio Nauburgensis Ecclesiæ depulsio. Ad indictum quoq; conuentum non venire ñ Principes, quorum suspiciosa erat voluntas

tas in refragando sententiæ Imperatoris. Quibus omnibus iritatus ille induxisse putatur tandem in animum & constituisse secum, bello decernere & autoritatem Imperij sui armis defendere, ad quæ sumenda nullius instigatio hæctenus eum adducere potuisset. Qui autem, ista occasione arrepta, Imperatoris iracundiam auxisse credantur, & auxilijs ad bellum policendis incitasse voluntatem, & dubitantem confirmasse, & cunctantem impulisse (cum & occultius omnia facta sint neq; diuulgari ista conueniat, vel etiam multis de causis oporteat) non profertur expositione nostra parcente hominum personis, & refugiente consiliorum actionumq; illarum indignam & inamœnam mentionem, Res quoque illa tota quomodo commota, suscepta, gesta sit, à me non deferetur, hoc præsertim loco ad enarrandum minus idoneo, atq; adeo alieniore. Ad Philippum quidem Melanchthonem quæ durante adhuc colloquio agebantur, relata fuisse certum est, de cæteris alij in consilium adhibiti fuere. Afflixit tamen ista clades hunc grauissime, cum dolore Reipublicæ, tum plurimorum misericordia, quorum salutem & fortunas in periculum vocari ista horribili rerum perturbatione cernebat. Iudicij quoque ille & sententiæ contentione

quadam mirifice angi. Neglectam enim esse veram & debitam communium malorum curationem non erat obscurum. Quam multa fraudulente & violente tentata designataque essent recordabatur. Neque eos, quibus Imperator tantopere irascebatur, non habere causas non tam aduersandi ipsi quam recusandi quaedam prae se ferentia maiestatis eius imperium, arbitrabatur. Tum animo voluere crudelitatem seuitiae in excruciantibus necandisque plurimis innocentissimis & optimis ex omni aetate sexuque & conditione hominibus, Qui partim condemnati supplicibus atrocissimis affecti, partim odio immani aduersariorum passim interfecti essent, nullius delicti rei, nisi quod non omnia, quae huius saeculi approbatione gererentur, usurpare, quaeque affirmarentur vulgo, his assentiri ipsi vellent, ac quaedam etiam repraehendere & culpae auderent. Recens etiam tunc facinus patratum, animos plerorumque exulcerauerat, quod superans immanitatem communium scelerum animaduersionem meritam effugisse intolerabile videbatur. Omnium enim vna voce ferebatur, Hispanum quendam familia Diasium & nefario dolo ob dissensionem de Religione fratrem germanum obtruncandum curasse, se astante oculisque scelerato spectaculo satiante, & diligencia

gentia eorum, qui fugientem insecuti fuerant, depræhensum captumq̃, nihilo minus euasisse neq̃ tam impiæ cædis pœnas dedisse. Iam sententiâ Romani Pontificis excludens Archiepiscopum Coloniensem communione Ecclesiastica, & functione muneris priuans, quo tenderet non erant coniecturæ dubiæ. Hæc & alia animo considerationeq̃ Philippi quasi luctantia & tristitia euentus, quemcunq̃ exitum res habuisset, nullam viro optimo & Reipub. amantissimo deq̃ Ecclesia maxime sollicito quietem concedebant. Bellum autem procedere videbat, neq̃ apparere auertendi illius rationem ullam, præsertim, qui pacificando & seduli & fortunati sæpe fuerant, e medio sublatis duobus Illustris. Principibus Alberto Moguntino & Ludouico Palatino. Nam quicquid hic aut ille vociferetur, hi profecto tanquam aggeres, ne bellorum veluti amnes Germaniam inundarent, obstiterunt. Ita vndiq̃ consilio opeq̃ Rempub. ad tranquillitatem retinendam destitui, perspicue cernebatur. Etsi autem talibus temporibus & rebus magis quomodo ferantur quæ acciderint cogitandum est, quam indulgendum mœrori, fieri tamen nequit, quin boni & prudentes cum causis tum tristitia euentorum magno pere perturbentur. Neq̃ enim ferri sunt vt

non moueantur priuatis & publicis miserijs ,
& quo attentius omnia intuentur & animadu-
uertunt certius, eo perturbari illos vehemen-
tius necesse est. Non modo autem quanta
pericula ab externa potentia imminerent pru-
dentium consideratione perpendebatur, sed
in ipso apparatu belli maximi, quæ vel age-
bantur vel negligebantur, ea complures ve-
reri cogebant, quid tandem futurum esset. In
quibus non erat leuissimum inter Saxonicos
Principes gentiles gratia paulo ante sic re-
conciliata, vt verbis quidem illi mutuam be-
neuolentiam declararent, consensio autem
animorum firma non esset, & offensionum
memoria caussæq; suspicionum relinqueren-
tur. Eos tum initio statim non quidem ma-
nifeste distrahi tanquam hostes, sed neuti-
quam vt socios coniungi apparebat. Nunci-
ata autem sunt hoc anno & alia, quorum tan-
ta esset fœditas tantusq; horror, vt eis rerum
omnium turpis atq; terribilis confusio ac
peruersio portendi videretur. Vt Andreani
in Scotia Cardinalis iugulati interitus. Vt
Mechlinij miserabilis, pulueribus tormento-
rum ictu fulminis incensis vastatio. Nam
quæ rumorib. vulgabantur ostenta atq; mon-
stra, ea hac narratione recensenda non pu-
taui. Edidit libellum paulo ante hæc tem-
pora Philippus Melanchthon, quo sane haud
scio

scio an nullus extet alius ipsius tam simplice libertate orationis compositus. In eo de Ecclesiæ disputatur autoritate & libris, quos scripserunt doctores in Ecclesia, quasi censoriæ notæ apponi videntur. Id quod ab alijs aliter acceptum esse scio. Neq; ego nunc de ijs dicam, qui, quoties minus clementer attinguntur eorum vlcera, vociferantur atq; clamant immoderate: Cum quidem medicinæ leniori ipsi locum iam non esse intelligant, & secandi vrendiq; tamen cruciatus reformident. Hos igitur talibus disputationibus & isto libello offensos fuisse mirandum non est. Verum ego ex alijs quoq; in quibus essent neq; à causa alieni, & erga Philippum Melanchthonem affecti haud male, audiui, cum de eo libello sic loquerentur, vt illum aperte repræhenderent, tanquam audacius facientem iudicium & nimis fidenter pronunciantem de ijs rebus, quarum hominis priuati & vnus, quamuis sapientis atq; docti, cognitio non esset. Ac memini ab vno præ cæteris notatum, tanquam prope modum temere ibi positum: Veterum quosdam aliqua minus diserte exposuisse, cum sentirent commodius: Quasi illi accusarentur vt infantes atq; indocti. Verum enimvero, neque Philippus Melanchthon magis sententiam ferre pronunciareq; illa tanquam iudex

iudex videtur, quam indicare potius quasi monitor & hortator, vt in omnium libris legendis, quorum humana autoritas est, meminert aliquis sibi versandum circumspicte & attente. Quod ad elocutionem vero attinet, Id tale scilicet est, vt si studium bene & proprie loquendi perpetuo tanquam castæ virginis pudicitia custodiretur, nihil opus esset istiusmodi admonitione. Nunc formam sermonis toties mutatam, & diuersis locis temporibusq; tam diuersum vsus illius videmus, vt sit omnino quid à legētib; quicq; scriptores intelligi voluerint, consideratio necessaria. Vt autem vita moresq; aliij aliam orationem exprimunt, sic etiam orationis mutatio vitæ morumq; affert conuersionem. De quibus, esset enim cum longum tum alienum, res in præsentia explicanda non est. Est autem hoc expectandum plane vniuersis, qui proponi sui cuiuscunq; modi operis quipiam in Publicum voluerint, vt non eadem omnium de illo sententia feratur, cum ex conuiuis ad vnas epulas inuitatis, *tres saltem dissentire* Poëta affirmet :

Poscentes vario multum diuersa palato :

Vt qui fortunam hac in parte subire nolint, & nimis illius quasi rotam pertimescant, eos optimum atq; consultissimum sit, nihil proferre neq; edere, ac, si quiescere omnino nequeant,

queant, quin aliquod artis suæ, quam didice-
 re, opus elaborent, continere domi istud, &
 secundum præceptum veteris tibicinis : sibi
 canere & Musis. Id quod mihi quoque scri-
 benti ista ante oculos inque animo fuit, qui
 cernerem quanto cum periculo, ut commu-
 nis omnium fieret lectio, hanc narrationem
 emissurus essem. Itaque sæpius in hoc descri-
 ptionis labore manus sublata est, & de ope-
 re tandem absoluto consilium edendi adhæ-
 sit. Venit autem mihi in mentem eius in-
 primis, quod gravissimus autor Plato scri-
 psit : Qui arcana naturæ, & ea quæ sola ani-
 mi intelligentia compræhendi possunt (ipse
νοητὰ vocat) nequaquam mandanda literis
 scriptisque perвуulganda censet, sed memoria
 cogitationeque retinenda, & contemplando
 apud se semper & disputando cum ijs qui
 studio eodem teneantur, agitanda esse. At-
 que ego non semel & de his similiter cogita-
 vi, vel toto hoc scriptionis labore supersede-
 re rectissimum, vel certe nonnulla, quæ in
 nostro scripto enarrantur, reticuisse me &
 pressisse silentio, melius esse, ut & nullum in
 discrimen veniremus, & cum ijs tantum,
 quos constaret veritatem, religionem, pie-
 tatem, virtutem, doctrinam sapientiæ, in-
 genuas artes, eruditionem literarum diligere
 & magnifacere, hæc differerentur, & recor-
 dando

dando quasi ventilarentur. Sed vicit cupiditas mea proferendi in medium atque lucem omnia, cum præsertim indies, eorum familiarium numerus, quibuscum istiusmodi sermones haberi commode possent, minuere-
tur, & bona vel non mala saltem spes esset, compluribus non modo iucundam sed utilem quoque fore lectionem scripti istius. Et ideo propter aliorum vel leuitatem vel etiam improbitatem, hos aut voluptate aut fructu cognitionis huius fraudandos esse non putauimus. Atque ut verum fatear, confirmato animo contra repræhensores & maleuolos, opinionem mihi valde arridentem libenter amplexus sum, ut arbitrarer mihique persuaderem: Bonis omnibus communicatione horum me rem gratam facturum esse, utque ab illis bonæ existimationis de me & studiis meis quasi præmium, videretur neutiquam esse desperandum. Cum quidem tam hebes non esset acies mentis meæ, quin præuiderem, pro sua quæque affectione & sententia, hæc aut illa probaturum improbatumue esse, neque de fore, qui de alijs aliquid criminis inferrent, de alijs suspiciones concipiendo me accusationibus occultis verberarent. Quæ cuncta permittens Deo æterno, diligenter & fideliter expositionem istam perscriptam confidenter neque periculum pertimescens

mescens vllum edidi, profuturam, vt existi-
 mabam, vel posteris, si ad hos, ita Deo æter-
 no volente, peruenisset. His annis ex Fran-
 conicis ordinibus nobilitatis antiquæ & val-
 de celebris generosus Comes Berthamensis
 Michaelus Georgij F. Michaeli N. vna cum
 auunculo suo, familiæ Limpergicæ & ipsius
 perantiquæ & nobilis generoso Barone
 Christophoro, Vuittenbergam venit, & in-
 de huc ad nos sese contulit. Quorum no-
 mina vt huic narrationi insererem (cum &
 Illustris. Principum & eorum qui Generosi
 Comites, &, nescio vnde, Barones appellan-
 tur, max. numerus tum Vuittenbergæ lon-
 giore aut breuiore tempore degendum pu-
 tarit) ea me mouerunt quæ mox dicentur.
 Sane Comitum Imperatoriorum esse eam di-
 gnitatem dubium non est. Nomenq; istud
 Græci quoque retinuerunt. Barones autem
 suspicari fortasse liceat, appellatos olim fuis-
 se eos, qui apud Imperatores & Reges præ
 cæteris liberaliter & bene instituti pari qua-
 dam existimatione & honore censerentur,
 ob virtutis studia atq; actiones. Cuiusmodi
 in regno olim Persico fuisse eos accepimus
 qui ὁμότιμοι & ὁμοιοι appellarentur. Nisi alte-
 rius forte linguæ istud nomen est. Germani-
 cus quidem hos sermo ingenuos seu liberos
 Dominos vocat. Sed de hoc vnusquisq; licet

comminiscatur atque teneat quod libuerit. Comitis sane Michaeli & Baronis Christophori in pueritia adhuc valde tenera & primis annis, ea indoles animaduvertebatur, qua nulla esse posset melior. Modestia erat summa. Ad Deum & homines pietatis studium, non ita vt ab institutione in cæteris pueris interdum eminent, sed suapte incitatione admirabile. Veneratio & caritas præstantum sapientia virtuteq; & doctrina virorum singularis, in primis eius quo Magistro utebantur, cuius nutus etiam obseruabant, & quem immitiorem quoque ac duriozem non modo non auersari illi, id quod fieri plerumque scimus, neq; ab eius vsu consuetudineq; refugere, sed cum requirere absentem, tum præsentem habere in oculis, atque colere non secus ac patrem. Quod certissimum signum notabatur naturæ in ipsis optimæ, & animi humani atq; mansueti. Itaq; omnes præclaram de eis spem concipere: Fore vt vna cum ætate virtutis in illis eximia pulchritudo, & splendor ingens conspiceretur & eluceret. Nemo non illos admirari atq; laudare, ac de eis omnes vno ore omnia bona dicere, gaudere aspectu ipsorum, conuictu lætari. Ingenium autem in Berthamensi Comite erat suauius & ad studia literarum atque ingenuas artes videbatur esse aptius.

Vteba

Utebatur apud nos hic doctore Dialectices & exercitationum dicendi, instituto Magistri sui, Iohanne Cratone Vratislaviensi, Iuvene & ingenioso & docto atq; erudito. Qui postea in Italiam profectus, cum Medicinæ arti perdiscendæ operam daret, hoc consecutus est, ut à præstantibus ea facultate viris & Professoribus artis præcipuis non modo fauorem & caritatem, sed admirationem quoque & laudem adipisceretur. In primis Montani diligentem assiduamq; auditorem atq; discipulum se præbuit. Cuius celeberrimum nomen edendis dictatis præclaris illius, reddidit ipse illustrius. Sed doctrina virtuteq; eius indies magis eminente, cum ab alijs multis expeteretur coniunctio & usus huius, primum suæ patriæ inseruiendum esse honestissima sententia censuit. Unde postea abstractus alio, dignitate & honoribus auctus amplificatusq; est. Habuit autem gloria, ut fit, comitem inuidiam, quæ secundum Poëtam summa petit, perhibeturq; cæca, quod obtrectando virtuti, & corumpendo honores atq; præmia ipsius, sibi illa quidem aliquid commoditatis quærat, sed plærumq; peius noceat quam alijs. Est enim ea hæc bestia, quæ seipsam arrodendo consumit, suppliciumq; ut ait Poëta, suum est. Verum de Cratone & multas alias ob

cauffas, & quod de noſtratibus hominibus, qui adhuc viuerent, ſtatuerim meas prædicationes minus effuſas atq; verbofas eſſe debere, plura modo dicenda non putauī, cum plurima commemorari potuiſſent, quibus merita laude celebrarentur, cum aliæ virtutes ipſius, tum experientia, ſtudium, induſtria, & eruditæ doctrinæ copia. Vt igitur pauliſper ad Berthamendiſis Comitis mentionem redeam. Huius quoq; gratia Philippus Melanchthon interdum huc ad nos veniebat: Erat enim eius erga illum affectio amoris præcipua, & expectatio ſumma futuræ gubernationis, quæ in ipſum vnicum hæredem illuſtris generis & nominis vna cum poſſeſſione terræ Berthamendiſis, incumberebat. Quapropter immatura mors ipſius (quam obiit coniunx quidem ille, ſed neq; relicta ſobole quæ ipſi ſuccederet, & ætate adhuc admodum iuuenili) à nobis omnibus deplorata eſt, & ſunt ei iuſta facta doloris acerbi, Reipublicæ potiſſimum reſpectu, cui illud præſidium vel certe ſubſidium tam difficilibus rebus & dubio ſtatu, de improviſo eſſet ereptum. Verum iam poſt hanc quoque digreſſionem, reducatur tandem ad inſtitutum argumentum oratio, & prioribus reliqua adiungantur. Bellum igitur illud, de quo verba facere cœperamus calamitoſum

& in-

& infelix, instar tempestatis maximo impetu coortum incitari, & scriptis quibusdam editis odia alienationesq; fieri maiores. Qui mos nequaquam bonus iam vsu erat cōfirmatus. Nam vbi aliqui se iniuria lacepsitos arbitrabantur, mox prodibant libelli & inceptum caussamq; defensitantes, & aliorum audaciam atq; vim accusantes, quibus non modo probra contumeliose, sed insectationes quoq; minaciter ingerebantur. Idq; quod exemplo fieret, iure iam fieri putabatur, & hoc modo caueri suæ quisq; existimationi bonæ & honestati nominis censebat. Ego vero ex viro nostræ ætatis prudente & versato in grauissimarum rerum tractatibus, id audiui commemorante patris sui sermones, quod scriptum est eadem prorsus sententia in Plutarchi Timoleonte, hoc ferme modo: Plæriq; eo sunt ingenio vt maledictis grauius quam malefactis offendantur. Iniquiore enim animo contumeliam ferunt quam damna. Seq; manu defendere in bello conceditur, vt necessarium, conuiciorum autem petulantia de superuacanea & nimia improbitate & odio existere putatur. Sed, quod pace dicatur patriæ, haud scio an non cum hac in parte tum alijs plurimis, externi mores inuecti constantiam & grauitatem veterem gentis dissoluta vita & corruptis moribus,

quasi eneruarint. Nam cum suas virtutes minus iam admirarentur, propriaque bona tuerentur nostri homines negligentius, placeretque eis fucata magis quam naturalis species, non dubitarunt sese alieno nitore quasi oblinere, vitiaque sua tanquam morbum, indulgendo cupiditatibus, fouere, donec sanitatem pene perdiderunt, & ab integritate praestantiaque maiorum suorum prorsus recesserunt. Non modo cladibus sane ingentibus, sed impetus seuitia quadam, & tristitia administrationis, denique rebus modisque omnibus bellum hoc horribile fuit. De quo postea cogitantibus nonnullis scio in mentem venisse & fuisse in ore versum oraculi, cuius sententia est: Plorare victos, perire victores. Dissipatis copiis quae contra Carolum Imperatorem Rom. fuerant contractae & eductae in expeditionem, quaedam illarum pars in has regiones retracta nouum bellum inchoauit, quam veluti incendij flammam inopinatam, qui restinguere noluerunt cum possent, aut furorem illius aluerunt etiam, iis quae gratia debeatur a nobis dici non est opus. Non defuere sane Principes aliquot, inque iis Princ. Elect. Ioachimus Marchio Brandepurgicus, qui pacificationi studiose operam darent. Hanc etsi primum odio & iracundia flagrantibus animis simpliciter respuerunt,

spuerunt, Postea tamen eo peruentum assiduitate est, vt non multum abesset, quin reconciliata gratia inter dissidentes, efficere-
 tur, ne tam lacrimabiles casus & euentus indigni sequerentur, neue eo res euaderet, vt nullus iam locus esset vel cōsilio vel auxilio. Hessiaci quoque legati statim initio tentarunt. possentne intercedendo belli impetus auerti, & cum laborantibus rebus succurrere tum malis, quæ impendere non esset dubium, miserisq; futuris occurri. Memini communicatis his cum Philippo Melanchthone & quibusdam scriptis, quibus conditiones quædam pacificationis quasi informarentur, ei ostensis, petutum esse, vt suam sententiam & ipse indicaret: Eamq; respondisse: Caput sibi videri omnium, vt Imperator placeat. Ad quam spem ante cuncta necessarium esse se arbitrari, vt Principes aduersarij Cæsari fiant supplices. Tunc, inquit, petetur scilicet, vt fœdus inter ipsos & ciuitates ictum dissoluatur. Hoc aliqui donec poterunt fortasse impedient. Sperare quidem se aiebat, deprecatione aliquorum Principum à Cæsare pacem impetrari posse, si debita reuerentia omnium res agatur. Erat in conditionibus quarum paulo ante mentionem fecimus: Ne doctrina contraria & explosa deinceps damnaretur aut exagitaretur, ante

cognitionem legitimam. Ad hoc obligari neque debere neque omnino posse censebat vltimos. At si expresse poneretur: Nullos Principes aut ordines turbare velle ditiones Episcoporum, aut aliquid eis adimere, aut nouo onere onerare, credo inquit, ita Cæsarem placatum iri. Erat & hoc in illis conditionibus: Discerni causas profanas & doctrinae veritatem oportere: Id sapienter & recte cogitatum positumque esse dicebat. Nam inconcinnæ quædam permixta esse multos prohibere, & si profana explicarentur atque componerentur, vt verbi causa cum Duce Brunsvicensi controuersia, sperare se hoc plurimum momenti ad mitigandum Cæsaris animum habiturum. Sed hæc tunc frustra suscepta & tentata sunt. Oppugnata est Lipsia & defensa aduersus vim tormentorum, cuius neminem audiui qui similem ad urbem vltimam adhibitam cognouisse se diceret. Præsidio autem Vuittenbergæ imposito, iam plerique ordinis scholastici, tanquam parum opportuni incolæ illo tempore, abscesserant, errabantque passim in Saxonice fere regionibus, aliquibus perbenigne eos recipientibus, cum nonnullis parum gratus esset aduentus illorum. Paulo post, nam proximo anno Christi M. D. XLVII. hæc sunt gesta, & Rochlicij deiecto præsidio, cui Albertus Casimiri

simiri F. Marchio Brandepurgicus præerat, ipsoq; capto, Imperator inuitus, vt perhibebatur, accessit cum exercitu altero, & Iohannes Friderichus vel minus cautus nimisque securus in tam arduis negotijs atq; rebus, vel aliorum consilijs rationibusq; inductus, vel quocunq; tandem pacto, celeritate & vigilantia & feruore quodam aduersariorum, Mulbergi, quod est oppidum ad Albim fluuium, vltra quem traductis suis illic castra locauerat, oppressus victusq;, & ipse fuso, profligato, cæso exercitu, fortissime dimicans, neq; à suis recedens, vulnereq; aduerso grauiter saucijs, ita captus in potestatem Caroli Imperatoris venit. Auditum est postea Imperatoris Ferdinandi, qui tunc in exercitu, & deinde fratris Caroli v. successor fuit, honestissimum testimonium virtutis & constantiæ Principis huius, interq; alia & hoc: Si omnes, quos secum ille tunc habuit tam fortiter atq; ipse dimicare, & sustinere animo præsentem hostilem impressionem, & vim repellere voluissent, vix futurum fuisse, vt eo ille die superaretur atq; caperetur. Fuit eo die quo prælium istud commissum est, & ante illum pene tribus, solis tetra facies, impediens lumen & eminentiam radiorum denso rubore, qui & in tectis ædificiorum & parietibus cum omnium intuentum stupore

quodam relucebat. Ego qui tum & ipse vt
 mei gregis pleriq; cum familia vagabar, illo
 tempore Vuurcepurgi eram, quo me post
 peregrinationem longam & iniucundam
 contuleram ad præstantifs. dignitate, virtu-
 te & sapientia Danielum Stibarum, mei
 amantissimum, cuius & tunc & alijs tempo-
 ribus meis nobili viro dignam fidem, & erga
 me benignitatem sum expertus, & rebus cæ-
 teris, & in hospitio domesticoq; vsu ipsius,
 cuius tum fructum cepi quamdiu mihi, non
 illi libuit. Nam mirifice me retinere disce-
 dentem nitebatur. In hac merione fui lon-
 gior, (cum & D. Stibari mentas laudes alibi
 extollere & coniunctionem amicitia nostræ
 non ignorari studuerim) quod nostrum or-
 dinem & genus scholasticum à quibusdam,
 qui stantes coluissent, iacens & proiectum
 non admodum fuisse subleuatum compere-
 rim. Sed ita fieri solere scimus, vt diligan-
 tur felices, miserii deserantur. Ego igitur
 tum non optima valetudine vtente D. Sti-
 baro in cubiculo ipsius prima nocte eandem
 speciem quasi tinctam sanguine conspexi lu-
 nae, usq; qui aderant demonstraui, vna me-
 cum admirantibus colorem illum in luna,
 quæ quadrati in circulo lateris spacio pene à
 sole abesset, globo propemodum dimidiato,
 quando illa insigniter colorari non consue-
 uit.

uit. Hæc minus apta huic argumento videri, vt opinor non debent. Cum enim instituta fit de Philippo Melanchthone narratio, quid temporibus ipsius acciderit, quod & ab illo consideraretur notareturq; in primis, & eum afficeret atq; excerceret, indicandum esse sum arbitratus. Quibus narrationibus si inseruissem interdum aliquid de me, neque hoc alienum aut absurdum visum iri speravi. Cum haud scio an nihil aliud ei curæ cordiq; vnquam, ex quo inter nos amicitia vsus cepit, discedenti illi quidem à domestica necessitudine, æque fuerit, atq; ego & res meæ. In quo tamen eum seruasse nos modum intelligi confido, vt attingendo omnia hæc perstringerentur, non differerentur explanando. Philippus Melanchthon in hac quasi tempestate tectum subiit oppidi Zerbestani, quod est ditionis Ascaniæ. Cuius Illustrissimæ domus clementissimam benignitatem, quæ & ipsa tum in discrimen non mediocriter veniebat, perpetuo ille sensit. Atq; scimus non minori curæ fuisse Principibus illis salutem incolumitatemq; Philippi, quam suæ dignitatis fortunarumq; conseruationem. Cum in Saxonia debellatum, & res illæ ex Imperatoris Caroli sententia atq; voluntate, itemque Bohemica negotia pro Regis Ferdinandi arbitrio composita perfectaq; essent, Phi-

lippus Landgrafius in Hafsia , summa cupiditate vbiq; stabilis & certæ pacis, autoribus potissimum Princ. Elect. Brandepurgensi & Duce Mauricio genere suo, sese & ipsum deditione facta Imperatoris fidei permisit & ad Imperandum accersitus, in urbem Saxonicarum Salinarum, ibidem, (quod neque ipse tum metuebat, neque quisquam fuerat suspicatus ex ijs, qui pro illo deprecati persuaserant ipsi, vt clementiam potius Imperatoris semel, quam iterum vim & arma experiri vellet, quiq; sane cunctantem eum in tales angustias deduxerant) in custodiam datus & duriter habitus parumq; liberaliter humaniterq; tractatus est. Quæ sic instituta, conformata, acta esse, credibile est postea aliquos pœnituisse, qui vel suasere, vel administrarunt, vel etiam gesserunt. Verum de his & alijs, quæ tunc bello confecto consulta factaq; fuerunt, ne vel indicij causa, sicut de alijs, verba faciendo essem longior, per mihi multa obstiterunt, sed omnium maxime dolor & mœsticia animi in recordatione eorum, quæ cum non possem in veritatis commemoratione, ordine & recte esse facta perhibere, ne criminando tamen exagitarem, aut quamuis leniter repræhenderem, pudoris mei esse censui, &, quid adeo vel iucundi vel fructuosi habituræ essent narrationes istæ

non

non sane videbam. In hoc motu ferebatur tanquam nauis procellis ventorum optimus vir Philippus Melanchthon & ea audiebat, cognoscebat, cernebat habebatq; etiam in manibus, quibus grauissimæ curæ maximeq; anxietates & dolores summi cum ingentibus laboribus ipsi imponebantur, adeunti inter ea & vitæ pericula, & facultates consumenti, quod sine vlla parsimonia & pene ratione tribueret & largiretur, quicquid habebat ac corradere potuisset, egentibus alijs. Ita ille & in naufragijs rei familiaris & difficultatibus comitatus, & vario multipliceq; metu non tam de se & suis quam alienis, qui se ad eum applicuerant, tanquam fluctibus maris iactabatur. Confecto bello in Misnia Imperator Carolus per Salinas Saxonicas & Pabepergam iter faciens cum omnibus copijs Norimbergam peruenit. Atq; illac cum traduceretur victor exercitus tota vrbs arq; & foci, utq; dicitur, diuina ac humana in potestate Caroli fuere. Quosdam sane ex ordine Ecclesiastico metu tum valde debilitatos fuisse constat, qui belli tempore liberius se locutos, & scribendo literasq; mittendo fuisse incautiores non ignorarent. Ii etiam sermonibus quorundam magis exterrebantur, à quibus & pericula augeri verbis, & admonitionis sollicitudine animis percussis
trepida=

trepidatio formidoq; maior incuti. Erat tum illa in vrbe habendis ad populum concionibus celebris Vitus Theodoricus ciuis ibidem. Hic à primis adolescentiæ annis magnam partem ætatis Vuittenbergæ in studijs pijs ac liberalibus absumserat, perfeceratq; diligentia, obseruantia atq; industria sua, vt præcipui in illa Academia, & Ecclesiasticæ scholasticæq; rei capita, cum expeterent vsu familiaritatis ipsius, tum valde eum diligenter. In patriam autem reuersus & vxorem duxit, & concionum mandato munere sic functus est, vt ad ipsum audiendum concursus fierent multitudinis tantæ, quantam omnino templum, vbi verba facere solebat, caperet. Affligere eum morbus celeriter cepit, in quo acerrimos cruciatus artuum perpeffus est. Cumq; recuperandæ sanitatis cupiditate variam opem à medicina peteret, & tandem aquas natura sua calidas placuisset experiri, ita paulo post mortem obiit. Sed illo tempore æger, pedibus adeo eneruatis vt ingredi non posset, sibi quoque ne quid accideret grauius, magnopere timebat. Confirmatus tamen & ipse à se, & amicorum oratione, quamdiu in illa vrbe Imperator mansit, neque conspectum deinde vitauit vllius, neque aditu quenquam prohibuit, & fuit animo præsentè atq; magno. Sed ab Imperatore

ratore Carolo erga neminem vllius ordinis, loci, generis mortalem, consultum factumue est quicquam, quod non modo manifestæ acerbitatis dolorem, sed querelæ etiam occultæ deplorationem haberet. Quamuis, vt ferebatur, non deessent, qui Imperatorem, vehementer instigando, conarentur eo impellere, vt illa occasione vtens exemplum ederet in ciuitate præcipua iustæ iræ & congruentis temporis seueritatis. In quo quidem compertum est, non tam existimationi & rationibus Imperatoris prospectum consultumq; aliquos voluisse, quam suum emolumentum commoditatesq; priuatas quæsiuisse. Verum Imperator, quemadmodum diximus, neque ipse quicquam ægit aut statuit tristius in quenquam, neq; à suorum aliquo lædi, aut damno, iniuria, molestia affici vllum passus est, & ita transijt, vt nemo ne suspicari quidem posset, voluntatem esse ipsius ab illa ciuitate alieniorem. Ego tunc, cum à Stibaro discessissem, confederam Norimbergæ. Quæ ciuitas & erga me perquam benignam liberalemq; se præbuit, & obtulit hospitij copiam Philippo Melanch. munifice. Sed hic tandem & ipse redeundum sibi Vuittenbergam statuit, & vt eodem se reciperent, alijs quoq; non leuibus causis motus suator hortatorq; fuit. Etsi enim Illustris.

Princi.

Principes Duces Saxoniae mandato patris, qui Imperatorem sequi cogebatur, in Durin-
gia congregabant dissipatas & vagas Mu-
sas, & sedem his Ienam ad Salam amnem
oppidum designauerant, & Philippus Me-
lanchthon lamentabilem casum Principis
pietate eximia erga Deum & patriam præ-
diti, utq; generis splendore sic omnis virtu-
tis claritate Illustrissimi largis lacrimis de-
plorabat, neq; venerari cessabat animo suo
profligatum, cui florenti seruiendo summa
diligentia ac fide præsto fuisset: Quid tamen
non sibi sed alijs compluribus esset profutu-
rum, & res atq; tempora, ipsorumq; adeo
Principum rationes ferrent, omnibus mo-
mentis suis ponderans quasiq; examinans,
suo sibi loco tanquam in turbine tempesta-
tis, secundum vetus nostræ gentis verbum,
permanendum consistendumque esse duxit.
Verum illuc & tunc & postea eruditione
doctrinæ & ingenio optimarumq; discipli-
narum & artium scientia præstantes viri se
contulerunt. In quibus celebritate nominis
excellens fuit Iohannes Stigelius liberali co-
gnitione & virtute atq; sapientia & facultate
carminum non facile alteri vlli suæ ætatis ce-
dens, Vir animo excelso præditus, & patriæ
suorumq; in ea Principum ita amans atque
studiosus, ut illustre exemplum ipsius in hac
parte

parte pietatis eximiae proponi posse videatur. Confluxerunt tamen eodem & alij, qui vt temporibus illis admissi, sic aliquanto post multo libentius dimissi fuerunt. Quorum insolentia atq; peruersitas bonis & probis & vtilem operam dantibus multum negotij fecit, & malitia nonnihil creauit periculi, & cum animos quorundam moestitia & angoribus, tum fortunas ac corpora damnis & cruciatibus afflixit. Neque abhorret a vero indignationis dolorisque perturbationem quem aliquot annis ceperat Iohannes Stigelius ex necessaria magis quam expetita coniunctione nonnullorum, perculso ei debilitatoq; celerioris mortis causam dedisse, quem cum adhuc in his conscribendis occuparemur lugebamus, virum & amicum summum, & plurimorum scriptis epitaphijs alijsq; mentionibus lugubribus dolenter deploratum. Eodem tempore exclusus dudum Ecclesiae communionem decreto Pontificis Romani Reuerendissima canicie innumerabilibusq; laudum nominibus Illustrissimus Princeps Hermannus Archiepiscopus Coloniensis, etiam gubernatione terrarum priuabatur mandato Imperatoris Caroli. Qui ne belli aut cladis alicuius repugnando nouam tempestatem excitaret, cessit volens, & eorum, quibus aeternae salutis & vitae copiam

piam studuisset conciliari, corpora fortunâ nasq; cruentis gladijs & sæuitiæ immani hostium obijci noluit. Quam moderationem atque pietatem etsi laude dignissimam ipsiq; adeo ad reliquæ vitæ optandam quietem opportunissimam esse Philippus Melanchthon videbat, non poterat tamen dissolutione eorum, quorum instituendorum ipse socius atq; particeps fuisset, non vehementer perturbari. Augebatur ægritudo tristitia nuntiorum de amicis, quorum aliqui eiectione sedibus suis & dignitate fortunisq; spoliati exulabant, aliqui capti in custodia tormentisq; detinebantur. Quorum præcipui indicabantur Iohannes Brentius, qui concionibus sacris præfuerat in Salinis Suevicis, quiq; Turingiæ Erhardus Schneppius, & Ulmæ Frechthus, & Chembergi, oppidum hoc est vicinum Vuittenbergæ, præpositus Ecclesiæ venerabilis senex, Philippoq; singulari necessitudinis & familiaritatis usu deuinctus. Iam Mauricius Dux Saxon. periculo liberatus, atq; modo dignitate septemuiratus auctus, de restituendis Academijs ambabus, & recolligendis ijs qui discesserant, & reparando ocio studijs, sedulo diligenterq; cogitabat & ægerat, fueratq; Lipsiam accersitus Philippus Melanchthon ubi ad necessarias deliberationes ordines terræ subiectæ Ducis Mauricij

Mauricij potestati conuenerant. Neq̄ ille Vuittembergam sibi decessione sua relinquentem, ac multorum potius rationibus atque vtilitatibus consulendum, quam sibi peculiari respectu videndum esse duxit. Cuius consilij atq̄ sententiæ à plurimis improbatæ atque repræhensæ nunquam eum pœnituit. Neq̄ illa prudenter cogitata casus vllus, quod interdum fieri solet, deinde quasi infuscando contaminauit. Fieri autem aliter non potuit, quam vt scissa studia hominum rebus ita, quemadmodum si ric̄im indicauimus, gestis diuiderentur, & voluntates essent diuersæ. Atq̄ inuidiosæ omnino actiones quædam erant, eaq̄ ab æmulis, vt sit, acerbis criminationibus infamabantur, ijs potissimum quibus neq̄ exploratæ illæ essent, & qui in eam partem vnum vituperando, laudando alterum cupide prolaberentur, in quam propendens affectio impellebat. Iamque Imperatore Carolo disceptationes de Religione eo deducere contendente, quo multis annis & magno labore conatus esset, & Augustæ Vindelicorum iussis adesse Principibus & ordinibus Imperij, cum ante conuentum se Vlmæ acturum edixisset: Augustæ igitur Imperatore Carolo postulante, vt vniuersi Synodi decretis se obtemperaturos esse promitterent, maleuolorum sermonibus

bus spargebatur, à Duce Mauricio hanc promissionem commoditate orationis obtinuisse Imperatorem, cuius fauorem, vel maxime liberandi soceri ille caussa, retinere vellet. Idque actum esse in priuatis colloctionibus. Est autem genus quoddam hominum sane leue, qui de maxime occultis atque abstrusis audacissime pronuciare & affirmare non dubitant.

*Hi simulant se scire omnia, nec quicquam sciunt,
Quod quisque in animo habet aut habiturus est sci-
Id quod in aurem rex regina dixerit (unt.
Sciunt, ut ait Senex Plautinus:*

*Quæ neque futura neque facta sunt tamen ij sciunt.
Falsos an vero laudent, culpent, quem velint,
Non floccifaciunt, dum illud quod libeat, sciunt.*

Atque iisdem, ibidem dicitur, Nihil esse stultius neque stolidius, neque mendaciloquius neque argutum magis. Atqui neque tunc neque vllis in tractationibus alijs compertum est, neque planum fieri potest: Ducem Mauricium vel pollicendo vel approbando vel assentiendo integritatem sinceræ Religionis labefactasse. Hinc tamen cum ad Philippum tum alios, qui ab illo non discedebant, aut ei non maledicebant, inuidia manare, neque quasi causam proderent seque retexerent, & à veritatis assertionem deficerent, plane impietatis accusari. Id quod illo quidem tempore & recentibus

tibus belli stragibus timidius occultiusq̄, aliquanto autem post audacius magisq̄ impudenter esse factum scimus. Atq̄ primum quidem hæc disceptationum de Religione, cuius paulo ante meminimus, difficultas expedita fuit ab ijs, qui in Synodo congregati decreta facere ceperant. Nam tanto bello occupato Imperatore Carolo, quod ad defendendam & tuendam Synodum geri prædicabatur, Tridento Bononiam subito est discessum. Quam migrationem Imperator iniquissimo animo tulit, & interpretans Synodi dissolutionem, autoribus adiutoribusq̄ huius vehementissime succensuit. Misitq̄ ea de re Legatos ad Pontificem Paulum, & ad eos qui Bononiam se contulerant, Nam Tridenti restiterant aliqui inprimis Germani. Sed ea responsa data sunt, quæ & Imperatoris expectationem frustrarentur, & unde liquido perspiceretur, pontificijs qualescunq̄ Synodi actiones procedere, atq̄ confirmari, in animo fuisse nunquam. Cum Philippus Melanch. se Vuittenbergensem Academiam non deserturum esse statuisset, rursus cœpta est ibi doctrina publica instaurari & frequentari. Lipsiæ autem etsi restitutio omnium magis in procliu erat, desiderabatur tamen opera diligentia absentium adhuc quorundam, mortuo præsertim, cuius

antea quoque à me mentio facta est, Caspare Bornero Theologo. Qui cum præsentissimo fortissimoq; animo toto oppugnationis tempore in vrbe remanens scholasticas ædes pro virili sua tueri, & publicam priuatamq; aliquorum suppellectilem conseruare anniteretur, defatigatus nocturnis diurnisq; laboribus, & contagione læsus (nam lues inuaserat promiscuum vulgus quod sub vrbe tugurijs exustis aduentante exercitu oppugnaturò urbem, in spaciosis locis & fere vacuis ædium illarum raptim confederat) & vigilijs, & victus cultusq; negligentia, atque potissimum mœrore & indignatione debilitatus in morbum acquiescente iam aliquantulum animo, & metu periculi depulso, incidit, quo confectus obiit mortem cum bonorum omnium deploratione & ingente mœrore, Anno Christi M. D. XLVII. III. Non. Maijannis nondum grauis neque effœtus ætate. Neq; ego hoc viro cognoui neq; extitisse vsquam alterum existimo, dignitatis vtilitatumq; suarum minus studiosum, dum rem scholasticam publice stabiliret, augeret, amplificaret, ornaret. Itaq; illius memoriam nullà dies delebit, quamdiu literæ eruditæ loquentur, quibus non modo huius viri doctrina, quæ fuit eximia in omni genere disciplinarum, sed integritas, amor veritatis, fides,

des, virtus, sapientia celebrabitur. Vetus & singularis cum hoc necessitudo fuerat Philippī Melanchthonis qui tunc non modo lugebat amici præcipui mortem, sed requirens rebus dubiis & negotiis impeditis vel ducem peritiss. vel comitem gratiss. consiliorum actionumq; omnium, societatem coniunctionemq; sibi talis illo tempore viri ereptam esse in maximæ tristitiæ sensu querebatur. Interea Carolo Imperatore omnib. virib. annitente vt Synodus inchoata Tridentini ibidem perficeretur, & Pontifice atq; ijs qui Bononiam transierant refragantibus, proq; sua autoritate & iure, respondendo postulatis Imperatorijs acriter propugnantibus: Imperator reputans neque se dignum, intermitteri illarum rerum tractationem, quarum maxime causa tam periculosum & graue bellum suscepisse ipsum gessisseq; afferebatur, neq; suis multiplicibus promissis de controuersiarum Ecclesiasticarum cognitione consentaneum esse, relinqui tunc quoq; cum nemo voluntati ipsius aduersari posset, incerta, dubia, litigiosa omnia, pontificiis tam manifeste tergiuersantibus, cum quibusdam deliberata re, consilium cepit, excerpti quædam ex ijs scriptis, quæ superioribus annis ad concordiam dissentientium de religione fuerant non tam absoluta atq; comprobata quã

instituta & proposita. Atq; ita rursus liber paucorum quorundam clandestina & tenebricosa opera congestus, & vt vetere verbo vtar, consutus fuit, quo præscribatur, quid interim, dum decreta Synodi prodirent, fieri seruariq; oporteret, ab ijs quidem, qui in doctrina Ecclesiæ & ritibus vsitatis aliquid innouassent. Vnde liber ille quasi tituli nomine est vocatus Interim. Et dedit facietis multa false dicendi occasionem. Cum quidem neutri parti placeret, & vtriq; etsi non eodem modo atq; proposito, eum repudiarent. Suntq; postea multo maiores & deformiores dissipationes atq; etiam ruinæ consecutæ. Conuenerat autem & eo consilio prolatus fuerat iste liber, vti ne à Pontificias quidem partes sequentibus improbaretur, vtq; adeo Pontifex ipse vel concedendo indulgendoq; vel dissimulando & conuiuendo illum admitteret. Atq; mirabantur pleriq; , à quibus vera consideratione res perpendebatur, Carolo Imperatori persuaderi potuisse, vt in eam sententiam rationemq; incumbendum putaret, Quam pro sagacissimi animi prudentia, & diuturna experientia, quod similia negotia quo euasissent non ignorare posset, videre intelligereq; deberet, neq; re ipsa consistere ac valere, neq; temporibus congruere, magisq; ac citius nouas contentiones

tiones atque pugnas commoturam, quam certamina atque rixas priores sedaturam esse. Sed occæcantur nimirum animi maximorum quoque & sapientiss. virorum, quando infringi suam vim fata non volunt. Sane constat vrgendo minime clementer, ac admodum potius imperiose, iussa de recipiendo libro illo & præscripta in eo exequendo ad omnes ordines delata, & tanquam de his consensissent vniuersi, neque recusationem neque preces, denique nihil quod contradiceretur, admissum esse. Neque defuere qui insidiosè etiam quædam tentata factaque fuisse perhibere non dubitarent. Tum quidam & ipsissimum quos supra nominavi & cæteri, qui ipsi nollent assentiri, quæ esse contraria veritati haberent persuasum, afflicti atque vexati fuere, cum & aduersus Philippum Melanchthonem Caroli Imperatoris ira iam esset suscitata, cui tunc succensendi vehementius, ille etiam stimulus fuisse credebatur, quod tales compositiones ipsi displicere, ad Imperatorem odiose deferri, cum inimicam de præteritis quam præsentibus oratione, animaduerneretur. Atque tunc eorum, qui Philippum Melanchthonem oderant, machinationibus vita eius est petita, eademque protecta ab amantibus illum, & quibus viri innocentia atque probitas nota erat. Neque

defuere qui suspicarentur talia diuulgari per-
 terrendi Philippum Melanchthonem caussa,
 ne consilijs actionibusq; recentis conciliatio-
 nis reclamando officeret, Sed & ille in præ-
 sente discrimine, & incolumitas ipsius rebus
 communibus tunc conseruata fuit. Hoc an-
 no ad grauiss. Philippi Melanchthonis curas
 de rebus communibus & rei domesticę lapses,
 & ingentem tristitiam propter Ecclesię vul-
 nera, nouus dolor accessit nunciata morte fi-
 lię Annæ, quam & carissimam patri & à ma-
 rito Georgio Sabino in Prussiam abductam
 fuisse accersito à Principe Alberto, supra di-
 ximus. Eum tamen casum tulit ille moderate,
 vt antea quoque indicauimus, & magis tole-
 ranter quam amici laturum esse sperare potu-
 erant, qui scirent quanta amoris paterni erga
 illam fuisset affectio. Sed meditatione euen-
 tus & quodam prioribus ægritudinibus velu-
 ti concoquendis vsu, hebetiorem tunc sen-
 sum habuisse eum credibile est, cum quasi oc-
 calluisset animus dolendo, metuendo, perpeti-
 endo. Veri quoque simile est, publica ma-
 la immensa & multiplicia & varia, quibusq;
 tunc laborabatur, & quorum timebatur ac-
 cessio, morsus priuatorum retudisse. Quem-
 admodum in morbis, qui intensi magis sunt,
 ñ non patiuntur plane sentiri remissiores, &
 hos quasi obscurant. Non facile autem
 possunt

possunt scribendo explicari illa quæ bonorum tunc neque leuium & patriæ inprimis amantum animos & dolore presente & metu in posterum excruciarint ac sollicitauerint, non solum illa numero infinita & magnitudine immensa & pondere intolerabilia, sed varietate quoque & dissimilitudine & mutabilitate formidanda atque terribilia. Edebantur externorum hominum scripta, & picturæ diuulgabantur quibus Germanicæ nationi in calamitate insultabatur, &, tanquam ex dolore victæ triumphus ageretur, captivæ illius vincula catenæque ostentabantur. Quæ sane multorum animos acriter pungebant. Alij de dignitate fortunisque suis minus anxij, hoc orabant obsecrabantque tantum, ne imperio humano obœdire & terrenam laudem quærere cogerentur saucia conscientia sua, & æterni Dei iussis edictisque aduersando, & cœlestis gloriæ spem labefactando. Sed qui induxerant Carolum in eam rationem, quam secuturum se esse iam demonstrauerat, ijdem annitebantur, ne inde recedendo, aut aliquibus indulgendo, non tam inconstans quam timidus haberetur, id quod isto tempore rerumque statu minime conduceret, vel maxime potius nocere posset. Quæ neque temporibus opportune, neque rebus ipsis apte, neque omnino vera

ratione geri, & intelligebant ij, quorum iudicia amore odiove erga aliquos non deprauabantur, & iustissimis querelis Philippus Melanchthon deplorabat, cuius sermones in tristitia atque indignatione vehementiores delati ad Cæsarianos, & ab inimicis inuidiose & obtreptatorie expositi, non nihil crearunt, quemadmodum paulo ante significatum est, periculi ipsi, non modo alienato sed etiam iritato Imperatore, & plane infesto, vt cui inculcaretur consilijs actionibusq; ipsius impedimento esse Philippum Melanchthonem præ cæteris, quod plurimi illius auctoritate moti & exemplo confirmati, resistere iam atque repugnare auderent. Et si autem hic, cum, quid institueretur, cerneret, non dissimulabat metum suum, quod exitum talium inceptorum nullum videret, ac ne progressiones quidem faciles, vel non potius admodum difficiles & vbiq; incursumas prospiceret, atque eos à quibus talia nasci proferriq; credebat, non dubitabat aperte reprehendere & accusare: In eo tamen constantissime perseverauit, vt puram sinceramq; doctrinam retinens, in parum necessarijs & externis quibusdam ritib. non impiarum obseruationum, moderationem, nequaquam, id quod quidam faciebant, damnaret. Sed de his paulo post plura dicenda erunt.

Istud

Istud modo breuiter indicandum putauī, contra Imperatoris Caroli inhumanis quorundam & iniquis sermonibus instigati mandata non modo seuera sed plane sæua, vt Philip. Melanch. sibi traderetur, defensum, protectum, conseruatum tum fuisse eum studij diligentiaq; patrociniō atq; præsidio illustrissimi cum alijs laudibus tum pietate & virtute Principis Mauricij, rebus omnibus dubijs & admodum difficilibus. Quod quale sit nequaquam intelligi perspiciq; potest ab ijs, qui quasi fluctuantes alienos in mari de terra spectant ociosi, sine sensu periculi & proprii exitij metu. Quin tamen ista in Philippo Melanchthone tuendo D. Mauricij constantia gloriam cumulet illustrissimi nominis ipsius, nemo profecto nisi furiose in odio & inuidia improbus inficiari poterit. De his igitur hæcenus. Non autem omittendum putauī, id quod in Italia tunc accidit. Nam in oppido quodam ditioris Venetæ, quidam, quod contra conscientiam ad negandum quædam prius asserta, & retractandum confitendo disputata de dogmatibus Ecclesiasticis, cogi se passus esset, adeo perturbatus fuit, vt ex dolore animi corporis morbo contracto, ita per extremam desperationem, nullius consolationem admittens, interiret. Huius casus narrationes diuulgabantur, & qua oratione, qui

qui affuissent, conati essent mederi afflicto,
 & prolapsum erigere, explicabatur. Quam
 quidem commodiorem magisque appositam
 haberi potuisse Philippus Melanchthon cen-
 sebat, demonstrantem & vrgentem inprimis
 hanc sententiam: venisse filium Dei in hunc
 mundum, vt peccatoribus salutis autor lar-
 gitorque existeret, & eas, quæ cum hac con-
 gruere viderentur. Sed ille tunc ita decessit,
 sane miserabiliter, vt traditur. Anno
 M. D. XLVIII. inter alia turbulente & auda-
 cter tentata atque gesta, vrbs Constantia (quæ
 habuisse prisca temporibus nomen quidam
 putant Nantuatum, quidam Harudum,
 quidam etiam Vitoduræ perhibent) sita ad
 lacum per quem fluuius Rhenus amœno tra-
 ctu quasi spatiando manans deinde suo al-
 ueo defertur, aggressione occulta Hispani-
 carum copiarum pene capta fuit, securiore
 tunc ciuitate inter tractatus pacis, de qua le-
 gatum tunc ad Imperatorem abfuisse acce-
 pimus, vna cum alijs quibusdam primarijs
 viris, Thomam Blarerum. Hunc habuit Phi-
 lippus Melanchthon inprimis familiarem eo
 tempore, quo ego Vuittenbergam veni.
 Erat autem ille in sua ciuitate præcipuo loco-
 natus, & generis splendorem auxerat boni-
 tas ingenij virtutisque ac sapientiæ & inprimis
 religiosæ pietatis studium. Ea vero grauitas
 & con

& constantia eminebat in adolescente quoq̃, ut à plarisc̃q̃ tum adeo ille obseruaretur, cum humanitas quidem ipsius & amabiles mores incredibilem commendationem haberent ad omnes. Hic, etsi non successerant insidiæ factæ patriæ, & oppugnationis etiam vi propulsata à ciuibus fortissime dimicantibus, reuersus domum, quod fieri tamen status prioris mutationem animaduerneret, neq̃ possent pauci resistere multorum vel formidini vel etiam cupiditati, ita ipse in agros suos concessit, & alijs administrationem publicorum deinceps munerum in patria sua reliquit, quod veritatis æternæ ac cœlestis professionem liberam retineri pluris faceret, quam amplissimorum honorum functiones. paratas volenti sese & rationes suas temporibus accommodare, quibus seruire prudentia humana inprimis consuevit. Eodem hoc anno in complurib. conuentibus, qui indicebantur de capitib. libri Cæsariani, Philippus Melanch. vehementer est iactatus. Quæ res tractationesq̃ ab alijs sunt vere & accuratè expositæ. Interq̃ tales colloquutiones, disputationes, consultationes annus hic effluxit. Venit ea tempestate in Belgicum Imperator Carolus, ad quem ex Hispania Rex Philippus filius illius accessit ad solennem illarum regionum possessionem tradendam

te pã

te patre accitus. Eumq; tunc & locutum quædam præclare, & in conspectu omnium amantissime filium esse complexum accepimus, cum quidem filius exquisite esset humili gestu veneratus patrem. Decretum autem Augustanum in Germania turbas dabat, Quod vt Imperator ratum esse volebat, ita indies magis conuiuere eum animaduertebatur in quibusdam non prorsus illud exequentibus, modo non detraheretur aliquid de ipsius maiestate, neq; contemni imperium videretur. Versabantur etiam in Germania Legati Pontificij tres, cum mandatis concedendi autoritate Pontificis quædam, de quibusdam transigendi, quæ cum iamdudum vsurparentur & recte fieri statuerentur, non multum curare pleriq; quid ab his permitteretur prohiberetur. Sed cum metus Imperatoris tum cupiditas publicæ tranquillitatis, tum vero officij cura, in morem gerendo aut recusando aliquid multum habere momenti. In Gallia tunc nominatim Philippi Melanchthonis nomen pronunciarum auditum, inter eorum quibus nota inurebatur grauissimi criminis, quod rem Ecclesiasticam turbarent. Et sunt supplicia atrocissima sumpta de compluribus, tanquam desertoribus Religionis publicæ, Qui Luterani ad vulgus execranda appellatione nominabantur.

tur. Fuisseque magis probrosum & turpe, atque adeo perniciosum alicui ac capitale, sic vocari, compertum est, quam parricidam aut prædonem. Cum neque res neque causa exploraretur aut cognosceretur, sed sufficeret ad condemnationem nominis infamia. Neque minoris sæuitiæ animaduersiones in Belgio huius generis animaduertebantur. In Germania autem fieri discordiæ indices maiores, cum audacius reclamantibus, si qua displicerent, plurimis suis cupiditatibus indulgendo effrenatis. tum diffidentia & alienatione augete Principum quidem maxime, sed & aliorum, ut quique huc aut illuc animis inclinabantur. Magdeburgum vrbs est ad fluuium Albim supra Oceanum, quæ aliquot annorum operibus munita, quantumuis magnam vim oppugnationis facile sustinere posse credebatur. Eius ciues Caroli Imperatoris edicto hostes appellati fuere, ut esset ciuitas in extremo discrimine. Sed ea tum & defensionem edere, & de implacabili Imperatoris ira conqueri, & quosdam sibi propter constantiam in sanctitate Religionis infensos accusare. Et nullum esse peccatum delictumque suum, neque aliam oppugnationis causam affirmare, quam quod puram doctrinam veritatis cœlestis retineri, neque eam corruptelis vllis deformari, aut calliditate

tate inflecti studerent. Equidem quanquam de controuersijs Ecclesiasticis quid sentirem, nunquam vel dissimulando texti, vel negando inficiatus sum, & cum quibus me coniunctum intelligi vellem, aperte tuli semper: Non tamen etiam mihi necesse esse existimaui, neque nunc existimo, vel aliqua singulatim disputare subtilius atque limatius, vel in hos accusatorie inuehi, illorum quasi patrocini-um suscipere, sed quæ iudicarem vera, ea professus à certaminibus & rixis, quæ commoueri partium studijs solent, abstinere, & meæ personæ conuenientius, & ad futuros casus prouidentius esse semper credidi. Neque hæc ostentatio prudentiæ & quasi sagacitatis existimanda est, qua neque præditum me esse fateor, & cuius calliditatem in diuinis negocijs cum futilem tum perniciosam quoque esse scimus, sed tenuitatis nostræ confessio, & veræ atque simplicis expositionis confirmatio haberi debet. Migrauerat secedendo Magdepurgum Illyricæ gentis homo, qui sibi Flacij nomen imposuerat. Fuisse enim familiare aliud ferebatur. Hic adolescens ad optimum & doctissimum virum Matthiam Garbicium aliquando se contulerat, quem ab integritate & memoria beneficiorum in se externum collatorum, imprimis laudare possum. Neque ego hanc laudem paruam, ac
potius

potius in maximis duco hoc præsertim tam ingrato sæculo. Erat idem honestatis vitæ studiosiss. & ad hanc docendo assuefaciendoque adolescentiam non maiore cura atque seueritate institui & adduci ægre ferebat, cum intelligeret, quam disciplinæ custodia & Deo grata res & in hac vita utilis esset. Hæc sententia verissîma atque præclarissîma non caruit obrectatione quorundam, quasi superstitione implicaretur. Quid enim disputando probaretur, magis iam spectabatur, quam qualis degeretur vita, & libertatis oblitterata doctrîna sic reuocabatur, vt ad licentiæ infinitæ vsurpationem efferretur. Est autem profecto disputatio omnis tum demum egregia atque illustris, ea præsertim quæ de Religione, pietate, officio, virtute habetur, cum non modo verbis aliquid scite concluditur, sed actionibus consentaneis etiam exprimitur. Quis enim non habeat pro nugatore & sui ipsius derisore eum, qui, quæ oratione constituat, ea euertat viuendo? Sed redeat ad Garbicum narratio. Ad hunc igitur profitemem doctrinam Græcarum literarum in Academia Tubingensi, popularem suum se tunc Flacius contulit, cum eodem ante biennium & ego venissem. Vfusque est hospitio Garbicij pro facultatibus ipsius non illiberali, & expertus meam quoque & aliorum beneuolen-

nevolentiam ac studium. Inde discedens
Vuittenbergam est profectus. Eumq; hu-
manitate aliquanto maiore complexus est
Philippus Melanchthon quod à nobis adue-
nisset. Itaq; omnibus rebus eum adiuuit au-
gens & ornans hominem, suis etiam faculta-
tibus sustentans. Id quod ab ipso in promptu
erat cunctis. Non solum enim docebat dis-
cere volentes vniuersos, sed pascebat etiam
esurientes, & nudos vestiebat, bonitate qua-
dam naturæ benefaciendi cupida sine discrimi-
mine omnibus. Flacius qui mediocrem ser-
monis Græci scientiam teneret, in cognos-
cendam linguam Hebraicam tunc totus in-
cubuit. Magistri ibi bonarum artium titu-
lum atq; insignia assecutus est & data ei vxor,
& publicæ doctrinæ munus assignatum. Hic
siue ingenij turbulenti ferocia & ambitione,
seu malitia inseruiente voluntati alienæ:
nam de homine simulatore mirifico, in quo
nihil simplex & apertum cognosceretur, va-
riæ suspiciones fuere: Sed quacuncq; sane re
aut spe impellente, tunc Flacius sciscitari cu-
riose quid ageretur & esset in manibus, &
clanculum scripta fictis nominibus spargere,
notantia omnia quæ carerent audacia aduer-
sandi quietis consilijs. Hanc enim aiebant
esse & veritatis desertionem & corroboracionem
falsitatis. Quæ erat illis temporibus
& isto

& isto rerum statu admodum plausibilis & grata vulgo oratio. Sed initio astute tegere Flacius ea quæ animo agitabat, & alienationem atq; odium dissimulare. Relicta eodem tempore statione sua ad Danubium; venit Vuittenbergam Nicolaus Gallus, fugiens periculum imminens in illarum regionum ciuitatibus ijs, qui reclamarent Augustæ decretis. Cum quo Flacius statim familiarissime se coniunxit, & discedentem sic, vt nihil præ se ferret inimicitiarum aut simultatum, paulo post clandestino abitu secutus est. Et confederunt ambo Magdepurgi, exitiosæ peruicaciæ adiutores & incitatores strenui & vehementes. De huius vrbis consilijs actionibusq; etiam fortuna, nihil modo dicam. Quæ obsidionem excitato bello tamdiu tulit, quam diu illa in penuria ad extremum rerum necessariarum pene omnium & summis difficultatibus sustineri potuit. Sed qui bello huic gerendo fuerant præfecti, ijs si Magdepurgici maturius fidem habere voluissent, futurum fuisse existimatur, vt citius ijs malis liberarentur, quibus tandem fracti, deditio- nem facere sunt coacti. In regionibus Mis- nicis res erant per se illæ quidem tolerabiles, vel satis etiam bonæ, si non calumniarum in- sectatione vexarentur. Ipse quidē Philippus ex illis perturbationibus & quasi tempesta-

tibus tantum doloris cœpit quantum alijs nemo. Sed cum aliorum vel improbitate vel leuitate caussam occasionemq; eis datam esse, & culpa se vacare sciret, faciendum sibi statuit idem, quod medici fideles solent, qui & misericordia ægrotantum afficiuntur, & morbum, si possint, sanant, si nequeant, non tamen augent, & neq; ope sua destituunt depositos, neq; non necessaria acerbitate affligunt. Nam qui temere remedia adhibent, quibus vita interemta tollitur morbus, illis ea gratia debetur scilicet quæ siccarijs. Considerabat Philippus Melanchthon conuersionem vna cum rebus mutatis animorum. Videbat quam multa contra opinionem omnium accidissent, & posse alia accidere similiter intelligebat. Erat hoc igitur rectissimum & tutissimum: Salua & integra & incorrupta doctrina cœlestis veritatis, cui labem iniuri aut aspergi maculam ferendum non esset, de cæteris quæ temporibus & locis diuersa semper fuisse constaret, ita conueniri, vt vel mutatis vel nouatis aliquibus tranquillitati consuleretur. Etsi in eo ipso falli aliquos eum non fugiebat prouidentem vna parte pacatis rebus, nihilominus alijs turbas excitatum iri. In his igitur quasi procellis & ista tempestate, non currendum huc illuc putauit, neq; excedendum ijs locis, in quibus
fine

sine impietate ad Deum & culpa ad homines non improbos neq; iniquos, consistere liceret, & transeundum eo, vbi neq; extra periculum & maximis itidem in curis molestiisq; atq; angoribus futurus esset. Hominum autem praesidia vel urbium munimenta, quibus protegeretur quaerere, clamoribusq; importunis tumultuari, & quasi tribunitio furore maledictisq; vesanis in quoslibet debaccari omnino noluit. Quodq; semper fecerat, vt frena laxari cupiditatibus hominum & auram popularem atq; plausus captari oportere non censeret, id multo magis tunc praestandum esse statuit, neq; vt de aliquo veluti editiore loco ad arma infeliciter paulo ante sumta aliquos denuo vocaret, vel se decere, vel placere Deo, vel ad vllam spem bonam conducere est arbitratus. Itaq; in hoc immotus perstitit, quicquid Flaciana factio diceret ac moliretur. In Flacio perfecta cognitio linguae Germanicae nunquam fuit, sic, loquendi scribendiq; diserte vt facultatem adipisceretur. Sed libelli ipsius nomen praeferentes passim prodibant, quos pro suis ille agnoscebat. Erat autem eadem cantilena omnium, de ijs qui apud Principem Mauricium illis temporibus remanerent & Ecclesijs scholisq; conseruandis nauarent operam, In quibusdam etiam coniuentes

dum dissecta recolligerentur & ordinarentur confusa, & res essent in regionibus illis mediocri in statu tranquillæ. Cum autem quæreretur de ijs, quæ quasi indifferentia seruari aut omitti impium esse non videretur, Philippus Melanchthon edito scripto luculenta hoc breuitate explicauit, & definiendo solerter & exemplis illustrando. Sed nihil proficiebatur ad eos, qui neq; audire quæ dicebantur, neq; ad ea quæ demonstrabantur, aspicere volebant. Qui & verborum indiferta, & nominum mirabili ignotaq; specie fucum faciebant & imponebant multitudini imperitiæ, Interemistas & Adiaphoristas eos per ignominiam appellantes, à quibus secesserant. Quorum omnia dicta & facta in deteriore partem interpretando rapiabant, pronunciantes etiam audacissime de cogitatis. Petebatur tunc conuictijs impudentibus non Philippus modo & alij, sed Reuerendiss. etiam & Illustriss. Princeps Georgius Princ. Anhaltinus, cui ne mortuo quidem scelerata petulantia pepercit. Nec non improbissimorum partim mendacia, partim simulatio cuiusdam ardoris in veritate asserenda, partim etiam alia, quæ talium temporum miseris compræhenduntur, tantum efficere potuerunt, vt docti & p̄ij nonnulli inq; his nobiles atq; Principes viri, aliquid ab eis dici
 initio

initio crederent & ipsorum fauerent conatibus. Sed tum capita huius factionis Flacius & Gallus Magdepurgi declamitabant & libellos atq; picturas diuulgabant contumeliosas in personas & rationes eorum, qui ipsorum temerariam vel certe præposteram vehementiam improbabant, & abhorrebant à turbulenta peruersitate. Inde cum vrbs defendi amplius non posset, digressi, in alijs deinde locis tanquam turbo vastitatem & strages dederunt, admissio Flacio Ienæ qui Theologiam doceret, & reuerso Gallo in priorem nidum ad Danubium. Cum his quasi conspirauerant & alij contra Philippum Melanchthonem & eos, qui in Academijs & Ecclesijs Misnicis docebant. Aliquoties autem iubente & volente Principe Mauricio conuentus diuersis locis acti sunt. In quibus illi clamatores corrumpi doctrinam puram atq; sinceram odiosissimis criminatibus disseminabant, adeo vt non paucis vbicq; suspecta redderentur omnia, quæ tum in Misnicis regionibus suscipiebantur & fiebant. In quibus tantis tempestatibus periculose iactari Philippus Melanchthon & ad durissimos offensionum scopulos allidi, cum nihilominus cursum directum ad veritatem æternam teneret, neq; immutaret velificationem quantumuis resstantibus ventis, in diuina

næ gubernationis certa fiducia. Versute autem cauillari isti noui Magistri pene syllabas in omnibus quæ à Misnicis proferebantur. Neq̃ pudebat falsa & ficta ingerere & secundum hæc perfricta fronte pronunciare, & optima scripta vituperare, & homines innocentissimos condemnare. Cum ipsi nihil utilitatis in commune docendo afferrent, omne studium in maledicendo, obtrectando, insectando, criminando ponentes. Dicat enim, qui potest, quid nam obscuri ab his illustratum, quid ambigui definitum, Quod dubium amotum, deniq̃ quod lumen doctrinæ Ecclesiasticæ illatum sit? At liquet turbas ab his perniciosas esse datas, datas causas occasionesq̃ dissensionum & alienationum, data damna inimicitiarum, affectos tristitia bonos, conciliata gaudia malis, ereptum vsu fructumq̃ suauitatis & caritatis mutux, impeditos congressus salutare, quibus veritatis cœlestis doctrina & confirmaretur & Illustraretur. Hæc facere se illi tanquam ardore quodam mentis religiosæ aiebant. Cum interea distraherent & violarent nefarie societatem fraternæ coniunctionis, & à ciuibz recederent, non fugerent hostes. Visiq̃ mihi hi idem facere sunt, ac si quis exquisite confectas subductasq̃ ab aliquo rationes reijcere & confundere

dere audeat, vt ipse edat & subiiciat nouas. Nam quid ægere aliud? quam quod disposita & collocata apte & splendide, diligentia atq; studio inprimis Philippi Melanchthonis conuellere dissipareq; sunt aggressi. Sed caritæ istorum volaticæ ac scurriles & euanuere magna iam ex parte, & penitus aliquando euanescunt, manentibus ac mansuris grauibus atq; solidæ doctrinæ refertis scriptis Philippi Melanchthonis, dum studium non intercidet cognoscendi & sequendi incorruptam veritatem. Proponebantur in Misnia capita libri Augustani, deq; illis iubebantur Theologi sententias dicere. Non enim Princ. Mauricius sine exceptione assensus fuerat decreto, quo liber ille quasi omnium ordinum iudicio approbatur, sed promissa Imperatoris de Religione vrgens, & quid ipse suis esset pollicitus commemorans, ostendat sibi necessitatem imponi, vt ad suos ea de re referret. Id non negligi vt constaret, diuulgata capita quædam fuerunt, de quibus quæsitum Lipsiæ fuerat, perscripta illa quidem moderatione ea, vt à constantia in veritatis cœlestis sincera doctrina ne transferum quidem, vt dicitur, vnguem recederetur, sed quibus tamen tempus rerumq; mutatio obtrestandi daret occasionem. Quam

tunc cupide arripuit, & ea proluxe vſa eſt. Anno autem Chriſti M. D. XLV. prius omnino quam ſomniare aliquis poſſet Auguſtani libri compoſitionem & editionem, volente Principe Mauricio R. & Illuſtriſſimus Princeps Georgius Princeps Anhal-
dinus conuocauerat Lipſiam præcipuos Theologos & Miſnicarum Eccleſiarum præſides, eos fere, quibus cura illarum commiſſa eſſet viuente adhuc Princ. Henricho Princ. Mauricij patre, ætate pleroſq; ſenes, ſpectatæ dignitatis & vitæ honeſtate celebres omnes, vbi de communi concordanteq; omnium ſententia, adminiſtrationis ordo deſcriptus, & ratio tam doctrinæ quam rituum informata fuit. In quo libro omnia ea ad eundem modum continebantur, quo tunc capita illa, de quibus diximus, promulgarunt. Atq; licet ex his etiam perſpicere quantum ſit ſitum in temporibus. Tunc enim certe cum iſta tractata & conſcripta ſunt, ſi ederentur, nemo repræhenderet, ac laudarent potius omnes. Iam vero prolata eadem tam contumelioſe reſpuerunt iſti, qui ipſi ſoli fulcire Eccleſiam & huius ruinas prohibere ſe, credi poſtulabant. Eſt iſta tragœdiæ iſtæ quas excitarunt, commenta tantum ſuſpicionum, & falſæ coniecturæ argumenta, & ſuæ acerbitatis odiq; interpretationem &
tempoſ

temporis occasionem continebant. Quæ ad vulgus imperitum momenti habebant plurimum. Diligentiores autem celeriter, quoniam tenderent, depræhenderunt. Philippus Melanchthon quo ista fradente non instituebantur, quiq; præ se ferret potius ab omnibus talibus illo tempore consilijs actionibusq; voluntatem alienam, Non tamen studium operæ suæ rebus communibus voluit denegare. Atq; veritatem doctrinæ religionisq; sinceram integritatem retinere constantissime perseveravit, De cæteris non existimavit vel opus esse, vel omnino expedire vt dimicaretur. Neque ego ab illis dissentio, qui de isto libro decretum maximorum malorum causam fuisse censent. Et hinc enim quæ incommoda distractionum extiterint, patet, & quid deniq; futurum sit magnopere metuendum est. At enim quorum hæc culpa sit, reperiendum, & eos insectandos arbitror, non furioso latratu & indignis convicijs appetendos quoslibet. Sed cum amantibus rixas & qui pascuntur contentionibus, frustra disputatur, præsertim ad omnia tanquam clipeum Religionis sanctissimum nomen obijcientibus. Horum itaq; tanquam rabiosi canis impetum, quoad conceditur, declinando vitantes, conficere curriculum illos suum sinamus, & attexamus reliqua.

Eadem

Eadem tempestate cum nescio quo pacto de laudabilium piarumque actionum, quæ operum bonorum nomen habent in Ecclesiastico sermone, necessitate, renouatæ essent disputationes, quidam tumultuosissime refellere non dubitarunt & veras neque ambiguas aut incommodas de illa sententias, cum plurimorum grauis. offensione. Idque crimen statim in Philippum Melanchthonem quoque tanquam telum intendi, & iam illius alijs quoque in partibus scripta lacerari atque carpi, inque primis refutari tradita de hominis voluntate, de conuersione ad Deum mentis humanæ, De Euangelij proprietate & natura, eoque res progredi, vt consultatum sit in istorum conuenticulis de prohibenda lectione certorum librorum Philippi Melanchthonis. Sed huic conatui prudentia pietatis obstitit & eum repressit. Vt autem apud Homerum Ageleos monens procos, ne temere quasi effundant simul iacula omnia, sed conijciant aliquot certo numero ac ordine petentes Vlysssem,

*Iuppiter aspiret nobis (inquit) si forte fauorem
 Vt nostris manibus cadat interfectus Vlysses,
 Et nostrum victrix hæc Martem fama sequatur,
 Namque alios, uno hoc occiso, nil moror omnes :*
 Sic varijs diuersisque calumniarum obtrectationumque quasi venenatis sagittis nomen & existia

existimatio bona Philippi Melanchthonis
proposita erat vna ad configendum, quod
ipsius autoritate veluti confossa atq; extin-
cta, cæteros omnes non admodum formi-
dandos esse ducerent. Sed haud scio an ali-
quanto patientius tulerit iniurias istas Phi-
lippus Melanchthon, quam oportuerit, atq;
tolerando quam repugnando fuerit fortior.
Verum de hoc ipso fortasse postea plura di-
cemus suo loco. Venerat Norimbergam
ex Bauaris ante multos sane annos Andreas
qui familiæ suæ nomen pene ridiculum mu-
tauerat in Osiandri, vnde sonus non longis-
sime recederet. Is, quod Hebraicarum lite-
rarum cognitionem profiteretur, in Augu-
stiniano cenobio doctrinæ suæ primum mer-
cedes quasdam accipiebat, carus ob ingenij
acrimoniam & studium industriamq; erudi-
tis, præcipue Bilibaldo Pircamero dignita-
te honoribusq; & sapientia doctrinaq; Præ-
stanti viro, quos tamen deinde rusticitate
morum & præfracta animi elatione ab se
plerosq; alienauit. Commendatus autem
primoribus ciuitatis facundia sua potissi-
mum, concionibus in æde Laurentiana hæ-
bendis est præfectus. Consecutus fuerat au-
toritatem primis contentionibus de religio-
ne, cum monachis iam corruentes supersti-
tiones retinere cupientibus vehementer re-
stitisset,

stitisset, & coram Antistite Pabepergenſi de illis controuerſijs copioſe cum plurimorum admiratione & applauſu diſputaſſet. Iam autem promulgatione libri Auguſtani vel rogatione potius illa in Germania paſſim motus periculoſos miſcente, arripuit occaſionem relinquendi eam urbem, in qua dignitatem & aliquid facultatum fuerat adeptus, contulitq; ſeſe in Pruſſiam, vbi & ipſius audacia & quorundam aduerſantium illi importunitate, eæ contentiones ſunt excitatæ, quæ totam fere Germaniam peruaſerunt, ingentiumq; odiorum, turbarum, iurgiorum fuerunt cauſæ. Cum & nouitate diſputationum Oſiandricarum animaduerſiones atq; notationes plane cenſoriæ aliorum excitarentur, & in refragando quiſque maxime fortis atq; acer videri cuperet. Oſiandrum ſane, qui ingenio naturaq; eſſet eccellente, & doctrina varia ac multiplice, & facultate præclara in pronunciando quæ cogitaſſet præditus atq; inſtructus, Non cauiffe apparet ne oppugnando alios, & ſuſpectam formam doctrinæ callide introducendo, nouas quaſi ſecures impingeret Rei Eccleſiaſticae. Eſtq; ab hoc Philippus Melancthon & ipſe ſpurciſſimi ſcripti atrocibus contumelijs appetitus. Neq; poſſum in animum inducere vt credam ipſum autorem
tam

tam vecordem fuisse, quin illius eum quoque recognoscentem forte puduerit. Tulit etiam hoc æquissimo animo Philippus Melanchthon, & in simplice, vera, puraque doctrina excercenda perrexit, quæ ipsa esset responsio grauissima & firmissima defensio ad omnia. Atque ego scio Philippum Melanchthonem tam inhumaniter acceptum ab Osiandro, postea tamen sæpe honorifice eius meminisse, recordantem veteris consuetudinis necessitudinem, eamque illi laudem tribuisse quam deberi fatebatur, scientiæ multarum cognitione dignarum rerum præclaræ. Atque nos in hac narratione studuimus, id quod ante oculos versaretur, neque dubium aut controuersum esset, de quocunque nominatim aliquid recensuimus, commemorando exponi: Quæ sunt nimirum vel dicta alicuius vel facta, vel his, ut ita loquar cognata atque inhærentia. Non enim is ego sum qui de aliorum consilijs & proposito atque sententia pronunciare soleam. Hæc enim occulta sunt, quæ suspicando detorqueri maleuolentiæ est & odij, extollere vero altius ab integritate alienum. In quo utroque, priore tamen magis, sibi licentia seculi huius nimium indulget. Enimuero ubi dictum factumue & manifestum neque ambiguum extat, licet, vel oportet, ut opinor, id
de eo

de eo commemorari, quod congruit veritati. Sed alia sunt aliorum cum ingenia tum voluntates, tum studia quoque. Prauitatem sane vel procreatione insitam vel vsu contractam tolli emendando, non corroborari excercendo conuenit, cui quid prætendi possit quærere, extrema est peruersitas. Scripsitque hoc præclare Iustinus Martyr, Naturam uiuendo sequi esse eius, qui nondum peruenerit ad Fidem, At æmulationem Inuidiæ, longe adhuc à veritate abhorrentis ac remoti. Quapropter ne quis seipsum decipiat, neque specie simulationeque fallatur. Nam reperiuntur qui iracundiæ in repræhendendo & insectando quoslibet audaciam, atque etiam conuiciorum acerbicatem scripturæ sacræ & sanctorum hominum autoritate exemplisque defendant. Quorum si vires cupiditatis responderent, iamdudum iacerent demissis orco aduersarij. Quantum tamen in ipsis est & damnando & supplicia decernendo, & maledictis insuper ingerendis satisfaciunt acerbitati suæ. Quantum enim vidit ætas nostra scriptorum, quantum dictorum audiuit de suspicionibus & opinionum coniecturis? Quoties concurrentes aliqui clandestinis operis, modo doctrinæ neque necessarios neque opportunos tractatus, modo disputationes superuacaneas & verborum
magis

magis strepitu quam rerum pondere nitentes atq; fultas, modo etiam sæuas & contumeliosas in alios accusationes instituerunt, composuerunt, ediderunt? Quibus nihil nisi præliorum & belli causæ darentur. Cum autores inter quasdam veluti scenicas exultationes personis prodirent alienis tanquam veteres heroes cum cothurnis atque sceptro, vehementiam & libertatem orationis iactantes, & volentes esse superiores vbiq;, idq; valere tantum quod ipsi statuissent, & affectando oris liberi copiam fucum facientes imperitis, specieq; ista libertatis grauissime fauciantes bonam aliorum existimationem, & quietis diuinum donum perturbantes. Huiusmodi autem hominum profecto animi contentio & propositum sententiæ periculi plenum est, dumq; cedere nunquam volunt, sed victores esse aliorum omnium, fit fere, vt ea victoria potiantur, quæ est tristis. & prouerbio Græcorum Cadmea perhibetur. Atq; ista in hac narratione reticenda, & talia vitia silentio, quin notarentur, prætereunda non fuerunt. Vt autem ad rem redeamus, Multas amaras tunc quasi potiones vt dicitur, hausit Philippus Melanchthon & concoxit tacendo atq; tolerando. De quibus omnia sunt in medio, neq; suspicando à nobis fingitur, aut argumentando exquiritur

fere quicquam. Iam vero ne mortuo quidem parcitur sed dissentientum quoque, ut diximus, proteruitas in illo infamando insolentiaque concordat. Si inuidia impellente, quanta sit generis istius improbitas ex eo apparet, quod nouam ac inusitatam illud viam ingreditur, cum Inuidia tanquam ignis materia deficiente, extingui & delabi in cineres obliuionis post alicuius mortem soleat. Sin odio incitante: cum oderint eum quem boni omnes amarunt viuum, & mortuum singularis beneuolentiae memoria cohonestant, quales ipsi perhiberi possint, si scaperent, poterant cogitare. Sed nominis scilicet aliqui celebritate offenduntur, & ea oppressa fore ut ipsi emineant, confidunt. Ita sane se res habet, ut omnibus temporibus vera atque solida virtus rara, nunc rarissima sit, cumque perpauci sua virtute excellere & quasi in altiore locum peruenire valeant, plerique aliterum criminando & contumeliarum insidijs appetendo, aut etiam impudenter insultando, ut conspiciantur, ascendere nituntur. Hoc quale sit patet. Non certe praestantiam & amplitudinem promittens, sed afferens sceleris amentiaeque ignominiam, ut illud agentes & stultitiae & prauitatis coargui posse videantur. Sed quod aggresso hoc expositionis opus inuito necessitas imposuit

fuit vt non omitterem, in eo neq; longior neq; diligentior sum futurus. Vt igitur ad Osiandri mentionem reducatur oratio, Fuit is & ingenio acri præditus & haud vulgari doctrina instructus, sed animo & elato & admodum confidente & moribus nequaquam moderatis atq; suauibus. Hæc naturæ interdum vitia educatione liberali & disciplinæ diligentia corriguntur, Quæ Osiandro defuisse constat. Sed confectio ille curriculo vitæ suæ in Prussia mortuus, & splendido funere elatus atq; honorifice est sepultus, Anno Christi M. D. LII. XVI. Cal. VII. br. apud Regiummontem. Redeundum autem est ad superiora tempora, vt narratio ordine procedat, Quæ quidem perquam turbulenta fuerunt & non modo curis & anxietatibus animi, sed corporis quoq; laboribus atq; defatigatione Philippum Melanchthonem grauius afflixerunt. Anno Iesu Christi M. D. XLIX. incipiente mortuus est cum ingente Philippi Melanchthonis dolore & tristissimo desiderio amici carissimi, Caspar Cruciger diuturno languore conflictatus & grauissimis, ob ea quæ tum gerebantur, perturbationibus debilitatus. Ita autem obiit mortem, vt ardentis. precibus opem diuinam sibi & propter religiosæ pietatis studium periclitantibus cunctis imploraret, &

vitam suam traderet in manus Iesu Christi
authoris salutis vnici, cui seruierant fideliter
studia ipsius, & quem sanctissime coluerat.
Hunc condiscipulum non multum ætate in-
feriorem habui in puerili institutione Lipsiæ,
cum vno & Præceptore atq; Magistro Ge-
orgio Helto, & Doctore literarum Græca-
rum familiariter vteremur Ricardo Croco
Britanno. Erat autem in eo puero tanta sta-
tim ingenij vis, vt quæ cæteri nos magno la-
bore vix perdiscebamus, ea ille sic celeriter
cōprehēderet animo, vt ludere & iocari vide-
retur, nobis admodum serio omnes, vt aiunt,
neruos contendentibus. Perpetuam autem
consuetudinem hanc seruabat, vt in dissimu-
lando scientiam, quæ erat in eo multiplex
variarum rerum, perseueraret. Nihil in eo
ostentationem habebat, nulla gloriæ aut no-
minis præstantiæue cupiditas animaduerte-
batur. Studiij labores suscipiebantur perfe-
rebanturq; incredibiles, sed tam occulte &
quasi furtim, vt familiarissimi etiam de ijs ce-
larentur. Morum vitæq; maxima erat in illo
honestas atq; probitas, & in quotidiano qui-
dem conuictu suauitas perquam amabilis,
ergaq; omnes summa humanitas, In negotijs
autem gerendis & fides & grauitas spectata.
In loquendo admodum parcus. Ad omnes
vero iuuandum consilio opeq; promptissi-
mus.

mus. Cogitationes ipsius sapientes, oratio circumspecta, insignis taciturnitas, Fides certa. Quibus eximiam auctoritatem ille conseq̄uebatur, & dignitate excellēbat. Neque inueniebat facile apud se alium Philippus Melanchthon cui sua consilia confidentius crederet, aut cum quo liberius communicaret sententiam rationesq̄ suas, aut cuius iudicio plus tribueret, quam Casparem Crucigerum. Quem cum tanti fecisset & tam vehementer dilexisset, morte ipsius non potuit non in luctu mœroreque ingente versari, ea præsertim quæ ante tempus illi accidisse videri posset. Excessit enim è vita hac confecto anno ætatis suæ quadragesimo quinto. Iam & obsidio vrbis Magdepurgensis multarum variarumque difficultatum causas dabat, Et Imperatoris Caroli in exequendis ijs quæ ordinando edicendoque instituerat, studium paulo ante remissius visum, rursus intendi, neque de seueritate demonstrata multum remitti. Non paucis igitur in locis religionis causa aut tumultus excitabantur, aut mutationes fiebant non periculosæ modo, sed perniciosæ etiam. Et publicatæ iam erant hoc tempore Anni M. D. LI. literæ quibus Synodus Oecumenica à Pontifice Romano Iulio III. qui ante legatas præsederat in Tridentina & Bononiensi, rursus

indicebatur , & Tridentum denuo omnes qui adesse deberent & à Pontifice Paulo III. vocati prius fuissent, se conferre iubebantur. Hoc Imperator Carolus , ægre & vehementer vrgendo Pontificem, tandem obtinuerat: Præfiniebatur autem dies Calend. Maij conuentui, & exordio actionum, quibus Paulina illa Synodus continuaretur. Carolum Imperatorem magnopere studere rem ad legitimam cognitionem deduci apparebat, quam sciret Synodi Oecumenicæ esse propriam. Sed ita & fuerant ante Synodi indictæ, & eæ literæ de hac scribebantur, vt non deessent qui suspicarentur, à Pontificijs nihil peius metui, quam ne procederent instituta negotia. Ipsum etiam Imperatorem tales literas non probasse existimabatur. Sed sunt illæ recitatæ in confesso Principum Augustæ, vbi tum conuentus ordinum Imperij agebatur. Qui ita solutus est, vt Imperator, ad Synodum celebrandam & frequentandam, cunctos accurate & vehementer hortaretur & admoneret, seq; propius accessurum & propugnatorem omnium defensorumq; actionum fore policeretur. Non etiam intermittebat vrgere vniuersos, vt ea, de quibus Interim seruandis, dum Synodus Oecumenica aliud decerneret, liber editus fuerat, exequerentur perficiendo. Et ideo
cum

cum alijs locis magnopere trepidatum fuit, tum Argentoratum varie & multipliciter vexatum. Estq; mortuus in Britania Martinus Bucerus, cum quo Philippo Melanchthoni magnus fuerat familiaritatis vsus, Itaq; morte eius non paruum dolorem eum accepisse intelligebatur. Non putavi alienum hoc loco de Bucero pauca ultra superiorem mentionem commemorare, cuius nomen apud quosdam mirifice inuidiosum fuisse constat, cum illius neque studium prauum neq; operæ peruersæ, multo minus improbitas aut malitia depræhensa sit. Patriam hic habuit Vveiffenpurgum oppidum ad Rhenum situm. In pueritia autem id quod multis accidit, literis & aliâ doctrina sic fuit institutus, vt finis proponeretur in re Ecclesiastica muneris alicuius functio. Vnde postea factum est, vt se daret in familiam seu sodalitatem Dominicanam, spe, vt videtur, vitæ melioris atq; sanctioris. Verum offensus, vt alij quoque, superstitionum impietate (quæ iam ne specie quidem aliqua religiosæ pietatis occultarentur, sed cum doctrinæ falsitate, tum rituum pene iocularium vsurpatione manifesto depræhenderentur, quos vulgo etiam deridere plæriq; inciperent, accedente præsertim vitæ atq; morum dissolutione) deseruit illam congregatio-

nem, & euoluit se erroribus quibus temere fuerat implicatus. Versatus deinde fuit aliquantisper apud Franciscum Siccingensem, qui in graui motu suscepti belli difficilis, quod periculosam seditionem excitaturum esse nobilitatis concursu multi metuebant, in sua arce Landestallo oppressus mortem obiit Anno Christi M.D.XXIII. Postea Argentoratum Bucerus se contulit. Vbi studio & diligentia magna concionando populum docuit, & multa opera scribendo edidit, quæ comperio doctis & veritatem amantibus præclara & vtilia videri. Inprimis operam dedit vt controuersia, quæ tunc quædam Ecclesiarum consentientum pacem tranquillitatemque turbabant, dirimerentur & restitueretur concordia. In quo nihil laboris aut defatigationis recusauit, vel non potius cupidissime suscepit atque pertulit. Quod crederetur autem esse ingenio placido ac miti, adhibitus deinde quoque fuit ad consilia actionesque consensionum, & tollendorum dissidiorum. In quibus tractatibus moderatione sua cauit, ne nimis offenderentur aduersarij, neue omnem concordiaæ spem abijcerent. Itaque opinione de eo satis bona accersitus fuit Augustam, cum liber ille concinnaretur sententiam Imperatoris pronuncians, De his quæ, Interim dum Synodus co-

gere=

geretur, fieri seruariq; oporteret, de quo supra dictum est. Sed frustratus est expectationem plærorumq; & conceptam opinionem fefellit, improbando aperte scriptum illud, & demonstrando insidias atque corruptelas. Quod igitur tum Imperatoris potestate tam late patente, vt aliõrum quorumuis ditioni subiecta loca complecteretur, neque Argentorati neque vsq; in Germania tutus videretur fore, ita accersitus perquam honorifice in Britanniam se contulit, vbi, vt diximus, obiit hoc anno mortem. Orto autem bello Parmensi, Synodo, quam Imperator Carolus non modo procedere sed maturari maximopere cupiebat, impedimenti non nihil & moræ illatum fuit. Quo tempore obsidione Parmam & Mirandulam Cæsareanæ Pontificiæq; copiæ cinxerunt. Sed Imperator nihilominus rem apud omnes vr̄gere, missisq; literis instare vt ad Synodum vndiq; conueniretur, & metum periculi, ne qui illum prætere iure possent modis omnibus adimere, ac tuto cunctos & venturos ad Synodum, & ibi futuros indeq; decessuros esse policeri, deniq; securitatem quocunq; pacto posset addere. Magnopere fuerant omnes conturbati rebus atq; negotiis post victoriam Imperatoris Saxoniam susceptis atq; gestis. Et quoniam conuentus

aliquando de religione constituenda actos ab ijs, qui defectiōnis ab Ecclesia Romana insimulabantur, Imperator in eam partem interpretatus fuerat, vt ad Reipub. statum conuellendum pertinere suspicaretur: Non pauci abhorrebant illo tempore à necessarijs etiam congressibus, In quibus communi eandem doctrinam religionemq̃ profitentium ac colentium sententiā statueretur, de Imperatoris postulatis, & Synodicis actionibus. Princeps autem Mauricius mandata tunc dedit Philippo Melanchthoni, vt scriptum componeret, quod ea, quæ Synodo exponerentur, si quos illuc mitti placuisset, compræhenderet. Hoc cum ille absoluisset, conuocati Lipsiæ Theologi & præcipui vndiq̃ Ecclesiarum præsides, iubentur audire recitatiōnem scripti, & de eo dicere quid sentirent. Vniuersis id approbantibus, neq̃ vlllo fere quicquam requirente aut repræhendente, vnus tamen aut alter aliquid notare in actionibus superioris temporis, & culpæ quædam vt suscepta gestaq̃ timidius. Sed neq̃ horum sermones consensionem turbarunt, & ipsi etiam commoditate & mansuetudine aliorum, veritatisc̃q̃ inprimis demonstratiōne, quod falsis temere fidem habuissent, facile sunt placati. Quanquam autem & simplex erat istius scripti expositio, neque vllius
 nomi-

nominatim criminationem complectebatur, eorum tantum de quibus controuersia iam dudum erant explicationem continens, non visum tamen est cum alijs ipsum communicare, nonnullis Principibus viris & ciuitatibus hoc magnopere expetentibus. Et aduenere ea de re Legati quidam Theologi Vuirtenbergenses & Argentoratenses, Et attulerunt librum ad eundem vsu conscriptum à Iohanne Brentio, Qui apud Vuirtenbergensem Ducem Illustrissimum Principem Christophorum Ulrichi F. postquam ex Sueuicis Salinis discesserat, erat in singulari precio & existimatione, in maximo honore, quauis occultius aliquanto, habitus, cum Hispanica praesidia adhuc detinerent praecipua in illis terris loca, quae hoc anno tandem fuerunt educta, restituta libera Principi suorum possessione, post ingentia damna data regioni Vuirtenbergensi, non modo direptione facultatum & detrimentis fortunarum, sed morum simplicis & probae gentis corruptela, & integrioris vitae dissolutione. Quam cladem vastitate agrorum & pecuniarum rapinis boni omnes grauiorem foediorumque duxerunt. Cum Iohanne Brentio antiqua necessitudo intercedebat Philippo Melanchthoni, & hunc Princeps Vuirtenbergensis paulo post eximio fauore complexus & dignitate

gnitate & opibus auxit. Sed id scriptum quod à Philippo Melanchthone compositum fuisse diximus, congregatis in Synodo offerendum, cum ijs, qui illarum rerum causa in Misniam venerant, tandem communicatum, & postea conuentu Vuittenbergæ acto ab alijs compluribus coram quibus recitatum fuerat, approbatum, & tandem editione quoque repetitæ Confessionis Augustanæ titulo, diuulgatum est. Interea autem dum hæc cura atq; sollicitudo excercet Philippum Melanchthonem oritur aliud malum, & excitatur tempestas, quæ mirifice perculit omnium bonorum animos, & eripuit spem felicitatis euentus, quod ad tractatus quidem de Religione pertineret, vniuersum. Cunctis enim sperantibus fore, vt congregatis iam ijs, qui de controuersijs Ecclesiasticis cognoscerent, res essent vbiq; interea quietiores, cum præsertim existimarentur in illa Synodo affuturi causamq; dicturi, ij qui defectio- nis insimulabantur: Et, hi quo tutius venire ad Synodum ibiq; liberius versari, & omni metu adempto negotium gerere possent, D. Mauricius perfecerat, vt non modo Imperatorio diplomate ea fides daretur, sed autoritate etiam Synodica confirmaretur: Hac igitur in spe atq; expectatione hominum, noui terroris & magnarum perturbationum

tionum occasio data est. Nam de improviso Augustæ decem curantes docentesq; in Ecclesia, cum quibusdam in ludis literarum Magistris, coram Antonio Granuelano Præsule Atrebatensi maxime apud Carolum autoritatis, iussi fuerunt apparere. Is sibi adiunctis præcipuis Imperatoris consiliarijs, in ipsorum doctrinam inquirere, & vehementer oratione eos increpare, & ne à contumelijs quidem abstinere, deniq; inhumanissime & durissime acceptos ita dimisit, vt tyrannico edicto vrbe eijceret. Eandem acerbitatem & aliæ ciuitates Sueuiæ tunc expertæ fuerunt. Quod factum tam sæuum sermones querelasq; varias commouit, & animos bonorum mœsticia compleuit. In quibus Philippi Melanchthonis cogitationes erant imprimis tristes, & oratio audiebatur cum seuera, tum miseriam infelicitatemq; nostræ ætatis deplorans. Commemorabantur autem tum à nonnullis ea incommoda atq; mala, quæ alios præstantes ingenio & vsu maximarum rerum considerare oportuisse existimabatur: Eos præsertim qui potuissent auertere, cum ipsis nihil nisi in mœrore & anxietate lacrimæ concederentur. Hæc erant istiusmodi fere: Dissensiones de Religione non esse similes aliarum, ac tales potius, quibus potentia moderari, quasue cohercere ac reprimere

reprimere vis vlla nequeat. Sed esse de his cognitione & iudicio opus, propterea quod animi impediantur metu, ne quid impietatis concipiant. Quod si ita affectos cogere velis, apud fortiores nihil sis profecturus. Vitam enim hi amittent potius, quam mutent sententiam. Immo hanc aliqui laudem affectabunt, vt in confessione veritatis afflicti esse dicantur. Alios reddideris improbos ac malos, qui iam dicere facereque non dubitent quiduis, quicque commutare dominos per occasionem libenter velint, denique infidi hi erunt & leues. Si enim in rebus humanis, cum id proditur, quod verum rectumque esse aliquis decreuit, ex eo vitio proditiones amicitiarum & Rerumpublicarum nasci comperitur: Qui a persuasionem veritatis diuinæ metu aut spe depellitur, & de illis rebus contra animi sententiam iam loqui sustinet, eumne quis vlli mortalium fidelem fore putabit? Dicit aliquis, redire hos in viam, neque eam esse veritatis desertionem, sed erroris. Id tum demum fortasse dici posset, si rebus disputatis & explicatis, sublataque dubitatione, abessent minæ, terrores, violentia, illecebræ obsequij, & spes emolumentorum. Itaque de quodam Arianæ sectæ legimus, quod, cum intellexisset vnum orthodoxum ex amicis præcipuis, amplecti illam doctrinam, sibi grati-

gratificantem, indignatus animo iusserit caput ipsius ceruicibus abscindi, cum quidem increpans eum dixisset : Tene ego posthac mihi fidelem fore confidam ? qui hominis caussa fidem fregisti, datam Deo. Sed contra Imperatoris decreta hoc aut illud commissum omissumue esse aiunt. Iis scilicet in rebus, de quibus semper hoc in promptu est : Magis Deo quam hominibus. Constantinus Magnus cum de religione orta controuersia statuæ ipsius à concitata multitudine euersæ fuissent, quæstionem ea de re haberi noluit, ne religionis negotia cum profanis permiscuisse perhiberetur. Quæ vota quam longo tempore fuerunt bonorum etiam sic satis bonorum, vt de religione suscipi fierique cognitionem potius priusque studerent, ij qui deberent ac possent, quam aliquid edicendo constitueretur, quod neque duraturum, & in aliorum dicta, in aliorum manifestas repræhensiones reclamacionesque incursum esset. Quam multi sunt anni, quibus expetitur, vt necessaria maxime omnium, legitima cognitio de controuersijs Ecclesiasticis ? Hæc res cum tandem magno labore perfecta putaretur, & cognitio illa esset inchoata, talibus actionibus eam interturbari non oportuisse plerique censebant. Non hi quidem disputantes quomodo negotium illud cognitionis institutum

stitutum esset, aut quid eo quæri videretur, sed hoc perpendentes: si illi, qui nollent & negarent posse ea probare & admittere, quæ differendo notassent & essent insectati, Illi igitur, si cogerentur dubia & incerta iam amplecti, aut si renitentes exterminarentur, quænam Synodus illa futura esset, ad quam vel non integrum venire iam quasi deiectis de iure disceptandi, aut venire esset necesse debilitatos atque fractos, cum liberæ tantarum rerum tractationes promitterentur, & plurimi esse tales iudicarent foreque sperauissent. Dolebat quibusdam, non saltem respectum fuisse quendam habitum maleuolorum. Non enim possunt certe omnium voces & ora interminando occludi. Quid igitur maleuolium dicere possent non cogitatum, neque circumspectius res istas fuisse gestas, moleste ferebant aliqui. Quod negari non posset, dissentaneum esse, in ipso articulo ostensæ cognitionis talia facta fieri, quibus iudicij omnis libertas adimi videretur. Cum tamdiu aliquos tulerint, quædam dissimularint, & ut pater adolescentis, quemadmodum ex nescio qua fabula vetere adducitur, Comici, quamuis ille oleret vnguenta, tamen odorari se negat: Sic isti quanquam essent in conspectu, quæ improbarent, tamen oculos auerterint, nunc ubi dies venit, quo decernatur de
 ñs ipsis

ñs ipsis & rebus & hominibus, isti iubentur præiudicare id damnando, quod dñjudicari debeat, aut si nolint extorres profugere coguntur. Quid hoc sit aliud? quam quod apud Poëtam de simili peruersitate dicitur:

Pacem orare manu, pratendere puppibus arma.

Id est ostendere liberam cognitionem, & interim alligare animos atq; deuincire velle, vt facere necesse sit, quicquid imperetur, siue probent aliqui seu improbent, nullis argumentis adducti, aut inrefragando perseuerantes exulent, vel grauiore etiam pœnas persoluant. Atque scio fuisse quosdam suspicatos de sententia Caroli isto pacto rem administratam non esse. Et demiratos vnde extitissent hæc consilia. Optasseq; vt vulneri isti remedium inueniretur, ne mala malis exaggerarentur. Videbant enim fore, vt tunc multi terrerentur, afficerentur varie, grauiter perturbarentur, deniq; ingentem ista paritura esse confusionem. Atq; compeiri suasisse quosdam, qui non modo iusticiæ sed vtilitatis quoq; respectu mouerentur, mutandum decretum illud & reuocandos expulsos, & institutæ cognitioni cursum liberum relinquendum esse. Sed vicerunt scilicet fata sæculi nostri, & secuta mala cum initia atq; causas, tum incrementa impulsionesq; habere oportuit. Et in pertinacia tunc obtem

peratum est iracundiæ, quæ cum nihil considerando prospiciat, exitus habere solet eiusmodi, vt si quem facti sui aliquando pœniteat, non mirum esse videatur. Atq; exponuntur à me ea adhuc, quæ mediocriter prudentis hominis ac sani rationibus comprehendendi colligiq; possunt, cum in istiusmodi negotijs nihil prius neq; antiquius sibi esse pati debeat quisquam, veritatis cœlestis, cuius doctor & explicator est Spiritus sanctus, perspicientia, qua relicta aut negligentius exquisita, cultum & venerationem Dei æterni, & pietatem religiosam labare & concidere necesse est. Sed longe sane digressi, redeamus ad nostræ narrationis seriem. Et hæc ad istum modum Augustæ acta sollicitum habebant Philippum Melanchthonem & crebræ multiplicium quarundam etiam mirificarum literarum eo maxime tempore ei interpellationes obstrepebant, Et qui eñciebantur consilium ab ipso opemq; inprimis petebant, & ad eius fidem misericordiamq; confugiebant, & consultationes de Synodo, quæ inter Reipublicæ graues motus renouabantur, curas maximas afferebant. Et ea cernebantur quasi conseri vel ad herbam etiam perducì, quorum qui fructus futuri essent, nemo bonus sine anxietate singulari cogitare posset. Nam quod & Gallici regis qui Imperatoris

peratoris hostis vel certe inimicus esset, animus ita alienaretur à Pontifice Romano, vt in Synodo contra rationem illam & institutas actiones testatam esse vellet sententiam suam, nec non mutuæ inter Carolum & hunc regem criminationes, quæ diuulgabantur, Et recepta occupataq; vrbs Magdepurgica à Duce Mauricio, &, Imperatorem, qui ad Oenipontem desideret, frustra interpellari de Landgrafij liberatione, cuius promissæ sponsor appellaretur gener D. Mauricius: Hæc omnia inquam attentos, formidine futurorum carere non patiebantur. Et Philippus Melanchthon iam tertius ad Synodum Legatus cum literis Principis Mauricij in viam se dederat. Earum literarum talis erat sententia, quæ subiiciebatur præscriptæ salutis & compellationi honorificæ, qua Reuerendis. Domini & Reuerendi patres ille conuentus nominabatur: Cum Cæsarea Maiestas clementissime voluisset, vt ex Ecclesijs subiectis ditioni suæ, aliqui ad Synodum mitterentur, noluisse D. Mauriciûm deesse voluntati illius, cum præsertim optaret & ipse veritatem illustrari ad gloriam Dei æterni, & constitui piam ac perpetuam in Ecclesijs totius orbis terrarum concordiam. Quæ duæ res maxime essent expetendæ omnibus mortalibus, præcipue vero ijs, quibus

gubernatio aliorum diuinitus sit commenda-
 ta. Tum deinde indicabatur, qui mitteren-
 tur ad Synodum, ij quidem illi, quorum ho-
 nestatem vitæ & pacis publicæq; concordia
 studium, Princeps ipse prædicari intelli-
 get. Addebatur petitio: vt hi exponentes
 publice, quid de omnibus controuersijs do-
 cerent communi sententia Ecclesiæ in regio-
 ne sua, audirentur. Et significabatur: Esse
 ipsis mandata data, vt pie placideq; & sine
 priuatis affectibus recitarent & declararent
 doctrinam, quam esse existimarent vniuersæ
 Ecclesiæ necessariam. Conclusio literarum
 complectebatur & admonitionem humanis.
 & vota pleniss. pietatis: Scire eos, qui con-
 uenissent, pro sua eccellente sapientia, ipso-
 rum confessus Deum iudicem intueri, & Ec-
 clesiam vniuersam tam cœlestem quam ter-
 renam, ab his postulare & expetere, pri-
 mum vt gloria filij Dei vere illustretur, & sa-
 nentur conscientiaë fauciaë, & vera his inuo-
 catio monstretur, deinde vt talis concordia
 constituatur, qua non stabiliantur veteres
 abusus. Neq; enim Deo gratam, neq; diu-
 turnam tranquillitatem sine veritate esse pos-
 se. Negandum autem non esse omnino, ma-
 nifestos errores quosdam & non leuia vitia
 in Ecclesiam irrepsisse, quæ dissidijs horum
 temporum dederint occasionem. De qui-
 bus

bus tantis rebus, & audire eos Ecclesiarum querelas, & remedia salutaria quærere, sapientiæ esse ipsorum. Atq; orare se Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, vt vuneribus Ecclesiæ veteribus & recentibus medeatur ipse, sicut Samaritanum illum ait saucio viatori opem tulisse. Qua imagine cum sese exprimeret, ostendit scilicet affici se calamitatibus nostris, & velle nobis opitulari. His literis in vrbe Illustriss. aulæ Dresdæ datis, dies ascriptus erat Iduum Ianuarij, anni Iesu Christi M. D. LII. Et nomen Mauricij cum præcipuis titulis subscriptum. Hac Epistola accepta Philippus Melanchthon cum comitibus iter est ingressus. Dicitur autem eis fuerat vt Augustæ Vindelicorum subsisterent, donec vel ab ipso Principe vel Legatis ab hoc ad Synodum literas accepissent, quibus significaretur, quid facere deberent. Tota res erat magis comparata ad aliorum arbitrium, quam de consilio & sententia Philippi Melanchthonis instituta. Sed nihilo tamen minus ille, sine recusatione, vt consueuerat semper obtemperare iussis eorum quibus seruebat opera ipsius, quoad quidem bonæ mentis conscientia pateretur, sic tunc paruit & muneri legationis illius vt præesset facile passus obtineri & cum comitibus iter ingressus fuit. Venerunt igitur

illi Norimbergam vbi pro singulari erga Philip. Melanch. amore, & studio purioris doctrinæ, accepti habitiq; fuerunt humanissime & benignissime. Publice eis ædes assignatæ, procuratæ res necessariae, & omnia summæ benevolentiae præstita officia. Dum in vrbe illa commorantur, & ociose expectant, quidnam porro deinde agere iubeantur, interea rumores dissipantur de expeditione belli aduersus Imperatorem, & D. Mauricij Gallicis consultationibus. De quibus maximis & admirabilibus cum inceptis tum effectibus, neq; argumentum hoc fert vt enarratio instituat, neq; mihi libet has res exponendo inculcare. D. Mauricius & constantiae diuturnitate, & excelsi animi robore, & consiliorum prudentia, & rerum gestarum amplitudine, tum declarauit non esse prorsus oppressam neq; captam Germaniam, ex qua scriptis picturisq; editis externi quidam triumphos iam dudum agerent. Neq; vicit ille quidem tum Imperatorem inuictum, sed hoc tamen armatus obtinuit, quod inermi supplicando diu multumq; hætenus fuerat denegatum. Memini in harum rerum motu quid alij sperarint, alij metuerint. Atq; audiui quendam festiuum, cum iam bellum fieret, quodam in cœtu sollicitis admodum ijs ex Mauricianis, quibus tota res erat

explo-

exploratioꝝ, & qui omnia perpendebant diligentiꝝ cogitando, per iocum iubere eos esse bono animo, nam à Carolo vinci Mauriciꝝ non posse. Quærente vno, Quid esset cur tam audacter hoc ipse affirmaret, respondit iste, veteris diuinationis esse eam fiduciam, qua prædicta fuisse perhiberetur Achilli victoria superaturo Hectorem. Nam vt Achillis nomen numeris, qui literarum notis indicarentur, plenius esset quam Hectoris. Sic Mauriciꝝ statim initio nomen Caroli nomine esse numerosius. Sed hæc tum ioco dicta familiariter, cum eo exitu qui notus est omnibus congruerunt. Philippus autem Melanchthon qui Augustam pergere certis de causis noluiſſet, & fatis, vt putabat, diu expectaſſet Norimbergæ literas, quibus quid deinceps agendum esset, ostendetur, neq; tali tempore, & à disputatione verborum negotijs ad armorum vim traductis, apud externos desidendum diutius existimaret, dimissus ab illa ciuitate perquam amanter & publico munere vecturæ equestris instructus, in has regiones & ad suos tandem est reuersus. Non defuerunt qui deplorarent euentus istius infelicitatem, qua impeditæ essent de maximis & maxime necessarijs rebus, non fortuitæ quædam neque extraordinariæ, quales sæpe habitæ fuerant, sed le-

gitimæ atq; exquisitæ cognitiones. Animaduertebatur enim & existere indies maiores voluntatum alienationes, & dissidia crescere, & perturbari mentes pias, deniq; præparari in distractione extrema Reipub. interitum. Etsi autem ferebatur, aduentum eorum, qui iamdudum, quasi hostes iudicati essent, ad Synodum ideo tantum expectari, vt, vel simpliciter parerent atq; subijcerentur autoritati Synodicæ, neq; ad illius decreta omnino hiscere, vt dicitur, nedum respondere quicquam auderent, vel audirent vltimæ condemnationis tristissimam pronunciarî sententiam, omnium tamen rerum negotiorumq; exitu incerto, erant, qui non malam spem conciperent ac fouerent: Si Philippus Melanchthon Tridentum accessisset, futurum fuisse, vt, audita enarratione, doctrinæ quidem inprimis, sed præterea quoq; causarum ex quibus tantæ tamq; insanabilium malorum difficultates ortæ essent, multorum animi ad considerationem salutarem & vera iudicia conuerterentur, qui in ignorantia rerum omnium præoccupati institutione puerili & sermonib. maleuolorum, non possent vel de doctrina vel de professoribus illius bene commodeq; sentire. Et erat Philippus Melanch. ita animatus, vt neq; itineris longi eum tæderet, neq; laborem vllum aut periculum ipse

ipse vitandum fugiendumque censeret, dummodo operæ studijque aliquid nauaretur Rei Ecclesiasticæ tam conturbatæ & afflictæ. Sed ista scilicet ad hunc modum geri oportuit, neque sæculi nostri improbitas remedia tam grauis & mortiferi morbi admisit. De qua miseria quamuis multa dici possent, cum frustra tamen à nobis dicerentur, tum inculcanda non fuerunt. Persequamur igitur reliqua. D. Mauricius ijs rebus confectis & ea consecutus, propter quæ expedita arma fuissent, pacem fieri facile libenterque est passus. Atque fuere qui inter tractatum compositionis & pacis tentarent & molirentur disturbancem bene præclareque institutorum, & actionum salutarium euerisionem, sollicitando animum D. Mauricij ad copiarum ipsius, dum illæ interea ociosæ essent, turbulentum usum. Sed cum D. Mauricij virtus rectique & honesti propositi firmitas, tum eorum, quos eo tempore secum habuit fidele studium libere aduersando restitit postulationibus iniustis atque perniciosis. Imposuit autem D. Mauricius toti negotio eum finem, quo fama ipsius non modo moderationis sed pietatis quoque celebraretur, abductis copijs suis in Pannoniam & suo aduentu terris repressisque hostibus, qui & occuparant iam quædam opportuna loca & progressu-

gressuri vltcrius ingentemq; cladem videbantur toti Pannoniæ allaturi. Est autem in istis consultationibus D. Mauricius cum aliorum prudentia ac fide præstantium virorum vsus opera, tum, vt antea sæpe, Christophori inprimis Carolouici ex nobilitate Misnica equestris ordinis præcipui, & à puero opt. disciplinis ac artibus præclare instituti & egregie exculti, & in Reipub. max. grauissimisq; negotijs cum summa laude versati. Cuius ipsius quoq; retinentis atq; vrgentis studium bonarum literarum ac humanitatis inter Reipub. curas constantissime, prædicari posset copiose in protegendo caput Philippi Melanchthonis, & ab hoc pericula, quæ ei, vt supra indicatum est, creabantur, propulsando, incredibilis non modo diligentia sed solertia quoq; & necessaria tunc calliditas, præstantis tempore difficili amicitia veræ officium, & persoluentis beneuolentiæ meritæ memoria animi grati debitum. Sed tunc pax est facta. Id quod gratum acceptumq; cunctis, quorum auxilio in eo bello D. Mauricius erat vsus, non fuit. Itaq; ipso suas copias in Pannoniam abducente aduersus Turcicos exercitus, recessit ab illo Albertus Marchio Brandepurgensis, & per vastitatem eorum locorum, qua iter erat, transijt in castra Gallica, quæ aduersus

Impe-

Imperatorem Carolum oppugnationem Me-
tensem in manibus habentem mouebantur.
Annus agebatur tunc Iesu Christi M. D. LII.
Cuius primo die Calend. Ianuarij mortuus
est Lipsiæ Bernhardus Ziglerus, de quo su-
pra quoq; mentionem fecimus, Theologus,
ex nobilitate Misnica ingenio doctrinaq; ex-
cellens, Hebraicarumq; literarum scientia ea
instructus, vt in istius linguæ cognitione fa-
cile cuncti in his regionibus primas ei con-
cederent. Quamquam autem vitam tem-
pestiua hilaritate conditam, more gentis no-
stræ cum læticia colere non dubitabat, erat
in eo tamen cum in vultu tristis quædam se-
ueritas, tum in verbis libertas, tum etiam vo-
cis asperitas, vt durus & acerbus aliquibus
videretur. Ficta, simulata, commenticia,
ostentationem vanitatemq; omnem mirifice
oderat, & leuitatem atq; mobilitatem vehe-
menter auersabatur. Idem supra modum of-
ficij memor inq; eo exequendo diligens. Us-
que adeo autem cupidus benefaciendi alijs &
subleuandi egestatem tenuium, vt & suas
nequaquam copiosas facultates in aliorum
commoda impenderet, neq; puderet eum vn-
dicq; quod pauperibus tribueretur corrogare
etiam mendicando. A Philippo hic Me-
lanchthone non raro impetrabat, vt operas
ille doctrinæ suæ instrueret, & eam ob rem
nonnun-

nonnunquam se Vuittenbergam conferebat. Neq; non facere interdum, vt fores con-
 clauis obsideret, in quo sedentem aliquid
 eum conscribere sciebat, quod sibi tradere-
 tur, neq; admittere aduentantum quenquam,
 ne instituta opera interpellando impedirentur.
 Obstabat autem effectio[n]ibus doctrinae,
 quod nullum manuum vsum haberet, quarum
 dextram casu de aedificio extrui coepto in
 terram puer adhuc delatus fregerat, & gestabat
 de curatione mala eneruatam atque inutilem.
 Itaq; cogitandi quoq; incitatio minus erat
 ad elaborandum opus aliquod doctrinae acris
 atq; vehemens, & mentis vis quasi languescebat.
 Saepe postea & iucundam consuetudinem
 ipsius Philippus Melancthon & accuratam
 considerationem atque solertiam in multis
 sacrae scripturae locis interpretandis
 requisitum, & mortuum crebris gemitibus
 desiderare se testatus est. Sed de hoc & supra,
 quemadmodum diximus, est mentio facta,
 neq; plura nunc commemoranda duximus.
 Pergat igitur instituta narratio, & ea
 quae restant exequatur. Huius anni
 bellicas clades in alijs locis, exceptis
 in Saxonis & Misnicis terris pestilentiae
 malum, Quo & Vuittenbergenses & Lipsenses
 congregationes scholasticae dissolutae
 fuerunt, alijs alio se conferentibus, quamuis
 initio

initio Dorſgam Vuittenbergenses complures, cumq; eis Philippus Melanchthon concessissent. Ego cum familia mea primum Neostadium ad Orilam me contuleram, vbi cum hiematurum me esse constituisssem, res ita tulit, vt in patriam pergens proficiscerer. Interea improuisa ac potius incredibilis plariscq; tametsi quidam & praesensissent & praedixissent, reconciliatio inter Imperatorem Carolum & Marchionem Albertum accidit, cuius fuit quasi foetus bellum Franconicum. Nam cum superiore anno Marchio Albertus ciuitate Norimbergensi grauiter afflictâ, & ipsa vrbe oppugnata, Praesules duos vicinos in suas condiciones perduxisset rationibus non admodum æquis, quod Pabepergensibus agri sui eriperentur, à Vuurcepurgensi ingens pecuniæ summa extorqueretur, cumq; Imperator edicto suo omnia ea esse irrita iussisset tanquam cum hoste Imperij contracta negotia, rursum ferebantur eadem illa pacta conuenta autoritate eiusdem Imperatoris confirmata, & soluta obsidione Metensi, Marchio Albertus parare se ad occupandum denuo recuperata ab Episcopo Pabepergensis, & auferendam à Vuurcepurgensi summam pecuniæ quam postulauerat, & præ se ferre suum se ius armis persecuturum esse, quibus cum instructior esset, nimirum caussa

quoq;

quoque se potiore fore existimabat. Unde sequens annus M. D. LIII. bellum attulit saevum atque crudele. Quo & patria mea Paberga in potestatem Marchionis Alberti tradita & atrociter vexata fuit, arcis castello vicino Aldepurgo dedito, & ipso statim & à Marchione inflammato, inexpugnabili aliquando credito, & capto olim tandem cum Dominus eius, qui & ipse nomen habuit Alberti, à Præsule Moguntino proditus fuisset fraudulente, & traditus in potestatem Ludovici Imperatoris III. Sed istis nunc & his similibus narrationibus instituta expositio non est interrumpenda. Et alios tunc amicos & inter hos me non parvas curas attulisse Philippo Melanchthoni cognitum est. Cum ad metum periculaque pestilentiae bellorum quoque calamitas adiungeretur. Ipse quidem ad mentionem luis morborum tunc passim vagantis dicere fere solebat: Se non eam pestem pertimescere, sed alias, quae & infestae essent Reipub. & perniciem interitumque communem minari viderentur. Significabat autem cum dictorum tum factorum audaciam impudentem, quam augeri & conualescere ubique in maxima omnium rerum licentia cerneret, atque simul alienationes Principum potentumque & occulta odia, & facinorum nefariorum defensionem approbationemque,

& er

& erga hos aut illos studia commota non rei negotiorumque æstimatione, sed inclinatione & procliuitate voluntatum ad personas. In quibus quamuis toleranda aliqua aut negligenda viderentur, exempli tamen & imitationis periculum magnopere esset pertimescendum. Commisissis autem duobus acerrimis bellatoribus D. Saxon. Mauricio & Alberto Marchione Brandepurgensi, & Mauricio victore, dum ipse ingentis animi nimia alacritate inuehitur in hostes, fortuito ictu machinæ vulnerato, & post dies tres in castris mortuo, procul etiam tunc absente fratre Augusto in Dania apud Regem Socerum, rursus suspensi omnes expectatione futurorum & anxij fuere. Atque est intellectum, verissimum esse quod veterum quidam scripsit: Qui in exercitu dux sit, eius consilia animique contentionem longe potiolem esse viribus effectioibusque corporis. Neque tantum boni ab vilo copiarum ductore fortissime dimicando & profligando hostes manu propria conciliari, quantum damni malique detur morte ipsius. Sed ad hunc casum magnitudine animi & generosi impetus vehementia, & non viuendi sed vincendi cupiditate ardentis Principis Mauricij, fata scilicet abusa sunt. Atque erat in Duce Mauricio animosa virtus inprimis, neque ille viso hoste moueri

ueri periculo quod metum incuteret aut haberet cautionem, sed cogitatione cupiditateque inuehendi & gerendi rem quasi calcibus instigari, ut tanquam generosus catus lus temere etiam aliquando excurreret, & peteret aduersarios cum ferocius tum inconsideratius. Et ideo in Pannonia quodam tempore in maximum capitis discrimen venit. Et militans quondam in Imperatoris Caroli castris bello Gallico, cum vrbs quædam oppugnante Carolo strenue tormentis globos illos ferreos efficiantibus defenderetur, neque D. Mauricius tamen prouehetur circumspectius aut timidius, conspectus est Imperator Carolus accedens & eum seducens, quod diceret: Non scire omnes, quo pacto inter volitantes illos globos decurrendum versandumque sit. Ego ante duos fere menses quam prælium istud committeretur, Lipsiam redieram, cum Aegram transissem, ubi tunc Legati Cæsaris Ferdinandi & multorum Principum, nonnullarumque ciuitatum consultabant de motibus bellorum, quibus tota fere Germania flagrabat. Non abstinebant autem urbani in illis tantis ærumnis ioco, cum dicerent: Non boni ominis locum ad deliberationes eas fuisse delectum. Sane ita ægre res processit, ut inter non diuturnas tractationes euanescerent omnia: Cum Marchio

chio Albertus interea in Franconia suo se lu-
do oblectaret, & excitaret maiora indies bel-
lorum incendia, quæ tandem in Saxonicas
regiones peruaferunt, cum eo inprimis exi-
tioso euentu quo D. Mauricius excessit è vi-
ta, & quo multis præstantifs. viris interfe-
ctis, ita Marchionis Alberti fractæ vires fue-
runt, vt nunquam postea quantumuis suble-
uatus erigere sese & denuo confirmare po-
tuerit. Hoc anno perquam carus Philippo
Melanchthoni mathematicus doctifs. Eras-
mus Reinoldus est mortuus. Et in Britania
decessit Rex Eduardus adolescentulus opti-
mæ & præclarissimæ, vt ferebatur, indolis
atq; spei. Deq; eius interitu varij, & quorun-
dam non admodum clæmentes sermones au-
diti. Dessauia autem migrauit ex hac vita
terrena Illustrissimus Princeps Anhaltinus
Georgius, cum ego mense Iulio in Franconi-
am me recepissem. Principis istius monu-
mentum versibus ornauit Philippus Melan-
quem viuus ille & suorum consiliorum au-
torem & actionum adiutorem fidelissimum
atq; diligentissimum habuerat. Fuit autem
Georgius Princeps is, in quo excelsitas gene-
ris atq; conditionis cum singulari humanita-
te coniungeretur, cumq; sapientia atq; do-
ctrina excelleret, tanta tamen erat in eo mo-
destia, vt paruas etiam res non facile exeque-

Z

retur,

retur vllas, nisi prius diligenter deliberatas, & ad aliquos, de quorum sapientia atq; fide bene existimabat, relatas. Quem talem Principem, qui Saxonicarum rerum statum temporis illius nouit, cogetur fateri propitiū Dei clementissimo concessu atq; munere his regionibus impertitum fuisse, cuius diligentia, virtute, pietate, fide, sanctitate niteretur salus ipsarum. Sed de huius Principis Illustrissima excellentia, deq; maximis in Rempubli- cam & inprimis Ecclesiasticum statum atque ordinem meritis atq; beneficijs, quasi prætereundo verba supra quoq; fecimus, cum accuratiorem copiosioremq; expositionem illæ desiderent, Deq; eo & nostræ & aliorum extent narrationes pleniores atq; copiosiores. Mortuus est cum omnium ingente mœ- rore xv. Calend. Nouembris. Et dolores Philippi Melanchthonis quos isto casu acer- bifs. acceperat, mox cumulati fuere allato nuntio mortis Iacobi Sturmij Argentoraten- sis. Cum hoc viro ex nobilitate ciuitatis il- lius, principe Senatus, & præstante sapien- tia, virtute, doctrina, experientia & vsu re- rum, facultate quoq; disertis sermonis ac co- piosi præclara prædito, singularis necessitu- do intercesserat multis annis Philippo Me- lanchthoni & plariseq; in consultationibus de negotijs Religionis rationes sententiasq; suas

suas illi contulerant. Antecedebat autem Sturmus Melanchthonem ætate, ferme annis septem, Qui solebat admirari in hoc summam prudentiæ considerationem, cum admirabili robore excelsi animi coniunctam, quæ diuersis temporibus laus in ipso emittens, vel nullo vel raro certe exemplo, conspecta est. Mutatæ etiam res in Britania & significatione molestiam exhibebant, & curas afferebant cogitatione Philippo. Nam consobrina Imperatoris Caroli Maria (quam solam inter abortiones crebras viam pepererat Catarina mater dimissa ab Henricho Rege, cum mox aliam post aliam ille duxisset) Regina facta, quæ deinde nupsit Philippo Caroli Imperatoris F. Hispaniarum Regi, Ecclesiarum statum, quem frater consanguineus ipsius paulo ante confirmatum reliquerat, prorsus conuertit, non etiam nullis antiquatis à patre Henricho sancitis. In quibus præcipua fuit subtracta obœdientia Pontifici Romano & vendicata Regi. Quæ omnia tum rescissa, & sub potestatem ditiorum Pontificiam denuo subiectum regnum illud fuit, & horribili seuitia crudelitatemq; vexati sunt aduersarij & dissentientes, exilijsq; & direptionibus bonorum afflicti, & igne ac ferro necati, neq; pepercit tum ulli sexui, ætati, generi, conditioni immanitas

arripiendum pro seditiosis atq; impijs quacumq; de re non assentientes rerum summa potentibus in cunctis quæ eis forte placuissent. Cum autem in Prussia res essent admodum perturbatæ, & contentiones indies crescerent, & dissidia augerentur, illiq; veluti igni materia ab externorum quoq; peruerso studio præberetur, in restinguendo eo incendio diligentia atq; labor Philippi Melanchthonis parum proficere potuit. Atq; corripuit ea flamma generum quoq; ipsius Sabinum, qui impatiens quarundam, vt ipse putabat, iniuriarum, eo tempore ex Prussia discessit. Etsi autem erat ea hominis virtus & doctrina & experientia rerum, variæ denique & singulares ingenij dotes, vt à compluribus expeteretur opera ipsius, inq; his ab Augusto Principe Elect. Saxonum Duce, ad suæ tamen ille Patriæ Dominum clementissima benignitate accersentem & luculentam conditionem ferentem sese contulit. Inter quæ & curarum nonnihil & plurimum negotij exhibitum fuit Philippo, non tam respectu suorum, quam sollicitudine de Sabino, quem diligebat & quam ornatissimum esse cupiebat, quamuis ab eo non leuiter, id quod supra perstrinxi, aliquando offensus. Atq; Prusiaca negotia iam implicabant alios complures, apud quos eadem controuersia

siæ disceptabantur non modo vehementer
 sed alicubi tumultuose etiam. Accusaban-
 turq; à nōnullis Theologi Vuirtebergenses,
 quasi neq; satis attente & caute ad quædam
 interrogata initio respondissent, & plus con-
 cefsissent auctori illarum turbarum, quam vi-
 derentur debuisse. Edebanturq; scripta à di-
 uersis eiusmodi, quæ non tam ad rem expli-
 candum, de qua litigabatur, quam aliena-
 tiones animorum maiores faciendum mo-
 menti aliquid haberent. In Misnicis etiam
 regionibus deliberationes de Ecclesijs scho-
 lisq; constituendis excercebant Philippum
 Melanchthonem, quem & consiliorum om-
 nium Illustrissima aula socium, & consulto-
 rum administratorem volebat esse. Propone-
 bantur autem capita de inspectione Eccle-
 siarum, de iudicijs Ecclesiasticis ordinandis,
 & quibusdam ad rem scholasticam pertinen-
 tibus. In quibus si non omnibus vndiq;, ali-
 quid tamen alicubi operæ nauatum, & non-
 nulla vtiliter conformata aut correctæ, quæ-
 dam vtilibus institutis rationibusq; susten-
 tata esse constat. Placuit anno Christi Iesu
 M. D. LIIII. vt quidam, maxime propter
 Prusiacas rixas, conuenirent Naopurgi in
 Duringia. Eo accessit cum Philippo Melan-
 optimus vir & doctissimus Theologus Io-
 hannes Forsterus Hebraicarum literarum in

primis peritus, qui varia & duriore aliquan-
 do fortuna conflictatus, tandem Vuirten-
 bergæ confederat, doctrina sua Academi-
 cam illam communitatem augens atq; or-
 nans. Vbi & mortem placide obiit anno
 Christi Iesu post Millesimum quingentesi-
 mum quinquagesimo sexto. Accesserunt
 & alij & ex Academia Lipsensi Alexander
 Alesius patria Scotus, valde carus Philippo
 Melanehthoni rei Theologicæ intelligentis-
 simus & artifex excellens congruentium di-
 sputationum, & vir dignitate atq; doctrina
 exquisita præstans. Ex Hefsiacis affuere
 cum alij tum Adamus Craftus, de quo alibi
 mentio à me facta est, magis vt à me fieri po-
 tuit honorifica, quam pietas, sapientia, vir-
 tus ipsius mereretur. Argentorato autem
 Iohannes Sleidanus aduenerat, autor libri
 historiarum paulo post editi, & ab alijs in
 aliam partem accepti, quod ipsum postea
 cura solitudineq; varia affecisse, comper-
 tum est. Vuirtenbergenses qui in viam se
 dedissent, & non abessent longissime, (Go-
 tham enim, quod oppidum Duringiæ est,
 venisse eos nunciabatur) nescio quam ob
 rem aut famam, non perrexerunt, neq; in illo
 conuentu affuerunt. Perscripta sunt quæ-
 dam tunc de communi sententia omnium,
 breuiter illa quidem, sed id, de quo quære-
 batur,

batur, plane & luculente explicantia, & quæ non paucorum dubitationes sustulerunt. Atq; ita fere annus iste abiit, inter disputationes de doctrina & bellorum causis, atq; tractatæ conuentibus actis rationes fuere componendi res & sedandi commota. Sed frustra plæraq; omnia suscepta atq; tentata. Itaq; solennis Imperij Romani conuentus indictus & frequentes conuenire iussi sunt ordines Augustam Vindelicorum. Et in Germania turbulenti homines passim Ecclesiarum status turbare, & ruere Marchio Albertus, donec & ipse prorsus concidit, & causam dedit, vt in Franconia vrbs Imperij ad Mœnum vetus, quam occupatam præsidio copiarum suarum tenuerat, miserabiliter inflammaretur. Multa prodigia nunciata tunc fuere. Visum in Silesia ardere cœlum, alicubi conspecta species exercituum quasi qui commissuri prælium essent. Teterrimum autem, quod multis in locis sanguine pluuisse constaret. In Franconia apparuisse narrabatur viri species cruorem effudentis in solem, & prope hunc conspectam esse aquilam conantem altius euolare, itemq; virum astantem equo. Non longe autem à Vuittenberga sol cruentus diuidi visus est, & partes dilabi, & exercitus confligentes, & quasi in excelso monte ceruus. Quibus animaduerteba-

tur valde commoveri Philippum Melanchthonem, sed ex omnibus vno maxime, cuius simile neq; audisse se neq; legisse aiebat, cum pro certo & explorato haberetur, in oppido Duriñgiæ cui Nebræ nomen, sobolem muliebris sexus modo natam interiisse flamma necatam, quæ erupisset ex vtero materno. Multa quoque templa de cælo tacta passim esse affirmabatur. Non putavi omittendam mentionem externorum quoq; hominum, cum quibus singularis vsus aliquis & eximia familiaritas Philippo Melanchthoni intercessisset. Voco autem externos eos, qui Germaniam nostram patriam non habent. Fuit igitur perquam carus illi gentis Pannonicæ adolescens nobili admodum genere natus è familia Iaxitia, quem mortuum Vuitenbergæ ita luxit Philippus Melanchthon vt quantopere eum dilexisset, & quam tristi desiderio afficeretur amissi, plane liquidoq; perspiceretur. Multum etiam & perquam familiariter vsus est Sigemundo Geloo, qui postea in sua patria admodum honoratus præcipuis muneribus functus est. Ex Italia adueniens Lælius Mariani Socini celeberrimi Iurisconsulti F. se, & patriam, & florentem opibus & dignitate domum, & spem amplissimæ fortunæ solius Philippi Melanchthonis videndi gratia reliquisse, præ se ferebat.

bat. Animaduertebatur hunc ardere studio cognoscendi ijs de rebus, quæ tunc disceptabantur, certi firmiꝫ aliquid. Eumꝫ nunciabatur postea adhuc iuuenem ingenio summo & doctrina præclara excellentem mortem obiisse in Heluetijs. Ex Hispania habuit Philippus Melanchthon secum virum grauem admodum constantemꝫ & fortem in ijs asserendis defendendisꝫ, quæ vera atque recta esse discendo comperisset. Eum nominabant Franciscum Dryandrum. Sed familiaræ, vt ferebant, apud suos inprimis nobilis appellatio alia erat voce gentili, quam Græcum illud nomen quodammodo interpretaretur. De Anglis supra aliquid dictum est. Gallicæ autem nationis Hubertus Languetus Heduus, (Burgundi nunc nominantur) multis annis vixit versatusꝫ est apud Philippum Melanchthonem cum Vuittenbergam venisset anno Christi M. D. XLIX. Neꝫ ab ipso discessit nisi interdum per interualla quædam peregrinationum, quibus mirifice delectabatur, donec Philippi Melanchthonis vita in terris durauit. Vt horum consuetudo annum attingat XII. Erat autem Philippo grata atꝫ iucunda multarum magnarumꝫ rerum, quas ille tenebat, commemoratio, & oratio de Regibus Principibusꝫ gubernationum, & alijs sapientia, virtute,

doctrina præstantibus viris horum temporum. Neque ego audiui vllum alterum, qui tam prudenter & certo, & plane, dilucide, diserte exponeret, quicquid narrare instituisset. Non ille in hominum nominibus falli, non indicijs temporum errare, non confundere rerum negotiorumque seriem. Erat autem in eo singularis sagacitas in notandis naturis hominum, & conijciendo, quo quisque suo apte ingenio deferretur, & quæ esset voluntatis inclinatio. Consiliorum etiam solertissimus æstimator, & euentuum futurorum provisione admirabilis. Hunc lectio libri cuiusdam in Italia, vbi tunc ipse degeret, à Philippo Melanchthone compositi cupiditate incenderat videndi autorem illius, & ea stimulos perpetuo admouens perpulerat tandem, vt in Germaniam veniret & Vuittembergam se conferret. Vbi more consuetudineque sua accepit eum Philippus Melanchthon humanissime, & perspecta virtute integritateque eius, secum esse libenter passus quoad vixit, Et obseruantiam fidemque ipsius est expertus, summam benevolentiam erga illum perpetuo retinens. Suntque sæpe auditi sermones Philippi Melanchthonis prædicantes accurate Huberti probitatem & studium veritatis, & prudentiam, & explicatam cognitionem atque scientiam earum rerum, quarum

periti

periti & sibi laudem & alijs vtilitatem acquirere conciliareq; consueuerunt. Hubertus vero eam grati animi significationem honoremq; Philippo viuo, & mortuo meritorum recordationem, pietatemq; præstari semper studuit, vt perspicue declararetur animi ipsius singularis erga illum affectio, quem omnibus officijs præsentem coluisset, & cuius erepti nomen honore venerationeq; perpetua, & memoriam desiderio ac lacrimis prosequeretur. Sed hæcenus in isto iudicio consuetudinis cum externis hominibus Philippi Melanchthonis moratam esse narrationem nostram habeatur satis, cum alios innumera- biles vndiq; locorum ac gentium ad ipsum videndum, compellandum, audiendum aduenisse non sit obscurum neq; ignoretur. Adiungantur ergo iam expositis reliqua. Hoc Christi anno M. D. LIIII. Illustris. atque laudatiss. Principi Iohanni Fridericho Saxon. Duci, post obitum Illustris. coniugis rebus omnibus pacatis placide mortuo, Philippus Melanchthon cum bonis vniuersis memoria animi grati & veri doloris luctu iusta fecit, cuius fortunam & casum sæpe deplorauerat, qui excessit e vita v. Non. Martij. Huius Principis virtutem, constantiam, animi excelsi magnitudinem, & perferendis, quæ necesse esset, patientiam, fidemq; ad
Deum

Deum & homines suspicientes admirati fuerunt & prædicarunt hostes quoque. Quod si iste laudum tantus splendor leui forte macula aliqua aspersus putetur, ita scilicet intellectum est, hominem eum fuisse, quorum hæc est conditio, vt nemo omnium penitus labis expers sit. Atque vt aliud alijs vitij est, secundum Comicum, sic accidit magnis & fortibus animis, vt interdum altius extollantur quam æquum esse videatur. Vnde fit vt ea suscipiantur moueanturque, quæ, nisi processus habeant fortunatos & exitus felices, omnem omnium repræhensionem effugere nequeant. Quidam autem ita peruersi sunt, vt neminem satis laudatum putent, nisi sermonibus suis aliquem in cœlum ferant, & quemadmodum veteres locuti fuerunt, cum Deorum immortalium laude coniungant. Neque vident hoc pacto non ornari sed deformari eum, quem celebrare instituerunt, cum de homine verba facientes non hominis effigiem exprimi studeant & perpoliri oratione sua. Sed & de his satis vel nimium potius. Anno Iesu Christi M. D. L. V. Non. Febr. præsentè Augustæ Vindelicorum Ferdinando Rege & Principibus non multis, proposita fuere capita deliberationum. Cumque in mentione de re Ecclesiastica, quod Religionis negotium appellabatur, tres rationes

tiones indicarentur, quibus laboranti illi & dilapsæ consuli subueniriq; posse existimaretur, fuit vna ex his congressus doctorum hominum, qui rursus de Religionis negotio colloquerentur. Itaq; & Philippus Melanchthon iussus fuit parare se, & expectare literas, quibus quid agendum & iter illud quando ingrediendum esset, ei significaretur. Sed tum quidem molestia hac affectus non est, & reperta alia via ad incommoda ac mala illa non tam sananda quam mitiganda, & procurandum ne latius saltem serperent. Hoc quale sit, conijcere licet ex præcepto & sententia Peligni Poëtæ de eo, quod ipse vocat Immedicabile vulnus. Permissa tamen tunc, non paucis admirantibus, concessaq; fuit vsurpatio aliqua eius doctrinæ, cuius assensionis prius vltima supplicia & grauissimæ poenæ constitutæ fuissent, & adhuc alicubi essent. Sane quid suscipi tentariq; forte potuisset, incertum est, & erat expectatio omnium fere sollicita atq; anxiosa. Nam Rom. Pontifex Iulius III. Augustam ablegarat Iohannem Hieronymi F. Moronum Cardinalem, quem aiebant & prudentia & eloquentia esse instructum, & vias nosse quibus se in animos quorumcunq; insinuans, illorum voluntates gratiamq; sibi facile conciliaret, eosque perduceret in sententiam suam, Et his artibus

tibus præditum præ cæteris, istoq; nomine in præcipua esse eum existimatione. Idem, cum Episcopus Mutinensis illo tempore nominaretur, legatus ad eum quoq; conuentum quem Ratibonæ ægit Carolus Imperator anno Christi M. D. XLI. antequam ad bellum proficisceretur Africanum, existimatioque, de eius sapientia virtuteq; & facundia imprimis, perquam præclara fuit. Habuit hic patrem superiore ætate sapientiæ laude celebrem, cuius consilijs gubernatam rem Mediolanensem esse ferunt. Deq; eo, quod accepimus huic narrationi si inseruissem, neq; prorsus hoc alienum visum iri, neq; ingratum lectori futurum esse speravi. Quibus temporibus inter arma Cæsariana atq; Gallica Franciscus Dux Mediolani tanquam in maris commoti sæuisimis vndis iactabatur, aliquando postulatum ab ipso fuit, vt in castra vicina Cæsariana se conferret. De qua re cum accurate deliberaretur, non putarunt consiliarij faciendum esse, vt ipse Dux illo accederet, manifestum ac præsens periculum, quemadmodum coniiciebatur, aditurus. Atque Principem consilij sui mitti illuc placuit Hieronymum Moronum. Credebatur hic de ijs, quæ fieri aut non fieri deberent, admoneri voce quadam, quæ, nemine nisi ipso exaudiente, emitteretur ex annu-

li cu-

li cuiusdam conuersa ad aurem pala. Con-
sueuisse igitur ferebatur, quoties de euentu
aliquo certior fieri cuperet, quasi de propo-
sita re cogitaret; cubito nitentem manum &
ita annuli palam auri admouere, vt de quibus
quærebat aliquid cognosceret, cumq; id
ipsum tunc quoq; fecisset, sermone Italico
pronunciata audijisse hæc verba: Ibis redibis
non eris captiuus. Quæ cum ipsius intelli-
gentia sic distinguerentur, vt significaretur
id quod optabat, profectus fuit in castra, at-
que ibi captus & duriter crudeliterq; tracta-
tus, Illorum verborum aliam sententiam fu-
isse & se disiungenda copulasse demum per-
spexit. Hunc Cardinalem in non paruum
discrimen paulo post venisse dicebatur poti-
ente rerum Iulio IIII. Sed tunc ille, nuncia-
ta morte Pontificis Rom. Iulij IIII. cum festi-
natione summa Romam, relictis omnibus,
recurrat. Atq; eo tempore, quemadmo-
dum narrari cœptum est, liberatus fuit Phi-
lippus Melanchthon sollicitudine & labore
scriptionum disputationumq; de Religionis
negotio. Amisimus hoc anno nos ambo
vsum summi amici Daniæli gente Stiberi,
ordine equitis Franci, dignitate Canonici in
collegio primarij templi Vurcepurg. Ami-
cos enim non dubitabat ille nos appellare, &
esse se amicum reipsa declarare non desiste-
bat.

bat. Cum me quidem propter societatem honestorum studiorum, qua coniuncti à prima ætate fuiffemus, fratris nomine dignaret. De huius viri virtute, animo constante & magno, ingenua orationis libertate, beneficentia in suos, amore patriæ, liberalitate & humanitate erga omnes, tota deniq; vita digna generis sui nobilitate, & alibi vera narrauimus, & nunc in his exponendis morari minus opportunum videri possit. Quare prosequamur commemorando proposita, & id agamus, quod est in manibus. His igitur temporibus in Anglia ea patrabantur, quibus & Philippi Melanchthonis & aliorum animos ingente dolore affici necesse erat. Crudelissime enim interficiebantur ferro igniq; innocentissimi & sanctissimi viri, in quibus venerandus Senex Latimerus nominabatur, & Cantuariensis Episcopus Thomas Crammerus. Sed hic quod esset dignitate ac loco summo atq; primario, supplicium aliquanto sumtum est de eo posterius. In Latimero singulari olim Erasmi Roterodami amico, & religiosæ pietatis cœlestisq; veritatis ardentissimum studium, & idem exquisita cognitione optimarum literarum atque artium, & facultate eruditæ doctrinæ celebris fuit. Qui vbi cum socio criminis pulcerrimi atque gloriosissimi: Quod Euan-

gelium

gelium Iesu Christi Filij Dei profiterentur, Episcopo tunc Londiniensi, ad rogum constitisset, productum eodem de carcere, ferebatur, etiam Crammerum fuisse, ut mortis atrocitate & horrore spectaculi illius deteritus sententiam mutaret. In qua cum nihilominus hic permaneret, atque supplice etiam gestu oraret, cum sanctissimis illis viris ut mortem sibi communiter afferri decerneretur, falsi autores consilij huius sua opinione, istos quidem viuos comburendos, hunc autem in carcerem reducendum curarunt. Vbi primum in squalore & mox spe quadam bona & commodis quorundam sermonibus inductus, traditur aliquantulum vacillasse, & nomen suum subscripsisse, nescio quibus, aberrantibus à simplice veritate cœlestis doctrinæ, quam ipse esset professus: Sed mox illustri confessione sententiam pristinam declarasse, & manum etiam detestatum, quæ se nefario operi ministram præbuisset, atque ita crematus fuisse. Similis sæuitiæ in alios complures tam in Angliâ quam Gallia incitatum odium rabiose est debaccatum illo tempore tanta importunitate, ut prior calamitas iam fuisse tolerabilis videretur, quæ fuisset maxima atque acerbissima. Verum hæc nostra commemoratione enarranda hoc loco non sunt, & hæctenus producta mentio sufficere

poterit instituto nostro. Indicatum autem supra est, quid turbarum fuerit commotum importuna quadam nouitatis vsurpatione in doctrina Ecclesiastica ab Andrea Osiandro. Huius mortui etiam factio non quiescebat, & vt verum fatear, exulcerari negotium videbatur importunitate quorundam ambitiose magis quam necessario quasi ventilantum dissidium illud, & non patientum flammam contentionum extingui. Exarseruntq; passim certamina de illis rebus plane gladiatoria. Quæ tanta extiterunt Norimbergæ, vt ferri in ciuitate pacata diutius non possent. Eo igitur ventum est, vt peteretur à Philippo Melanchthone iam non consilium, quod ante dederat, sed auxilium quod perturbatæ Ecclesiæ ferret. Ita, impetrata hac venia ab Illustriss. Principe Elect. Augusto, Norimbergam ille est profectus, adiuncto sibi hinc Alexandro Alesio, & tum forte hospite Iacobo Rungo Pomerano, quibus & ego meo itinere comitem præbui. Atq; fuit præsentibus Norimbergæ præcipuis in Ecclesia docentibus ea controuersia ita disputata & sedata, vt ab hac deinde quieta fuerit omnino ciuitas illa, complexusq; est dogma scripto Philippus Melanchthon breui illo quidem sed disertis & illustri, sine vllius reprehensione aut insectatione veritatis simplice

plice oratione exposita, qua assererentur probata, & refutarentur ea quæ damnabantur. Id quod optimi & sanctissimi veteres quoque fecisse animaduertuntur in Nicena Synodo, declarata sententia vera atque recta Ecclesiæ Catholicæ, & refutata contraria, inculcato nullius aduersantium nomine. Spes fuerat aduenturum esse eodem Iohannem Brentium, sed literis hic missis ostendit cur accedere eo tempore non licuisset, & differuit quædam de rebus illis quæ tractabantur. Duo qui quærere disceptareque amplius vellent, neque explicatione prolata contenti essent, tunc discesserunt dimissi benigne. Cæteri inter se concordantes tranquillitati in ista parte studiose operam dederunt. Reuersum autem mox domum Philippum Melanchthonem exceperunt rursus aggressiones quorundam de disputationibus & turbis Flaciænis. Sibi enim Flacius iam non modo vulgi studia, sed nonnullorum magnorum & principum virorum voluntates astute circumuentas adiunxerat. Ferebanturque leges Philippo, quibus inter ipsos gratia reconciliari videretur posse, & tantus furor erat hominis, ut lenissime dicam, improbi, ut accedere tandem propius non dubitaret, & euocare ad colloquium Philippum. Hic vero cum de ea re scribebat respondens literis

quorundam, grauius & plane, tum illa tali-
um congressuum postulata præcidebat. Et
quia prohibere quasi illuuiem illam insaniam
non poterat, intra suam stationem resistens,
& faciens, vt prius, officium, neq; ab hoc si-
nens abduci sese, iracundia, odio, cupidita-
te, spe, iniuriasq; omnes perferens & con-
temnens incitationes stolidæ vehementiæ, ita
permittebat Deo æterno cætera. At hi illo
ipso iritabantur, & libellos scriptorum tur-
bulentorum emittebant in vulgus, & arripie-
bant ad lacerandum plurimos optimos &
doctrina atq; pietate præstantes viros, qui-
bus maledicendo acerbitati indulgebant ani-
morum suorum, & odijs conceptis obsequa-
bantur. Vera falsa, certa dubia, consenta-
nea dissentanea, propria aliena, conuenien-
tia absurda proferrentur in medium, non
curabatur. Et satis erat crimen aliquod illa-
tum esse. Nam adhærescebat in hac parte,
quam Philippus Melanchthon deserendam
sibi non putarat, statim quicquid esset tan-
quam telum accusationis & culpæ conie-
ctum. Vt autem Magi ignotis & barbaris
nominibus simplices infatuant, sic isti appel-
lationibus mirificis & obscuris vulgi animos
percellebant, & quasi inhians sibi circumdu-
cebant, Adiaphoristas, Synergistas, Maio-
ristas, & nescio quæ alia vocabula nuncu-
pando

pando comminiscendoq; offundentes. Fiebat autem vt confusa negotia publica ac priuata, & Ecclesiasticæ ciuileq; res, materiam darent insimulandi inuidiaq; grauandi eos, à quibus aliquis alienior forte esset. Et Flaciana factio iactans ardorem quendam & flagrans studium rerum diuinarum, si qui illam vehementiam improbarent & moderationem lenitatemq; aliquam adhiberent, statim desertores & proditores causæ eos esse vociferari, & ingerere conuicia, & disputationum conflictus poscere, & veluti in arena exultare atq; prouocare aduersarios ad luctandum. Quæ omnia ad vulgus & imperitos & rerum negotiorumq; ignaros erant speciosa, & celebritatem nominis Flaciani augebant. Atq; inueniebantur quidam qui paria facerent, & veris contumelijs istos appetere neque sciente, & si rescuisset perquam grauitè & moleste ferente Philippo Melanchthone. Sed ij tantum proficiebant, quantum ad restinguendam flammam infusum oleum. Ad vnum enim probrum in promptu statim erant quæ obijcerentur decem. Diceret quispiam falsa de inanibus rumusculis collecta aut conficta ab ipsis spargi: Aliquam illi fabulam contra narrare & eludere crimen, & scurrarum more impudenter inde noui vitij infamiam detexere. Quæ

autem dicebantur ac docebantur vere & vtiliter, ea peruertendo & cauillando detorque-
 re, & conquirere atq; venari vndiq; omnia,
 quibus de quietis & pacis cupidorum, &
 paulo modestiorum existimatione aliquid
 detraheretur & his inurerentur macule. Ve-
 tera ac noua, dictaq; & facta, atq; syllabæ
 pene calumniarum malitia ad ignominiam
 arripiebantur eorum, à quibus ista caterua
 discesserat, cum docendo magistros, benefa-
 ciendo pene parentes haberent plerosq;, &
 propter ætatem certe & dignitatem atq; ex-
 cellentiam plurimi ex his eos obseruare &
 colere deberent. Quemadmodum autem
 olim cum histrionum ars cognita atq; pro-
 bata fuit, pluris fieri cepisse actores fabula-
 rum quam scriptores traditur, sic accidit tunc
 prauitate hominum & vulgi leuitate, vt isti
 simul atq; alij, eorum, quibus præceptoribus
 vti fuerant, dicta ac scripta diuersis gestibus
 ñsq; partim ineptis, partim turpibus agerent,
 & cum malitiose interdum corrumperent,
 ita applaudentes sibi inuenirent complures.
 Quia autem differebantur res arduæ & ma-
 gnæ, ideo ista cohors tumultuari & vehe-
 mentia declamitandi perturbare audientium
 animos, & assentari hominum cupiditatibus,
 & hoc pacto facile reperire assentientes seq;
 eis adiungentes. Grata erat plurimis repræ-
 hensio

hensio atq; notatio eorum, quibus licentia vitæ coherceretur, & maior prohiberetur dissolutio. Libenter igitur admittebatur, & fortes isti perhibebantur tanquam libertatis defensores, erantq; in precio. Quid vero melius, rectius, salutarius omnium isti protulerunt, docuerunt, enarrarunt? quam ij quos tam hostiliter oppugnabant. Sed erant illa scilicet iam vsitata, ac nouitate delectabantur homines, quorum voluntati istud genus speciose inseruijt. Quemadmodum autem erga ciues plærumq; propter vsum consuetudinis affectio est remissior, ita vulgus, quantumuis bona & vtilia, iam familiaria atq; consueta, minus curare solet, & aucupatur externa ac noua. Atq; isto quasi turbine multa honesta consilia, non pauca præclaræ actiones peruersæ sunt, spes tranquillæ cuiusdam quasi serenitatis debilitata atq; erepta, pietas & religio labefactata, cum interea fulcirentur superstitionum & errorum vitia. Quod nunc cœptum est ab ijs quoq; intelligi, qui istos aliquando vel fouerunt vel non certe excluderunt. Cum enim ista factio audacissime vel potius impudentissime, sine omni rerum, personarum, temporum consideratione effutiret & dissiparet, quicquid non in mentem, quam haberet nullam, sed in buccam, vt dicitur, venisset, In

hoc malo id inerat boni, quod fiebat, quem-
admodum Tragicus Poëta ait improbis &
vanis vsu venire: vt cogitationum volun-
tatumq̃

Certum atq̃ verax indicium lingua faceret,
declarans illa ac profitens, nihil se esse petu-
lantius neque magis leue atq̃ futile, & pro-
ferens cum scelerate & nefarie conficta de
opt. & innocentis. ac publice priuatimq̃
bene meritis viris, & sese antesignanam du-
cemq̃ præbens ad Reipublicæ reliquam quie-
tem exturbandam, ad vastitatem inferendam
Ecclesijs, ad laxandam multitudinis promi-
scuæ licentiam, ad totius deniq̃ adhuc consi-
stentis honestate quadam nonnulloq̃ pudore
vitæ dissolutionem. Haud sane nesci-
mus huic importunitati prætendisse istos ex-
empla sanctæ antiquitatis, quo quidem non
minima ex parte eminebat vel furor vel certe
stulticia ipsorum, qui nullis consilijs aut acti-
onibus similibus & conferendis tanquam la-
trones aut hostes sub illorum exemplorum
quali tecta subirent, vbi lateret impietatis
istius detestanda pernicies. Etsi autem ad-
huc reperiuntur hic aut illic nonnulli, qui
pertinaciter defendant quamuis perspicuam
peruersitatem atq̃ vesaniam, & fit tamen in-
dies, etiam in satietate quadam, assensio in-
firmior, & aperiuntur plurimum oculi, & con-
tracta

tracta damna intelliguntur, & dissensiones inde tum manifestæ tum occultæ existunt. Est autem profecto non leuissima causa miseriam istius, sæculi nostri effrenata exultatio, & infinita licentia, & summa dictorum factorumque impunitas, non modo declamandi & concionandi pro eo ut cuique libet, & fert impetus animi commoti, sed proferendi quoque & edendi mandata literis ea, quæ vnusquisque somniasset aut vigilans fingere comminisci que potuisset. Sed imprimis liberæ & crebræ tunc erant disputationum dimicationes & criminationes confutationesque mutua, & iurgiorum contumeliæ. Quique alterum insectando vehementissime exagitaret, & in eum inueheretur acerrime, & pro suis qualibuscumque audacissime propugnaret, is fortissimus habebatur & laudabatur imprimis. Omnes itaque librorum officinas, accusationibus, defensionibus, purgationibus, insimulationibus, & pugnacibus sæuisque scriptis refertas cerneres. Hoc loco mihi venit in mentem, quod Legibus antiquis constitutum fuisse traditur, ut alterum in iudicio falso & temere accusantes eam poenam sustinerent, quam luere oportuisset reum si conuinceretur. Erat enim æquum valere idem in eos, qui contradicendo inscite & nugatorie & perperam refellere aliquem conarentur.

tur. Quia vero actio datur illa quidem iniuricijs iniuriarum: Ficta autem atq; falsa crimina alicui inter altercandum inferri, & obtreſtando maculas aſpergi, modo prætendatur ardor aſſerendæ & defendendæ veritatis, non modo animaduerſione caret, ſed laudem etiam paſſim inuenit, ita ſcilicet fit, vt optimos & grauiffimos viros leuiſſimi deterrimiq; infectentur & exagitent. Quanta autem nunc copia quoduis argumentum, ſed præcipue aliquod ſanctæ Religionis caput explicantium & de hac dimicantium librorum euolat? In Aegypto olim, quemadmodum fertur, quod quiſq; in aliqua arte excogitaſſet, id in conuentu peritorum conſideratum & dijudicatum ſic demum, ſi approbatum eſſet, curabatur tanquam verum, in columnis perſcribendum, quæ in ſacris quibuſdam locis ſeruabantur. Tales conuentus nunc quoq; agi erat optandum & expediret, vt de ijs ſcriptis, quæ proferenda aliquis in lucem & edenda exiſtimat, docti & ſapientes conſulerentur, deq; eorum ſententia vtilia ac bona publice reponerentur, mala atque pernicioſa obliterarentur delendo. In quo melius eſſet, ne nomen quidem ſcriptoris conſeruari, id quod in Aegypto quondam factum fuiſſe accepimus. Hoc ſane pacto obuiam iretur cupiditati immodice
ambitioſe

ambitiosorum & gloriæ appetitio reprimeretur, & non complerentur animi hominum opinionum mirabilium absurdarumq; varietate. At nunc quoniam & scribendi facultas conceditur cunctis, & iudicandi potestas datur cuilibet, qui sunt audacissimi, ij vulgo in precio honoreq; habentur, & omnia ubiq; perniciosis & turbulentis contentionibus personant. Verum apponantur & ista ad miseriarum nostri temporis aceruum, & fatalium pœnarum grauitatem. Inter hæc dissidia & istas secessiones, qui adhuc supererant pauci illi sane ex vetere sodalitate & quasi grege eorum, qui initio ad veritatis cœlestis & optimarum disciplinarum doctrinam colendam sese coniunxerant, cum maximo dolore recordabantur præteritorum temporum, & tantam mutationem vitæ atq; morum deplorabant. Meminerant sua ætate inimicitias etiam inter aliquos manifestas non fuisse expertes humanitatis & moderationis, contententibus illis non hostiliter sed ciuiler: In suscipiendis autem gerendisq; rebus quibuscunq; communicata consilia & collatas sententias rationesq; magno studio & opinione mutua beneuolentiæ singulari. Quæ tradere docendo alijs, quæ composita scribendo edere aliquis volebat, quæ negotia conficere agendo, ea tunc non temere sed delibe-

deliberata & recognita cum amicis ita agredi, si videretur, & proferrre, aut, si non videretur, relinquere & premere. Hanc igitur suauitatem illi superioris temporis participes adhuc reliqui in tantam acerbitatem, & vitam ex congregabili atq; mansueta, tam feram ac soliuagam euasisse, dolebant & miserabantur prolapsionem ætatis suæ, & nihil læti de futuris poterant ominari, accedente etiam senectutis diffidentia atq; difficultate. Sed his temporibus in quibus versatur ista pars narrationis nostræ, & dum ea, quæ exposuimus ad hunc modum geruntur, multi interea ex Boiemia fuere edictorum sæuitia eiectionis, qui aliquid dicere aut facere ausi fuissent prioribus & antiquis obseruationibus & ritibus contrarium. Exulabantq; complures coniuges præsertim sacerdotes perquam miserabili specie. Et amisit Philippus Melanchthon amicum præcipuum Iustum Ionam. Hic celeberr. Juriscons. Henningo Gœdæ præposito rei Ecclesiasticæ Vuittenbergæ successerat & hoc anno Christi Iesu M. D. L V. migravit ex hac vita, vir dignitate excellens & præstans doctrina, cum Vuittenbergam prorsus reliquisset, in superiorum annorum bellicis tumultibus, & mutatione gubernationis. Etsi illinc abesse ceperat & conciones habere antea quoq; in

Salinis

Salinis Saxonis. Sed tunc his regionibus excessit, & aliquantisper in aula Ducum Saxoniae D. Iohannis Friderichi F F. commoratus, praefectus deinde Ecclesiae in oppido Eysfeldo, ibi mortem obiit habens annos LXIII. Ad Danubium autem conuentus agebatur anno Iesu Christi M. D. LVI. Et de Religionis negotio iam conuenerat: ut delecti aliquot vtriusque partis congregarentur in Vangionibus Berbetomagi, de quibus controversiis ortis inter se placide colloquerentur. Nominabantur autem iam alteri non magis protestantes, ut olim, sed addicti confessioni Augustanae, Alteri catholicorum & antiquae Religionis nomen obtinebant. Accesserunt illuc cum alij tum Philippus Melancthon serius hic quidem, quod eo anno profectus in Cimbricam Chersonesum ad Regem Daniae affinem suum Dux Augustus, iussisset operiri illum mandata sua. Tandem vero aestate Anni M. D. LVII. est tamen iter & ipse ingressus deducente eum, qui ab Augusto Principe legabatur, generoso & nobili Comite Ludouico Neogardiensi. Ibidem affuerunt & a Saxoniae Ducibus D. Iohannis Friderichi F F. missi Theologi & earum rerum de quibus differendum esset periti, & spectati homines cum bonarum artium tum caeterarum doctrinarum, & viri non vulgari

auto.

auctoritate præditi. Sed à Flaciana, quæ tunc
 apud illos Principes in existimatione præcla-
 ra erat & regnabat, factione, eas leges habe-
 bant latas præscriptasq; & constitutas con-
 ditiones, vt alienæ sententiæ actores non au-
 tores suæ aduenirent. De quibus rebus hoc
 primum optarim, famam omnem perpetui
 silentij latebris occultari & æterna obliuione
 potuisse obrui. Sed quoniam illæ multorum
 sermonibus & quorundam scriptis quoque
 celebratæ sunt, pauca hoc loco à me dici, ad
 instituti operis rationem & meam diligenti-
 am fidemq; pertinere duxi. Erant ad de-
 cretum colloquium de controuersis in do-
 ctrina Ecclesiastica capitibus, designati præ-
 sides, primum Spirensis Præsul, sed hic obire
 munus istud morbo impeditus non potuit.
 Suffectus igitur fuit in locum eius Iulius Præ-
 sul Naopurgensis. At Mersepurgensis,
 princeps erat sui gregis. Hunc Sidonium
 nominabant, quod in eorum numero, qui
 suffraganei vocantur, Moguntia aliquando
 titulum habuisset Episcopi Sidonis. Ita
 enim ludere in maximis rebus non est veritas,
 posteaquam os perfricuit & omnem pudor-
 em abiicit, superstitio, vt præesse iubere-
 tur aliquis prouinciæ, quæ vel nulla extaret
 omnino, vel nullo pacto certe obtineri ge-
 ricq; posset. Adolescens ipse humili loco
natus

natus ex vicinis alpibus Tubingam studio-
rum causa venerat, ibi in contubernio pau-
perum (Martinianum vocant ab autore in-
stitutionis) educatus dum bonarum artium
Magister renunciaretur, literas deinde do-
cere cœpit, & Moguntiaë ludum aperuit, &
postea etiam ad Ecclesiasticas conciones ha-
bendas animum appulit. Ad quas maxima
frequentia cum concurreretur, ita est ei ista
curatio lata, vt sententia atq; voluntas arcti-
us deuinciretur, & ipse statum illum fulciret
studiosius, & magis enixe sustentaret. Atq;
hinc est ad illud honorum fastigium euectus,
rebus bello conturbatis, & discrepantibus
iudicijs, diuersisq; studijs collegij, producen-
te eum Imperatoria Maiestate, cui ita com-
mendatus fuerat, vt illius opera nihil non ef-
fici posse crederetur. Quæ eadem ferme eo-
dem modo supra à me commemorata cum,
his perscriptis, recordarer, non volui tamen
delerere, neq; iterum hoc loco legi, alienum
dixi. Sane erat ingenium in homine acu-
tum, industria haud vulgaris, facundia et-
iam & copia orationis egregia. Is igitur
tunc quasi primum ordinem duxit eorum,
cum quibus congregari deberent defensores
eius doctrinæ, quæ nomine confessionis Au-
gustanæ significabatur, eratq; veluti caput
horum Philippus Melanchthon. Cognitioni
autem

autem præesse loco D. Augusti Prin. Elect. legatus ipsius debebat, magnitudine animi, constantia, virtute, sapientia, humanitate etiam excellens, quod in adolescentia opt. literis præclare esset institutus, is quem supra nominauimus, Ludouicus Comes Neogardiensis. Habuerat hic aliquando Præceptorem Friderichum Staphylum, Quem iamdudum vel ambitionis impetus, vel nescio quæ cupiditatum quasi procella ablatum inter aduersarios constituerat, cuius ante quoque facta mentio est, hominis, vt nihil dicam amplius, despicati & leuis, cum non esset ab eruditionis doctrina prorsus imparatus. Omnino ex ipsis iam illis, qui antiquæ religionis patroni perhibebantur, non plane dementes, fateri cogebantur, suas partes & doctrinæ & rituum & vitæ vitijs aliquibus laborare, & non immerito notatos esse errores quosdam. Atque hi initio statim petierunt, vt disputationes non colloquendo sed scribendo haberentur. Id quod facile impetrarunt, quod non minus scribendo quam loquendo se valere confiderent defensores confessionis Augustanæ. Qui cum præclare starent, inter ipsos optatissimum aduersarijs dissidium extitit. Nam ab ijs qui accesserant cum Flaciano consulto, de illius sententia ante omnia postulare: vt damnati pronun-

pronunciarentur quidam, qui illis, quorum paulo ante meminimus, nominibus mirificis & fictis infamabantur. Nisi enim hoc fieret, non fore inter ipsos firmam consensionem. Nihil fere erat inter hos atq; cæteros istarum partium, controuersia aut litis de dogmate. Petebatur itaq; ab ipsis amanter, ne sine causa autores esse vellent perniciosi dissidij. Quin etiam damnationes promittebantur, sed suo loco & rebus explicatis. Dicebatur ideo esse conuentum, vt causa non controuersa ageretur, eam par esse vt ipsi concorditer tueantur. Alia quoq; commemorabantur, quibus posse eos à proposito illo abduci spes esset. Sed nihil horum ipsi admittere, & vrgere postulas damnationes secundum præscriptam formulam. Ibi tandem eis dictum fuit, licere initio, & esse melius, discedere, quam impedire actiones bonas & salutares. Tum demum illi & assensi sunt, & promiserunt sese vno ore & animo defensuros doctrinam confessionis Augustanae. Sane Philippus Melanchthon cupidus congressus, quiq; nihil impedimenti aut moræ inferri vellet susceptis actionibus, non repugnaerat contra postulata damnationum, atq; has adeo cœperat agitare. Sed socijs atq; collegis magnopere reclamantibus, ab hoc consilio destitit. Iam vero procedentibus dispu-

tationibus, cum res ageretur scriptis mutuis, rursus nescio qua noua causa aut cogitatione impellente, requiri flagitariq; damnationes, vociferationesq; existere, & perhiberi illis neglectis non posse coniunctionem esse stabilem atq; certam, idq; apud omnes, etiam aduersarios, testantum clamores audiri, & ita turbari inchoatae disputationes. De quo alij tum aliter. Atq; ita mirabiliter omnia miscebantur, vt nulli non suspicioni locus esset. Plurimq; tamen ad impotentiam animi & vetera partium odia illum discessum referebant, quem placuerat testatum esse forensi etiam quadam cautione. Erat autem additus Theologis istis quidam ex scriba Ludimagister, ex Ludimagistro factus Iurisconsultus, tanquam vel custos vel emissarius, quem animaduersum est, & loquendo & scribendo quasi flabello seditionis Flacianas conspirationes ventilare atq; insuper conflare, & furiae instar volitantem vbiq; odia atque discordias excitare:

cui tristia bella

Iteq; insidiaq; & crimina noxia cordi,

Mille nocendi artes: secundum poetam. Atque rumusculi de tota re sparsi fuerunt varij, non etiam nulli inanes & falsi. Verum hoc cum alijs dissidentibus delectationi fuit, & doctrinae, quae Evangelica perhiberetur, obtrecta-

obtreſtauit, quod iſta daretur occaſio tam execrationibus, quam ridiculis quibuſdam dictis, tum accidit contrariarum tunc partium defenſoribus peropportunum, qui iamdudum animaduernerent, certamen illud iniquius eſſe comparatum. Nam ſe neque doctrina neque uſu exercitationeque iſis, quibus opponerentur, pares eſſe ſentiebant. Bonis autem pietatiſque religioſæ ex animo ſtudioſis illa tam intempeſtiua defectio ingentem attulit dolorẽ, quod pene parta victoria pro ueritate ſe pugnare affirmantibus e manibus eripi uideretur. Sed urgebatur ſic quoque progreſſio inceptæ diſputationis, ab iſis qui remanſerant. At præſes Iulius uir prudens atque doctus, quod pro altero præſideret, oſtendit, neceſſe ſe habere, rem perſcribere Regiæ Maietàti. Dum mittuntur autem literæ & reſponſum expectatur, omnia fuere interim quieta, & profundum Berbetomagi ocium. Inque hac actionum dilatione, accerſitus Philippus Melanchthon ab Illuſtriſſimo Principe Palatino Princ. Elect. Othone Henricho Eytelpergam, ut de Academiæ conſtitutione, eo præſente deliberaretur, eſt profectus. Erat ibi Iacobus Micyllus, cultor & Antiſtes, ut ait Poëta, rectorum & liberalium ſtudioſorum. Quo adiuncto, itemque alijs quoque doctrina & prudentia ſingulari

præditis viris administratio tota illa ordinata, rationeque conueniente ac laudabili, Philippî Melanchthonis consilio & autoritate, constituta est. Neque post hæc Micyllus integrum annum deinde vixit, qui natus Argentorati cum ingenio & bono & acri esset, Musis id est optimis disciplinis atque artibus se totum addixit, & cum veterum scripta explicando, tum componendo noua, & nauauit operam imprimis & nomen celebre est consecutus. Commilitonem primum hunc habui Erphordiæ in Duringia, vbi de quadam actione scenica dialogi Lucianici, in quo personæ vnius hoc nomen esset, ita appellare est cœptus, neque nomen postea ei mutare visum. Maximum damnum literæ & erudita doctrina huius viri morte fecit. Et Philippus Melanchthon nosque cæteri quibus notus ille fuerat, quique tum apud ipsum accepti amantissime & supra modum hilare, cum maxima iucunditate fueramus, summo dolore sumus affecti. Nam ego quoque illum veneram, exoratus ab amicis communibus, vt relictis rebus, quas tunc plane necessarias in manibus habebam, & posthabitis negotiis, quæ sane erant eiusmodi, vt celeriter expediri mea referret plurimum, ad Philippum Melanchthonem me quamprimum conferrem, vt nuntio accepto domestici luctus, ex
mea

mea præsentia, cuius consuetudinem & vsum ei iucundissimum esse scirent, aliquid illi contingeret alleuationis. Nam cum discedens filium vnicum Philippi ipsum quoque nomen habentem reliquisset periculose ægrotantem, conualuit hic quidem paulo post, sed vxorem Philippi Melanchthonis mox sustulit improuisa tunc quidem mors, inter sæuos cruciatus commotarum in toto corpore fluxionum mirificarum. Laborauerat autem & illa grauiter eo quo vir ipsius morbo, cuius nomen Græcum diximus esse λιθίασις, latini, quoniam tunc concrescunt in corpore quasi calculi, ita etiam illum morbum appellarunt. Sed concurrerunt tunc aliæ etiam difficultates, fortasse minus animaduersæ. Atque obiit illa quidem diem supremum suum non aliena ætate, quod annum sexagesimum omnino tunc habuerit, verum quæ & potuisset tamen per illam, si ita Deo æterno videretur, viuere diutius, & fuisset hoc marito opportunum atque vtile. Cum autem Eytelpergam ad ipsum venissem, reperi ibidem & fratrem eius Georgium. Gener vero Caspar Peucerus secutus illum fuerat domo abeuntem, neque ab ipsius latere vsquam discedebat. Meo aduentu mirifice eum gaudere est intellectum. Nam ita acquieuit in complexu colloquioque meo, vt nulla de re publi-

ca aut priuata quicquam perconctaretur, sed tempus omne consumeret consuetis nobis sermonibus. Indicium igitur casus domestici placuit paulisper differre. Sed veriti ne ex alijs ille hunc cognosceret, & succenseret nobis, qui celassemus, ita postero die, quid euenisset, ei ostendimus. Non dedit significationem vllam vehementis perturbationis, cum ingente dolore affici ipsum nemo dubitaret. Atq; nominatim vxori mortuæ valedicens, hoc modo addidit, sese eam breui secuturum esse. Et mecum seducto ad cameras vitium, nam in principis hortos tunc forte concesseramus, multa locutus est grauius & pietatis atque prudentiæ plena consideratione, de Republica & asperitatibus ac confusione rerum pene vbiq; omnium, & deplorauit de ijs, quæ fierent, verissimas querelas, & multorum tristissimorum euentuum causas commemorando, quæ etiam deinceps consecuta sunt, nimis vere nonnulla prædixit. Atq; doloribus ob Rempub. omnino opprimi, inq; eo minus sentiri ipsius proprium quamuis recentem atque acerbum apparebat. Quibus tamen implicatis tristitiam augeri necesse fuit, qua corpore etiam languescente grauisime tunc laborauit suo illo malo morbi supra indicati, & maximis cruciatibus non sine periculo est affectus, calculis

culis grandiusculis in vrinæ vijs hærentibus diutius, quod fractis debilitatisq; viribus minus strenue ea præsertim ætate eijcerentur. Sed ad Berbetomagenfes actiones narratio reuocanda est. Regis Ferdinandi illuc responso tandem allato, quo iubebatur: Ante omnia, si fieri posset, instaurari ita disputatio, vt tolleretur omne vndiq; impedimentum illius, vtcq; in eorum, si necesse esset, qui discessissent, locum surrogarentur alij, & ita negotium continuaretur: Id quod cum decreto Ratisbonensi congruere videbatur: Tunc igitur ij, qui antiquæ Religionis causam defendere se gloriabantur, sane perculsi, negare hoc sibi faciendum, neq; aduersarijs dissidentibus, disputationem producendam. Quid enim hoc profecturum? aut quæ ratio omnino ineunda esse videatur? cum ignoretur ad quas sententias respicere debeant. Concordarent igitur prius aduersarij, vt sciri posset, quid ab ipsis constanter retineretur & assereretur. Atq; etiam hi tunc de damnationibus quibusdam, imitantes eos qui discesserant, postulationes inculcarent. Sed fuit diserte responsum: Totam rem decreto Ratisbonæ factò, & regis literis esse explicatam, & Augustanæ confessionis defensores præsto esse, neque defugere aut recusare vllos legitimos congressus, &

testari, si abrumperetur disputatio, sua id culpa nequaquam fieri. Nonnihil molestiæ sollicitudinisq; tunc præsidii oblatum, sed altera illa parte nullo modo prosequi volente institutas disputationes, ita tandem iste conuentus dissolutus fuit. Quicq; ibi remanserant ex defensoribus Augustanæ confessionis, Præsidis quoq; testimonio laudati sunt. Et ipsi inter se cum priore necessitudine confirmata, tum noua societate inita, domum suam quisq; reuersi fuerunt. Friderichus deinde Staphylus, qui se in aulam Regis Ferdinandi insinuasset, & augeter numerum eorum qui refellere deberent defensores Confessionis Augustanæ, scriptum edidit, tam futile vt contemni, tam vero improbum & malum, vt animaduersionem non effugere debuisse videatur. Cuiusmodi & alia illius fuere vniuersa quæ postquam prodita causa desciiuit ab amplectentibus doctrinam expositam capitibus Augustanæ confessionis, diuulgauit. Atq; mirabantur prudentiores tantum licentiæ concedi leuitatis furori, neque intelligi, quæ stabiliri isti vellent, ea vehementius eosdem labefactare, præsertim cum similis vesaniæ & ab hac infeliciū euentuum exempla essent in medio. Quidam Auius etiam nescio quid tunc effutiuit scribendo. Philippus autem Melanchthon
breuiter

breuiter ille quidem & strictim ambobus, sed grauiter atq; luculente respondit. Atque hæc fere sunt tunc gesta, quibus Philippus Melanch. & interfuit & præfuit. Hoc eodem anno post quasdam coram principib. disputationes cessit meleuolentiæ & odio Flacianæ factionis, Iustus Menius, & Lipsiam se contulit, vbi humaniter & benigne acceptus diutius anno integro vno, Ecclesiasticas conuersiones habuit, cum audientum fructu & admiratione mortuus placide III. Id. sextil. Anno Christi M. D. LVIII. commendatus fuerat Senatui illius vrbis à Philippo Melanchthone, neque alibi defuturus ipsi locus fuisset, sed Lipsiæ contigit opportunus atq; commodus. Varia atq; multiplex fuit huius viri fortuna. Quicumq; nostra ætate eruditionis & doctrinæ fama celebres fuere, cum ijs vniuersis ipsi noticia necessitudoq; & vsus intercessit, & hi illum carum habuerunt & magnifecerunt. Multis annis fidelem & vtilem operam dedit in regionibus Durin-gicis, & tandem ingrauescente ætate insolentia & clamoribus acerbitatis turbulentæ exagitatus, quietiorem sedem quæsiuit, & inuenit reliquæ ætati suæ non longæ, vt diximus. Mortuus fuerat ante hunc Vuittenbergæ Iohannes Bugenhagius Pomeranus pastor Ecclesiæ illius, vir dignitate præstans

& in rebus maximis cum summa laude ver-
 satus, contentus quidem ea conditione &
 illo loco in quo primum fuisset constitutus,
 cum ad amplissimos honores potentiamq;
 & opes eximias perueniendi præclaræ oc-
 casiones ipsi darentur: Ad quas non ille qui-
 dem contenderet, sed inuitaretur peneq; at-
 traheretur. Spectatissima hic cum fide &
 assiduitate mirabili officio suo annis
 XXXIII. functus est, & curationi latæ præ-
 fuit studiose ac solícite, & patiens & nequa-
 quam fugiens laborum. Excessit ex hac vi-
 ta annos natus LXXIII. cum quidem aliquot
 annis fuisset perquam imbecillis, superiore
 fere tempore integris & firmis viribus vsus.
 Quamuis autem immatura ea mors videri
 non posset, neq; ætati ipsius aliena, neq; de-
 cedenti grauis accidisset, diuturnæ tamen
 vitæ communiter in rerum præcipuarum so-
 cietate peractæ memoria, & vsus illius de-
 siderium magno dolore affecit Philippum
 Melanchthonem & alios, mœrentes ob ve-
 terem & singularem amicum laborumq; om-
 nium & curarum participem amissum. Hic
 cum sensim viribus tam animi quam corpo-
 ris deficeretur, & non morbi gravitate sed
 diuturnæ debilitatis langore velut evanesce-
 ret, animaduertebatur quasi simulacrum
 prioris viri in omnibus rebus agendis alacris
 & prom-

& prompti' intuentem Philippum non leuiter perturbari. Auditæq; sunt voces ipsius deprecantis, ne sibi talis senectus contingeret. Id quod secundum optatum ipsius accidit. Nam ne morbus quidem quo confectus obiit, vel impediuit præclarissimas cogitationes pietatis & sapientiæ ipsius, vel obstetit memorabilibus & eruditis sermonibus, vel reprimere potuit laborum, quibus consueuerat, defatigationes, vt decesserit non admodum de statu vitæ traductæ recedens. His temporibus neq; Respub. quieta fuit, & in Ecclesia varie turbatum. Atq; rursus de conflanda Synodo verba fieri, & quibusdam tumultuantibus sine fine, & modo hoc modo illud arripientibus ad exagitandum, iamque inter se, ijs qui assertores defensoresq; veræ & sanæ atq; salutaris doctrinæ videri volebant, fœde dimicantibus, & contumeliosa scripta edentibus, multorum animi grauiter perturbari. Sed hoc magna pars nihil curare. Quasi Religionis caput esset, acerbitas dissensionum ac contentionum. Etsi, vt ingenia atq; naturæ & institutio, sic consilia, voluntatesq; & actiones dissimiles animaduertebantur. Neq; probabantur adeo omnibus omnia, quæ à suis quoq; fiebant. Sed Berbetomagi acta valde repræhendi à Flacianis: Et dari opera vt ijs, qui suarum partium

partium essent, congregatis decreta de illis fierent. Alij quoque cupidi tranquillitatis atq; concordia, iudicare conuentu acto paratis vtriusque laborantibus rebus consuli posse. Sed prudentiores statuebant contrarium de exemplis antiquis & recentibus. Itaq; non nihil quidem negotij factum laborisq; & molestia inter tales consultationes exhibitum fuit Philippo Melanchthoni. Sed ultra deliberationes & conatus atq; studia tunc non est processum. Incidentibus praesertim & alijs grauioribus negotijs. Nam & Imperator Carolus omne gubernationis Ius & Imperij maiestatem tradidit in manus Principum septemuirum creandis Imperatoribus Rom. Et est idem paulo post mortuus in Hispania. Consilium hoc cepisse eum etiam ante annos xxx. affirmabatur, sed tunc & exhaustis viribus & aduersis euentis fractus, desperatione quadam rerum omnium & amissione nonnullarum opportunitatum, id executus est, quod ratione quadam olim se facturum esse constituisset. Audiui, cum aliqui ab ea sententia abducere ipsum vellent Carolum dixisse, Impendisse se quaer habuisset omnia & quidem in fulciendum tuendumq; maxime Ecclesiasticum statum: Pecuniam, quaer quidem reparari idq; damnum sarciri forte posset, sed amissam quoq; esse existima-

existimationem nominis, & valetudinem bonam, & studia hominum, quæ recuperaturus esset nunquam. Annis duobus antecedentibus mortem Philippi Melanchthonis hospitem hinc ad ipsum misimus senem Capadocem Cæsariensem, qui habebat literas Patriarchæ Constantinopolis, Græce scriptas, quibus itineris ipsius causa indicabatur & commendabatur nomini Christiano. Pro filijs hic suis numerare certam summam pecuniæ debebat, qui interea in potestate Turcarum haberentur. Non depræhendebatur fraus vlla, eo magis animi omnium misericordia ipsius commouebantur, & renouabatur memoria Philippo Melanchthoni Basilij Episcopi, quem ciuem huius solebat appellare. Venit postea ad illum Demetrius quidam gente Mysus, qui in Græcorum Ecclesia Constantinopoli Diaconus fuerat, sermonis Græci peritus, Isq; satis diu in his regionibus commoratus est. Et Sabini duas filias elocauit Philippus, & nobiscum luxit obitum filia atq; neptis meæ, & alijs domesticis incommodis communiter dolore est affectus. Sed neq; curarum quies erat, quas afferebant & conuentus ordinum Imperij qui Augustæ habebatur, & scripta quædam de Ecclesiastica doctrina singularia atq; mirifica, nec non edicta seuera, Et alijs item casus,

sus, conatus, molitiones, quæ multiplices & mirabiles hæc tempora quasi inundarunt. Anno Christi Iesu M. D. LX. mense Ianuario obiit mortem valde senex & iamdudum decrepitus Argentorati Nicolaus Gerbelius vir optimus atq; integerrimus, & humanitate, suauitate morum, doctrina, omni genere solidæ laudis excellens. Hic Iuriconsultus diu dederat operam collegio in illa vrbe sacerdotum primario, & aliquando Viennæ Austriacæ cum Iohanne Cuspiniano & illius ætatis opt. disciplinarum atq; artium fama celebribus vixit familiariter. De quo accidit quod nullo modo reticendum putauit. Cum enim is esset vir ille, quem diximus, & probitate innocentiaq; ac studio religiosæ pietatis commendaretur imprimis, quæ erant laudes in ipso decoræ & illustres, & prædicabantur ab omnibus: Quidam in libello Rhetoricorum præceptorum suo exponens exemplum actionis capitalis, hunc tanquam Sacrilegij reum nominatim introduxit, & ab accusatore peragi fecit. Quod factum, vt autor affirmabat, inconsiderate & temere (etsi non est ista in professore Rhetorices bella defensio) & opt. atque innocentissimus vir Gerbelius, & amici ipsius grauitè, quemadmodum par erat, & perquam iniurè tulerunt. Deq; ea iniuria

tam atroce querelas suas ad Philippum Melanchthonem detulerunt, cui illius libelli scriptor notus esset, & significarunt, se constituisse, quibus modis possent pro fama & dignitate nominis Gerbeliani propugnatos, & eam contumeliam ab ipso propulsaturos vindicaturossq; esse. Ea res cum & Philippo Melanchthoni & nobis omnibus magnum dolorem afferret, videreturq; magnopere vel exempli causa animaduertenda, & esset tamen autor libri is, in cuius persona etiam aliorum respectus verteretur, Philippi autem Melanchthonis animus, vt semper, sic tunc quoq; ad pacem atq; concordiam inclinaretur, ita ab hoc est negotium illud his fere conditionibus transactum: vt criminis infamia ante omnia remoueretur, & nomina temeraria, vt affirmabatur, incuria falso inculcata statim inducerentur, & ipse autor peculiari scripto fateretur iniuriam, eamq; a læso deprecaretur. Est autem omnibus nobis facinus illud visum perquam indignum & malum, siue cogitatum seu per imprudentiam commissum. Quæ enim, si proposito & consilio factum esset pœna autori irrogari deberet, constabat. Quis autem à tali culpa fraudem malam abesse possit dicere? Sed in scribendi edendiq; scripta infinita licentia, & leuitate ambitionis, & famam do-

ctriinæ

ſtrinae affectantium inſanis cupiditatibus, & hæc & huiuſmodi alia praua atq; peruerſa accidere neceſſe eſt, Quibus profecto plus damni datur moribus & vitæ, quam vllarum rerum demonſtratione aut explicatione bonæ vtilitatis conferatur. Atq; tum & maiora quoq; & cætera omnia fere ſic gerebantur, vt & in præſentia admodum turbulentæ res eſſent, & in poſterum nihil ſpei bonæ ſeſe oſtenderet. Sed Philippus Melanchthon abducente eum propitio Deo & eripiente flammæ inuidiæ odijq; maioris, & liberante grauioribus malis miſerijsq; vel ærumnis potius, euentus iſtos vitauit, & ex periculis laboribusq; & angoribus, deniq; triſticia aduerſisq; omnibus euasit ea morte, quam illum obijſſe iam diximus, & de qua extant narrationes copioſæ aliorum. Cuius diei anniuerſariam memoriam celebrat nunc quoq; perquam ſtudioſe Academia Vuittenbergiſis XIII. Calend. Martij. Cum vixiſſet annos LXIII. & totidem pene dies. Elatus eſt cum funere ſpecioſo totius ciuitatis frequentia, ordinis ſcholæſtici inprimis, & proſequentibus exequias illius externis quoq; in quibus & ego fui. Monumentum poſitum eſt ad ſepulcrum in templo ad arcem, opere præclarum cum verſibus epitaphijs & effigie ipſius. Feſtinaueram autem ego, vt viuentem ad-

tem ad-

tem adhuc reperirem, significatum enim fuerat rem esse in præfente discrimine, cum ante dies paucos ab eo discessissem, non mala in spe, illo ipsum morbo non interiturum. Nam & tunc quinta tentatio (*λήψις* Græcis sunt & *παροξυσμοί*) sperabatur vel nulla vel mi-tior accessura, & ipse cupidum me remanendi diutius reuerti domum ad meos iusserat vultu hilari & lætis verbis, quod diceret, proximo mercatu, qui iam appropinquabat, se ad nos venturum. Addens quidem hoc: vel vna perpetuo futuros aliquando esse in æterna vita. Sed septima incurfio morbi finem fecit vitæ in terris ipsius, idq; ego in itinere cognoueram. Cætera ab alijs studiose commemorata à me omitti recte potuisse existimaui. Febri illum discedentem à nobis Lipsia, tempore parum opportuno, cepisse laborare animaduersum est. Quæ neglecta ab ipso, etiam ingrauescens in periculosum imprimis genus putabatur euasisse, quod Medici *ἡμιτεταῖον* vocant. Sed, vt aiebam, hæc accurate & copiose enarrata ab alijs me repetere non est necesse, vel non etiam oportet. Vt luxerunt autem hunc mortuum boni vniuersi, sic nonnulli petulantes & improbi infectati fuerunt, controuersiaq; Ecclesiastica capere fieri atrociores. Renouantibus quibusdam quicquid possent contentionum

acerbissimarum & plane capitalium, & commouentibus maxima & exitiosa mala, quædam non pessime etiam sita, denique molientibus omnibus viribus distractionem, qua quod adhuc utcumque cohæreret & esset coniunctum, id penitus discerptum dilaceraretur. Erupit autem tunc odium & inimica atque plane hostilis alienatio, eo diuerticulo quod iam dudum quæsiuerat, cum aggressiones apertæ minus fuissent efficaces, vel ita futiles & infirmæ, ut primo conatu statim languescerent & frangerentur. Arripueruntque nomini Philippi Melanchthonis infesti disputationes quasdam, quæ erant ad vulgus commouendum imprimis idoneæ, de sacratissima actione in Ecclesia, qua instituto Iesu Christi conuenitur ad communionem corporis & sanguinis ipsius, participantibus istis, qui sine controuersia sunt in cœtu Ecclesiastico, ut ritu religioso celebrètur conuiuium dominicum, quemadmodum veterum quidam appellauit. Quæ res cum sit eximia & inter illa quæ arcana habet & peculiaria congregatio Christianorum, casta etiam oratione de ea utendum esse semper Philippus Melanch. statuit, & non potuit dissimulare interdum dolorem, quem caperet ex quorundam temerarijs & absurdis declamationibus, cum præsertim in certamen ventum esset, & acerrime

rime pugnaretur tanquam prælio commisso, non de veritate doctrinæ, sed sua cuiusq; opinione & verborum locutionisq; præscripto vsu. Prodierat quoddam de ea quæstione scriptum Philippi Melanchthonis quo consilio quauē occasione aut omnino causâ, non habeo dicere, sed prodierat, tale quidem, vt hoc, qui ex animo religiosæ pietatis studiosus & vir bonus esset, offenderetur nemo, diligenter etiam & attente considerantes multa vtiliter subiici admoneriq; animaduertent: Non ita tamen quasi limatum neque perpolitum, quemadmodum in isto genere sunt ea quæ edi diuulgariq; ipse voluit, & continens mentiones de quibusdam liberiores. Quibus iritatum istud genus hominum ferox atq; intractatum, excurrit immoderate, & eo est prouectum, vt neq; pietatis ad Deum, neq; officij ad homines, neq; existimationis propriæ respectus vllus curauē eos attingeret. Equidem non dubito quin apud aliquos ea vel suspicionem vel crimen subitura sint, quæ de his negotijs atq; hominibus ad talem modum à me exponuntur, tam affectionis cuiusdam priuatæ atq; singularis, quam iudicij & sententiæ peculiaris ac fortasse parum prudentis. Verum enimvero ob huius illiusue existimationem de me & hac narratione sermones, cum & initio & in-

ter scribendum cogitarim atq; præuiderim euentus fortunam, non putauì quicquam omnium omittendum, quæ & vera esse scirem, & prodita arbitrarer à bonis libenter lectum iri, & nonnihil quoq; momenti allatura esse, ad curam diligentiamq; excitandam tractationis & considerationis earum rerum, quarum adhuc reliquas tanquam morbi afflictiones & tabem metuisse semper magna animi perturbatione Philippum Melanchthonem scimus, & sæpe audiuimus dicentem: In hoc extremum periculum & summum discrimen causam esse venturam. Cum autem istas res & hæc negotia post mortem Philippi Melanchthonis tres inprimis exagitare & illis insolentia verborum ciendis, quasi camerinam, vt dicitur, commouere ceperint, ad institutum fortasse argumentum de his & contra illorum impudentem peruersitatem aliquid à me differi, pertinere videatur. Sed mihi ne nomina quidem istorum exprimere scribendo libet, & supra prauitas malitiæq; eorum est à me notata. Etsi autem dolendum est occasionem eam tandem nactos esse, quam diu quæsiuerunt, improbos ac malos, vt postquam è medio abiit Philippus Melanchthon & in hunc cæterosq; declamitare eis audacius liceat, & liberior sit potestas quasi curriculum furoris sui sciendi

ciendi, In dolore tamen propter miseras nostras & augescentes dissipationes, erupisse tandem omnem acerbicatem odij & malevolentiae impetus, gaudio videtur esse dignum. Nam neque quid amplius isti tanquam de peno turbulentae malitiae proferant, restat, neque iam praeterea habent quicquam, quod ad Philippi Melanchthonis auctoritatem diminuendam & nomen infamandum inculcari possit. Petebatur ante annos ille aliquot primum obscurius, mox deinde aperte accusationibus & repraesensionibus quorundam quieti & ocio inimicorum. Assentari potentibus insimulabatur, & errores stabilire, & fulcire manifestae impietatis ruinas. Quod rebus perturbatis non esset autor desertionis & fugae, quodque veluti de naufragio tabulas colligi studeret, & perferenda arbitraretur omnia, quae bona conscientia & sine scelere tolerari possent, neque nova vulnera infligenda esse censeret rebus communibus. De his quas telas gravissimorum criminum, & quam saevas accusationes detexerit ingrata quorundam improbitas, non est fere cuiquam ignotum. Quibus iam in vehementia & insolentia evanescere incipientibus, Ecce altera ad vulgus, cuius fere arbitrium spectatur, plausibilior causa offertur, & huius actores iam exultant, & urgent reum, mor-

tuum illum quidem & fruente[m] requiete sempiterna. Quemq[ue] tales clamores & insectationes non amplius attingunt: Cum concubare tamen immanitas odij iacentem gestiat, & huius nomen cupidissime arripiat, ad ipsius quidem, vt putant ignominiam imprimis, cui infensi sunt, & pro maximis beneficijs eam referunt gratiam, vt memoriam eius omnibus probris aspergere conentur: sed hoc tamen interea agitur, ne vsquam ad Reipublicæ salutem & dignitatem consentiatur, vtq[ue] noua quædam impedimenta obijciantur concordia sperata. Veritatem autem peruestigari, & futes atq[ue] nugatorias fabulas, & declamationes populares cohiberi, non esset vtile omnibus. Quod multi, qui in ista confusione opinionum & licentia vite & hominum leuitate magni sunt ac cõspiciuntur, rebus negotijsq[ue] explicatis & constitutis, contemnerentur & laterent. Quinetiam non paucis tunc pericula impenderent & caussa dicenda esset cum factorum tum dictorum. Turbulenta igitur esse tempora eis prodest, vt captantibus anguillas, secundum Græcum Comicum, aquam turbidam. Atq[ue] vnus ex ista cohorte, id quod antea quoq[ue] indignantes attigimus, procurrens non modo viuos, sed mortuum etiam Philippum Melanchthonem prouocat, & optat superesse eum

eum in hac vita, vt suas vires congregando cum ipso ostendere possit. Nos vero multo magis & verius, adhuc viuere in terris, si ita Deo æterno videretur, vellemus Philip-
pum Melanchthonem non tam explorata spe facile istam temerariam audaciam ab ipso re-
futatum iri, quam certa sententia, non solum multorum vociferationes reprimi, sed tran-
quillitatem & pacem Reipub. & doctrinæ celestis puram integritatem optimarumq; di-
sciplinarum & artium honesta studia huius viri respectu, cura, diligentia, industria, pie-
tate, fide, potuisse conseruari. In quibus quæ labes fieri cœptæ sint, nimis est euidentis, &
quid calamitatis immineat, audacissima vel potius impudentissima istorum scripta indi-
cio esse possunt. Nam si hoc concedatur & liceat vesaniæ: in quosuis arbitrio suo in-
uehi & quodcunq; libuerit ex ore inuerecun-
do, conceptum animo proteruo emittere, & cartis temere illitum ita in vulgus spargere,
vt aniculæ etiam legere & cognoscere pos-
sint, neq; doctrina veritatis cœlestis sincera retinebitur, & hic furor statum adhuc qua-
lemcunq; rerum, & studiorum piorum for-
tunam conuellet, contemptumq; pariet ho-
rum, & reddet inuisa plæriscq; tribuentibus hanc culpam hominum ipsis studijs. Ac osten-
tare sane videntur isti & prouocator ille glo-

riolissime, eruditionis literatæ copiam. Quã cur aliquis eis inuideat caussa non est. Inse- rant sane græca aliquot verba, & excerpta de commentariolis & libellis Grammaticis quædam agglutinent, & affectent nitorem orationis. Nemo vt admirabitur, ita fortas- se hoc repræhendet. Sed id pene est horribile, quod Dialecticam subtilitatem & complexi- onum solertiam eam adhibent, qua sua qui- dem opinione, vincunt atq; prosternunt vni- uersos. Eius tamen profecto facultatis nisi viam rationemq; demonstrasset Philippus Melanchthon quæ illa esset, genus omnino istud ignoraret. Etsi male didicerunt hi, si quid tamen didicerunt, & tanquam Simij id, quod illum facere viderunt, peruerse imitan- tes, doctis sunt ridiculi, cum grauiores ad- modum ipsis etiam irascantur, quos maximis in rebus non pudeat ineptire & prodere in- scitiam suam, vel ludere etiam scientes. Quod tamen haud scio an non faciant, cum tanto supercilio rationes futes atq; dissentaneas colligant ac concludant. Quemadmodum autem Simiarum (nam huius animantis simi- litudo isti nationi inprimis conuenit) conan- tium gestus humanos exprimere, prauitas eminet, si vna cum hominibus illæ mouean- tur aut saltent: ita istorum futilitas fit mani- festior, quando suas nugas doctrinæ appli- cant,

cant, & contra ea, quæ sunt ab alijs vtiliter
& præclare scripta, suas ineptias proferunt.
Atq; videri possit alicui non aliena etiam his
Platonica fabri calui & pusilli imago. Vt hic
enim pecuniam nactus, iam lautus & orna-
tus filiam Domini ducit coniugio abhorren-
te, sic ipsi temere irruentes in professionem
omnium præstantissimam, populari applau-
su quasi ditati, & præceptoris sui rapientes
eruditionis atq; doctrinæ opinionem, infeli-
ce & præpostero vsu veluti progignunt com-
menta vanitatis atq; dementiæ ad fallendum
& turbas dandum apta atq; nata, & accom-
modata ad accelerandam ruinam Reipub.
quasi mœreant, nimis tarde eam concidere.
Itaq; omnem moram ægre ferunt. Nihil pla-
cet exquiri aut considerari. Sed tanquam equi
habentis ruptis infano cursu efferuntur, quæ
ipsi arripuerunt ea retinentes, & impetum te-
merarium facientes in omnes. Interea quid
cui congruat atq; consonet, non curant.
Tanta scilicet acrimonia tamq; eccellente vi
ingenij præditi, vt, quamuis cuncta misce-
ant, confundant, inuoluant, perturbent, ipsi
tamen placere sibi & cæteros præ se contem-
nere valeant. Quod si aduersantes sibi nullo
alio argumento refellere potestas detur, tum
in promptu est aut interrogatio mirabilis &
infestâ, nullam attentionis & diligentia re-

sponsoriam admittens, aut petulans irrisio,
qua eludantur si qua contradicuntur, aut con-
uicium maledicum aduersarios proterens.
Postremo omnibus alijs artibus & viribus
consumtis ad zeli iactationem & ostentatio-
nem Fidei deferuntur. Non cogitantes per-
uersum aliquem solere & improbum zelum
expertem necessariæ cognitionis, & omnem
Fidei sanctæ doctrinam esse consentaneam
oportere, ne analogia illius conturbetur.
Hanc silentio prætereundam non putauimus
vel malitiæ improbitatem vel dementiam su-
perbiæ, vel odij etiam cæcitatem. Quæ cun-
ctâ modo non magis insidiantur neq; frau-
dem parant nomini Philippi Melanchthonis
sed manifestam faciunt impressionem, &
quasi machinis admotis illud oppugnant. Ut
Homerica scilicet de eo fama ad posterita-
tem relinquatur Zoylorum & Daphidarum.
Qui non statuat pietate & doctrina præ-
stantis viri, sed multo illustriora monumen-
ta scriptorum ipsius, flagellis nefariorum con-
uiciorum verberasse perhibeantur. Si quid
autem est profecto vnquam editum, neq; ar-
gumento concinnum, neq; verbis elegans,
neq; aptum sententijs, neq; oratione compo-
situm, sed dissolutum, inane, vulgare, arre-
ptum, vt dicitur, è triujs, id prorsus est, quod
rabies istorum effutit. Tollat enim aliquis
impor-

importunitatem arrogantia, leuitatem scurrilem insectationum, petulantia exultationem, in summa, inducantur inepta, friuola, proterua, nugatoria, falsa, futilia, partium quoque iudicio indecora & mala, perparum relinquetur atque supererit in istis infelicibus cartis, ut admodum pauca aliena, & qui interdum, secundum Poëtam:

Purpureus late qui splendeat unus & alter

Assuitur pannus.

Cur vero, pugnaces isti inquirunt, non refutantur nostra? Cur nemo respondere nobis audet? Quia enim sunt illa talia qualia diximus, & qui sapiunt cum insanis insanire nolunt, neque existimant ea tractanda esse, quorum qualicumque contactu, inquinari ipsos necesse esset. Maluntque expectare tempus, quo illa, quasi araneolarum telæ, sua sponte euanescant, quam committere, ut sua veluti propagatione diutius durare possint. Maxime autem omnium demiror, Quid in animo vni ex istis fuerit, cum Philippum Melancthonem veteratorem nominandum putauit. Si tamen quid insanis in animo sit, aut quid hi putent, aut omnino quid ab ipsis fiat, mirandum est. Hoc quidem nomine qui recte sunt vsi, si significare voluerunt malitiosam improbitatem & fraudes calliditatis & perplexas astutias. At enim constat omnibus,

neque

neq; isti qui crimen hoc infert, ignotum est: Fuisse Philippum Melanchthonem alienissimum in tota vita sua ab omnibus fraudulentis consilijs & subdolis actionibus fugientem ambigua, & perspicua sequentem, Inimicum fucatis & tectis & confusis rationibus, & ei quam Sophisticen ille solebat vocare. Quæ tamen minus iam vsurpatur, cum pleriq; non versutæ rem inuoluere conentur, sed aperte falsa atq; ficta asserere non dubitent. Quemadmodum seruus Comicus se non tam furacem esse ait, quam antea fuisset, quod rapiat propalam. Dat autem hanc eis licentiam cum vitæ dissolutio, tum migratio Philippi Melanchthonis. Non faciem enim, quemadmodum de se ait apud Homerum Achilles:

Casidus ipsius contrariaq; ora tuentur,

Nec est vero tanta acrimonia ingenij in isto manipulo, neq; patientia laboris in discendo, vt fallaciæ conclusionum (quæ sunt Sophismata) callidæ saltem & speciem aliquam habentes ab ipsis vel expectandæ, vel magno pere pertimescendæ esse videantur. Cur vero hi defatigarentur cogitando, comminiscendo, fingendo, quid vel sententijs implicaretur, vel exornaretur verbis, cum admitat leuitas huius ætatis mendacia manifesta, & impune dicatur atq; fiat, quicquid audeat
vere.

verecundiæ expers animus. Sed redeo ad veteratoris crimen vanitatis iocularis. Arreptum hoc est de illa quæstione, quam commouit non Philippi profecto Melanchthonis attendita atq; religiosa pietas, sed importuna quorundam vehementia, & superba confidentia, & audacia turbulenta cum perniciose publica & mœsticia bonorum omnium incredibili. De qua quidem nos disputare nunc non volumus, neq; hoc vlcus intempestiuam manu tangere, neq; adeo rixandi, quæ à multis quæritur, occasionem suppeditare. Ex his autem vnus, quem nescio quo pacto vt supra nominarem rei indignitas expressit, cum turpiter descuisset à causa essetq; iam aduersarius manifestus, qui cum infauista detestandaq; nuper terra exorta tanquam Gigantea, & sanctissimum solumq; salutare Iesu nomen infamante familia sese coniunxerat, quamuis vt in agris consitis fues, multos scrobes foderet, & passim huc atq; illuc rueret, seq; in compluribus veluti herbis salutaris & puræ doctrinæ euellendis defatigaret, in vnam tamen maxime partem incubuit vehementia iracundiæ suæ, vt obtrectando Philippi Melanchthonis nomini cæterorum omnium cupiditatem atq; conatus vinceret, cum ijs à quibus alijs in partibus dissentiebat, oppugnando Philippi Melanchthonis dignitatem

tem pietatemq; & doctrinam concurrens atque conspirans (odij inuidiaq; & communium simultatum acerbitate eos alienissimos tanquam aspides Ichneumonesq; & Crocodilos contra naturam ipsorum conciliante) vt sanctiss. manes simul infectentur, & religiosissimum sepulcrum Philippi Melancthonis perfodiendo violare conentur. Atque isti cum inter se inimicitias alijs de rebus ingentes gerere & vehementer dissidere videantur, specie quidem differunt, sed genere prauitatis extremæ similes sunt atque germani. Vtriusq; enim ij sunt, quos ipsorum de se præconia non minus quam aliorum delectent, vel qui illa quoq; verbose facere consueuerint, cum ab alijs aut non omnino, aut admodum parce fiant. Videri igitur aliquid esse apud certos homines, quibus sese venditant, & eminere existimatione cupiunt: Verum neq; res eadem sunt, neque ijdem homines vtriusque contingunt. Ita iam forma tantum diuersa est, genus improbitatis vnum. Et congruit nunc istud maxime, quod eandem materiam artifices isti sumserunt, de qua criminationes & probra in Philippum Melancthonem mortuum exculperent, illud inquam scriptum, cuius paulo ante facta est mentio. Primum autem quis non videt de illo litigare cum Philippo Melancthone

neque

neq; integrī sensus neq; sanę mentis esse, cum ille viuus non ediderit. Tota enim res hæc ad eos iam pertinet, qui istud diuulgandum curauerunt, magnis & grauibus de causis, consilioq; prudente, & ratione, quemadmodum nos credere par est, vera. Hi igitur accusantur cum alijs quibusdam hoc in negotio socijs, inq; hos iste improuidus impetus sese infert. Sed quid est tandem in quo scriptum illud tam male de istis mirificis hominibus meritum videri possit? Nisi quod cupidissime arrepta occasio est, non tam insectandi Philip. Melanchthonem, quam ad præstigijs quibusdam illudendum legentibus, & cæcandas imperitorum mentes istamq; offundendam caliginem. Quæ sita est inuidia Philippo Melanchthoni non ab eorum, quæ scripsit vitio, verum ab alienæ calumniæ interpretatione vel, verius vt dicam, cauillatione. Etiam de alijs viri illius monumentis idem fieri comperitur. Et cernimus pene indies aliquid tanquam personæ nouæ in scena prodire huius non librorum modo sed epistolarum & dictorum. Quæ fiunt nunc impune omnia & audacter, sublato eo, cuius grauissimis verbis & verorum scriptorum autoritate facile refutarentur, quæ eum læderent vniuersa. Non quod ipse pro se aduersus aliquos dicturus scripturusue fuerit quicquam; qui
nunquam

nunquam suæ famæ aut dignitatis tam studiosus fuit, vt se defendendo & à se impetum atq; vim aliorum propulsando, vehementer aut turbulente diceret aliquid aut scriberet, quemadmodum in contentionibus fieri solere scimus: Sed rem euoluendo & edisserendo, ambigua remouendo, propria atq; certa stabiliendo, falsa confutando, vera asserendo, futilia ac nugatoria reiiciendo, id perficeret profecto, vt stolidæ aut peruersæ leuitatis & impudentiæ furiosa temeritas concideret atq; reprimeretur, vna Philippi Melanchthonis plana & simplice vel explicacione vel assertione. Est autem in his attendentibus inprimis molestum atq; odiosum, Quod mentio fit earum rerum, quas culpantes vel ipsi non interfuerunt, vel non curarunt admodum cognoscere, vel demonstratas malitiose inuoluendo obscurant. Inculcantur odiose nomina quædam, & dogmata exponuntur verbis illa quidem asperius & sententijs iniquius, & his aduersatus Philippus Melanchthon aliquando fuisse & restitisse fortiter, & causam postea prodidisse insimulatur. Sic autem ista agitur Tragœdia, vt quælibet dissensiones statim mirifico quodam zelo capitales fiant, quiq; aliquibus non applaudunt nisi statim hostes ab ipsis iudicantur. Non libenter verba his de rebus facio,

cio, non quod vllorum criminationes perti-
 mescam, qui omnes paulo moderatiores, &
 non similiter petulantes atq; ipsi sunt, per
 contumeliã neutrales aut transfugas etiam
 appellant, sed ad alia respiciens, quæ nunc
 referri necesse non est, timidius ista attingo.
 Cum autem insultantes mortuo Philippo
 Melanchthoni cum alijs colligendis decla-
 matores, vt sibi videntur, sint acres & vehe-
 mentes, tum in scripti istius, cuius mentio
 supra facta est, crimine equitant ferociter,
 omnibus contumelijs appetentes famam &
 nomen optimi & sanctissimi viri. Impro-
 baste aiunt aliquando eum quædam. Ille ve-
 ro semper improbavit neq; necessarias & mi-
 rificas quæstiones, & multo maxime disce-
 ptationes perniciosas, & rixarum causas.
 Cum autem cerneret à quibus, quæ res, quam
 alieno tempore proferrentur, neq; ita, quem-
 admodum oporteret, eas tractari existima-
 ret, nunquam dissimulauit sibi inexplicatam
 nouitatem magnopere displicere. Itaq; ali-
 quorum promulgatores & disseminatores,
 quæ vel de industria elate vel ingeniorum
 asperitate dici horride videbantur, nequa-
 quam collaudauit. Opposuitq; adeo suas et-
 iam tum admonitiones quorundam procli-
 uitati adinaudita atq; noua, vt inconsidera-
 ta leuitas coherceretur, quod omnia vbiq;

periculis cerneret esse plenissima. Hæc circa
 cumspectio & sollicitudines istæ, non modo
 hac in parte sed multis alijs notatæ & repræ-
 hensæ fuerunt. Alijs timorem, alijs prudenti-
 æ humanæ rationes criminantibus, non eti-
 iam nullis Philosophiæ eruditionem hac oc-
 casione exprobrantibus. De quo plura dici
 nihil attinet, cum præsertim antea quoque non
 nihil sit commemoratum. Ut autem forti-
 tudo & robur animi, & fiducia virium, &
 prompta libertas orationis, suam laudem ha-
 bet, sic, quemadmodum opinor, non est vi-
 tuperanda in magnis grauibusque rebus atten-
 tio & cura & prudentia. Quod si (nam hu-
 manum est errare) dictum vel minus cogi-
 tanter, vel nimis vehementer corrigendum
 putasset Philippus Melanchthon, ideo ne tam
 atrociter fuit ille insectandus? O miseram
 conditionem omnium, qui scribendo ope-
 ram quacunque in doctrina nauant, si sunt er-
 rata statim scelera existimanda, & mutatio
 sententiæ habenda perfidia, vbi igitur hoc?
 Discipulus est prioris posterior dies. Quam
 multa sæpe nuntiantur negligenter, male, fal-
 so? Quoties sibi persuadet aliquis id, in quo
 decipitur? Quantum etiam momenti in tem-
 porib. est situm? Quibus qui mouetur, is statim
 sapientibus istis leuis est atque inconstans, vel
 etiã veterator & versutus. Immo cothurnus
 est,

est, quicquid ad ipsorum pedis distortissimum prauissimumque exemplum non quadrat, secundum quod ea calceamenta suta videmus, in quibus iam dudum turpissime, qui illa induerunt, gradientes claudicant, aut certe misere & deformiter oberrant. Iam sublato studio enarrandi aliquid planius, disertius, rectius, illustrius, non parum fructus decerserit de doctrinae tractatione vniuersa. Horum istud genus nihil intelligit neque considerat. Quod acceptum est, id sicut claudus pilam, quomodo aiunt, retinere, & in sententia perseverare, neque si quid in ea absurdi reperiatur putare corrigendum, neque enitendum, ut commodius aliquid dicatur: Quasi hoc sit discedere à veritate & prodere causam. Cum quibus de his ne disputandum quidem est ab omni humanitatis sensu nedum prudentiae consideratione alienis. Est autem illis ad huiusmodi omnia ad imperitam multitudinem perquam plausibile in promptu hoc: Rationis ista esse commenta & argumenta sapientiae humanae. Cum ipsi quidem de praecipuis & maximis rebus argumentari & ratiocinari imprimis conentur. Minime illi quidem ratione & via atque ordine, ad explicandum tamen id quod volunt & suas maxime cogitationes quaeque comminisci & extruere & conglutinare non dubitant.

tes, modo diuidentes diſſipando, modo definiendo magis ambiguum reddentes id de quo agitur, modo complectendo diſtrahentes & ſoluentes. neq; enim diſtinguere hos diſſimilia, neq; diuerſa ſeparare, neq; notiones rerum certa deſcriptione demonſtrare videas, & ſumere vel falſa, vel dubia atq; diſſentanea, & inferre inducereq; abhorrentia, vt ſolum hoc eos moliri putes: Diſturbare bene collocata, & firma conuellere, & ordinata confundere, deniq; cum ratione quadam inſanire. Hoc vero vitant atq; cauent, ne in ipſorum ſcriptis notari repræhendiq; fere quicquam poſſit, quod nullus in his tanquam formoſo corpore næuus conſpiciatur, ſed tota illa futilia atq; diſtorta ac fœda ſint. Verum reducatur oratio ad propoſitum. Non modo iam moleſta eſt iſtorum hac in parte hoſtilis oppugnatio, ſed cum alia proferuntur, tum, vt vereor, proferentur deinceps illi ex ore forte elapſa, prolata ſine cogitatione accurata, etiam ſurrepta, ſuppoſititia, commentitiaq; de quib. & diſputari in vtramq; partem, & crimina facile conſingi in Philippum Melanchthonem poterunt, rebus, temporibus, hominum etiam voluntatibus atq; ſtudijs diuerſis. Philippus Mel. nunquam fauit vel auctori vel actori negotij neq; neceſſarij & impediti atq; turbulenti:

Nun.

Nunquam probauit aut adiuuit, vel potius, quantum potuit, repressit aduersando in-
 tempestiuas vel etiam temerarias excursio-
 nes. Fuitq; ei curæ semper, vt & ipse consi-
 derando inquirendoq; verum compræhen-
 deret, & veterum sententias proferendo, ali-
 orum quoq; cogitationes incitatas decertan-
 do & excurrentes longius conuerteret, & ad
 rei ipsius contemplationem diligentiore
 reuocaret, ne fugerent, vt dicitur, præter ca-
 sam. Quantum profecerit modo non di-
 cam, cum palam sit, non paucorum vagas &
 temere effusas cogitationes, quasi in girum
 reductas fuisse moderatione Philippi Me-
 lanchthonis, & hoc perfectum, vt iudicia
 essent attentiora & seueriora, certe nemo,
 præter insanos istos, nocuisse hoc facto ip-
 sum perhibebit. Ea profecto de quibus vo-
 ciferatur ista in caput Philippi Melanchtho-
 nis coniurata cohors, talibus clamoribus
 non explicabuntur. Quorum sunt tam in-
 epta atq; ridicula scripta, vt contemni ab om-
 nibus sanis credibile sit, sed eadem etiam
 adeo sunt rabiosa ac venenata, vt animad-
 uersionem perquam diligentem commouere
 debeant. Quam quidem ijs, quibus conuenit,
 curæ esse æquum est. Quantum sane creden-
 dum his sit, si nondum vel ijs constitutum
 est, in quorum illi fauorem se insinuant, at

hinc par fuerit æstimare: Quod nunc tam exquisitis conuicijs furenter inuehantur in eos, à quibus & benigne admissi & amanter tractati, & multiplicibus beneficijs aucti & ornati fuere, quosq; laudibus aliquando maximis extulerunt, & quorum actiones singulari studio defenderunt, cum eis sese per omnia assentiri profiterentur. Potestne autem ab his constantem sibi voluntatem policeri, aut eis fretus esse aliquis, qui vel existimationis honorumq; spe, vel emolumentis mercede, à priore sententia & animi inclinatione illos desciuisse, & amicos cum inimicis commutasse sciet atq; perpendet. Nam commune istud: Dei respectum & veritatis esse preferendum vniuersis, quantum valere in leuium & infidelium sermone debeat, quis non perspicit? Ad Iudæos, ad Sarracenos, ad quamcunq; sectam transirent isti, idem dicerent. Spectetur igitur hoc potius, quæ causæ istius tantæ mutationis fuerint, quid hi secuti sint, in quæ iam vnde desiliant. Quam nihil grauitatis, honestatis, religionis, nihil humanitatis ac moderationis conspiciatur in consilijs, dictis, scriptis, actionibus ipsorum, atq; hinc fiat iudicium, quantum eis tribuendum, quid habendum fidei, quo dignitatis gradu collocandi esse videantur. Quid autem commisit aut deliquit obsecro
his

his in rebus Philippus Melanchthon ? Nam hoc ad veritatem narrationis istius vt exquisatur, pertinet. De quorundam audacia est locutus minus clémenter. Insanas extructiões damnauit, quibus non cessarent aliqui hyperbolis alias hyperbolas imponere, id est mirabilia dicta mirabilibus exaggerare, & secundum prouerbium, arcem ædificare ex arena. Vidit illum aceruum & hanc molem non posse consistere. Vidit ita declinari fumum, vt incideretur in flammam. Monuit, hortatus est quos potuit. Increpando etiam quosdam corripuit sane molli, vt aiunt, brachio obiurgans. Quod sicubi hic errasset, si lapsus esset, si deliquisset, Erat profecto istorum tueri illum mortuum præsertim, peccatum culpamq; quæ in eum conferretur, remouere & tegere, defendere, quantum concederetur, amicum, fautorem, beneficum, Magistrum, Præceptorem, quod nomen istis morte tristius est. At ipsi quid faciunt ? rimantur quod nusquam est, eruunt omnia, ficta atq; falsa ostentant. Tanquam obscenæ aues ad sepulcrum eius aduolant, aut vt canes cadauera, sic famam nomenq; lace- rant. Nam quod ad errores, quos confutare isti se profitentur, attinet, ita sese res profecto habet, vt istæ confutationes multo quam ea, quæ ad confutandum sumuntur, plures

dent errandi occasiones, præterquam quod sunt vanissimæ, & si quis conuicia, probra, maledicta, criminationes eximat, nihil futurum illis sit inanius. Quinetiam si quid forte esset in ijs, quod dici putaretur recte aut cognitionem haberet cum vtilitate coniunctam, Non ab istis tamen talibus oporteret audiri. Ac potius, quemadmodum quondam Spartiatis visum esse accepimus, vt vtilia atq; bona dicerentur, non ab ignauro, futili, impuro, quamuis esset audax & loquax, ita si quid notari in Philippi Melanchthonis scriptis oportere existimaretur, æquum fuerat, non hoc ab istis fieri, sed à constantibus, doctis, pijs, religiosis, amantibus patriæ. Quæcunq; Philippo Melanch. explicare placuit, & ad quæ edisserenda tempus ociumq; ei concessum fuit, ea haud scio an melius, dilucidius, verius, fidelius, religiosius expositum iri à nullo nostræ ætatis atq; gentis existimandum sit. Quæ reliquit inchoata, aut noluit, aut non potuit impeditus negotijs, tandemq; morte ereptus perficere: De ijs cateruam istam silere melius erat, neque hoc sibi sumere, vt illa destruere & alia nescio quæ exædificare auderent. Verum de hominum istorum improbitate & scriptorum impudente vanitate, ad id quod propositum est satis, pro negotij magnitudine parum

rum diximus. De caussa atq; re ipsa vt neq; institutum fuit neq; mihi fortasse congruat disputare, ita liceat, nisi fallor, monere hortariq; omnes veritatis cœlestis patefactæ interprete Filio Dei æterni Deo æterno amatores, & fideles Iesu Christo autori salutis atq; vitæ, honestos deniq; & bonos: Ne temere hac in parte prolabantur atq; ruant. Tam amplum, arduum, impeditum negotium non conficietur vesanis clamoribus neque tam intempestiuo stridore neque istis conuiciorum plaustris. In Christiana religione cum vniuersæ virtutis cultus necessarius sit, decus quoddam cœte illius atq; pulcritudo eminens temperantiæ modestiæq;, non poterit neq; debet omitti atq; negligi. Hippocratis veteris Medici hoc est: Remedium esse interdum bonum, si nullum adhibeatur remedium, tam ad aures quam alia multa; Quod idem elegantibus versibus his Naso expressit:

Curando fieri quædam maiora videmus

Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

Et vetus verbum strepitus nocturnos ventorum non durare diu affirmat, secundum hanc Græci versus sententiam:

Nunquam aquilonem lux nocturnum tertia vidit.

Patiatur pietatis moderatio dicere istos quæ volunt, neq; ægre ferat lenitatem ab eis leui-

tatis, & cautionem timoris nomine infamari. Non curetur ignominia falsæ macula, quæ istorum petulantia aspergitur quietis & sanis. Non obstet mentio legum veterum (nam, vt acuti videantur, aliqui eas tanquam in iudicio quo reus peragatur Philippus Melanchthon recitant) facta ab ijs, qui si scirent aut cogitarent quid omnino lex esset, non tam secure omnes diuinas atq; humanas leges contemnerent, & adeo insolenter perrumperent. Cum ipsorum talia scripta sint, vt, si quod vnquam capitale prodit, & quod in plurimarum legum quasi plagas incideret, istiusmodi centones hos videri, nonnullis eorum quoq; qui causæ, quæ oppugnatur, non fauent, arbitrer. Legibus vnus ex isto grege, qui se esse in quadam scholastica congregatione νομοφύλακα gloriatur, Imperatorijs teneri Philippum Melanchthonem scripsit: De Mathematicis & maleficis, quod studia ille Mathematicum magnificerit & commendarit. Huicne respondendum quicquam aliquis putet? Alter Solonis etiam antiquam legem recitat: vt orta seditione neutri se parti adiungere, capitale sit. O hominem bellum, applicantem & interpretantem Atticam sapientiam, sapientiæ humanæ inimicum. Quod si Atticis legibus nugator iste delectatur, cur optimam

mam atq; præclarissimam legem scelerate violat? Quæ maledicta in mortuos omnia capite sanciantur. Talibus igitur scriptis an opponere suorum aliquid iam quisquam volet? qui quidem sapiet, neq; pariter atque illi delirabit. At clamant isti, & refellat nos aliquis, inquit. Nam sicut præfidentes pugiles aut iritatae mulierculæ hoc postulant, iocantes etiam insultando ridiculis, & falsa dicta inculcantes ab omni vrbantate atque adeo humanitate natio aliena. Decedatur potius eis tanquam lutulento porcorum gregi semita. Et concedatur eis ista gloria quod inuicti sint. Sunt enim profecto ijs armis, quibus ipsi decertant, impudentiæ, dementiæ, clamorum, cœci impetus ruentis in omnia agitatae feræ instar. Hoc igitur restat, abire paulisper & abscondere se, dum transeat furoris incitatio. Non est pietatis religiosæ cumulare rixas rixis, neque Deo æterno grata acceptaq; vel veritatis talis tractatio. Non adiuuant aut subleuant talia, aut augent, multo minus ornant Ecclesiam Christi. Itaque alia medicina quærenda, vel ad hanc faciendam, præparatione opus est: Nimirum, vt quasi cauis quibusdam includatur & sepiatur immanis hominum feritas. Nam ita, quorum hæ partes sunt, ij tuto & sua proponere, & vim aliorum sustinere, & ordine

dine atq; ratione querere de dubijs, explicare obscura, manifesta asserere, falsa refutare poterunt. Quibus omnibus iamdudum obstat & aduersatur vulgaris ista importunitas & turbulenta ambitio, & impiæ secessiones, & species præstigiæ, quibus non modo multitudinis animi, sed quorundam etiam præcipuorum decepti fuerunt. Ne liceat igitur neq; potestas sit vlli, suam opinionem suo arbitrio diuulgare, & condemnare sententiam alterius. Non declamitare ad populum temere concionando, non scriptis impuris dissentientium nomen atq; famam contumeliose insectari, ante cognitionem controuersiæ, & sua cuiusq; sponte ac libidine. Cui ignota autem est huius sæculi licentia dicendi scribendiq; & imperita plurimorum audacia, & indocta doctrina & incredibilis cum arrogantia tum pertinacia? Hoc quam breuiter nunc dicitur, tam necessarium illud quidem existimandum est ad spem veritatem & inueniendi & retinendi. Sed si istud obtineri nequeat. Et nisi ita administretur negotium idq; perficiatur, vt & summa diligentia cura adhibeatur, neq; labori vlli atq; sumptibus parcat, neq; respectus admittatur ad commoda sua cuiusq;, ac solius Dei æterni gloriæ seruiatur, melius fuerit scilicet, rerum istarum quasi habenas relinquere, vt ferantur

rantur omnia sicut hactenus, regente hominum nemine. Studium omnino religiosæ pietatis facile docebit vnumquemq̃, quod sit officium & munus ipsius. Hoc autem deserentes prætermittendo, aut violantes seruiendo cupiditatibus prauis, Quicumq̃ tandem ñ sint, horum peruicacem impietatem, breue longumue fiat, non patietur Deus æternus esse impunitam, cuius misericordiæ & benignitati atq̃ clementiæ immensæ permittantur cætera. Quorum quidem acerbitas odij in mortuum Philippum Melanchthonem nunc incitatur, quam nihil non exquirunt atq̃ scrutantur quo lædi fama nomenq̃ ipsius posse videatur? Si illum se cedere, si sacrilegio, si perfidia contaminasse vel mentiri auderent, quanta alacritate & læticia facerent? Sed non habent scelerati discipuli, quod optimi innocentissimiq̃ & integerrimi Præceptoris vitæ ac moribus probrosum crimen inferant, Et doctrina Philippi Melanchthonis non modo contra istorum maleuolentiæ impressiõnem, sed aduersus omnem omnium oppugnationem satis est munita, seq̃ tuetur ipsa atq̃ defendit. Boni quidem certe & pij venerantescq̃ Deum æternum, & honesta studia amantes, quibus inuisa est non modo superstitio sed etiam barbaria, Qui amant veritatem & mendacia oderunt

oderunt : Hi igitur nihilominus vel studiosius quoque colent memoriam & celebrabunt laudibus Philippi Melanchthonis nomen : Detestantes, tanquam furiarum instinctus, latratus istorum, de quibus nunc potissimum loquimur, & his similes aliorum. Neque sane illius causa grauius molestaque ferent maledicta, quae in ipsum conijcere isti non cessant, sed hoc dolebit : Tantum licere improbitati inuidiae & odij acerbitati, ut praetextens hic aut ille veritatis caelestis patrocinium, tam grauius vulnera prohibente nemine infligat Ecclesiae Christi, adeo hostiliter in nomen Philippi Melanchthonis inuehendo. Quem profectio quorum furor ad insectandum arripit, in eo, ut arietes cornua statuae aereae inferentes, sic ipsi sese incurrendo comminuunt atque frangunt. Neque ab his iam mali quippiam Philippo Melanchthoni accidit, sed ipsi plane stimulum, quod dici solet, calcibus feriunt. Cum illo vero & est actum & agitur optime. Omnia quae ad praeclearissimam existimationem & summam laudem pertinentia optari ab homine fas est, ei contigerunt. Puer infantiae opinionem atque spem, pueritiae adolescens, adolescentiae vir superauit admiratione omnium, quam ipsam vicit senescentis aetatis quasi viriditas mirabiliter operosa, neque industriae experta
neque

neq; fugiens laboris, & nullo in munere exequendo languida, & in occupationibus consuetis perseverans. Nunquam ille affectavit titulos neq; ambiit honores, & summos atque amplissimos iudicio consentiente, & vno omnium ore est adeptus. Qui confusa atque disiecta in doctrina tam cætera quam Ecclesiæ collocando atq; disponendo, & implicata quasi enucleando, & expediendo hærentia, & confirmando dubia, & indiserta explanando, non modo plurima, in quibus priores errauerant, correxit, & perfecit vt nostra ætate esset doctrina spectata atq; illustris, sed ea reliquit elaborata opera studij & industrię suę, vt si non auerti prorsus ruina sinceræ atq; puræ doctrinæ, vrgentibus nobis fata nostra, certe differri posse videatur. Fuerit in ipso vitij aliquid. Quædam nescierit. Lapsus deceptusq; alicubi sit. Fuit enim homo, & solius Dei esse scimus, vt omni labe ignorantia & macula turpitudinis careat: confirmare tamen hoc vt opinor liceat, inter nostros homines sanctitate religionis, ingenij excellentia, sapientia virtutisq; splendore, pietate, humanitate, beneficentia, omnis officij munere, ea quidem conditione qua ille fuit & tali loco, parem ei hac ætate fuisse neminem. Futurus ne aliquis sit posthac, incertum est. Cui vero non est perspecta atq;

adeo

adeo experiendo cognita Philippi Melanchthonis facilitas in moribus, bonitas erga suos, comitas liberalitasque in omnes. Si quid autem fecit perperam, eo fecisse profecto perhibere liceat, quod auxit ornauitque indignissimos, quosque etiam Reipub. nocituros esse interdum suspicaretur. Tanta autem erat in ipso consulendi rationibus & prouehendis commodis aliorum & benefaciendi quamplurimis cupiditas, ut neque petentibus denegare sciret quicquam, & vltro deferre quibusuis, operam, consilium, facultates suas impertireque soleret. Istud igitur sit peccatum ipsius, quod aluit & fouit improbos, & serpentes, secundum prouerbum, in sinu. Accidit hoc semper optimis atque probatissimis. Quorum tanta scilicet est & tam absoluta atque simplex bonitas ut nihil in animum suum penetrare patiantur, quod benignitatem impediatur aut obstet humanitati. Atque his quae dicta sunt, hoc saltem effici confido, ut omnium iudicio statuatur: Melius honestiusque sentiendum esse, de Philippo Melanchthone mortuo, quam inter viuos nunc quoque obuersantibus inuidis maleuolisque & obtrektoribus ipsius. Qui quid hominum sint, non dicam, neque eam iniuriam viro optimo & sanctissimo faciam, ut cum istis illum comparare voluisse videar. Quid igitur

igitur est? vt tandem nostra narratio conclusatur. Optimus & sanctissimus vir Philippus Melanchthon cum ita vixisset, quemadmodum vere commemorasse me, etiam inimici fateri cogentur, pie & religiose morte obita, tot commoditatum autor, tot bonorum conciliator, cuius omnibus pietatis virtutisq; amatoribus memoria veneranda, & ad posteritatem etiam gloriosior futura est: Hic igitur talis & tantus vir mortuus conuicijs laceratur & ignominijs impiorum probrorum appetitur. Quem doctiores quoque & saniores ex aduersarijs, cum vix diligere possent, propter constantiam tamen & fidem & admirabiles virtutes plurimas odisse non vellent. Quo quidem ille animo, consilio, proposito, studio ad cognitionem professionemq; ac doctrinam sacrarum literarum accesserit, scit Deus æternus, & est ingenio hoc ipsum laboribusq; eius & operum bonitate, omnibus mortalibus non malevolentia atq; odio cæcis, declaratum. Atq; idem Deus istorum quoque arrodentium nomen & probrum sanctitati, labemq; integritati Philippi Melanchthonis inferre conantium, siue in calcaria seu carbonaria, vt dicitur, obscurorum opificum, pectora voluntatemq; perspicit. Quæ quidem ab eis prodita inq; lucem prolata sunt, eiusmodi specimen dant, vt

quid cogitent velintq; agendo demonstratur. Ex quibus hoc non est postremum: Quod, cum inter viuos inuidia soleat vigere, mortuos autem inimici quoque odisse desinant, tanta istorum non inhumanitas est, sed immanitas, vt in Philippum Melanchthonem mortuum suos demum stringant gladios & tela intendant. Qui, quoad vixit, & negotijs maximis grauissimisq; Reipub. & Ecclesiæ Christi est adhibitus proposita, cunctis in medio, quasi palma, studio salutis & incolumitatis publicæ cum conseruata veritate coniunctæ, vicit omnes & religione pietatis, & industria atque studio ac laborum defatigatione, & constantia atque fide, & tempestiua moderatione. (Quamuis hanc culpam aliqui audeant, non modo nomini Philippi Melanchthonis sed paci & quieti inimici.) Neque quisquam est repertus, qui se ei præponere non dubitaret. Atque hæc sunt ignota nemini. Vt autem luctus funeris Philippi Melanchthonis caritatem bonorum, ita quorundam læticia odium etiam maiorum indicauit. Quorum vtrumq; famam existimationemq; hominum meliorem reddere consuevit. Vitam autem talem, qualis expositione nostra indicata est, post grauissimos & maxime vtilis labores, post operam publice priuatimq; nauatam, post stabilitam

litam illustratamq; doctrinam veritatis cœlestis & bonarum artium, post subleuatos, adjuutos, auctos, ornatosq; innumeros sine discrimine, omnis ocij quietisq; expertem ille placidissimo & optatissimo sine clausit, ea ætate sua, & eo tempore Reip. vt quemadmodum vtens verbis Pauli Apostoli aiebat, decedere hinc & migrare ad Christum cupientem permulta impellerent. Cum eo igitur, vt diximus, optime præclarissimeq; est actum. Nostra caussa viuere ei licuisse diutius, optandum, & stare quasi in acie, non modo aduersus manifestos hostes, sed qualescunq; tranquillitatis turbatores, qui gloriosa temeritate optantes hunc viuere, conspectum omnino & faciem illius ferre sustinereq; non possent, fugientesq; eo viso & arma abijcerent, & alas demitterent, quantumuis modo ferociter ac superbe procurrant atque euolent. Non sane læditur omnino Philippus Melanchthon ab istis tanquam viperarum sibilis, aut hyænarum bubonumue diris funestisq; cantibus ac sonis. Quo ista licentia pertinere euadereq; possit, quorum maxime interest, ij scilicet considerabunt, & cum sibi tum alijs in hoc periculo prospicient. Quoties existet, quod alicuius ambitioni impedimento sit, quod cupiditati obstet, quod opinioni refragetur, toties arripietur

occafio vel conftituta difijciendi, vel exulcerata amplius lacerandi, vel excitato incendio vires addendi fuggendo materiam. Quando igitur concordabitur? quando de vlla controuerfia decidetur? quod negotium aut quæ res tranfigetur vnquam? Nos, vt qui è longinquo prælium fpectant, mouentur illi quidem alterius vtrius partis fortuna, & optant; fperant, metuunt, opitulari neutris valent: Sic quid facere poffumus aliud? quam perturbari ifta cernentes animo, & precari veluti in Tragœdia chorus:

Vt redeat miferis, aberat fortuna fuperbis.

Id eft vt ifta elata atq; contumax & infolens petulantia in viuos atq; mortuos, & turbatrix in præfentia quietis, & fperam tranquillitatis, in pofterum præcidens, & incutiens metum feuiſſimarum procellarum & horribilium tempeftatum, reprimatur ac coherceatur ab ijs, à quibus & poteft & debet. Non autem necelle eft exempla veftigare euentuum, qui iftiusmodi concefſos diſſimulatoſue conatus ſunt conſecuti.

Ante oculos interq; manus ſunt omnia noſtras
 ſecundum poëtam. Vigilent igitur & attendant ij quorum maxime res agitur, quorumq; eſt proprium ac peculiare munus, & præſtandi officium patriæ, & ſibi quoque ac ſuis prouidendi. Nos cæteri, animæ viles,

les, vt idem Poëta ait, poterimus filere confirmati vtcunq; ad ea ferenda, quæ acciderint. Absoluimus id opus quod suscepimus ad elaborandum, id est veram de Philippo Melanchthone narrationem, & officium persoluimus debitum non solum amicitiae nostræ, sed omnino meritis ipsius. Neq; me fugit legentibus hæc eorundem repetitionem iniucundam esse & inde fastidium posse existere. Tota enim, vt ita vocem, farrago huius libri, quid aliud complectitur? quam curas, labores, sollicitudines, dolores, deniq; miserias Philippi Melanchthonis. In quorum expositione eadem sententiæ iisdem sæpe verbis iterum atque iterum recensentur. Sed dabitur venia mihi, vt spero, à non iniquis lectoribus, qui ea sum persecutus, quæ in re ipsa inesse animaduertissem, vt & verum iudicium nostrum, & simplex narratio testimoniij loco haberi debeat. In alijs siue quis minus quam oportuerit omittendo, seu inculcando plus quam decuerit, esse dictum, seu notandum in verbis compositioneue aliquid forte putauerit, etiam eum ignoscere velim non tam festinationi meæ (non parum enim temporis in his conscribendis absumsimus) quam lapsibus, qui sunt etiam acutissimorum, sapientissimorumq; & doctissimorum. Narrationes sane has verbosiores

& totam expositionem pleniorē efficere, adijciendo commemorata ab alijs, atq; adeo nostra edifferendo prolixius, & quasi dilatando, fuisset in procliui. Ego vero & in meis seruandum mihi modum putauī, ne euagarentur illa longius, quam viderentur debere, & quæ aliunde peti facile possent, ea nostris inserere nolui, quod esse rectius arbitrarer, vnumquemq; illa per se cognoscere, aut recordari ipsum. Sunt autem plurima & ab ipso Philippo Melanchthone & ab alijs conscripta de plariscq; negotijs tractatibusq; & disputationibus religionis causa habitis, agitatis, susceptis, quorum neque intercidit memoria, & quæ sunt articulate edita in vulgus, vt, si quis forte requirat, in promptu sit assumere, & eis hæc nostra quasi accumulare. Fortasse autem non breuitatem aliqui in his accusabunt, sed mentione de quibusdam nimis verbosa offendentur. At mihi, si præterire silentio quædam voluissem, quæ notari aut reprehendi quoq; possent tanquam alieniora, aut minus aliquibus iucunda, aut non etiam nullis odiosa: ne vel diligentia studij, vel cura veritatis desideraretur, verendum fuit. Exposui igitur hæc simplice narratione & quasi iuratus verbis conceptis, & ex animi sententia, sic, bonorum vt his grauatum iri confidam neminem.

De

De alijs neq; magnopere sollicitus sum, & displicere nostra illis quam grata acceptaq; esse malim. Vt ista autem proferrem atque ederem, id quod vere cum Poëta affirmare possum :

non gloria nobis

Causa, sed utilitas officiumq; fuit.

Vt enim de Philippo Melanchthone qui vix alio familiarius quam me esset vsus, commemorare comperta mihi atque explorata, ad officium meum pertinere, sic cognitionem istorum aliquam legentibus vtilitatem allaturam esse duxi. De quo tamen statuatur quisque quod volet, (& esse enim diuersa iudicia diuersorum scimus, neque postulamus, vt contra sententiam animi sui de his aliquis decernat) Et euentus, qui Deo visus fuerit, & hic nostræ expositionis finis esto.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Main body of faint, illegible text, appearing to be several lines of a document or letter.

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or footer.

EPITAPHIVM PHILIPPI MELANCHTHONIS.

INITIO CONSCRIPTVM,

LAMINAE ENIM AEREAЕ SPACIVM QVAEDAM NON ADMISIT.

PHILIPPO MELANCHTHONI SACRARVM LITERARVM SOLERTISS. ET FIDELISS. EXPLICATORI, VERITATIS COELESTIS PATRONO ET PROPVGNATORI INPRIMIS STRENVO, OPT. DISCIPLINARVM ET ARTIVM CVM INSTAVRATORI TVM CONSERVATORI: QVI OMNEM DOCTRINAM QVASI VAGAM AC DISSIPATAM COLLEGIT ET AD CERTAM RATIONEM REVOCAVIT: VIRO PIETATE, STUDIO PVRAE CASTAEQVE RELIGIONIS, SAPIENTIA, VIRTUTE, HUMANITATE, BENIGNITATE ERGA OMNES PRAESTANTI, FELICITER ET SANCTE IN TERRIS MORTVO XIII. CAL. MAII, C. V. AN. LXIII. M. II. D. II. H. I. ACADEM. VVITTEBERG. CVI ILLE TOTIS ANN. XLII. OPERAM NAVASSET H. M. P. C.

*V*itam fortunamq; suas studiumq; laboris
 Quig; opera sanctam consiliig; fidem
 Impendit diuina tuis, Ecclesia, rebus,
 Teg; pius varia iuuat & auxit ope:
 Hac in parte sibi post mortem structa Melanchthon
 Communi in luctu busta Philippus habet,
 Quatempli foribus magni vicina Luteri
 E regione solum quod tegit, ossa videt.
 Bretta hunc vitales natum produxit in oras,
 Bretta Palatini limes amœnus agri.
 Vnde propinqua petens adiit bonitate suorum
 Diuerso Aonidum templa sacrata loco.
 Ludus enim puerum accepit Phorcenidos urbis,
 Eytelpergiaci mox schola gymnasy.
 Doctrina hinc fecit iuuenem alma Tubinga Magi-
 Eximium laudis gessit ubi ille decus. (strum
 Inde triumphator Monachorum Capnio iussit
 Albidos hunc ripam visere Saxonici.
 Tunc noua Dux Friderichus ubi collegia Musis
 Romani fundans ensifer imperij
 Vndiq; conductis praestanti laude parabat
 Artis & ingenij reddere clara viris.
 Hic & coniugium gentis sortitus honeste,
 Factus & est sexus mox utriusq; pater:
 Et socio ipso annis viginti octog; Luteri
 Vuittenbergiae Res fuit ampla schola.
 Quam septem bis adhuc prouexit deinde gubernans
 Fluctuagantem ut vastum per mare nauta ratem.
 Heu tempestates quas hic perpeffus, & ad quam
 Senos

*Sæuos hæc scopulos acta carina fuit ?
 Quantum externi odij, quantum inuidiaq; suorum,
 Ingratorum hominum quæ maledicta tulit ?
 Ipse tamen quamuis reflantibus undiq; ventis,
 Directum est, retinens vera, secutus iter.
 Fortia nec clamor latrantis pectora turbæ,
 Nec vulgus strepitu mouit inane suo:
 Summa petit liuor. nemo hunc superare nisi ipse
 Posset, si studijs ocia suppetent.
 Ista sub obliquo norunt quoq; sole locati,
 Quig; sub opposito forsitan axe iacent.
 Scripta sed illius memorabilia inter & acta
 Plurima, quæ solida nomina laudis habent,
 Vnum opus eximium est: Fidei confessio sancta,
 Ante tuos Caesar Carole lecta pedes.
 Extat enim illius assiduo hæc descripta labore
 Vera reconcinnans dogmata sparsa prius.
 Languida qua Christi iamdudum Ecclesia nitens
 Rursum oculos audet tollere læta suos.
 Concurrant inimici omnes licet undiq;, hic vnus
 Confutare potest improba dicta liber.
 Ac tua nunc terris floret bona, fama Philippe,
 Viuit & æternum spiritus ante Deum.
 Corpus at exanimum tumulo hoc requiescit humatū
 Condecorant grata quem monumenta scholæ:
 Quod tandem expletis, senio curisq; grauatum
 Sexaginta annis, exuis atq; tribus.
 Sic morbo ut paucis nisi debilitante diebus
 Muneris officium feceris omne tui.*

*Atq; olim ætherias venies reuocatus in auras
Integer, & mortis liber abinde metu.*

*Sancte vir & salue pater optime. Nos tua semper
Te soboles merita relligione colet.*

Doctrina nobis veræ tu doctor & autor,

Hæc, tua, claræ ætas munera laudis habet.

*Salue iterum atq; iterum. Tua nos immota manebit
Semper apud memores gloria, nomen, honos.*

*Joachimus Camerarius Pabe-
perg. Am. S. S. F.*

Significare ijs, qui istud scriptum, quod modo est expressum opera mea, cognoscendum putassent, visum est, idq; de sententia autoris: Scire debere omnes: Quod privilegij nostri defensio prohibeat non modo eandem huius libelli, sed qualemcunque etiam alteram editionem, ut conuersi in alium sermonem, in primis Germanicū ignorante autore & contra voluntatem ipsius. In quo hoc potissimum consideratur, quod comperitur vulgaribus istis interpretationibus, & scripta sæpenumero corrumpi, & auctores non laudibus sed ignominijs celebrari. Cum autem scriptum istud accurate etiam elaborari, & componi oratione exquisita autorem stude-
 duisse

duisse non indocti facile sint animad-
uersuri, minus scilicet expedita atq;
in promptu futura est in alium ser-
monem translatio. Quam tamen, si
videbitur, ipse autor elaborandam
suscipiet. Hanc igitur ob rem ista
quoque in parte beneficio priuilegij
nostri nos vsuros esse meminerint uni-
uersi, & cum non aduersentur ra-
tionibus nostris, tum sibi etiam consu-
lant. Quod autem ad operarum
vsitatam incuriam attinet, tantum
studij in hac altera libelli istius editio-
ne nauatum esse confido, ut legentes
attentionem respectus nostri non sint
desideraturi. Itaque non esse opus
adiecta aliqua expressorum emenda-
tione putauimus, excepto uno aut al-
tero in priore etiam editione non a-
nimaduerso errato. Si qua tamen
præterea effugerunt diligentiam no-
stram, in eo veniam nobis dari par
est,

est, quod praesertim, si qua ea sunt,
 eiusmodi esse confidam, ut ab uno-
 quoque facile notari posse videantur.
 Cetera vero antea exposita, ut ascri-
 pta in archetypo, ne nunc quidem
 omittenda esse duximus. Quae om-
 nia in optimam partem accipi &
 diligentiae meae curam boni consuli
 opto, & futurum hoc à bonis esse
 habeo persuasum, neque quid ceteri
 faciant curamus.

Char. 28. V. à fine 5. In margine ascri-
 ptum hoc erat: Tetzeliāna. fuit autem no-
 men Tetzeli indigentiarum in his regionibus
 primarum illis temporibus.

Char. 91. Vbi fit mentio P. Mosell. ascri-
 ptum erat in archetypo. M. O. An. M. D.
 XXIII. XIII. Calen. Maii.

Char. 95. V. 16. ascriptum. Ludi Sagit-
 tarum.

Char. 102. ad mentionem de Iacobo Fu-
 xio ascriptum. De hoc viro ἐ λέκλειον ἐν παρ-
 ἔργω, καὶ γένοιτ' αὐτὸν καὶρὸς διηγήσεως περὶ τῆς
 ἑτέρας.

Char.

Char. 105. V. 10. ascriptum Al. Dur. vt de Alberto quoque Durero pictore mentio hoc loco facienda auctori fuisse videatur.

Char. 188. V. à fin. 3. ascr. Berbetomagenſia.

Char. 255. V. à fine 4. L. haud ſcio an non ſolum hac in parte, verum alijs plur.

Char. 58. V. à fine II. L. ad urbem vnam adhibitam.

Char. 259. V. 2. ascript. ἐκὼν ἀέκοιτί γε θυμῶ.

Char. 276. V. 5. ascriptum, paulisper etiam tunc latuit τῶν πολλῶν ἀγνοούντων ὅπου εἶη.

Char. 281. V. 10. ascript. κακοῖς τὸ κέρ-
δος τῆς δίκης ὑπερέτερον.

Char. 286. V. à fine ascriptum ἀσυλλό-
γιστόν ἐστιν ἡ πονηρία. Et, ἀπλασῶ εἶναι πρῶτοι-
ῶν πονηρῶς ὤ.

Char. 291. V. à fine 12. ascriptum. De his extat copioſa enarratio edita Vuittēbergæ. Dörgæ autem θορυβοποιῖς κρω-
γάζμασι cuiusdam bene procedens res im-
pedita fuit. Cogebat autem neceſſitas rem ad iſtum modum tractare, id quod ignorantibus vehementiſſime tumultuati tunc fuerunt.

Char. 313. V. 12. ascriptum εἰ σ' ἡ πικρῶ-
σα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ. & : Si te ſecun-
do lu-

do lumine hic offendero.

Char. 331. V. 9. ascriptum. De istis negotijs non fit itidem vt in Comœdijs, omnia omnes vbi resciscunt.

Char. eadem V. à fin. 10. ascriptum
στρατηγοῦ γὰρ γνώμη πλέων ἰσχύει ῥώμης.

Char. 355. V. 15. ascriptum τεράτων
ἀγορά.

Char. 373. V. à fin. 10. ascriptum περὶ
τῶν ἡμεδαπῶν ὁ λόγος.

f

Placuit

PLacuit subijcere exempla Epistolarum duarum, de quibus fit mentio in hoc libello, ubi sententia illarum summam exponitur. Quibus alias quasdam Philippi Melancthonis adiunximus complectentes negotia non indigna cognitu, & perscriptas verbis sententijsq; bonis atque praclaris. Quam ipsam quoque operam nostram non improbatum iri confidimus.

Francis-

FRANCISCVS DEI

GRATIA FRANCORVM

Rex, dilecto nostro Philippo

Melanchthoni,

S.

Singulare tuum ad sedandas eas, quæ in doctrinam Ecclesiasticam inuectæ sunt, altercationes studium intellexeram antea quidem ex Culielmo Bellaio Langæo cubiculario atq; consiliario nostro, quo ego præcipue sum vsus ad eam rem administro & interprete. Nunc vero ex literis ad eum tuis, & sermone redeuntis a te Barnabæ Vorei Fossæ intellexi etiam, te hoc laboris perlubenti animo suscepturum, uti ad nos primo quoq; tempore te conferas, deq; vnione doctrinarum cum selectis aliquot nostratibus Doctoribus hic apud nos coram differas, atq; rationes ineas, quo resarciri possit pulcherrima illa Ecclesiasticæ politix harmonia, qua vna etiam quum ego mihi nihil vsquam vnquam maiore cura, studio, solitudine animi amplexandum esse duxerim, committere nolui: Quin hunc statim Vorem Fossam ad te dimitterem, cum his veluti publicæ fidei obsidibus literis, obtestarer etiam, abduci te vllius persuasione ut ne sinas ab hoc pio, sanctoq; instituto. Venies omnino mihi gratissimus, seu priuato tuo, seu publico vestratum nomine adueneris, meq; re ipsa experieris & priuatim Germaniæ vestræ dignitatis & publicæ in vniuersum quietis ante omnia esse (atq; adhuc semper fui) studiosissimum. Vale, ex oppido Gnyse die 28. mensis Iunij, Anno dñi. Millesimo, quingentesimo, tricesimo quinto.

Francoys

Bayard ffr.

f 2

Epist.

EPISTOLA AD IOHAN-
NEM BELLAIVM LANGAEVVM
Episcopum Parisiensem, scripta anno
Christi M. D. XXXV.

S. D.

ET si multorum literis & prædicatione cognou-
ere & rectis studijs magnopere fauere & cupere
Ecclesiæ tranquillitati vera ratione consulere, ta-
men certo consilio nihil ad te literarum dedi hæc-
nus. Nunc autem in tanto communi periculo non
soli Galliæ sed vniuersæ Ecclesiæ totius orbis ter-
rarum non potui me continere diutius quin apud
te, si nihil aliud, tamen deplorarem Ecclesiæ cala-
mitates. Nam cum regnum Gallicum longe flo-
rentiss. sit, et si licet dicere caput Christiani orbis,
magnam vim habet exemplum præstantiss. natio-
nis. Si igitur semel apud vos decretum fuerit, non
solum fanaticos spiritus aut seditiosos cohercere,
sed prorsus nullam admittere emendationem do-
ctrinæ Ecclesiasticæ, & præsentia vitia Ecclesiæ
summa vi defendere, magna de spe boni viri vbiq;
gentium deiciuntur, qui quanta sit autoritas Gal-
liæ non ignorant. Sequentur enim exemplum Gal-
liæ cæteræ nationes. Quæ ex re quantum pericu-
lum Ecclesiæ, quæ cædes secutura sint, quæ doctri-
næ dissipatio, quæ confusio rerum, nihil opus est
apud te virum sapientiss. disputare. Itaq; te pro-
pter gloriam Christi rogo, vt, quod facis, mitigare
animos principum studeas, & hortator sis, vt ra-
tionem ineant, qua sanari Ecclesia possit, non
magis magisq; lacerari. Iudico & ipse cohercen-
dos esse & fanaticos spiritus, qui perniciosas opi-
niones habent, & homines seditiosos, sed quoni-
am ab-

am abusus quidam reprehensi sunt, multi pij & docti viri quærunt purum doctrinæ genus, non cupiditate vlla sed studio veræ pietatis. Ac præsertim Gallica natio eximium habet pietatis studium. Scio fatum esse Ecclesiæ, vt in tales sæuiant indocti & impij, sed tamen prudentes viri mitigare hos impetus debent. Vides de maximis rebus exortas esse controuersias, quæ vix poterunt armis opprimi. Ac mihi neq; ad tranquillitatem Ecclesiæ neq; ad auctoritatem eorum qui præsent, vtilis videtur iniusta sæuitia. Cumq; maxime sit optandum, vt Episcoporum auctoritas magna sit, non alia ratione id effici posse videtur, quam si dent operam vt genus doctrinæ extet certum, quod sanet ambigentes animos. Ita poterunt obfistere fanaticis spiritibus, si studia bonorum & doctorum retineant ipsi. Inquam sententiam plura dicerem, nisi scirem te hæc omnia, pro tua sapientia, longe melius perspicere, quam à me dici queant. Tantum orandum te duxi, vt complectare animo Ecclesiam, quandoquidem in ea vrbe gubernas Ecclesiam, quæ principem scholâ habet totius Christianæ Reipub. Nec dubito quin in tanto doctiss. hominum cœtu permulti sint, qui & opt. consultum velint Ecclesiæ Christi, & intelligant quib. rationibus concordia recte constitui possit. Horum omnium oculi atq; animi in te non solum tacitis votis intuentur, sed etiam lacrimis petunt, vt auctoritate tua horteris principes viros, ne iniusta crudelitate laceretur Ecclesia, ne opprimantur vera studia, ne obruatur gloria Christi, ne dissipentur Resp. Nec vero tantum Gallia hoc te orat, sed etiam omnes boni & docti in vniuersa Germania, qui & auctoritatem tui muneris intelligunt, & norunt te propter excellentem doctrinam & pietatem maxime

dignum esse, cui in illa celeberr. vrbe Ecclesiæ gubernatio commendata sit. Ego quidem & mollire controuersias semper conatus sum, idemq; adhuc ago, meamq; sententiam semper cum Ecclesiæ, hoc est doctorum & bonorum ac tui similibus, iudicio coniungam. Vale.

AD IOHANNEM STURMIVM MISSA LVTE TIAM

Anno Christi, M. D. XXXV.

Menf. April. S. D.

CVM de Gallicis rebus vñdiquæ ad me literæ mitterentur multis de causis ingentē animo dolorem accepi. Videbam enim quantum vulnus acciperet causa nostra, quæ certe ad Ecclesiam pertinet, præiudicio tanti Regis. Dolebam eum temeritate hominum imprudentum iritatum esse, cogitabam sine modo grassaturam esse iracundiam, postquam indoctis semel oblata esset occasio, quæ cupidis. expectarunt. In his curis mihi crede, mi Sturmi, valde de tua salute etiam sollicitus fui. Quem etsi scio max. abhorrere ab omnibus absurdis opinionib. & seditiosis consilijs, tamen in communi odio nostrarum literarum, tibi quoq; nonnihil periculi esse verebar. Itaq; cum Bucero egi, daret operam vt Augustam aut Tubingam accerseris. Nunc autem hoc nomine mirabiliter me recrearunt literæ tuæ, quod & declarant te saluum esse, & spem quandam ostendunt fore mitiorem Regis animum. Quod vero me grauis. oratione hortaris ad iter, de quo scribis, suscipiendum, nulla mihi vnquam in vita incidit difficilior deliberatio. Ac nolim existimes me retineri domesticis vincu-

vinculis , aut pericula defugere. Nulla mihi res humana proponi tanta potest , cui non anteferam gloriam Christi, salutem tot piorum, tranquillitatem Ecclesiæ. Sed vna cura me non tantum excercet, sed plane excruciat. Dubito enim an aliquid proficere possim. Hæc me vel dubitatio vel desperatio deterret, quam si mihi eximere potestis, libenter istuc statim aduolabo nec me terrores vlli, nec vlla vincula remorabuntur. Et quoniam scribo ad amicum & de re max. agam aperte vt decet & causa postulat, teq; rogo vt cum amicis ipse etiam deliberes , non quid mihi expediat, sed quid Galliæ, quid Ecclesiæ profit. Hoc caput est deliberationis : Existimo magnam passim varietatem opinionum , & multos esse fanaticos spiritus qui ferunt absurdas & perniciosas opiniones. Nam hinc quoque nuper expulimus aduenam istinc quendam, qui de diuinitate Christi scelerate disputabat. Sunt & alij seditiosi, qui itolide tumultuantur, vbi nihil opus est, vtrosq; & ipse iudico seuerè cohercendos esse, & facile est de his dare consilium. Sed sunt alij quidam , qui neq; impias opiniones habent, neq; seditiosi sunt, sed, dicam enim plane, qui modeste probant , quæ à nostris pie patefacta sunt. Iam si id agatur , vt etiam si leuiores quidam articuli nobis donentur , tamen reliqui grauiores obruantur & deleantur, ego neq; causæ publicæ neq; Ecclesiæ profuero. Quid quod ea consilia non reddent tranquillam Galliam ? fac me impetrasse, vt nemo afficiatur supplicio , qui exiit cucullum. Quid fiet in cæteris durioribus articulis ? Num iubebo interfici eos, qui non probant manifestos abusos τῆς λατρευγιῶν, aut cultus Diuorum ? & hæc res quantas excitent tragædicas non ignoras. Iam in his vbi nihil impetrauero , tamen plectentur boni , & ego

videbor suffragator & approbator talium suppliciorum, dicent me commodius sentire, fuisse me contentum illo leuiorum articulorum quasi munusculo, in reliquis omnibus cum ipsis esse *ὁμοῦλον*. Quod si quædam hic pro tempore largiar, id præiudicium afferent in synodum. Nam huiusmodi multa sæpe iam mihi acciderunt. Habes argumentum meæ deliberationis, quod præcipue me deterret ab itinere. Iam cogita illas phalangas monachorum & scis quam sint *κατήφανοι*, et quibus artificijs teneant fascinos nobilem animos, sed hæc me non valde mouent. Illud vnum, quod dixi, deterret me, quod vereor, vt impetrari ea possint quæ ad gloriam Christi, ad tranquillitatem Ecclesiæ, & Galliæ necessaria esse duco. Ac plane venio in eam sententiam: Regem si quidem velit consulere & gloriæ Christi & tranquillitati Ecclesiæ, summò studio adhortandum esse, vt curet maturari synodum, vbi communiter poterit iniri ratio constituendæ Ecclesiæ. Cætera consilia vel inutilia, vel etiam periculosa mihi videntur. Hæc ita simplici animo ad te scribo, non tergiuersandi causa, sed vt vos, quibus Gallia nota est, cogitetis: An expediat me suscipere iter. Quod si ita existimabitis, libenter parebo consilio & voluntati vestræ. Neesse tamen erit rem me ad principem meum referre, quem in retanta non defuturum esse spero publicæ vtilitati. Disputabitis hoc quoque, an etiam si non possint obtineri ea quæ volumus, proficit iam meo congressu quasi præmolliri animum ad cognitionem in synodo. Tantum est enim odium nominis nostri apud aduersarios, vt nisi aliqua Regum studia habuerimus, ne cognitio quidem speranda sit. Sed totam rem tuæ fidei & prudentiæ commendo.

Episto-

EPISTOLA SCRIPTA

PRO QVIBVSDAM VERSANTI-

bus in periculo Metensibus ciuibus,

quam composuit Philippus

Melanchthon,

S. D.

Illustrissime Princeps consanguinee dilecte. Etsi non ignoramus, apud exterarum nationum interdum de nobis iudicari durius, propterea quod ipsi, qui Ecclesiasticos abusus, pio studio & veris rationibus taxarunt, non aduersati sumus: Tamen cum sciamus Caritatem vestram singulari prudentia & grauitate præditam esse, arbitramur eam de nobis quidem iudicium adhuc suspendere, donec hæc controuersia; aliquando legitima ratione audiantur & cognoscantur, præsertim cum manifestum sit, multos esse veteres morbos Ecclesiæ, de quibus necesse est tandem pios gubernatores populi Christiani deliberare. Vere enim hoc affirmare possumus, nos ex animo semper optasse, vt præcognitis rebus, gloria Dei illustraretur, saluti hominum consuleretur, & communis concordia & Ecclesiæ pax conseruaretur. Nam cum hæc professio nobis ingentia pericula, labores, sumtus afferat, non est existimandum nos priuata cupiditate, huic negotio fauere. non enim ob alias causas abusus corrigi permisimus, nisi propter gloriam Dei & Ecclesiæ salutem. Quare cum cognitionem Ecclesiæ semper flagitauerimus, nequaquam accusari possumus tanquam seiuncti ab Ecclesia. Et omnes sapientes principes ubiq; oramus, ne quid de nobis secus statuatur, sine cognitione, quæ decet Ecclesiam Dei. Hæc petitio cum sit æquissima, impetret à

Carit. V. ne grauatim has nostras literas accipiat, quas de tranquillitate ciuitatis Metensis scribendas esse duximus. Cum enim nuper eò legatos nostros misissemus nullius priuatæ vtilitatis causa, sed tantum vt ciues ad concordiam hortaremur, & viam ostenderemus piam & salutarem, intelleximus quosdam inimicos ijs, qui doctrinam puriorem expetunt moliri, vt ad sua odia adiungant Carit. V. & auxilio Car. V. perterrefaciant aut opprimant honestos homines nobiles & plebeios, qui & sunt tranquilli & fideles, in omnibus ciuilibus officijs præstandis, nec aliud petunt, nisi vt habeant in aliquibus Ecclesijs doctrinam puram & vsum sacramentorum sincerum. Scimus autem Car. V. naturæ bonitate & voluntate ab iniusta asperitate abhorrere. Sed tamen calumniosis delationibus, interdum optimi ac mitissimi gubernatores incenduntur, vt non suæ moderationi sed alienis affectibus morem gerant. Promittunt ciues Metenses pro quibus scribimus, se in omnibus ciuilibus officijs omnia obedienter facturos esse, se nulla in re paci communi defuturos. Tantum Ecclesias suas recte constitui volunt. Id si impediatur primum gloria Dei leditur, deinde multa animarum & ciuitatis pericula sequuntur. Postquam sparsa est lux aliqua Euangelij, multos abusus iam intelligit populus, Hos si cogitur obseruare contra conscientiam, excutitur eis vera inuocatio Dei. Nam cum hæret metus in conscientia qui deponi non potest, fugit mens, non inuocat Deum. Quid est autem tristius & detestabilius quam impedire veram inuocationem Dei? Accidit etiam interdum vt in tali perturbatione animorum concipiantur, vel ab erroneis audiantur falsæ opiniones, vbi desunt boni concionatores qui publice doceant.

doceant. Nocent autem prauæ opinionēs & animabus & paci publicæ. Eccontra vero pia & salutaris doctrina etiam pacem ciuitatum munit. Constat enim doctrinam de omnibus ciuilibus officijs, in hac ipsa luce Euangelij magis illustratam esse, quam antea vnquam. Et quanquam optandum est omnes vera inuocatione & pijs moribus Deum colere, tamen hi qui doctrinam puriorem expectunt, non sunt impedituri ceremonias cæterorum qui fecus sentiunt. Vicissim æquum est non labefactari conscientias horum, qui abusus intelligunt & vitare cupiunt. Rogamus igitur Carit. V. & amanter & diligenter, ne se incitari sinat contra partem ciuitatis, quæ Ecclesias recte constitui cupit, nec adiuuet eorum iracundiam, qui ciuilem sanguinem haurire cupiunt. Nam hæc caussa qualiscunq; videtur, certe nec potest nec debet promiscuis & multis ciuium cedibus dijudicari. Nec vero dubitamus quin Carit. V. pro sua virtute digna bono principe, maxime detestetur ciuilem crudelitatem, & velit vicinam ciuitatem tranquillam esse. Sic autem retineri tranquillitas potest, si neutra pars alteram vi impediat. Hæc mutua moderatio, maximeq; ciuilibus multis Germaniæ ciuitatibus salutaris fuit. In quibus paulatim veritate clarius illucescente, & dissensio mitigata est, & sanatæ sunt voluntates. In his locis si violenta consilia initio tentata essent, omnia funditus periissent. Semper in ciuium dissensionibus, magis salutaria fuerunt mitia consilia, quam violenta. Quare Car. V. pro sua bonitate & sapientia annitatur, vt tali moderatione consulatur saluti ciuitatis Metensis. Hæc vt scriberemus ad Car. V. non priuato affectu, sed honestissimis & publicis causis adducti sumus, vt honesti & innocentes homines quorum multi propter

pter virtutem & facultates, patriæ magno præsidio atq; ornamento sunt, Et vero timore Dei mouentur ad querendam de Christo saluatore puram doctrinam, sint in tuto. Tales principum beneuolentia tuendi sunt. Ideo rogamus vt has nostras literas Car. V. in optimam partem accipiat. Nosq; nostra officia caritati vestræ summa cum beneuolentia deferimus. Bene & foeliciter valeat Car. V. Datum 7. Nouemb. 1542.

R E V E R E N D I S S I M I S
D O M I N I S , E T R E V E R E N D I S
Patribus, Cardinalibus & Episcopis in Synodo Tridentina congregatis, S. D.

Reuereudissimi Domini, & Reuerendi Patres. Cum Cæsarea Maiestas, Dominus noster Clementissimus, voluerit, vt ex Ecclesijs nostræ dittonis aliqui ad synodum mitterentur, nolimus eius voluntati deesse, præsertim cum & nos optemus veritatem illustrari propter gloriam Dei, & piam ac perpetuam in Ecclesijs totius orbis terrarum concordiam constitui, quæ duæ res omnibus hominibus maxime expetendæ sunt, præcipue vero ijs, quibus Deus gubernationem commendauit. Misimus igitur ad Synodum hos tres viros, Erasum Sarcerium, Valentinum Pacæum, & Philip-pum Melanchthonem, quorum & mores honestos esse, & studium pacis & publicæ concordia prædicari intelligimus. Hos vt benigne audiatis publice exponentes, quid de omnibus controuersijs communi consensu Ecclesiæ nostræ doceant, petimus. Ipsis etiam mandata dedimus, vt pie, placide, &

de, & sine priuatis affectibus recitent & declarent doctrinam, quam existimant vniuersæ Ecclesiæ necessariam. Scitis autem pro vestra excellenti sapientia, hos vestros confessus intueri Deum iudicem, & vniuersam Ecclesiam in cælo & in terra expectere: primum vt gloria filij Dei vere illustretur, & faucia conscientia sanentur, & vera eis inuocatio monstretur: Deinde, vt talis concordia constituat, in qua non stabiliantur veteres abusus. Neq; enim grata Deo, neq; durabilis esse tranquillitas sine veritate potest. Negari autem non potest, manifestos quosdam errores & non leuia vicia in Ecclesiam irrepisse, quæ disidijs huius temporis occasionem præbuerunt. De his tantis rebus & audire vos Ecclesiarum querelas & remedia salutaria quærere, sapientia vestra dignum est. Oramus autem filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, vt vulneribus Ecclesiæ veteribus & recentibus medeatur ipse, sicut Samaritanum illum ait faucio viatori opem tulisse, qua imaginè cum sese exprimeret, ostendit se affici nostris calamitatibus, & velle se nobis opitulari. Bene valete. Datæ Dresdæ Idib. Ian.

Anno M. D. LII.

Mauricius Dei Gratia Dux Saxoniae,
Electoꝝ, Landgrafius Turingiæ,
Marchio Mysniæ, &c.

L I P S I A E

Excudebat Ernestus Vœgelin
Constantiensis.

ANNO 1566.

